

Ombuigings- en intensiveringslijst 2021

Update maart 2021

1 INTRODUCTIE

Voor u ligt de ombuigings- en intensiveringslijst. Deze lijst wordt iedere vier jaar opgesteld in aanloop naar een nieuwe kabinetsformatie, als technische ondersteuning van mogelijke politieke keuzes. De lijst geeft geen oordeel over de wenselijkheid van de opgenomen maatregelen. De lijst bestaat uit twee onderdelen, waarbij de ombuigingen en intensiveringen apart worden gepresenteerd.

Wat is de ombuigings- en intensiveringslijst

De ombuigingslijst bevat een technische opsomming van maatregelen die genomen kunnen worden om de overheidsfinanciën te verbeteren. De intensiveringslijst bevat concrete maatregelen waarmee de overheidsuitgaven kunnen worden verhoogd en lasten kunnen worden verlicht. De intensiveringslijst is hoofdzakelijk gebaseerd op recente Interdepartementale beleidsonderzoeken en de Brede Maatschappelijke Heroverwegingen die in het voorjaar van 2020 zijn gepubliceerd. Daarnaast is voor de update van de lijst gekeken naar maatregelen in verkiezingsprogramma's.

De fiscale maatregelen in deze lijst zijn hoofdzakelijk gebaseerd op de rapporten Bouwstenen voor een beter belastingstelsel.

De ombuigings- en intensiveringslijst past in een breder palet aan voorbereidingen voor een volgende kabinetsperiode. Enkele reeds gepubliceerde rapporten:

- [Brede maatschappelijke heroverwegingen](#)
- [Bouwstenen voor een beter belastingstelsel](#)
- [Zorgkeuzes in Kaart 2020](#)
- [De serie «kansrijk» van het CPB, met rapporten op een breed palet aan thema's](#)

Tot slot heeft de ambtelijke Studiegroep Begrotingsruimte in het najaar van 2020 een [advies](#) gepubliceerd over het begrotingsbeleid in de komende kabinetsperiode.

Algemene aandachtspunten bij maatregelen

De individuele maatregelen in deze lijst kunnen niet zonder meer bij elkaar worden opgeteld. Er is namelijk overlap tussen bepaalde maatregelen en sommige maatregelen sluiten elkaar uit. Cumulatie van maatregelen op specifieke beleidsterreinen kan tot risico's in de uitvoering leiden, zowel bij de departementen die maatregelen in wetgeving moeten omzetten als bij uitvoeringsinstanties.

Bij de maatregelen is uitgegaan van een besluit op 1 september 2021 gevolgd door een implementatieproces (bv. een wetgevingsproces). Als er één jaar later wordt besloten tot een maatregel (1 september 2022), dan schuiven bij de meeste maatregelen de bedragen één jaar op. In alle tabellen zijn de bedragen in miljoenen euro's, -/- is saldo verbeterend. De bedragen zijn uitgedrukt in prijzen 2020. Bij afzonderlijke maatregelen is geen rekening gehouden met in- en uitverdieneffecten (de macro-economische effecten van de maatregel op het EMU-saldo).

Bij de maatregelen zijn wel uitvoeringskosten, maar niet apparaatskosten betrokken. Het uitgangspunt is dat beleidswijzigingen binnen de bestaande apparaatskosten worden opgevangen. Wanneer een groot aantal maatregelen in korte tijd moet worden uitgevoerd is deze aanname mogelijk niet realistisch. Voor alle maatregelen geldt dat bij de definitieve vormgeving op uitvoeringsconsequenties dient te worden getoetst en dat daarbij waar relevant uitvoeringsorganisaties worden betrokken.

Aandachtspunten fiscale maatregelen

Bij implementatie van de fiscale maatregelen bij een Regeerakkoord, dienen uitvoeringstoetsen te worden opgesteld door de Belastingdienst. Hieruit kunnen nadere uitvoeringskosten voortvloeien die de opbrengst van de fiscale maatregel verminderen. Daarnaast is wat betreft de uitvoerbaarheid van de fiscale maatregelen in het naar de Kamer verzonden rapport 'Bouwstenen voor een beter belastingstelsel' aandacht gevraagd voor de uitvoerbaarheid van de fiscale maatregelen. Een van de belangrijkste randvoorwaarden voor de uitvoerbaarheid is de inpassing in het IV-portfolio. Voor veel maatregelen is namelijk IV-capaciteit benodigd en het portfolio is voor de komende jaren al overvraagd. Er is daarom prioritering nodig tussen beleidsvoorstellen, onderhoud en modernisering van IV-systemen. Deze prioritering is alleen te maken nadat meer inzicht bestaat in de IV-impact van de beleidsvoorstellen. De Belastingdienst wil, een half jaar na het sluiten van een regeerakkoord, een tussentijdse analyse uitvoeren naar het tijdpad waarin grotere wijzigingen uit het regeerakkoord kunnen worden doorgevoerd. De Belastingdienst adviseert dan ook om in het regeerakkoord ruimte te laten voor een nadere afweging van de invoeringsdata of zelfs heroverweging van de maatregelen.

Aanvullende post

Voor intensiveringen die nadere uitwerking behoeven is het aan te bevelen en gebruikelijk om de middelen hiervoor op de aanvullende post 'Algemeen' van het Ministerie van Financiën te boeken in afwachting van de concrete en doelmatige beleidsvoorstellen. Daarbij worden ook uitvoeringskosten meegenomen. Intensiveringsmiddelen worden vervolgens

uitgekeerd onder voorbehoud van een doelmatig bestedingsplan met daarin onder andere aandacht voor hoe en wanneer wordt geëvalueerd en hoe hiervoor data worden verzameld.

Basispad

Ombuigingen of intensiveringen worden afgezet tegen het zogenoemde basispad. In het basispad ontwikkelen de uitgaven in verschillende collectieve sector zich van jaar-op-jaar niet op dezelfde manier. Zo stijgen de zorguitgaven bij ongewijzigd beleid sneller dan de uitgaven aan onderwijs en openbaar bestuur. Voor een deel wordt dit verklaard door demografie, maar dat is niet het gehele verhaal. In het basispad krijgt de zorg automatisch extra middelen toebedeeld voor bijvoorbeeld kwaliteitsstijgingen, zoals nieuwe behandelmethodes. Doorvoeren van een ombuiging in de zorg betekent dus niet dat er in een jaar minder geld naar de zorg gaat dan het jaar ervoor. Het betekent dat zorguitgaven van jaar-op-jaar minder hard groeien ('minder meer'). Verbetering van kwaliteit van overheidsarrangementen in andere collectieve sectoren (zoals onderwijs en veiligheid) komt over het algemeen pas tot stand nadat de politiek heeft besloten tot toekenning van een intensivering.

Actualisatie van cijfers

De update van de ombuigings- en intensiveringslijst betekent dat de cijfers zijn geactualiseerd op basis van de Miljoenennota 2021, en zijn gecorrigeerd voor de meest recente MLT-cijfers (november 2020). Afwijkingen tussen de maatregelen in deze lijst en de maatregelen in Keuzes in kaart van het CPB kunnen zijn ontstaan doordat het CPB haar doorrekening heeft gebaseerd op de O&I-lijst van september 2020.

Tot slot

De ombuigings- en intensiveringslijst is een product waarvoor ambtelijk Financiën de verantwoordelijkheid draagt. De maatregelen zijn voor technische afstemming aan alle departementen voorgelegd. Technische afstemming wil zeggen dat bekeken is of de maatregelen mogelijk zijn, zonder daarbij een inhoudelijk oordeel te geven over de maatregelen.

2 OMBUIGINGEN

2.0 De Koning

Tabel 1 Ombuigingsmaatregelen: De Koning

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
1	Persoonlijke vergoedingen (a-component) van de leden van het Koninklijk huis terugbrengen tot het niveau van de Minister-President		-1,5	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5	2022

1. Persoonlijke vergoedingen (a-component) van de leden van het Koninklijk huis terugbrengen tot het niveau van de Minister-President

Momenteel ontvangen Koning Willem-Alexander, Koningin Maxima en Prinses Beatrix een grondwettelijke uitkering en vanaf 7 december zal de Prinses van Oranje een grondwettelijke uitkering ontvangen. Deze uitkeringen zijn grondwettelijk bepaald en zijn opgenomen in de Wet Financieel Statuut van het Koninklijk Huis (WFSKH). Op grond van artikel 40 van de Grondwet geldt een belastingvrijstelling voor de leden van het Koninklijk Huis die een grondwettelijke uitkering ontvangen. Aanpassing van de hoogte van de uitkering kan alleen plaatsvinden als de WFSKH wordt herzien, hiervoor is een meerderheid van ten minste 2/3 nodig in beide Kamers. Het berekende structurele effect betreft het verschil tussen de grondwettelijke uitkeringen en het bruto-inkomen van de Minister-President.

2.1 Hoge Colleges van Staat en overige Kabinetten

Algemene toelichting

De Staten-Generaal stelt haar eigen ramingen op. Voor ombuigingen 1 en 5 geldt daarom dat het presidium van de Kamers expliciet in moeten stemmen met het structureel korten van hun budgetten. De Minister van BZK kan overigens in een brief aan de Kamers een verzoek aan de Staten-Generaal doen om in overweging te nemen om 'mee te delen' in een taakstelling.

Tabel 2 Ombuigingsmaatregelen: Hoge Colleges van Staat en overige Kabinetten

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
1	Korting op de onderzoeksbudgetten		- 2	- 2	- 2	- 2	- 2	- 2	2022
2	Herzien van onkostenvergoedingen		- 5	- 5	- 5	- 5	- 5	- 5	2022
3	Taakstelling bestuursrechtspraak		- 1	- 1	- 1	- 1	- 1	- 1	2022

1. Korting op de onderzoeksbudgetten

De onderzoeksbudgetten van de Tweede Kamer (totaal 2,3 miljoen) kennen de afgelopen jaren onderuitputting. Deze onderuitputting wordt nu voor andere doelen binnen deze begroting ingezet. Deze maatregel stelt voor het budget waar de Kamer nu geen aanspraak op maakt te korten tot maximaal 1,5 miljoen euro.

2. Herzien van onkostenvergoedingen

Conform de Wet schadeloosstelling leden Tweede Kamer ontvangen Tweede Kamerleden schadeloosstelling voor reizen, verblijfskosten en aan de uitoefening van het kamerlid verbonden kosten. Daarnaast regelt de wet extra vergoedingen voor de voorzitters en dienstauto van de voorzitter. Het herzien van de huidige regelingen kan circa 6 miljoen opleveren.

3. Taakstelling bestuursrechtspraak

Er wordt een taakstelling opgelegd aan het hoogste bestuursrecht van 1 miljoen euro. Een manier om dit te behalen is door het rechtsprekende gedeelte van de Raad van State samen te voegen met de Centrale Raad van Beroep en het College van Beroep voor het Bedrijfsleven. Deze maatregel kan wel de discussie over taken en middelen heropenen, hetgeen beslecht is met de Taken Middelen Analyse in 2018.

2.2 Koninkrijksrelaties

Algemene toelichting

Op de begroting van Koninkrijksrelaties (KR) is er qua budgettaire omvang beperkt ruimte om ombuigingen te realiseren. Een deel van de taken wordt door andere departementen uitgeoefend en bekostigd waardoor de budgetten voor Caribisch Nederland op de verschillende departementale begrotingen worden verantwoord.

Tabel 3 Ombuigingsmaatregelen: Koninkrijksrelaties

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
1	Afschaffen bijdragen voor onderzoek aan de Landen (Aruba, Curaçao en Sint-Maarten)		- 1	- 1	- 1	- 1	- 1	- 1	2022
2	Afschaffen regeling vasten verrekenkoers pensioeninkomen voormalig Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse pensioengerechtigden		- 5	- 5	- 5	- 5	- 5	- 5	2022

1. Afschaffen bijdragen voor onderzoek aan de Landen (Aruba, Curaçao en Sint-Maarten)

Op verzoek van Aruba, Curaçao en Sint-Maarten levert Nederland verschillende bijdragen aan onderzoek naar projecten voor verbetering van de sociale en economische ontwikkeling en verbetering van de overheidsfinanciën. De projecten worden door de landen zelf uitgevoerd. Aangezien de landen zelfstandig zijn, kan deze bijdrage voor onderzoek worden gestopt. In sommige gevallen betekent dit dat bestuurlijke afspraken moeten worden herzien.

2. Afschaffen regeling vaste verrekenkoers pensioeninkomen voormalig Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse pensioengerechtigden

Conform de regeling vaste verrekenkoers pensioeninkomen voormalig Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse pensioengerechtigden worden nadelige koersverschillen als gevolg van wisselkoers-fluctuaties tussen de Antilliaanse gulden (NAf) en de Arubaanse florin (Afl) en de euro gecompenseerd uit begrotingshoofdstuk IV BZK. Deze regeling is achterhaald want de landen en haar inwoners opereren onafhankelijk van Nederland. Daarnaast dekt de regeling enkel de nadelige koersverschillen, terwijl voordelige koersverschillen mogen worden behouden. Nederland kan deze regeling echter niet eenzijdig opzeggen. Bovendien moet hierbij opgemerkt worden dat de inkomensoverdrachten voor 100 procent juridisch verplicht zijn. De uitgaven voor inkomensoverdracht liggen vast in de Vaste verrekenkoersregeling pensioenen (1990).

2.3 Homogene Groep Internationale Samenwerking (waaronder BHOS en BZ)

Tabel 4 Ombuigingsmaatregelen: Homogene Groep Internationale Samenwerking (waaronder BHOS en BZ)								
Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)								
Nr. Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
Ombuigingen HGIS, BZ-begroting, non-ODA								
1 Opzeggen internationale verdragen			- 27	- 55	- 110	- 110	- 110	2025
2 Besparen op veiligheid en stabiliteit: afschalen programma-middelen			- 8	- 16	- 33	- 33	- 33	2025
3 Besparen op veiligheid en stabiliteit: sluiten posten			- 6	- 12	- 23	- 23	- 23	2025
4 Besparen op kwaliteit en kwantiteit consulaire dienstverlening			- 2	- 4	- 8	- 8	- 8	2025
5 Verlagen internationaal cultuur en erfgoedbeleid			- 3	- 6	- 6	- 6	- 6	2024
6 Kostendekkendheid Paspoortuitgifte in het buitenland			0	- 1	- 1	- 1	- 1	2025
Ombuigingen HGIS budgetten, alle departementen, non-ODA								
7 Beperken van het HGIS budget in verschillende varianten								
a. 20 procent korting op volledige non-ODA budget			- 71	- 141	- 283	- 283	- 283	2025
b. 20 procent korting op non-ODA budget (niet BZ, BHOS,DEF)			- 6	- 13	- 25	- 25	- 25	2025
Ombuigingen HGIS, alle departementen, ODA								
8 Ontwikkelingssamenwerking afschaffen			- 559	- 1.115	- 1.886	- 3.138	- 5.222	2029
9 Ontwikkelingssamenwerking beperken tot noodhulp			- 504	- 1.004	- 1.701	- 2.861	- 4.852	2029
10 Ontwikkelingssamenwerking beperken tot noodhulp, verplichte bijdragen, opvang in de regio en toerekeningen			- 420	- 835	- 1.421	- 2.440	- 3.254	2027
11 Inputnorm ODA loslaten			- 2	- 15	- 102	- 515	- 515	2026
12 ODA-prestatie naar OESO/DAC-gemiddelde			- 413	- 805	- 1.626	- 2.377	- 2.377	2026
13 ODA-prestatie naar EU-gemiddelde								
a. Naar gewogen EU-gemiddelde voor alleen DAC-leden			- 327	- 566	- 552	- 860	- 860	2026
b. Naar ongewogen gemiddelde voor alle EU-lidstaten			- 349	- 685	- 1.155	- 1.996	- 2.662	2027
14 Schuldkwijtschelding Sudan			- 133	0	0	0	0	2024
15 Actualiseren toerekeningen aan ODA			- 50	- 50	- 50	- 50	- 50	2023
16 Actualiseren toerekeningen EU-afdrachten aan ODA			- 301	- 300	- 275	- 275	- 241	2028
17 Ontwikkelingssamenwerking beperken tot armste landen			- 154	- 308	- 615	- 615	- 615	2025
18 Stoppen vrijwillige bijdragen multilaterale instellingen			- 219	- 447	- 898	- 898	- 898	2025
19 Stoppen met specifieke thema's ontwikkelingssamenwerking								
a. Versterkte internationale rechtsorde, eerbiediging van mensenrechten en gastlandbeleid			- 14	- 27	- 55	- 55	- 55	2025
b. Vrede, veiligheid en stabiliteit			- 209	- 419	- 864	- 864	- 864	2025
c. Effectieve Europese samenwerking			0	0	0	0	- 541	2029
d. Duurzame economische ontwikkeling, handel en investeringen			- 102	- 195	- 402	- 402	- 402	2025
e. Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid, water en klimaat			- 183	- 367	- 757	- 757	- 757	2025
f. Sociale vooruitgang (inclusief onderwijs)			- 198	- 397	- 817	- 817	- 817	2025
g. Versterkte kaders voor ontwikkeling			- 102	- 211	- 328	- 546	- 1.092	2027
20 Beïnvloeding vluchtelingenbewegingen								
a. subvariant 2C.2			0	0	0	0	0	2022
b. subvariant 2C.3			- 101	- 101	- 101	- 101	- 101	2023
Ombuigingen HGIS, BHOS-begroting, non-ODA								
21 Beëindigen financiële ondersteuning internationaal opererende bedrijven			- 20	- 41	- 81	- 81	- 81	2025

Ombuigingen HGIS, BZ-begroting, non-ODA

1. Opzeggen internationale verdragen

In deze variant wordt de bijdragen aan internationale organisaties zoals VN en OESO opgezegd, door uit deze organisaties te treden. Naast politieke afwegingen vereist het opzeggen van verdragen de instemming van het parlement. Het budgettaire effect treedt hierdoor later op. Er is gekozen voor een ingroeipad 25 procent-50 procent-100 procent met in 2025 een structureel effect. De omvang van het opzeggen van deze verdragen levert in latere jaren besparingen op de BZ-begroting op. Het ODA-deel van deze reeksen bedraagt VN 47 procent, VN Crisisbeheersing 15 procent en OESO

0,63 miljoen euro en is in het totaalbeeld in mindering gebracht.

2. Besparen op veiligheid en stabiliteit: afschalen programmamiddelen

Deze maatregel is een bezuiniging op de bijdragen ter bevordering van een transitie in prioritaire gebieden, met name in de ring rond Europa in de verschillende programma's van het in 2016 ingestelde Nederlands Fonds voor Regionale Partnerschappen (NFRP). Deze programmagelden kunnen relatief snel worden afgeschaald. Veiligheid en stabiliteit kan mogelijk verslechteren in deze prioritaire landen en er zijn dan minder mogelijkheden om beleid te beïnvloeden en minder mogelijkheden om effectief op te treden in multilaterale discussies inzake vrede en veiligheid. Er is gekozen voor 50 procent en 75 procent korting op de volledige budgetten, met een ingroeipad van 25 procent-50 procent-100 procent met structureel effect in 2025.

3. Besparen op veiligheid en stabiliteit: sluiten posten

Het afstoten van personele capaciteit en van materieel en vastgoed, kent een lange doorlooptijd: voor sluiten van ambassades moet in de regel vier tot vijf jaar worden uitgetrokken, met het oog op lopende programma's en contracten. Daarnaast kost het herijken van afspraken met bondgenoten, bijvoorbeeld over het overnemen van specifieke taken i.h.k.v. Europese samenwerking, tijd. Deze bezuinigingsmaatregelen omvat 2 grote posten (samen 20 miljoen euro structureel) en 2 kleine posten (samen 3 miljoeneuro structureel) en betreffen een keuze voor de lange termijn, vanwege de lange opbouwtijd van capaciteiten en verlies van kennis. Deze besparingsopties is alleen te realiseren als deze wordt vormgegeven binnen het netwerk van alle betrokken veiligheidsorganisaties en departementen (dit betreft de organisaties opgenomen in deze BMH maar ook breder). Dit vergt bij elke intensivering/besparing een verdere analyse op keten-effecten. Er is een ingroeipad van 25 procent-50 procent-100 procent gehanteerd.

4. Besparen op kwaliteit en kwantiteit consulaire dienstverlening

Door het schrappen van Loket Buitenland zal de 'one-stop shop' voor Nederlandse overheidsdienstverlening in het buitenland niet tot stand komen. De bezuiniging op de subsidie voor gedetineerdenbegeleiding zal een versoering inhouden van het aantal bezoeken van vrijwilligers en de keuze zal moeten worden gemaakt of deze door posten zullen moeten worden opgevangen (met stijgende werkdruk tot gevolg) of dat deze vervallen. Ook de maandelijkse financiële bijdrage voor gedetineerden in zorglanden zou kunnen worden afgeschaft. Indien we zelf geen reisadviezen meer verstrekken, zal Nederland afhankelijk zijn van de oordeelsvorming van andere landen. Voor de reisadviezen geldt dat een keuze gemaakt zou moeten worden voor het 'volgen' van reisadviezen van een Europese partner.

5. Verlagen budget internationaal cultuur en erfgoedbeleid

Deze maatregel verlaagt de budgetten voor internationaal cultuur- en erfgoedbeleid met 20 procent, met een klein ingroeipad. Het uitdragen van Nederlandse cultuur blijft onderdeel van het takenpakket van de diplomatie. Het betreft ook HGIS-subsidies op artikel 14 van de begroting van OCW. Een variant hierop is een volledige beëindiging. Bij een grotere bezuiniging dan 20 procent heeft het weinig zin meer om programma's te handhaven, en valt dit instrument in zijn geheel weg, of er kunnen op bepaalde disciplines geen bezoekersprogramma's meer worden gerealiseerd.

6. Kostendekkendheid Paspoortuitgifte in het buitenland

Paspoortuitgifte in het buitenland kostendekkend maken is mogelijk door de leges voor paspoorten te verhogen. Dit betekent een stijging van EUR 24,- per paspoort (2018, Kostprijsonderzoek). Consequentie is dat Nederlandse burgers in het buitenland aanzienlijk meer voor hun paspoort zullen moeten gaan betalen. Een Nederlands paspoort in het buitenland is dan ook relatief duur in vergelijking met andere EU-landen. Verhoging van visa-leges is ook mogelijk, maar dat heeft Nederland niet in eigen hand, omdat hierover in EU verband dient te worden besloten. Dit zou een lang besluitvormingstraject vergen. Deze mogelijkheid wordt hier daarom niet uitgewerkt.

Ombuigingen HGIS-budgetten, alle departementen, non-ODA

7. Beperken van het HGIS-budget in verschillende varianten

Deze maatregel beperkt de omvang van het non-ODA-budget via verschillende varianten. Gedacht kan worden aan een korting van 20 procent, een alternatieve maatregel is om de taakstellende korting van 20 procent toe te passen op het non-ODA-budget, behalve de middelen van BZ, BHOS en Defensie, omdat deze departementen de centrale non-ODA departementen zijn. Non-ODA BZ is ca. 875 miljoen euro, non-ODA BHOS is ca. 136 miljoen euro en non-ODA DEF is ca. 210 miljoen euro. Een variant is een grotere besparing. Deze besparing dient nog specifiek ingevuld te worden door keuzes te maken in programma's en het beëindigen van programma's.

Ombuigingen HGIS, BHOS-begroting, ODA

8. Ontwikkelingssamenwerking afschaffen

Nederland stopt met ontwikkelingssamenwerking. Deze maatregel kent substantiële besparingsverliezen in verdragsrechtelijke contributies. Deze zijn alleen op termijn te voorkomen via het opzeggen van verdragen en van lidmaatschappen van internationale organisaties, waaronder de EU. Ook wordt ervan uitgegaan dat Nederland stopt met de uitgaven

aan de asielopvang die nu aan ODA toegerekend worden.

9. Ontwikkelingshulp beperken tot noodhulp

Nederland stopt met ontwikkelingssamenwerking, met uitzondering van het verlenen van noodhulp. Deze maatregel kent substantiële besparingsverliezen in verdragsrechtelijke contributies. Deze besparingsverliezen zijn alleen op termijn te voorkomen via het opzeggen van verdragen en van lidmaatschappen van internationale organisaties, waaronder de EU. Ook wordt ervan uitgegaan dat Nederland stopt met de uitgaven aan de asielopvang die nu aan ODA toegerekend worden.

10. Ontwikkelingshulp beperken tot noodhulp, verplichte bijdragen, opvang in de regio en toerekeningen

Nederland stopt met ontwikkelingssamenwerking, met uitzondering van het verlenen van noodhulp en opvang van vluchtelingen in de regio. Daarnaast blijft Nederland zijn verdragsrechtelijke contributies voldoen. Ook blijft Nederland uitgaven voor zover die daarvoor in aanmerking komen toerekenen aan ODA (zoals uitgaven aan asielopvang in Nederland en EU-afrachten).

11. Inputnorm ODA loslaten

Het ODA-budget is gekoppeld aan het Bruto Nationaal Inkomen en kent daarmee door de jaren heen een automatische volumegroei. Dit automatisme staat een integrale afweging van de besteding van middelen op de Rijksbegroting in de weg en werkt daarmee (in potentie) ondoelmatigheid in de hand. Grote schommelingen in het BNI leiden tot grote schommelingen in het budget en daarmee tot onbeheersbaarheid. Daarenboven leidt de focus op de aan de inputnorm gekoppelde definitie van ODA mogelijk tot ondoelmatigheid ten aanzien van de keuze van beleid of beleidsinstrumenten. Het loslaten van de inputnorm en constant houden van het budget voor ontwikkelingssamenwerking levert een besparing op. Daarbij is ervan uitgegaan dat het budget voor ontwikkelingssamenwerking wel jaarlijks meegroeit met de loon- en prijsontwikkeling.

12. ODA-prestatie naar OESO-gemiddelde

29 van de 36 OESO-leden zijn lid van het Development Assistance Committee (DAC). Volgens de OESO waren in 2019 de totale ODA-uitgaven van deze 29 OESO-donoren 0,30 procent van het totale BNI van deze donoren. Nederland besteedt jaarlijks ca. 0,54 procent van zijn BNI aan ODA. Het is mogelijk de Nederlandse ODA-prestatie de hoogte te laten zijn van het gewogen OESO/DAC-gemiddelde. Toevalligerwijs bedraagt ook het ongewogen gemiddelde van alle OESO-leden 0,30 procent.

13. ODA-prestatie naar EU-gemiddelde

Volgens de OESO waren in 2019 de totale ODA-uitgaven van alle bij de DAC aangesloten EU-donoren 0,46 procent van het totale BNI van deze donoren. Nederland besteedt jaarlijks ca. 0,54 procent van zijn BNI aan ODA. Deze maatregel verlaagt de Nederlandse ODA-prestatie naar het gewogen EU-gemiddelde, voor zover het DAC-leden betreft. Verdergaande variant is het verlagen van de uitgaven naar het ongewogen gemiddelde van de EU-27 (0,27 procent van het BNI).

14. Schuldkwijtschelding Sudan

Naar verwachting zal ergens de komende jaren, mogelijk al snel in de Club van Parijs een besluit genomen worden over schuldkwijtschelding aan Sudan in het kader van het zogenaamde HIPC-programma. Dit leidt er mogelijk toe dat ca. 400 miljoen euro aan schulden uit hoofde van exportkredietverzekeringssleningen wordt kwijtescholden. Deze kwijtschelding classificeert als ODA en leidt derhalve tot een incidenteel hogere ODA-prestatie. Deze additionele prestatie kan worden afgeroomd. Dit levert eenmalig een opbrengst op ter hoogte van de kwijtschelding. Het gehanteerde kasritme is zeer onzeker. De kwijtschelding zelf leidt niet tot uitgaven op de Rijksbegroting. Hiervoor staan geen uitgaven geraamd. Dit leidt tot een eenmalige bezuiniging op andere geplande ODA-uitgaven.

15. Actualiseren toerekeningen aan ODA

Binnen de Rijksbegroting is een aantal onderdelen die mogelijk anderszins aangemerkt kunnen worden als ODA, maar nu nog niet als zodanig gemeld worden bij de jaarlijkse rapportage aan de OESO. Te denken valt dan bijvoorbeeld aan de kosten voor studenten uit ontwikkelingslanden en aan uitgaven van decentrale overheden. Taakstellend kan hiervoor 50 miljoen euro per jaar worden ingeboekt.

16. Actualiseren toerekening EU-afrachten aan ODA

Een deel van de uitgaven in de Europese begroting kwalificeert als ODA. Nederland rekent dan ook een deel van de afrachten toe aan het ODA-budget, conform de geldende criteria als afgesproken binnen de OESO. Actualisatie van de toerekening op basis van het recent overeengekomen Meerjarig Financieel Kader 2021-2027 maakt het mogelijk te besparen op ODA-uitgaven, zonder de ODA-prestatie te verlagen. Alternatief is om met dit bedrag de ODA-prestatie te verhogen, zonder dat hiervoor extra budget nodig is.

17. Ontwikkelingssamenwerking beperken tot armste landen

De OESO maakt onderscheid tussen ontwikkelingslanden op basis van BNI per hoofd van de bevolking per jaar. Wanneer dit onder de duizend dollar per jaar ligt, spreekt de OESO van Least developed Countries (LDC's). Deze maatregel behelst het beperken van ontwikkelingssamenwerking tot deze LDC's, vanuit de gedachte dat dit de landen zijn waar de armoede het grootst is. Dit betreft bijvoorbeeld Afghanistan, Mozambique, Jemen en Senegal. Meer ontwikkelde landen waar Nederland nu een ontwikkelingsrelatie heeft als Ghana, Libanon en Indonesië vallen buiten deze categorie.

18. Stoppen met vrijwillige bijdragen aan multilaterale instellingen

Met deze maatregel stopt Nederland met bijdragen aan multilaterale instellingen die niet verdragsrechtelijk zijn verplicht. Dit betekent dat bijdragen voor ontwikkelingssamenwerking via multilaterale instellingen, voor zover aanvullend op juridisch dan wel verdragsrechtelijke verplichte bijdragen aan deze instellingen, stoppen. Deze maatregel komt voort uit de gedachte dat Nederland zich kan beperken tot waartoe het zich verplicht heeft en kan afzien van een 'Nederlandse kop'. De juridische verplichtingen worden in acht genomen.

19. Stoppen met specifieke thema's ontwikkelingssamenwerking

Binnen het beleid voor ontwikkelingssamenwerking is een aantal thema's te onderscheiden. Het is mogelijk om het aantal thema's te beperken en de daarmee gepaarde inzet te stoppen. De genoemde thema's sluiten aan bij de jaarlijks op Prinsjesdag verschijnende HGIS-nota.

20. Beïnvloeding Vluchtelingenbewegingen

In de Brede Maatschappelijke Heroverweging *Naar een wendbare migratieketen* is een aantal ombuigings- en intensiveringsvarianten opgenomen. De variant die budgettair de grootste effecten kent binnen de HGIS, is variant *2C Beïnvloeding Vluchtelingenbewegingen*. Subvariant 2C.2 is budgettair neutraal en gaat uit van een verschuiving van humanitaire hulp naar opvang in de regio. Subvariant 2C.3 gaat uit van het korten van de budgetten voor humanitaire hulp en opvang in de regio. Zie ook de intensiveringslijst.

Ombuigingen HGIS, BHOS-begroting, non-ODA

21. Beëindigen financiële ondersteuning internationaal opererende bedrijven

Uit een rapport van het CBS blijkt dat mkb-bedrijven blijvend baat kunnen hebben bij ondersteuning vanuit de overheid bij internationaal zakendoen. Het is evenwel mogelijk om op termijn alle non-ODA-instrumenten (met name subsidies en leningen) te beëindigen. Het ondersteunen van Nederlandse bedrijven in het buitenland blijft onderdeel van het takenpakket van de diplomatie. Ook blijft de exportkredietverzekering bestaan.

2.4 Justitie en Veiligheid

Tabel 5 Ombuigingsmaatregelen: Justitie en Veiligheid

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
Overkoepelend									
1	Decriminaliseren van softdrugs		- 60	- 60	- 60	- 60	- 60	- 60	2022
2	Lagere externe inhuur		-8	-15	-23	-23	-23	-23	2024
3	Stopzetten subsidies		0	- 13	- 26	- 40	- 40	- 40	2025
4	Digitalisering keten		100	100	100	-40	-50	-50	2026
Politie									
5	Afschalen programmamiddelen Internationale Politie Samenwerking		- 0,4	- 0,4	- 0,4	- 0,4	- 0,4	- 0,4	2022
6	Besparing op kosten van meldkamers		- 10,1	- 17,2	- 21,1	- 22,1	- 22,6	- 22,6	2026
7	Particulier uitvoeren evenementbeveiliging						- 8	- 16	2026
8	Besparing op operationele sterkte door efficiënter en flexibeler organiseren				-16	-39	-77	-77	2026
9	Lagere externe inhuur politie		- 3	- 7	- 9	- 9	- 9	- 9	2024
10	Fusie Financieel Economische Criminaliteit (FINEC) en Fiscale Inlichtingen en Opsporingsdienst (FIOD)		34	34	- 26	- 26	- 26	- 26	2024
Rechtspleging en rechtsbijstand									
11	Efficiencywinst bedrijfsvoering rechtspraak				- 1	- 4	- 6	- 15	2030
12	Verhogen griffierechten		- 17	- 17	- 17	- 17	- 17	- 17	2022
Veiligheid en criminaliteitsbestrijding									
13	Stopzetten bijdrage Straf met Zorg van het OM		- 5,1	- 5,1	- 5,1	- 5,1	- 5,1	- 5,1	2022
14	Verhogen verkeersboetes		- 60	- 61	- 62	- 63	- 63	- 63	2025
Straffen en beschermen									
15	Elektronische detentie voor lichte vergrijpen								
	a. Straffen tot één maand					- 10	- 10	- 10	2025
	b. Straffen tot drie maanden					- 23,1	- 23,1	- 23,1	2025
16	Elektronische detentie aan het einde van de straf					- 23,7	- 23,7	- 23,7	2025
17	Taakstraf voor lichte vergrijpen				-20,5	-21,5	-21,5	-21,5	2025
18	Samenvoegen van de 3 reclasseringsorganisaties			11,75	10,7	4,4	- 1,2	- 9,9	2028
19	Optimalisatie van forensische zorg		15	40	47	48	39	- 19	2027
20	Eenvoudiger organiseren van forensische zorg		3	20	19	12	6	- 33	2033
21	Het centraal stellen van de behandeling		9	36	52	59	60	- 17	2033
22	Het centraal stellen van de straf i.c.m. het afschaffen van forensische zorg		9	42	143	- 6	- 5	- 74	2033
Contraterrorisme en nationaal veiligheidsbeleid									
23	Afschalen contraterrorisme, aanpak nationale veiligheid		- 1	- 3	- 5	- 7	- 8	- 8	2026
24	Veiligheidsregio's korten BDuR		-10	-25	-50	-50	-50	-50	2024
Migratie									
25	Samenvoegen aanmeldgehoor en eerste gehoor		0	- 4	- 6	- 6	- 6	- 6	2024
26	Verkorten van beroepstermijn in de verlengde asielprocedure		0	- 1,8	- 3,5	- 3,5	- 3,5	- 3,5	2024
27	Gemeenten de mogelijkheid bieden taakstellingen uit te ruilen en malus voor gemeenten bij niet halen gemeentelijke taakstelling		0	- 25	- 25	- 25	- 25	- 25	2023
28	Nareis pas mogelijk nadat huisvesting beschikbaar is		0	- 8	- 16	- 16	- 16	- 16	2024
29	HTL afschaffen		0	- 4	- 4	- 4	- 4	- 4	2023
30	Doelmatige planning personeel en opvangcapaciteit binnen de keten (GPA)		5	- 9,8	- 18,8	- 28,3	- 37,7	- 37,7	2026
31	Productiviteit Dienst Terugkeer en Vertrek verhogen		0	- 2	- 5	- 10,5	- 10,5	- 10,5	2025

1. Decriminaliseren van softdrugs

Jaarlijks is het ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV) ruim 60 miljoen euro kwijt voor de preventie, opsporing en vervolging van misdrijven gerelateerd aan softdrugs. Door het decriminaliseren van softdrugs kunnen deze kosten bespaard blijven. Hierbij dient opgemerkt te worden dat er stevige kritiek kan komen vanuit de internationale gemeenschap. Dit betreft een gedoogconstructie. Bij regulering van softdrugs treden reguleringskosten op en zal de opbrengst

lager uitvallen.

2. Lagere externe inhuur

De uitgaven aan externen overschrijdt al meerdere jaren de norm van 10 procent van de loonsom. Door gedeeltelijke verambtelijking van de externe inhuur, worden de uitgaven aan externe inhuur teruggebracht tot de norm.

3. Stopzetten subsidies

Jaarlijks wordt voor bijna 90 miljoen euro aan subsidies verstrekt voor verschillende doeleinden. De noodzaak van sommige subsidies is niet altijd evident. Ter illustratie, het Centrum Criminaliteitspreventie en Veiligheid ontvangt een subsidie voor het ondersteunen van professionals op het gebied van criminaliteitspreventie en veiligheid via bijeenkomsten, publicaties en de website. Deze verantwoordelijkheid kan ook worden overgelaten aan de politie. Met deze maatregel worden de meeste subsidies geschrapt, m.u.v. subsidies voor het Juridisch Loket, VluchtelingenWerk Nederland en IOM.

4. Digitalisering keten

Ten tijde van corona worden de mogelijkheden die digitalisering biedt op het terrein van JenV meer benut. De politie heeft het online aangifteloket uitgebreid en doet aan digitaal horen. De IND is eveneens gestart met digitaal horen van asielzoekers. Daarnaast wordt in de rechtspraak een deel van de zaken digitaal uitgevoerd. Door in het totaal 300 miljoen euro te investeren in ICT wordt een taakstellende besparing beoogd van -50 miljoen euro structureel vanaf 2026. Mogelijk vraagt de digitaliseringsslag met de daaraan verbonden besparingen om aanpassing van wet- en regelgeving.

5. Afschalen programamiddelen Internationale Politie Samenwerking

De programamiddelen voor Internationale Politie Samenwerking kunnen worden afgeschaald door het herprioriteren van landen waar een politieliaison gevestigd is en het verminderen van het aantal dienstreizen door de liaisons. Deze maatregel is schaalbaar naar de bezuinigingsbehoefte. Opbrengst wordt gevonden in het minder uitzenden van liaisons, 250.000 euro per persoon per jaar en het verlagen van het aanwezige reisbudget.¹

6. Besparing op kosten van meldkamers

Er kan een besparing van 20 procent (22,6 miljoen euro) worden gerealiseerd op de kosten voor exploitatie en beheer, met name kosten van het communicatienetwerk C2000. Deze optie volgt uit de beleidsdoorlichting 'Beheer Multisystemen (meldkamers)'. Als risico wordt vermeld dat investeringen in ICT/IV niet kunnen doorgaan als de besparing niet ingezet wordt voor verdere doorontwikkeling en optimalisatie van de meldkamers.

7. Particulier uitvoeren evenementbeveiliging

Een deel van de politiecapaciteit wordt ingezet voor het beveiligen van evenementen zoals sportwedstrijden, festivals en andere evenementen. De beveiliging van niet noodzakelijke evenementen kan worden uitgevoerd door particuliere beveiligers in plaats van de politie. Dit levert een besparing op wanneer het aantal fte binnen de politie daalt op basis van de nieuwe benodigde inzet.

8. Besparing op operationele sterkte door efficiënter en flexibeler organiseren

De volgende maatregelen kunnen genomen worden om de inzet van de operationele sterkte efficiënter en flexibeler te organiseren:

1. Loslaten 'dubbel slot':

De operationele sterkte is vastgesteld volgens een wettelijke verplichte verdeling en kan pas worden berekend als bekend is welke middelen beschikbaar zijn (dubbel slot). Door het loslaten van de verdeling wordt er ruimte gecreëerd om keuzes te maken en operationele sterkte te verdelen over en tussen eenheden. Hierdoor is er minder personeel nodig en treedt een besparing op. Voor deze maatregel moeten tenminste de politiewet en het besluit 'Verdeling sterkte en middelen Politie' worden gewijzigd.

2. Vergroten van inzicht in inzetbaarheid en inplanbaarheid politie:

De basisteams van de politie worden in gedeeld op inzetbaarheid van de medewerkers. Dit betekent dat de medewerker niet deelneemt aan een cursus/opleiding, niet met verlof is of niet ziek is. Er wordt echter niet centraal bijgehouden welke medewerkers inplanbaar zijn voor bepaalde functies op basis van inhoudelijke kwalificaties. Door een centraal systeem op te zetten zal er minder scheefbezetting zijn en kunnen er prioriteiten worden gesteld tussen de verschillende basisteams.

3. Geen 4x9-uursmodaliteit in 24-uursdekkende dienstverlening

Binnen de basisteams van de politie is het mogelijk om 9 uren diensten te draaien binnen de 24-uursdekkende dienstverlening. Deze diensten overlappen echter, waardoor capaciteit verloren gaat. Door medewerkers 8 uur in te zetten in plaats van 9 uur, vindt geen overlap plaats. Hierdoor is er minder budget nodig om aan de capaciteitsdoelstellingen te voldoen. Deze maatregel dient in cao-onderhandelingen mee te worden genomen.

---

¹ Deze maatregel komt uit de beleidsdoorlichting 'Internationale Politie Samenwerking'.

9. Lagere externe inhuur politie

Er kan een besparing gerealiseerd worden door de externe inhuur bij de politie met 10 procent te verlagen. Deze taken kunnen belegd worden bij de niet-operationele sterkte van de politie.

10. Fusie Financieel Economische Criminaliteit (FINEC) en Fiscale Inlichtingen en Opsporingsdienst (FIOD)

Binnen de politie bestaat een specifieke capaciteit voor de opsporing van financieel economische criminaliteit (FINEC). Onder het ministerie van Financiën valt echter de FIOD, die vergelijkbare taken uitvoert. Door FINEC en FIOD te fuseren en de capaciteit van de politie over te laten gaan in de FIOD, treedt een structurele besparing op. Deze ontstaat door een reductie van 500 fte en de daarmee verbonden opleidingskosten. Het uitvoeren van de maatregel gaat gepaard met frictiekosten voor o.a. arbeidsvoorwaarden en opleidingen die verschillend zijn voor FIOD en politie. De facto leidt de maatregel tot een besparing op de JenV-begroting en een intensivering op de begroting van Financiën. De opgenomen reeks is een saldering.

11. Efficiencywinst bedrijfsvoering rechtspraak

Onderzoek van BCG toont aan dat binnen een aantal gerechten activiteiten kunnen worden gecentraliseerd naar een hoofdlocatie. Hierdoor dalen de huisvestingskosten (minder huur- en exploitatiekosten). De structurele besparing bedraagt circa 13 miljoen euro. Er treden echter ook frictiekosten op. Die moeten nader worden onderzocht en zijn nog niet verwerkt in de reeks. Daarnaast toont het onderzoek aan dat 30 procent van de poststukken binnen de rechtspraak op reguliere wijze kan worden verzonden, in plaats van via aangetekende post. Dit levert een besparing op van 2,2 miljoen euro. Voor beide maatregelen is een wetswijziging noodzakelijk.²

12. Verhogen griffierechten

Om de kosten van de rechtspraak meer te leggen bij diegenen die er gebruik van maken, is het mogelijk om de griffierechten te verhogen. Een stijging van 10 procent levert structureel circa 17 miljoen euro per jaar op. Het is hierbij van belang op te merken dat een verhoging van griffierechten de toegang tot het recht van burgers kan beïnvloeden. Het is mogelijk om alle tarieven van de griffierechten met 10% te verhogen, maar de verhoging kan ook gedifferentieerd worden aangebracht. Zo is het mogelijk om handelszaken met een relatief groot financieel belang (> 5 miljoen euro.) meer dan 10% te verhogen, bijvoorbeeld tot het tarief dat geldt bij het commerciële Netherlands Commercial Court (NCC). Dit zou voor deze zaken een stijging van circa 85% betekenen ten opzichte van het tarief zoals is voorgesteld in het wetsvoorstel 'griffierechten kleine handelsvordering', dat op het moment van schrijven voorligt in de Eerste Kamer. Hierdoor kan het tarief voor relatief kleine handelszaken (met een financieel belang tussen 500 en 5000 euro) gelijk blijven. Deze laatste categorie wordt bij het voorgenoemde wetsvoorstel immers juist verlaagd, omdat de verhouding tussen vordering en tarief scheef was.

13. Stopzetten bijdrage Straf met Zorg van het OM

Sinds 2017 ontvangt het Openbaar Ministerie (OM) jaarlijks 5,1 miljoen euro voor Straf met Zorg. De middelen zijn er onder meer op gericht om gestructureerd informatie uit te wisselen met partners en slachtoffers meer persoonsgericht te ondersteunen en structureel te beoordelen op hun kwetsbaarheid. De middelen worden onder andere ingezet voor beleidsadviseurs en officieren van justitie die zich specifiek met deze thema's bezighouden. Dergelijke doelen behoren echter tot de kerntaak van het OM. Hiervoor is geen aparte financiering noodzakelijk.

14. Verhogen verkeersboetes

Na een jarenlange neerwaartse trend, is de laatste jaren weer een licht stijgende trend te zien in het aantal verkeersdoden. De afschrikkende werking van verkeersboetes is medebepalend voor de veiligheid op de weg. De bedragen voor verkeersboetes kunnen met 10 procent worden verhoogd, om de afschrikkende werking te laten toenemen en zo de verkeersveiligheid te vergroten. Bij de berekening van de additionele ontvangsten als gevolg van deze maatregel is rekening gehouden met een afname van het aantal boetes door de afschrikwekkende werking van de verhoging. Het betreft een indicatieve reeks.

15. Elektronische detentie (ED) voor lichte vergrijpen

Een deel van de celcapaciteit wordt bezet door gedetineerden, die een korte periode vast zitten. Met de invoering van elektronische detentie als nieuwe strafvariant kan capaciteit in penitentiaire inrichtingen worden bespaard, verminderd met de meerkosten van het uitvoeren van ED. De mogelijke doelgroep bestaat uit zelfmelders en een selecte groep arrestanten in subsidiaire hechtenis. Ook is rekening gehouden met een geschat misluktingspercentage van 25 procent.

Deze maatregel kan worden gecombineerd met omhuizing 16 en vergt een wetswijziging. Daarnaast zijn de capaciteitsramingen voor het gevangeniswezen op basis van het Prognosemodel Justitiële Keten niet volledige gehonoreerd vanaf 2022. Om deze reden zal deze omhuizing moeten worden gezien in het kader van de niet gefinancierde capaciteitskortingen volgen de meest recente ramingen. N.B. Mogelijk hogere bijstandsuitgaven als gevolg van de maatregel zijn niet in de reeks meegenomen.

---

² Deze maatregel komt uit de beleidsdoorlichting Financiën Rechtspraak (2019).

Voor deze omhuiging zijn twee varianten opgenomen:

- a. Elektronische detentie voor straffen tot één maand
- b. Elektronische detentie voor straffen tot drie maanden

16. Elektronische detentie aan het einde van de straf

Tijdens het penitentiair programma verblijft de gedetineerde thuis en volgt een verplicht arbeids- of scholingsprogramma. Voorwaarde voor alle vormen van extramurale detentie is dat de gedetineerde in kwestie de veiligheid van de samenleving niet in gevaar brengt. DJI voert de maatregel uit in combinatie met de noodzakelijke beveiliging. Deze maatregel vergt intrekking van de recent aangenomen Wet Straffen en Beschermen, een wetswijziging en kan worden gecombineerd met omhuiging 15. Daarnaast zijn de capaciteitsramingen voor het gevangeniswezen op basis van het Prognosemodel Justitiële Keten niet volledig gehonoreerd vanaf 2022. Om deze reden zal deze omhuiging moeten worden gezien in het kader van de niet gefinancierde capaciteitstekorten volgen de meest recente ramingen. N.B. Mogelijk hogere bijstandsuitgaven als gevolg van de maatregel zijn niet in de reeks meegenomen.

17. Taakstraf voor lichte vergrijpen

Door taakstraf in te zetten in plaats van gevangenisstraf kan capaciteit in penitentiaire inrichtingen worden bespaard en leidt tot een besparing. Een taakstraf is immers goedkoper dan een gevangenisstraf. De mogelijke doelgroep bestaat uit zelfmelders en een selecte groep arrestanten in subsidiaire hechtenis met een strafduur tot drie maanden. Er is rekening gehouden met een geschat misluktingspercentage van 25 procent. Deze maatregel vergt een wetswijziging. N.B. Mogelijk hogere bijstandsuitgaven als gevolg van de maatregel zijn niet in de reeks meegenomen.

18. Samenvoegen van de drie reclasseringsorganisaties

Het reclasseringswerk in Nederland wordt momenteel uitgevoerd door drie reclasseringsorganisaties (3RO): Reclassering Nederland, Stichting Verslavingsreclassering GGZ en Stichting Leger des Heil Jeugdbescherming & Reclassering. Hoewel de drie reclasseringsorganisaties ieder hun eigen doelgroep hebben, voert iedere organisatie deels dezelfde taken uit, zoals administratie en personeelsmanagement. Door het samenvoegen van de 3RO wordt efficiencywinst beoogd en kan er een besparing plaatsvinden van ongeveer 3 procent. Deze samenvoeging vergt aanpassing van de Reclasseringsregeling (AMvB).

19. Optimalisatie van forensische zorg

Door het stelsel van forensische zorg te optimaliseren kan structureel een besparing worden gerealiseerd. Hiervoor kunnen de volgende vier maatregelen worden doorgevoerd, die op korte termijn om intensiveringen vragen. Deze maatregelen kunnen zelfstandig of als pakket uitgevoerd worden en vergen geen stelselwijziging.³

- Het verbeteren van digitale samenwerking.
- Het terugdringen van administratieve lasten.
- Het aantrekkelijker maken van de arbeidsmarkt.
- Het ontwikkelen van een communicatiestrategie.

20. Eenvoudiger organiseren van forensische zorg

Deze set aan maatregelen beoogt de complexiteit van de Forensische Zorg te reduceren en de sturing binnen het stelsel te verbeteren door middel van vijf maatregelen die in samenhang moeten worden gezien.⁴

- Door trajectindicatie stuurt een orgaan op het gehele behandeltraject van de forensische zorgpatiënt.
- Indicatiestelling wordt bij een orgaan belegd, door de indicatiestelling van 3RO en NIFP samen te voegen.
- Plaatsing wordt bij een orgaan belegd, door de plaatsing door 3RO en DIZ samen te voegen.
- Instellingen stimuleren om zich te specialiseren in forensische zorg waarbij instellingen ook meerdere typen forensische zorg aanbieden.
- De laatste maatregel zorgt dat het aantal forensische zorgtitels wordt herschikt en beperkt tot circa 10 tot 12 titels.

20. Het centraal stellen van de behandeling

Door deze set maatregelen komt de behandeling centraal te staan en vermindert de recidive. Deze maatregelen kunnen zelfstandig of als pakket uitgevoerd worden.⁵

- Er wordt al tijdens de gevangenisstraf behandeld of een forensische zorgbehandeling wordt niet meer opgelegd met gevangenisstraf.
- Een groep met een hoog maatschappelijk veiligheidsrisico van circa 1.500 personen komt na afloop van hun forensische titel onder preventief toezicht te staan met periodieke contactmomenten.
- Door het aanbieden en financieren van nazorg kan een behandelaar na afloop van de forensische titel in contact blijven met de (ex)patiënt.

³ Deze maatregel komt uit de BMH «Zorg voor een veilige omgeving» (2020).

⁴ Deze maatregel komt uit de BMH «Zorg voor een veilige omgeving» (2020).

⁵ Deze maatregel komt uit de BMH «Zorg voor een veilige omgeving» (2020).

21. Het centraal stellen van de straf i.c.m. het afschaffen van forensische zorg

Door middel van vier maatregelen die nadrukkelijk ook los van elkaar ingevoerd kunnen worden, komt de nadruk te liggen op uitvoer van de straf.⁶

- Alle vormen van forensische zorg worden afgeschaft. Er is slechts veroordeling tot gevangenisstraf mogelijk, in de gevangenis wordt de noodzakelijke zorg die valt onder de zorgverzekeringswet aangeboden.
- Alle veroordeelden met een delict waarvoor tenminste vier jaar gevangenisstraf staat worden langdurig toezicht opgelegd, tenzij een rechter anders beslist.
- Een groep van circa 5.000 personen die op basis van risicotaxaties een hoog risico op (ernstige) recidive hebben, zonder dat er sprake is van acuut gevaar, worden elektronisch gemonitord.
- In aansluiting op een gevangenisstraf wordt preventieve detentie opgelegd om de veiligheid van de samenleving te beschermen.

22. Afschalen contraterrorisme, aanpak nationale veiligheid

De voorgestelde ombuigingen op interne en externe veiligheid betreffen zowel materiële als personele capaciteiten en het afschalen van programmamiddelen.⁷

23. Veiligheidsregio's korten BDuR

Op dit moment zijn er 25 veiligheidsregio's. De veiligheidsregio's worden bekostigd door gemeenten en uit een lumpsumbijdrage in de vorm van de Brede Doeluitkering Rampenbestrijding (BDuR). De BDuR is een lumpsumbijdrage die wordt verstrekt aan de 25 veiligheidsregio's voor de uitvoering van wettelijke taken. Naast deze rijksbijdrage, die ongeveer 15 procent van de inkomsten van de veiligheidsregio's behelst, ontvangen de veiligheidsregio's een bijdrage van de gemeenten. Het voorstel is om een bedrag oplopend tot 50 miljoen euro te korten op de brede doeluitkering aan de veiligheidsregio's. Dit is circa 30% van deze uitkering. De invulling van de korting is overigens aan de veiligheidsregio's en de gemeenten. De korting kan zonder compensatie vanuit de gemeenten invloed hebben op de invulling van de hoofdtaken zoals beschreven in de Wet Veiligheidsregio's. De operationele slagkracht zoals de inzet van brandweer, geneeskundige hulpverlening en bevolkingszorg bij rampen en crisis kan hierdoor in het geding komen.

23. Samenvoegen aanmeldgehoor en eerste gehoor

Deze maatregel stelt voor om in de asielprocedure het eerste gehoor samen te voegen met het aanmeldgehoor. Het eerste gehoor heeft door de komst en verdere uitwerking van het aanmeldgehoor vanaf 2015 géén toegevoegde waarde meer en kan worden samengevoegd met het aanmeldgehoor. Opbrengst is afhankelijke van de daadwerkelijke productie bij de IND op het moment van invoeren.⁸

24. Verkorten van beroepstermijn in de verlengde asielprocedure

Afgewezen asielzoekers kunnen tegen het besluit van de IND in beroep gaan. De termijn om een beroep schriftelijk in te dienen in de verlengde asielprocedure (VA) is vastgesteld op vier weken. Om de doorlooptijden en de verblijfsduur in het COA te verkorten kan worden voorgesteld om de beroepstermijn voor asielzaken in de VA te verkorten naar één week. Deze termijn is ook in lijn met de beroepstermijn in de algemene asielprocedure. Hiermee wordt in potentie drie weken tijd gewonnen in de procedure en is daarmee ook drie weken korter recht op opvang. Opbrengst is afhankelijke van de daadwerkelijke productie bij de IND op het moment van invoeren.⁹

25. Gemeenten de mogelijkheid bieden taakstellingen uit te ruilen en malus voor gemeenten bij niet halen gemeentelijke taakstelling

In de praktijk lopen sommige gemeenten voor en sommige gemeenten achter bij de wettelijke taakstelling. Door gemeenten toe te staan voor- en achterstanden in de taakstelling onderling uit te ruilen, wordt de uitstroom naar gemeenten vergemakkelijkt en wordt een besparing gerealiseerd in de opvang van het COA. Gemeenten die niet voldoen aan de halfjaarlijkse wettelijke taakstelling zullen zelf de kosten van de opvang betalen. Concreet wordt voorgesteld om als uitgangspunt te nemen dat de meerkosten die bij het COA neerslaan omdat de gemeente niet tijdig in huisvesting van de statushouder voorziet, vanuit de desbetreffende gemeente gecompenseerd wordt. Er is een wetswijziging nodig om deze maatregel door te voeren. Er is een wetswijziging nodig om deze maatregel in te voeren.¹⁰

26. Nareis pas mogelijk nadat huisvesting beschikbaar is

Een vluchteling die een verblijfsstatus heeft gekregen in Nederland heeft recht op gezinshereniging en kan vanuit de opvang (binnen drie maanden na statusverlening) een nareisverzoek indienen. In deze beleidsoptie krijgen de nareizigers pas toestemming om naar Nederland te reizen wanneer de referent woonruimte voor hen heeft. Wanneer deze maatregel wordt genomen in combinatie met maatregel 25, dan valt de totale besparing lager uit dan de som van de

⁶ Deze maatregel komt uit de BMH «Zorg voor een veilige omgeving» (2020).

⁷ Deze maatregel komt uit de BMH 'veiligheid en veranderde machtsverhoudingen' (2020).

⁸ Deze maatregel komt uit het programma 'flexibilisering asielketen' en wordt genoemd in de BMH 'naar een wendbare migratieketen' (2020).

⁹ Deze maatregel komt uit de BMH 'naar een wendbare migratieketen' (2020).

¹⁰ De opbrengst van maatregel 25 en 26 dienen in samenhang te worden gezien en overlap dient te worden gecorrigeerd. Deze maatregel komt uit de BMH 'naar een wendbare migratieketen' (2020).

maatregelen.¹⁰

27. Handhaving- en toezichtlocatie afschaffen

Overlastgevende asielzoekers komen terecht in de handhaving en toezichtlocatie (HTL). Het afschaffen van deze aparte locatie levert structureel 4 miljoen euro op. Dit betekent dat overlastgevende asielzoekers in andere COA-locaties moeten worden opgevangen. Eventuele uitgaven die nodig zijn om deze overlast te beperken, gaan ten koste van deze besparing.

28. Doelmatige planning personeel en opvangcapaciteit binnen de keten

Door de planning van personeel en opvangcapaciteit binnen de asielketen te verbeteren (via het gemeenschappelijke Planningsomgeving Asielketen, GPA) kan de doelmatigheid worden verhoogd. Deze maatregel komt uit het programma flexibilisering asielketen en wordt genoemd in de BMH 'naar een wendbare migratieketen' (2020). Het doel is systemen en instrumenten te realiseren, die ketenpartners in staat stellen om effectiever en meer vooruitkijkend capaciteit te plannen. Hierdoor wordt de doorlooptijd van de asielprocedure verkort en kan er bespaard worden op o.a. de opvang. De verwachting is dat een productiviteitswinst van 4 procent (oplopend met 1 procentpunt per jaar vanaf 2023) kan worden gerealiseerd bij het COA en IND. Een deel van deze besparing zal neerslaan bij het ODA-budget van BHOS. De ontwikkelkosten bedragen naar verwachting 5 miljoen euro in 2022.¹¹

29. Productiviteit Dienst Terugkeer en Vertrek verhogen

De productiviteit van de DT&V kan worden verhoogd door het casemanagement doelmatiger in te richten. Door minder intensief casemanagement te voeren met vreemdelingen en kritischer te kijken op welke zaken welke inzet wordt geleverd, zijn minder regievoerders en administratief medewerkers nodig en direct daaraan gekoppeld ook minder overheadkosten. Met 65 regievoerders minder kan een besparing van 10,5 miljoen euro worden gerealiseerd. De maatregel heeft waarschijnlijk een negatief effect op het realiseren van meer terugkeer.¹²

---

¹¹ Deze maatregel komt uit het programma flexibilisering asielketen en wordt genoemd in de BMH 'naar een wendbare migratieketen' (2020).

¹² De maatregel om de besparen op het vervoer bij DT&V komt uit de beleidsvoorzichting artikel 37.3.

2.5 Binnenlandse Zaken

Tabel 6 Ombuigingsmaatregelen: Binnenlandse Zaken								
Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)								
Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc. in
Woningmarkt								
1	Huurtoeslag: harmoniseren van inkomensafhankelijkheid onder en boven de pensioengerechtigde leeftijd		- 99	- 99	- 99	- 99	- 99	2022
2	Huurtoeslag: vereenvoudiging: vervallen servicekosten		- 92	- 92	- 92	- 92	- 92	2022
3	Huurtoeslag: overgangsrecht onzelfstandige studenteneenheden laten vervallen.		- 30	- 30	- 30	- 30	- 30	2022
4	Generieke verlaging huurtoeslag met 35 procent		- 150	- 300	- 450	- 600	- 750	2032
5	Verhogen normhuur	n.t.b.	- 150	- 150	- 150	- 150	- 150	2022
6	Verlagen kwaliteitskortingsgrens	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.	- 18	2022
7	Bevriezen huurgrenzen			-50	-100	-150	-150	2025
Uitvoering Rijksvastgoedbeleid								
8	Afschaffen percentageregeling beeldende kunst							- 3 2048
9	Stopzetten subsidie bijdrage ICRV	- 2.3	- 2.3	- 2.3	- 2.3	- 2.3	- 2.3	2021
Energietransitie gebouwde omgeving en bouwkwaliteit								
10	Stopzetten verduurzaming bestaande gebouwen							
	a. Niet verduurzamen bestaande woningen (AP middelen + ISDE)		- 370	- 310	- 250	- 250	- 250	2024 (tot 2030)
	b. Gedeeltelijke verduurzaming bestaande woningen		- 270	- 220	- 180	- 180	- 180	2024
	c. Inzetten warmtefonds voor doelgroep zonder leenruimte		- 100	- 75	- 50	- 40	- 25	
11	Normering verduurzaming eigen woning		- 370	- 310	- 250	- 250	- 250	2024 (tot 2030)
12	Verduurzaming gebouwde omgeving inzetten op individueel pad en huurwoningen.	0	-114	-103	-30	-25	-25	
	a. Subsidie Aardgasvrije Huurwoningen	0	-40	-68	-0			
	b. Programma Aardgasvrije Wijken	0	-49	-10	-5			
	c. Warmtefonds	0	-25	-25	-25	-25	-25	
Ruimtelijke ordening en omgevingswet								
13	Niet uitbouwen DSO	- 5	- 5	- 5	- 5			
Overheidsdienstverlening en informatiesamenleving								
14	Digitaal Ondernemersplein door de markt laten organiseren	- 3	- 3	- 3	- 3	- 3	- 3	2021
Fiscaal								
15	Verbreden belastinggrondslag OZB	- 2.000	- 2.000	- 2.000	- 2.000	- 2.000	- 2.000	2022
16	Eigen woning naar box 3 met generieke vrijstelling gelijk aan de gemiddelde WOZ- waarde			- 148	- 617	- 1.761	- 2.653	2040
17	Versneld afbouwen HRA en EWF (naar een vorm van 'defiscaliseren'), borgen aflossingseis			- 148	- 617	- 1.761	- 2.653	2048
18	Afbouw HRA en EWF in huidig pad (in 2036 uitgefaseerd), borgen aflossingseis (70 procent)			0	0	- 693	- 1.386	2048
19	Beperken HRA tot 300.000 euro, vervallen bijleenregeling, vervallen dertig-jaarstermijn en vervallen fiscale toets aflossingsverplichting			- 218	- 383	- 648	- 1.103	2027
20	Beperken HRA tot 350.000 euro, vervallen bijleenregeling, vervallen dertig-jaarstermijn en vervallen fiscale toets aflossingsverplichting			- 218	- 383	- 648	- 1.103	2027
21	Bevriezing EWF op 0,6 procent en verhoging EWF voor woningen boven 300.000 euro (gemiddelde woningprijs)			- 784	- 1.428	- 1.873	- 2.630	2048
22	Schenkingsvrijstelling eigen woning afschaffen			- 8	- 16	- 24	- 32	2042
23	Aanpassen regeling tijdelijke verhuur eigen woning			- 2	- 2	- 2	- 2	2023

Woningmarkt

1. Huurtoeslag: harmoniseren van inkomensafhankelijkheid onder en boven pensioengerechtigde leeftijd

De huurtoeslag maakt in de hoogte van de eigen bijdrage onderscheid tussen wel/geen AOW-huishouden. De eigen bijdrage voor gepensioneerden loopt op bij een hoger inkomen. Bij een instrument dat de betaalbaarheid van huren moet waarborgen past een specifieke inkomensondersteuning voor ouderen niet. Daarom wordt met deze voorgestelde

maatregel de inkomensafhankelijkheid voor AOW-huishoudens in lijn gebracht met die voor niet-AOW-huishoudens. Deze maatregel heeft negatieve koopkrachteffecten voor 31 procent van de ouderen met huurtoeslag (gemiddeld 19 euro per maand). Door een andere vormgeving (bijv. door de inkomensafhankelijke afloop bij een hoger inkomen te laten beginnen) kunnen inkomenseffecten worden beperkt. Dat levert een lagere besparing op. Deze maatregel is uitvoerbaar en behoeft een wetswijziging.

2. Huurtoeslag: vereenvoudiging: vervallen servicekosten

In principe wordt voor de berekening van de huurtoeslag uitgegaan van de kale huurprijs. Er kunnen daarnaast vier specifieke servicekostenposten worden opgeteld bij de kale huurprijs om de subsidiabele huurprijs (= rekenhuur) te verkrijgen. Het gaat om (1) de servicekosten die betrekking hebben op de kosten van verschillende installaties voor verlichting van gemeenschappelijke ruimten, (2) het schoonmaken van deze ruimten, (3) de kosten van een huismeester en (4) de kapitaals- en onderhoudskosten van ruimten. Met deze optie worden de vier specifieke servicekostenposten geschrapt en niet meer specifiek gesubsidieerd. Hierdoor hoeft er geen controle meer plaats te vinden op de aanwezigheid en de hoogte van servicekosten en worden de lasten voor de burger verlicht. Ook wordt een besparing op de uitvoeringskosten van de belastingdienst voorzien. Van het afschaffen van deze regeling ondervindt ongeveer de helft van de huurtoeslaag aanvragers (veel ouderen) negatieve inkomenseffecten van gemiddeld 10 euro per maand. De maatregel behoeft een wetswijziging.

3. Huurtoeslag: overgangsrecht onzelfstandige studenteenheden laten vervallen

In beginsel bestaat voor huurders van onzelfstandige wooneenheden geen recht op huurtoeslag. Een uitzondering hierop betreft de 'overgangsregeling voor huurtoeslag voor onzelfstandige wooneenheden'. Deze overgangsregeling dateert uit 1997. Huurders (studenten) van onzelfstandige wooneenheden die deel uitmaken van woongebouwen die al zijn aangewezen, bleven onder de Huursubsidiewet en later onder de Wet op de huurtoeslag in aanmerking komen voor huursubsidie/toeslag. Een maatregel ter vereenvoudiging van huurtoeslag is om dit overgangsrecht te laten vervallen. Het gaat om ca. 23.000 wooneenheden. Gemiddeld gaat het per huishouden om een bedrag van 1.300 euro aan huurtoeslag per jaar. Daarnaast wordt een besparing op de uitvoeringskosten van de belastingdienst voorzien. De maatregel behoeft een wetswijziging en inpassing in het bredere beleid rond het voorzien in (voldoende) studentenhuishuizing (actieplan studentenhuishuizing). Om negatieve effecten te mitigeren kan gekozen worden voor een ingroeipad van bijvoorbeeld vijf jaar.

4. Generieke verlaging huurtoeslag met 35 procent

Deze maatregel verlaagt vanaf 2022 in 10 jaar tijd het percentage van de huur dat wordt vergoed door de huurtoeslag (CPB, Kansrijk woonbeleid, 2020). Van het gedeelte van de huur tussen de basishuur en de kwaliteitskortingsgrens wordt nog 65 procent vergoed (nu 100 procent), van het gedeelte tussen de kwaliteitskortingsgrens en de aftoppingsgrens nog 42,25 procent (nu 65 procent) en van het deel daarboven 26 procent (waar dat nu nog 40 procent is) of 0 procent waar nu ook geen recht op huurtoeslag bestaat. De maatregel levert een besparing van 1,5 miljard euro structureel op. De maatregel verbetert de doelmatigheid binnen het domein van de woningmarkt doordat de keuze van huishoudens tussen woonconsumptie en overige consumptie minder wordt verstoord. Ook is een besparing op de uitvoeringskosten van controles de belastingdienst voorzien. De maatregel heeft forse inkomenseffecten met een grote spreiding. Huishoudens met een laag inkomen gaan er door deze maatregel gemiddeld op achteruit. De opbrengsten van de maatregel kunnen indien dat gewenst is (deels) worden teruggesluisd (zie CCPB Kansrijk belastingbeleid en Kansrijk armoedebeleid) naar deze huishoudens in de vorm van een generieke verhoging van uitkeringen of verlaging van belastingen.

5. Verhogen normhuur

De normhuur is het deel van de huur dat de huurder zelf betaalt. Verhoging van de normhuur levert een besparing op: een verhoging van 10 euro per maand leidt tot een besparing van 150 miljoen euro. Deze maatregel leidt tot koopkrachtverlies voor alle huurtoeslagontvangers. Verdere ophoging levert een navenant grotere besparing op. Uitgaande van besluitvorming per 1 juli 2021 kan de ombuiging op zijn vroegst in 2022 worden gerealiseerd.

6. Verlagen kwaliteitskortingsgrens

De hoeveelheid huurtoeslag die iemand ontvangt is van een aantal factoren afhankelijk, waaronder inkomen, de grootte van het huishouden en de huurprijs van de woning. Iedere huurtoeslaggerechtigde moet een eigen bijdrage leveren aan een huurwoning, de zogenaamde basishuur van circa 230 euro. Het deel van de huurprijs van een woning tussen de basishuur en de zogenaamde kwaliteitskortingsgrens (432,51 euro) wordt voor huurtoeslaggerechtigden voor 100 procent vergoed via de huurtoeslag. Voor bedragen boven de kwaliteitskortingsgrens tot een bedrag van 619,01 euro of 663,40 euro (de zogenaamde aftoppingsgrenzen) wordt een bedrag van 65 procent vergoed en voor bedragen tussen de aftoppingsgrens en de maximale huurgrens (737,14 euro) wordt voor bepaalde groepen 40 procent vergoed, voor andere 0 procent). Boven de maximale huurgrens is er in principe geen recht op huurtoeslag. Verlaging van deze percentages (verhoging van de zogenaamde kwaliteitskortings-kortingen) levert een besparing op. Tevens levert dit een prikkel voor huishoudens om een goede afweging te maken tussen prijs en de kwaliteit van de woning.

Een verlaging van 1 procent van de aftoppingsgrenzen (van 65 procent naar 64 procent en van 40 procent naar 39 procent) levert een besparing op van 18 miljoen euro. Deze maatregel leidt tot koopkrachtverlies voor circa 85 procent van

de huurtoeslagontvangers. Verdere verlaging levert een navenant grotere besparing op. Uitgaande van besluitvorming per 1 juli 2021 kan de ombuiging op zijn vroegst in 2022 worden gerealiseerd.

7. Bevroren Huurgrenzen

In de huurregulering vindt een aantal automatische indexaties plaats, waaronder maximumhuurgrens, de kwaliteitskortingsgrens en de aftoppingsgrenzen. De maatregel houdt in dat deze grenzen vanaf 1 januari 2023 voor drie jaren worden bevroren. Hierdoor krijgen huurders al bij een lagere huur met de kwaliteitskortingen te maken. Deze maatregel heeft negatieve inkomenseffecten voor huurtoeslagontvangers en beperkt ook de investeringscapaciteit van corporaties, die voor een groot deel van hun toewijzingen wettelijk gebonden zijn aan de aftoppingsgrens. Deze maatregel is uitvoerbaar door de Belastingdienst en behoeft een wetswijziging.

Uitvoering Rijksvastgoedbeleid

8. Afschaffen percentageregeling beeldende kunst

Bij verbouwingen en nieuwbouw van rijksgebouwen met een budget groter dan 1 miljoen euro wordt een percentage van het investeringsbedrag besteed aan beeldende kunst. Het schrappen van de maatregel leidt tot een besteding van de huidige kunstvoorraad. De kosten voor de maatregel worden gedragen via de gebruikersvergoeding die de gebruiker betaalt en de besparing zal op termijn leiden tot een verlaging van de gebruikersvergoedingen van 2 procent. Indien deze regeling wordt geschrapt kan op termijn een besparing worden gerealiseerd van 3 miljoen euro per jaar. Voor uitvoering van deze maatregel is geen wetswijziging nodig.

9. Stopzetten bijdrage ICRV

BZK verstrekt een bijdrage voor de Interdepartementale Commissie Rijksvastgoed. Deze commissie bestaat niet meer, echter de bijdrage is niet stopgezet en wordt nu ingezet voor onderzoek naar bijvoorbeeld het gebruik maken van Rijksvastgoed voor maatschappelijke opgaven op het gebied van energietransitie. De bijdrage bedraagt 2,3 miljoen euro per jaar.

Energietransitie gebouwde omgeving en bouwkwaliteit

10. Stopzetten of beperken verduurzaming van bestaande woningen

Een mogelijkheid voor ombuigingen is om de doelen voor de verduurzaming van woningen lager te stellen of door keuzes te maken in het beleidsinstrumentarium zijn besparingen te realiseren. Dit kan op verschillende manieren worden vormgegeven. Dit zal wel aanvullende maatregelen in andere sectoren vergen, indien de regelingen voor de verduurzaming in de gebouwde omgeving worden geschrapt of versoerd om de totale reductiedoelstellingen uit het klimaatakkoord te realiseren.

Deze ombuiging zou betekenen dat het klimaatakkoord moet worden opengebroken en heeft ook consequenties in het licht van het Urgendavonnis en de Europese Green Deal, waarop het huidige klimaatakkoord op hoofdlijnen aansluit.

10a. Stopzetten verduurzaming bestaande gebouwen in gebouwde omgeving

Een mogelijkheid is het beperken van de klimaatdoelen (reductie CO₂-uitstoot) in de gebouwde omgeving en specifiek de woningvoorraad. De kosten zijn relatief hoog voor de bereikte CO₂ winst en de doelmatigheid ten opzichte van andere sectoren is laag. De meest verregaande optie is niet verduurzamen van de bestaande woningvoorraad en de verduurzaming via de natuurlijke sloop/nieuwbouw cyclus te laten verlopen (gemiddeld 120 jaar voor een bestaande woning¹³). Hiermee zal de hele woningvoorraad, met uitzondering van monumenten en courante oudere gebouwen, geleidelijk duurzaam worden.¹⁴ Daarmee vervallen alle regelingen voor de verduurzaming van bestaande woningen.

10b. Gedeeltelijke verduurzaming bestaande woningen

Een andere optie is om alleen bestaande woningen te verduurzamen of van het gas af te halen waar dit kan of rendabel is (bijvoorbeeld op basis van de huidige isolatiewaarde en restlevensduur). Dit komt neer op woningen met label A, B en C, waarbij aan label C-woningen tevens nog verduurzamingswerkzaamheden moeten worden gedaan. Woningen met een label lager dan C worden dan niet verduurzaamd, dit levert een besparing op. Dat betekent dat van de 7,9 miljoen woningen er in totaal 2,3 miljoen euro van het gas af zouden gaan. Dit komt neer op ca. 20 procent van het totale investeringsvolume, waardoor de regelingen met ca. 80 procent zouden kunnen worden teruggebracht.

Deze maatregel heeft consequenties. Voornaamste consequentie is dat voldoen aan het gestelde CO₂-reductiedoel en het klimaatakkoord onmogelijk wordt. Daarnaast ontstaat een tweedeling met name t.o.v. de ruim 3 miljoen woningen van voor 1962, welke standaard energielabel F/G krijgen. Dit zijn klassieke woningen die het Nederlandse straatbeeld bepalen, deze woningen gaan verder achteruit in onderhoud en de lasten voor de bewoners nemen onevenredig toe.

¹³ Kennisbank Bestaande Woning Bouw: resultaten vragenlijst: <http://www.bestaandewoningbouw.nl/wp-content/uploads/2008/01/resultaten-vragenlijst.pdf>

¹⁴ Er zijn ca 1.5 miljoen woningen van voor 1940 en 350.000 van voor 1905 (CBS). Aanname is dat ca 500.000 hiervan tot monumenten worden gerekend die niet worden verduurzaamd.

10c. Inzetten Warmtefonds voor doelgroep zonder leenruimte

Het Warmtefonds bedient nu alle woningeigenaren, zowel met als zonder leenruimte, met niet-marktconforme (dus gesubsidieerde) leningen voor verduurzaming van de eigen woning. Voor de doelgroep met leenruimte zijn er andere financieringsbronnen beschikbaar, zoals verhogen van de hypotheek of consumptieve kredieten. Een overweging is de doelgroep terug te brengen naar de groep zonder leenruimte; zo ontstaat er in de jaren tot 2025 onderuitputting op de huidige Warmtefondsreeks. Het Warmtefonds heeft naast financiering een draagvlakfunctie. Deze zal gedeeltelijk wegvallen, waardoor het draagvlak voor het Klimaatakkoord mogelijk daalt. Tevens kan hierdoor bij de financiering van kleine VVE's een vertraging ontstaan, omdat hier nog geen marktproduct voor is.

11. Normering verduurzaming eigen woning

De doelen uit het KA voor de gebouwde omgeving kunnen (met meer zekerheid) worden gerealiseerd via een normering in plaats van het huidige instrumentarium dat is gericht op stimuleren via subsidies. Daarmee vervallen subsidies, grotendeels gericht op de koopsector. De juridische randvoorwaarden en vormgeving moet worden uitgewerkt, omdat dit aangrijpt op het eigendomsrecht, wat wettelijk leidt tot beperking van de mogelijkheden. Het gevolg hiervan is dat dit mogelijk leidt tot een daling van woningenwaardes van woningen die nog niet aan de norm voldoen, omdat de kosten van verduurzaming hierin zullen worden verdisconteerd. Dit zorgt er ook voor dat meer woningen «onder water» komen te staan. Daarbij moet worden nagegaan hoe huishoudens die reeds (bijna) maximaal lenen de vereiste investering op een verantwoorde wijze kunnen financieren. Tevens zal dit waarschijnlijk leiden tot een daling van draagvlak voor het klimaatbeleid.

12. Verduurzaming gebouwde omgeving inzetten op individueel pad en huurwoningen (a, b en c)

De huidige strategie bij de verduurzaming van de woningen in de gebouwde omgeving voorziet in een wijkenaanpak gericht op woningen van het gas af halen, aangevuld met een individueel spoor. Een optie is om de wijkenaanpak te heroverwegen en in plaats daarvan in te zetten op isolatie richting aardgasvrij ready bij verhuurders (privaat en woningcorporaties) en individuele woningeigenaren en de aansluiting naar alternatieve warmtebronnen in een later stadium te realiseren. De middelen gekoppeld aan de wijkenaanpak kunnen dan worden omgebogen en dit zal tevens leiden tot lagere uitvoeringslasten bij decentrale overheden dan bij de wijkgerichte aanpak.

De mogelijke ombuigingen in beeld zijn de Subsidie aardgasvrije huurwoningen (SAH, subsidie voor het aansluiten van huurwoningen op andere warmtebronnen), het Programma Aardgasvrije Wijken (PAW) en het Warmtefonds, specifiek het deel gericht op de wijkenaanpak.

Instrumentarium om deze heroverweging vorm te geven is een mix normering¹⁵ gecombineerd met (de huidige) subsidieregelingen en het (huidige) Warmtefonds, al dan niet aangevuld met (een deel van de) middelen die vrijkomen uit de bovenstaande ombuigingen. Voor verhuurders kan eventueel aanvullend subsidie instrumentarium zowel via de uitgaankant als via de fiscale kant (VHH) worden vormgegeven.

Uitgangspunt is dat deze middelen binnen hetzelfde domein anders worden ingezet, alternatief is vrijval generale beeld. Indien gekozen wordt voor het laatste is het zeer waarschijnlijk dat de reductiedoelstellingen in de gebouwde omgeving niet kunnen worden gerealiseerd. Dit zal ook betekenen dat het Klimaatakkoord zal moeten worden opengebroken en de reductiedoelstellingen van andere sectoren moeten worden verhoogd om de reductiedoelen op middellange termijn te realiseren (2030).. Tevens betekent het naar achteren schuiven van de wijkenaanpak een aanpassing van uitvoeringsafspraken uit het Klimaatakkoord. Tot slot worden de bestaande (juridisch bindende) doelen uit de Europese Unie naar verwachting verhoogd in het kader van de Europese Green Deal, die dan eveneens niet worden gehaald.

Ruimtelijke ordening en omgevingswet

13. Niet uitbouwen DSO

Per 2020 is het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) klaar voor gebruik. Overwogen kan worden om de middelen die in de jaren daarop vermeld zijn voor een verdere, niet wettelijk noodzakelijke uitbouw van het DSO hier niet voor in te zetten. Consequentie hiervan zal zijn dat reeds gemaakte interbestuurlijke afspraken moeten worden opengebroken. (zie de Beheerovereenkomst Digitaal Stelsel Omgevingswet, [Stcrt. 2019, nr. 109](#)). Het niet nakomen van de gemaakte afspraken zal mogelijk leiden tot een claim van de medeoverheden. De Omgevingswet moet leiden tot de voordelen die de medeoverheden bij de start zijn voorgehouden. Echter, als gevolg van het uitstel van de Omgevingswet zullen de transitiekosten hoger zijn dan bij de start was voorzien.

Overheidsdienstverlening en informatiesamenleving

14. Digitaal Ondernemersplein door de markt laten organiseren

Via het GDI-stelsel wordt bijgedragen aan beheer en exploitatie van het Digitaal Ondernemersplein. Het ondernemersplein bundelt informatie die ook in officiële overheidspublicaties, op reguliere overheidswebsites (belastingdienst, KvK, RDW, RVO), via brancheverenigingen of in de markt (boeken, cursussen, adviesbureaus, notarissen/advocaten/belastingadviseurs) voorhanden en voldoende ontsloten is. Overwogen kan worden om de voortzetting van het Digitaal Ondernemersplein te stoppen en het aan de markt zelf over te laten om deze functionaliteit te organiseren, voor zover daar

¹⁵ Zie o.a. [Bestemming Parijs: Wegwijzer voor klimaatkeuzes 2030, 2050 | Rapport | Rijksoverheid.nl](#)

behoefte aan is.

Fiscaal

Voor de uitvoeringskosten en uitvoerbaarheid, zie introductie Aandachtspunten fiscale maatregelen.

15. Verbreden belastinggrondslag OZB

Het verbreden van de belastinggrondslag voor de OZB door afschaffen van een of meer bestaande vrijstellingen bij de WOZ-waardebepaling van niet-woningen. De ratio van de meeste vrijstellingen was destijds (jaren '70 en '80) dat voor (delen van) onroerende zaken die niet worden belast door Rijk, gemeenten of waterschappen, geen WOZ-waarde hoeft te worden vastgesteld. Inmiddels is het gebruik van WOZ-waarden echter sterk verbreed. De totale (door VNG, COELO en Waarderingskamer) geschatte WOZ-waarde van alle categorieën die zijn vrijgesteld bedraagt ruim 400 miljard euro. De geschatte OZB-opbrengst – als alle vrijstellingen zouden worden afgeschaft – bedraagt circa 2 miljard euro (bij het landelijk gemiddelde OZB-tarief niet-woningen). Voor de agrarische sector (land- en glastuinbouw) zou dit een echter een lastenverzwaring betekenen. Daarnaast leent niet elke vrijstelling zich goed voor afschaffing, zoals de werkbouwtuigenvrijstelling (geschatte opbrengst 500 miljoen euro), die voorkomt dat machines worden (mee)belast als onderdeel van de onroerende zaak. Wat daarnaast wel bij deze maatregel in de overweging moeten worden meegenomen zijn dat een bredere grondslag ook kan betekenen dat gemeenten de OZB-tarieven verlagen (gemeenten bepalen deze hoogte zelf) en daarnaast heeft deze maatregel mogelijk ook effect op de herziening van het gemeentelijk belastinggebied.

16. Eigen woning naar box 3 met generieke vrijstelling gelijk aan de gemiddelde WOZ-waarde

Volledige afbouw van HRA-EWF en daarna overhevelen naar box 3. Daarbij wordt een generieke vrijstelling gegeven voor zowel kopers als huurders van de gemiddelde woningprijs per huishouden van circa 300.000 euro. Hierdoor ontstaat er vanuit nationaal beleid een vrijwel volledig neutrale fiscale behandeling tussen koop en huur. Aanvullend is belangrijk dat een generieke aflossingseis van ten minste 50 procent geborgd blijft. De maatregel kan op verschillende manieren worden vormgegeven; budgetneutraal, intensivering of ombuiging. Fasering is geleidelijk. De opbrengst in de tabel is inclusief de opbrengsten die overheveling naar box 3 oplevert.

17. Versneld afbouwen HRA en EWF (naar een vorm van defiscaliseren), borgen aflossingseis

Verlaging van de maximale renteaftrek eigen woning gaat in versneld tempo met 5 procentpunt per jaar vanwege de zeer lage rente (2022-2030). Tevens is er directe terugsluis in vorm van een lager EWF en terugsluis in IB, zodat in 2030 de renteaftrek eigen woning is afgeschaft. Hoe vervolgens om te gaan met de resterende EW-schuld en de villabelasting kan nader worden bepaald. Aanvullend is belangrijk dat een generieke aflossingseis van ten minste (70 procent) geborgd blijft.

18. Afbouwen HRA en EWF in huidig pad (in 2036 uitgefaseerd), borgen aflossingseis (70 procent)

Verlaging van de maximale renteaftrek eigen woning gaat in huidig tempo met 3 procentpunt per jaar tot uiteindelijk nul in 2036 en eerste opbrengst wordt teruggesluisd in vorm van verlaging EWF en daarna terugsluis in IB. Bij deze optie wordt de dertigjaarstermijn vanaf 2031 nog gehandhaafd. Verder kunnen de inkomenseffecten per jaar iets kleiner uitvallen. De uitfasering van de regeling in Hillen in 30 jaar blijft overigens ongemoeid.

19. Beperken HRA tot 300.000 euro, vervallen bijleenregeling, vervallen dertig-jaarstermijn, vervallen fiscale toets aflossingsverplichting en directe complexiteitsreductie

Met deze maatregel wordt de hypotheekrenteaftrek stapsgewijs beperkt tot een maximale eigenwoningschuld van 300.000 euro. De bijleenregeling wordt afgeschaft. Voor de overgangsrechtsschulden (schulden van voor 2013) vervalt de maximale termijn van 30 jaar waarbinnen de hypotheekrente kan worden afgetrokken, en wordt de fiscale eis enkel dat een hypothecaire lening binnen 30 jaar tenminste annuïtair moet worden afgelost aangepast in die zin dat hypotheekrenteaftrek alleen mogelijk is voor hypotheekleningen waarvoor contractueel is vastgelegd dat deze binnen 30 jaar tenminste annuïtair moet worden afgelost (deel bestaande eis); de hypotheekrenteaftrek wordt dan niet langer afhankelijk gesteld van de vraag of ook inderdaad elke maand exact volgens schema wordt afgelost (vervallen bestaande fiscale toets). Het is voldoende dat banken hun klanten aan de contractuele verplichtingen houden. De maatregel leidt tot een aanzienlijke complexiteitsreductie voor de Belastingdienst. Het gaat echter om een structuuraanpassing die ook doorwerkt in de voorlopige aangifte/aanslag. De benodigde lead time voor de inwerkingtreding van deze maatregel bedraagt tenminste 15,5 maanden.

20. Beperken HRA tot 350.000 euro, vervallen bijleenregeling, vervallen dertig-jaarstermijn en vervallen fiscale toets aflossingsverplichting

Deze maatregel is gelijk aan maatregel 5, maar dan met een stapsgewijze beperking van de hypotheekrenteaftrek tot een maximale eigenwoningschuld van 350.000 euro.

21. Bevriezing EWF op 0,6 procent en verhoging EWF voor woningen boven 300.000 euro (gemiddelde woningprijs)

Volgens het woningmarktmodel van het CPB is de voornaamste subsidie dat de vermogenscomponent van de woning

via het EWF veel minder zwaar wordt belast dan vermogen in box 3. Grosso modo is de vermogensbelasting in box 3 ruim 1,2 procent, terwijl het EWF-tarief met circa 0,40 procent maal 40 procent marginaal tarief met gemiddeld ca. 0,16 procent aan belastingdruk relatief laag is. Om dit verschil te verkleinen, wordt het EWF-tarief bevroren op het niveau van 2020 en daarnaast worden de woningen vanaf 300.000 euro en boven 1 miljoen euro wat meer in lijn gebracht met het (huidige en toekomstige) tarief in box 3. De uitfasering van de regeling in Hillen in 30 jaar blijft overigens ongemoeid.

22. Schenkingsvrijstelling eigen woning afschaffen

De maatregel schaft de schenkingsvrijstelling van de eigen woning af. Iedereen tussen 18 en 40 jaar die een schenking ontvangt, heeft een vrijstelling schenkbelasting van maximaal 105.302 euro (bedrag 2021) bij een schenking ten behoeve van een eigen woning. Zonder deze vrijstelling is over de schenking voor zover boven de reguliere vrijstelling 10 procent schenkbelasting door een kind, 18 procent door een kleinkind respectievelijk 30 procent door overige verkrijgers verschuldigd. De per 2017 ingevoerde structurele vrijstelling beoogt een bijdrage te leveren aan de reductie van de eigenwoningschuld. Gezien de fiscale aflossingseis en de lage restschuldproblematiek neemt de relevantie van de maatregel echter af. Het afschaffen van de maatregel leidt tot een belastingopbrengst uit toekomstige nalatenschappen en schenkingen waarbij wordt verondersteld dat het structurele niveau van de opbrengsten na 20 jaar wordt bereikt.

23. Aanpassen regeling tijdelijke verhuur eigen woning

De aftrek van kosten die direct samenhangen met de tijdelijke verhuur van (een deel van) de eigen woning worden forfaitair gemaakt door deze kosten te versleutelen in het percentage van de huurinkomsten dat niet wordt belast. Dit betekent dat voornoemd percentage voortaan zal worden toegepast op de brutohuurinkomsten (i.p.v. op de netto huurinkomsten). Daarnaast wordt het percentage van de in aanmerking te nemen huurinkomsten verhoogd van 70 procent naar 80 procent.

2.6 Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Algemene toelichting

De ombuigingen op de begroting van OCW zijn onderverdeeld in ombuigingen op de bekostiging (de lumpsum) en op subsidies. De middelen die instellingen via de bekostiging ontvangen zijn, binnen vooraf vastgestelde kaders, vrij besteedbaar. Het is aan de instellingen om te bepalen hoe zij deze middelen inzetten. De ombuigingen betreffen daarmee technisch een vermindering van de lumpsum (een besparing op het vrij besteedbaar budget voor instellingen).

Tabel 7 Ombuigingsmaatregelen: Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
Onderwijs en onderzoek algemeen									
1	Lumpsumkorting (1 procent) onderwijs en onderzoek		- 65	- 150	- 225	- 300	- 300	- 300	2025
2	Afschaffen en herverdeling specifieke financiering met efficiencykorting		- 22	- 44	- 65	- 87	- 87	- 87	2025
Primair Onderwijs									
<i>Bekostiging algemeen</i>									
3	Verminderen aantal verplichte lesuren		10	60	90	- 172	- 573	- 936	2030
4	Klassenvergroting onderbouw			- 88	- 177	- 265	- 353	- 353	2026
5	Bekostiging meer op basis van behoefte ('populatiebekostiging') met 2,5 procent lumpsumkorting				- 66	- 132	- 200	- 266	2027
6	Prestatiebox afschaffen		- 73	- 147	- 222	- 296	- 296	- 296	2025
7	Korten (gemeentelijk) onderwijsachterstandenbeleid		- 19	- 40	- 60	- 80	- 80	- 80	2025
<i>Bekostiging specifiek</i>									
8	Afschaffen kleine-scholentoelage (KST)				- 37	- 75	- 113	- 150	2027
9	Afschaffen gemiddelde schoolgrootte						- 21	- 85	2029
10	Dunbevolktheids toeslag (maximeren KST tot opheffingsnorm)		0	- 6	- 11	- 17	- 22	- 22	2026
<i>Subsidies</i>									
11	Afschaffen subsidie humanistisch vormend en godsdienstonderwijs				- 6	- 9	- 14	- 14	2026
12	Afschaffen subsidie hoogbegaafden		- 6	- 15	- 15	- 15	- 15	- 15	2023
13	Alle leerlingen dezelfde eindtoets		- 3	- 3	- 3	- 3	- 3	- 3	2022
Voortgezet Onderwijs									
<i>Bekostiging algemeen</i>									
14	Verminderen aantal verplichte lesuren		34	91	- 147	- 358	- 625	- 971	2030
15	Bekostiging meer op basis van behoefte ('populatiebekostiging') met 2,5 procent lumpsumkorting				- 51	- 102	- 152	- 203	2027
16	Prestatiebox afschaffen		- 83	- 167	- 251	- 334	- 334	- 334	2025
<i>Bekostiging specifiek</i>									
17	Opheffen leerplusarrangement		- 21	- 51	- 51	- 51	- 51	- 51	2023
18	Afschaffen gratis schoolboeken en ander lesmateriaal				- 200	- 200	- 200	- 200	2024
19	Beëindigen functiemix/salarismix Randstad		- 16	- 33	- 50	- 67	- 67	- 67	2025
<i>Subsidies</i>									
20	Beëindigen subsidie kennisnet			- 6	- 6	- 6	- 6	- 6	2023
Lerarenbeleid									
21	Afschaffen Lerarenbeurs		- 21	- 32	- 48	- 54	- 54	- 54	2025
22	Korten budget Lerarenbeurs en toevoegen aan lumpsum		- 9	- 10	- 11	- 11	- 11	- 11	2024

Tabel 7 Ombuigingsmaatregelen: Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie									
<i>Bekostiging</i>									
23	Verhogen cursusgeld beroepsbegeleidende leerweg (bbl-)studenten (som a + b + c)			- 7	- 30	- 47	- 46	- 45	2027
	a. Verhogen cursusgeld entreeopleiding en niveau 2, bbl-studenten 18-29 jaar			- 1	- 2	- 2	- 2	- 1	2029
	b. Verhogen cursusgeld niveau 3 en 4, bbl-studenten 18-29 jaar			- 6	- 15	- 15	- 14	- 14	2026
	c. Verhogen cursusgeld bbl-studenten 30+				- 12	- 31	- 30	- 30	2026
24	Invoeren leeftijdsgrens 30 jaar voor bekostiging				- 51	- 123	- 121	- 119	2027
25	Stopzetten budget kwaliteitsafspraken (som a + b)			- 458	- 458	- 458	- 458	- 458	2023
25a	Stopzetten investeringsdeel kwaliteitsafspraken			- 252	- 252	- 252	- 252	- 252	2023
25b	Stopzetten resultaatafhankelijke deel kwaliteitsafspraken			- 206	- 206	- 206	- 206	- 206	2023
26	Aanpassen prijzen bbl-student aan bol-student			- 74	- 69	- 67	- 65	- 63	2030
27	Beëindigen salarismix Randstad			- 11	- 21	- 32	- 51	- 51	2026
28	Afschaffen Regionaal Programma				- 31	- 51	- 51	- 51	2025
29	Verlagen financieringsniveau bol-opleidingen				- 63	- 150	- 150	- 150	2025
30	Arbeidsmarktperspectief opleidingen			- 17	- 17	- 17	- 17	- 17	2023
<i>Subsidies</i>									
31	Stopzetten Regionaal investeringsfonds mbo			- 25	- 25	- 25	- 25	- 25	2023
32	Stoppen regeling praktijkleren			- 197	- 194	- 196	- 196	- 196	2025
Hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek									
33a	Geleidelijk verhogen collegegeld bachelor en master			- 37	- 185	- 330	- 474	- 1.392	2033
33b	Geleidelijk verhogen collegegeld m.u.v. eerste jaar			- 27	- 134	- 240	- 344	- 1.028	2033
33c	Vrijgeven collegegeld masterfase				- 447	- 902	- 990	- 1.004	2034
33d	Het kopen van studietijd door langstudeerders							- 95	2032
33e	Terugdraaien regeling halvering collegegeld				- 50	- 160	- 160	- 170	2027
34	Gelijkstellen duur van bacheloropleiding op hbo en wo			- 209	- 530	- 520	- 470	- 470	2026
35	Terugdraaien intensiveringsmaatregelen uit studievoorschotmidde- len					- 600	- 600	- 590	2027
36	Verplichten van de Nederlandse taal in bacheloropleidingen			- 49	- 162	- 170	- 170	- 170	2025
37	Meer samenwerken en minder opleidingen			- 49	- 98	- 150	- 150	- 150	2025
38	Minder thematisch of vrij wetenschappelijk onderzoek	- 74	- 98	- 200	- 200	- 200	- 200	- 225	2030
39	Selectieproces onderzoeksbeurzen	- 4	- 8	- 10	- 10	- 10	- 10	- 10	2024
Studiefinanciering									
<i>Aanvullende beurs</i>									
40	Afschaffen aanvullende beurs mbo niveau 3-4			- 50	- 130	- 140	- 140	- 230	2065
41	Afschaffen aanvullende beurs ho			- 40	- 50	- 60	- 80	- 310	2065
42	Verlaging aanvullende beurs met 100 euro in ho			- 12	- 17	- 30	- 50	- 130	2065
43	Invoeren leenstelsel in mbo 3 en 4							- 200	2065
<i>Reisproduct</i>									
44	Eigen bijdrage van 20 euro per maand				- 5	- 10	- 15	- 130	2065
45	Afschaffen stadsvervoer							- 120	2065
46	Afschaffing reisvoorziening mbo							- 330	2065
47	Afschaffing reisvoorziening ho							- 620	2065
48	Verkorting duur in het ho naar nominaal							- 100	2065
49	Verkorting duur mbo naar nominaal + 1			- 1	- 2	- 2	- 3	- 5	2065
50	Afschaffing vergoeding ov buitenlandstuderenden				- 3	- 7	- 11	- 25	2065
Cultuur & Media									
51	Beëindigen subsidieregeling instandhouding monumenten (SIM)							- 63	2026
52	Beperking bekostiging cultuur (BIS)						- 167	- 170	2027
53	Afschaffen stimuleringsmaatregel filmindustrie			- 20	- 20	- 20	- 20	- 20	2023
54	Korting publieke omroep			- 31	- 31	- 32	- 32	- 32	2025
55	Verhogen reclame-inkomsten STER								
	a. Programma onderbreking en langere reclameblokken	- 34	- 34	- 35	- 35	- 35	- 35	- 35	2024

Tabel 7 Ombuigingsmaatregelen: Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

	b. Voornamelijk commercieel programmeren reclamezendtijd	– 54	– 54	– 55	– 55	– 55	– 55	2024
56	Beëindigen indexatie huishoudensindex						– 5	2027
Emancipatie								
57	Beëindigen emancipatiebeleid	– 8	– 8	– 16	– 16	– 16	– 16	2023
Fiscaal								
58	Afschaffen verlaagd BTW-tarief boeken, tijdschriften, week- en dagbladen en dagrecreatie	– 1.000	– 1.000	– 1.000	– 1.000	– 1.000	– 1.000	2022

Onderwijs en onderzoek algemeen

1. Lumpsumkorting (1 procent) onderwijs en onderzoek

Deze maatregel betreft een generieke korting van 1 procent op de bekostiging over de gehele breedte van het onderwijs, inclusief de eerste geldstroom wetenschappelijk onderzoek. Het kortingspercentage kan hoger of lager gekozen worden, en de korting kan beperkt worden tot sommige in plaats van alle onderwijssectoren. Technisch betreft dit een vermindering van de lumpsum naar onderwijsinstellingen. Deze maatregel vergt geen wetswijziging. Een inhoudelijke onderbouwing is dat de productiviteitsstijging in het onderwijs en onderzoek die voortkomt uit het gebruik van nieuwe (toepassingen van) technologie en slimmer werken wordt afgeroomd.

2. Afschaffen en herverdeling specifieke financiering met efficiencykorting

Deze maatregel betreft het afschaffen van bepaalde delen van specifieke bekostiging (zoals doelgroepfinanciering) in alle onderwijssectoren en in plaats hiervan de verdeling (meer) evenredig vorm te geven op basis van leerlingaantallen. Hiermee worden de onderwijsachterstandsmiddelen en de kleine scholentoeslag in het po, het leerplusarrangement en functiemix Randstad in het vo, het regionaal investeringsfonds, het regionaal programma en de salarismix in het mbo en de onderwijsopslag (bedragen) in het ho, opgenomen in de reguliere bekostiging. Vervolgens wordt een efficiencykorting van 10 procent van deze specifieke bekostiging doorgevoerd (totaal 87 miljoen structureel). Door deze middelen evenredig over scholen te verdelen, wordt de voorspelbaarheid voor scholen over de te ontvangen lumpsum vergroot. Dit heeft overigens wel herverdelingseffecten (van scholen die deze doelgroepmiddelen ontvangen naar scholen die deze middelen niet ontvangen) tot gevolg en daarmee naar verwachting een toename in kansenongelijkheid. Zie ook maatregel 5 voor een variant hierop (met herverdeling juist richting doelgroepen). In maatregel 27, 28 en 31 is deels dezelfde grondslag gehanteerd.

Primair onderwijs

Bekostiging algemeen

3. Verminderen aantal verplichte lesuren

Nederland heeft, in internationaal perspectief, een hoog aantal verplichte lesuren. Veel andere (OESO/EU) landen scoren goede onderwijsresultaten met minder lesuren. Het verplicht aantal lesuren in het po wordt met deze maatregel verlaagd van 940 naar 800. Dit levert een bruto besparing op die oploopt van 284 miljoen euro in 2024 tot 1.136 miljoen euro structureel (2027), omdat er minder leraren benodigd zijn. De maatregel is schaalbaar (er kan ook een vermindering van bijvoorbeeld 50 of 100 uur worden gekozen). De verlaging dient wel gepaard te gaan met een navenante aanpassing van het curriculum (ontwikkeltijd voor leraren om dit curriculum eigen te maken maakt hier een substantieel deel van uit). Dit staat los van de huidige herziening van het curriculum. Tevens heeft deze maatregel effect op het gebruik van de kinderopvang (en daarmee de Kinderopvangtoeslag). Daarom behoeft deze maatregel aanvankelijk een investering, maar levert deze een netto besparing op die oploopt van 172 miljoen euro in 2025 tot 936 miljoen euro structureel (2030). Er kan ook worden overwogen om een deel van deze besparing in te zetten voor het structureel verhogen van het aantal uren ontwikkeltijd (zie de intensivering Fundament op orde). Vermindering van het aantal lesuren (bij gelijkblijvende ontwikkeltijd) kan de kwaliteit onder druk zetten.

Tabel 8 Maatregelen verminderen lestijd po

	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
Verminderen onderwijstijd naar 800 uur			– 284	– 568	– 852	– 1.136	2027
Meerkosten Kinderopvangtoeslag (KOT)			139	179	199	199	2026
Invoering nieuw curriculum	10	60	235	217	80	0,7	2030
Totaal PO	10	60	90	– 172	– 573	– 936	2030

4. Klassenvergroting onderbouw

Deze maatregel betreft het vergroten van het gemiddeld aantal leerlingen per leraar in de onderbouw van 20 nu naar 23.

De leerling/leraarverhouding van +/- 27 voor de bovenbouw blijft gehandhaafd. De besparing wordt in mindering gebracht op de lumpsum bekostiging, waarbij gegeven de bestedingsvrijheid van scholen naar verwachting 75 procent zal worden gerealiseerd door klassen te vergroten en 25 procent door ander personeel te verminderen. Overweging voor deze maatregel is dat klassenvergroting relatief veel geld bespaart. Daartegenover staat dat de klassen in Nederland in internationaal perspectief al bovengemiddeld groot zijn en er naar verwachting wel een afruil met kwaliteit en kansengelijkheid is (concludeert onder andere McKinsey recentelijk in «Een verstevigd fundament voor iedereen» (april 2020)). Een eventueel lerarentekort zou kunnen worden beperkt, omdat minder leraren nodig zijn; hiertegenover staat dat de aantrekkelijkheid van het beroep door deze maatregel wordt verlaagd, mede omdat de werkdruk per leerkracht wordt verhoogd. Deze maatregel vereist de wijziging van een AMvB.

5. Bekostiging meer op basis van behoefte ('populatiebekostiging') met 2,5 procent lumpsumkorting

Met deze maatregel worden de middelen voor specifieke doelgroepen (achterstandsmiddelen etc.) opgenomen in de lumpsum, en wordt de hele lumpsum vervolgens meer op basis van hun populatie (achterstandsl leerlingen) verdeeld naar scholen. Op deze herverdeelde totale lumpsum kan vervolgens een generieke korting van 2,5 procent worden toegepast (die vanaf 2024 oploopt naar 266 miljoen structureel), die zich uit in een lagere prijs per leerling in de bekostiging. Daarmee vindt een overheveling plaats van scholen zonder achterstandsl leerlingen naar scholen met (veel) achterstandsl leerlingen en is effectief sprake van populatiebekostiging. Dit maakt het voor scholen en schoolbesturen mogelijk aantrekkelijker een aanbod te ontwikkelen om leerlingen met een extra onderwijsbehoefte aan te trekken.

6. Prestatiebox afschaffen

Voor het realiseren van de afspraken in het Bestuursakkoord met de PO-Raad ontvangen de schoolbesturen extra middelen via de prestatiebox. Deze middelen zijn bedoeld om een impuls te geven aan het realiseren van de doelstellingen op het gebied van uitdagend onderwijs, vernieuwing en digitalisering, de brede aanpak onderwijsverbetering, professionalisering van scholen en de doorgaande ontwikkelingen. Het realiseren van de genoemde doelstellingen is echter geen voorwaarde om de prestatieboxmiddelen te ontvangen, deze kunnen dus worden uitgegeven zonder het halen van de doelen. Daarom kan overwogen worden om deze middelen (deels) te schrappen. Deze maatregel kan op zijn vroegst vanaf 2022 worden uitgevoerd. Uit onderzoek blijkt dat de prestatieboxmiddelen door scholen worden ingezet om personeel in dienst te houden. Bij het schrappen van de prestatiebox zouden scholen dit personeel moeten ontslaan.

7. Korten (gemeentelijk) onderwijsachterstandenbeleid

De middelen voor (gemeentelijk) onderwijsachterstandenbeleid ((G)OAB) kunnen worden verlaagd. Daarmee kunnen onderwijsachterstanden minder goed worden aangepakt en vergroot deze maatregel naar verwachting de kansengelijkheid. Voor het GOAB (via gemeenten) is 492 miljoen euro beschikbaar, voor OAB (via schoolbesturen) is 315 miljoen euro beschikbaar. Deze maatregel vergt het openbreken van bestuurlijke afspraken met gemeenten (GOAB). Een korting van 10 procent betekent op termijn een besparing van 81 miljoen euro structureel.

Bekostiging specifiek

8. Afschaffen kleine-scholentoeslag (KST)

Met deze maatregel wordt de kleine-scholentoeslag afgeschaft. De KST-regeling voorziet in specifieke bekostiging voor kleine scholen. De regeling geldt echter niet alleen voor scholen in dunbevolkte gebieden, maar ook op plaatsen waar dit niet nodig is (grote steden), en is dus niet doelmatig. Overwogen kan worden om een *dunbevolktheidstoelag* (zie maatregel 10) in te voeren in plaats van gehele afschaffing. Afschaffing behelst een wetwijziging.

9. Afschaffen gemiddelde schoolgrootte

Met de regeling gemiddelde schoolgrootte kunnen besturen een kleine school openhouden door deze te 'compenseren' met een grotere school. Daarmee blijven kleine scholen (die eigenlijk hadden moeten sluiten) open. Deze maatregel zorgt ervoor dat deze mogelijkheid voor besturen verdwijnt en komt daarmee de doelmatigheid van het onderwijs ten goede. Het effect is dat kleine scholen eerder moeten sluiten. Deze maatregel kent een gedeeltelijke overlap met maatregel 8, zodat wanneer deze tezamen worden ingevoerd de totale opbrengsten iets lager zijn.

10. Dunbevolktheidstoelag

De kleinscholentoeslag in het primair onderwijs wordt vervangen door een dunbevolktheidstoelag. In het primair onderwijs worden op dit moment ook in dichtbevolkte gebieden kleine scholen (onder de 145 leerlingen) aanvullend bekostigd door de kleinscholentoeslag. Dat is vanuit het oogpunt van toegankelijkheid en bereikbaarheid niet noodzakelijk. Deze scholen mogen onder de opheffingsnorm blijven voortbestaan omdat er binnen het bestuur of in een samenwerking tussen besturen voor gecompenseerd wordt door een grotere school.

Subsidies

11. Afschaffen subsidie humanistisch vormend en godsdienstonderwijs

Ouders van leerlingen op openbare basisscholen kunnen een verzoek doen voor godsdienstig of humanistisch vormend onderwijs. Met deze maatregel wordt de hierbij horende subsidie afgeschaft. De maatregel vereist een wetswijziging.

12. Afschaffen subsidie hoogbegaafden

Er is 15 miljoen euro structureel opgenomen om de subsidie voor extra lessen en een passend aanbod voor hoogbegaafde leerlingen. Omdat gedifferentieerd lesgeven al onderdeel uitmaakt van de reguliere competentie-eisen en bijbehorende reguliere middelen, kan overwogen worden deze subsidie af te schaffen. Daarmee komt er minder passend aanbod voor hoogbegaafde leerlingen.

13. Alle leerlingen dezelfde eindtoets

Alle scholen worden verplicht om dezelfde eindtoets basisonderwijs af te nemen. Hierbij moet bepaald worden welke toets dit zal zijn, een van de bestaande eindtoetsen (bijv. de Centrale Eindtoets) of dat de overheid een nieuwe toets hiervoor ontwikkelt die mogelijk op een andere wijze test (bijv. meer focus op de potentie van kinderen dan hun huidige kennis of meer nadruk te leggen op socialisatie en persoonsvorming). Er kan aanvullend worden overwogen om het schooladvies altijd naar boven bij te stellen indien de uitslag van de eindtoets daar aanleiding toe geeft. De besparing bestaat uit het vervallen van subsidies aan aanbieders van de toetsen.

Voortgezet onderwijs

Bekostiging algemeen

14. Verminderen aantal verplichte lesuren

In Nederland bestaat, in internationaal perspectief, een hoog aantal verplichte lesuren. Veel andere (OESO/EU) landen scoren goede onderwijsresultaten met minder lesuren. Het verplicht aantal lesuren in het vo wordt met deze maatregel verlaagd van 938 naar 800 (vergelijkbaar met genoemde landen). Deze 138 uur vermindering van het aantal lesuren levert een bruto besparing op die oploopt van 243 miljoen euro in 2024 tot 971 miljoen euro structureel (2027), omdat er minder leraren nodig zijn. Deze maatregel is schaalbaar (er kan ook een vermindering van bijvoorbeeld 50 of 100 uur worden gekozen). Deze verlaging dient wel gepaard te gaan met een navenante aanpassing van het curriculum om te zorgen dat de lagere onderwijstijd hierbij aansluit (ontwikkeltijd voor leraren om dit curriculum eigen te maken maakt hier een substantieel deel van uit). Dit staat dus los van de huidige herziening van het curriculum(.nu). Daarom behoeft deze maatregel aanvankelijk een investering, maar levert deze een netto besparing op die oploopt van 147 miljoen euro in 2024 tot 971 miljoen euro structureel (2030). Er kan ook overwogen om een deel van deze besparing in te zetten voor het structureel verhogen van het aantal uren ontwikkeltijd (zie ook de investering Fundament op orde). Vermindering van het aantal lesuren (bij gelijkblijvende ontwikkeltijd) kan de kwaliteit onder druk zetten.

Tabel 9 Maatregelen verminderen lestijd vo

	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
Verminderen onderwijstijd naar 800 uur	-	-	-243	-486	-729	- 971	2027
Invoering nieuw curriculum	34	90	96	128	104	0,2	2030
Totaal vo	34	90	-147	-358	-625	- 971	2030

15. Bekostiging meer op basis van behoefte ('Populatiebekostiging') met 2,5 procent lumpsumkorting

Met deze maatregel worden de middelen voor specifieke doelgroepen (achterstandsmiddelen etc.) opgenomen in de lumpsum, en wordt de hele lumpsum vervolgens meer op basis van hun populatie (achterstandsl leerlingen) verdeeld naar scholen. Op deze herverdeelde totale lumpsum kan vervolgens een generieke korting van 2,5 procent worden toegepast (die vanaf 2024 oploopt naar 203 miljoen structureel), die zich uit in een lagere prijs per leerling in de bekostiging. Daarmee vindt een overheveling van scholen zonder achterstandsl leerlingen naar scholen met (veel) achterstandsl leerlingen en is effectief sprake van populatiebekostiging. Zo wordt het voor scholen en schoolbesturen mogelijk aantrekkelijker een aanbod te ontwikkelen om leerlingen met een extra onderwijsbehoefte aan te trekken.

16. Prestatiebox afschaffen

Voor het realiseren van de afspraken in het sectorakkoord met de VO-raad ontvangen de schoolbesturen extra middelen via de prestatiebox. Deze middelen zijn bedoeld om een impuls te geven aan het realiseren van de doelstellingen op het gebied van uitdagend onderwijs, vernieuwing en digitalisering, de brede aanpak onderwijsverbetering, professionalisering van scholen en de doorgaande ontwikkelingen. Het realiseren van de genoemde doelstellingen is echter geen voorwaarde om de prestatieboxmiddelen te ontvangen, deze kunnen dus worden uitgegeven zonder het halen van de doelen. Daarom kan overwogen worden om deze middelen (deels) te schrappen. Deze maatregel kan op zijn vroegst vanaf kalenderjaar 2022 worden uitgevoerd. Uit onderzoek blijkt dat de prestatieboxmiddelen door scholen worden ingezet om personeel in dienst te houden. Bij het schrappen van de prestatiebox zouden scholen dit personeel moeten ontslaan.

Bekostiging specifiek

17. Opheffen leerplusarrangement

Het leerplusarrangement is een maatregel waarbij een school meer budget krijgt als een deel van hun populatie uit een bepaald postcodegebied komt (als deze door het CBS is aangemerkt als armoedeprobleemcumulatiegebied). Uit het IBO Onderwijsachterstanden van 2017 blijkt dat het voortzetten van de ondersteuning van leerlingen met het risico op een onderwijsachterstand gedurende de hele leerloopbaan effectief is, omdat de achtergrondkenmerken gedurende de hele leerloopbaan (opnieuw) achterstanden kunnen veroorzaken. De maatregel vergt een wijziging van een ministeriële regeling. De maatregel zal met name neerslaan bij vmbo-scholen in grote steden. Deze scholen hebben gemiddeld een populatie waarbij meer dan 30 procent van de leerlingen in het vmbo afkomstig is uit een armoedeprobleemcumulatiegebied. Technisch is deze maatregel een vermindering van de lumpsum voor de scholen die het betreft.

18. Afschaffen gratis schoolboeken en ander lesmateriaal

Deze maatregel betreft het afschaffen van de wettelijke regeling voor het gratis verstrekken van lesmateriaal (schoolboeken e.d.). Leerlingen en ouders worden weer zelf verantwoordelijk voor de aanschaf van lesmateriaal. Deze maatregel vergt een wetwijziging. Bij deze maatregel is rekening gehouden met de uitvoeringskosten en een compensatie van structureel 92 miljoen euro voor huishoudens met een laag inkomen. In een variant kan ook de compensatie bespaard worden, de besparing komt dan op 292 miljoen euro structureel uit.

19. Beëindigen functiemix/salarismix Randstad

Deze maatregel betreft het terugdraaien van de salarismix Randstadregio's. In het voortgezet onderwijs zijn aanvullende, structurele middelen via de lumpsum beschikbaar gesteld voor beloning van leerkrachten in Randstadregio's, genaamd functiemix en salarismix. Deze maatregel betreft het beëindigen van de extra middelen omdat de doelmatigheid en doeltreffendheid m.b.t. het behoud van leraren niet is aangetoond. Daarnaast blijkt uit onderzoek van het CPB ('Leidt een hogere beloning tot behoud van leraren in het voortgezet onderwijs?') dat zij geen effecten vinden van de hogere beloning door de Randstad-maatregel op de kans om leraar te blijven. De maatregel vergt aanpassing van een ministeriële regeling; daarnaast is een convenant gesloten tussen de ministers van Onderwijs en de sociale partners, en behouden leraren hun opgebouwde rechten op het hogere salaris.

Subsidies

20. Beëindigen subsidie kennisnet

Na afloop van de meerjarenprogrammering 2019-2022 en de verkregen extra aandacht voor ICT zou de kennis en expertisefunctie beëindigd kunnen worden. Hoewel begroot onder artikel 3 vo van de OCW-begroting, wordt met deze subsidie zowel het po als het vo bediend. Er is na deze maatregel minder landelijke ondersteuning voor scholen bij de digitalisering van hun onderwijs.

Lerarenbeleid

21. Afschaffen Lerarenbeurs

Deze maatregel betreft het afschaffen van de subsidiemaatregel Lerarenbeurs. Overweging is dat er een hoge mate van verdringing is van opleidingen die sowieso gevolgd zouden gaan worden. Onderwijsinstellingen ontvangen bovendien via de lumpsum middelen voor de scholing van leraren; vanuit het Nationaal Onderwijsakkoord en de sectorakkoorden zijn hiervoor zelfs extra middelen beschikbaar gesteld. Deze maatregel vergt het openbreken van bestuurlijke afspraken.

22. Korten budget Lerarenbeurs en toevoegen aan lumpsum

Een variant op de maatregel «afschaffen lerarenbeurs» is het budget voor de lerarenbeurs na een korting van bijvoorbeeld 20 procent = 11 miljoen euro toe te voegen aan de lumpsum zodat schoolleiders in samenspraak met hun leraren bepalen hoe de middelen het best besteed kunnen worden, rekening houdend met de specifieke kansen en mogelijkheden tot kwaliteitsverbetering van de school. Via de lerarenbeurs is de besteding namelijk beperkt tot een bachelor- of masteropleiding; via de lumpsum kunnen schoolleiders en leraren ook kiezen voor andere scholings- en trainingsvormen, ook teamgericht in plaats van individueel, wanneer die effectiever of efficiënter zijn. De lerarenbeurs is onderdeel van bestuurlijke afspraken met de onderwijssector.

Middelbaar Beroeps Onderwijs

Bekostiging

23. Verhogen cursusgeld beroepsbegeleidende leerweg (bbl)-studenten

Deze maatregel betreft het verhogen van het cursusgeld voor studenten tussen de 18 en 29 jaar die de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) in het mbo volgen. Dit kan gelden voor studenten die een entreeopleiding volgen op niveau 1 en 2, of een opleiding volgen op niveau 3 en 4. In de reeks is uitgegaan van een verhoging van 50 procent; er kan ook voor een ander percentage worden gekozen. Overweging voor deze maatregel is dat deze mbo-opleidingen een directe arbeidsmarktrelatie hebben (profijtbeginnel). Ook kan de eigen bijdrage van studenten van 30 jaar en ouder met 1000 euro

worden verhoogd. De maatregel vraagt om een aanpassing van de regeling les- en cursusgeld. In het geval van de verhoging van de eigen bijdrage van studenten van 30 jaar en ouder is ook een wetswijziging nodig, daarom kan deze laatste ombuiging pas vanaf 2024 worden ingeboekt. De daadwerkelijke opbrengst van deze maatregel hangt af van het daadwerkelijke aantal bbl-studenten in de desbetreffende jaren. Bij deze maatregel kan in de uitwerking worden nagedacht over een overgangsregeling voor zittende studenten, een dergelijke regeling is niet in de reeks verwerkt.

24. Invoeren leeftijdsgrens 30 jaar voor bekostiging

Deze maatregel beëindigt de publieke bekostiging voor mbo-studenten van 30 jaar en ouder. De maatregel gaat niet samen met de maatregel 'verhogen cursusgeld bbl-studenten 30+' en vergt een wetswijziging. De daadwerkelijke opbrengst van deze maatregel hangt af van het daadwerkelijke aantal bbl-studenten in de desbetreffende jaren. Bij deze maatregel kan in de uitwerking worden nagedacht over een overgangsregeling voor zittende studenten, een dergelijke regeling is niet in de reeks verwerkt.

25. Stopzetten budget kwaliteitsafspraken

Onderdeel van het bestuursakkoord mbo zijn kwaliteitsafspraken. Deze lopen van 2019 tot en met 2022. Het budget voor deze afspraken kan worden stopgezet, daarbij zijn twee varianten denkbaar:

1. Stopzetten investeringsdeel kwaliteitsafspraken: het is onduidelijk in hoeverre de kwaliteitsafspraken bijdragen aan de kwaliteit van het onderwijs.
2. Stopzetten resultaatafhankelijke deel: goede indicatoren om de resultaatafhankelijke beloning op te baseren blijken vooralsnog onvoldoende voorhanden. Hierdoor is het lastig te beoordelen of deze middelen doeltreffend en doelmatig worden ingezet.

26. Aanpassen prijs bbl-student aan bol-student

Aangezien de begeleide onderwijstijd voor een bbl-student lager ligt dan voor een bol-student, wordt een bbl-student lager bekostigd dan een bol-student. Voorgesteld wordt de bekostiging per bbl-student verder te verlagen van circa 50 procent naar circa 40 procent van de bekostiging per bol-student. Daarmee staat de onderwijstijd en bekostiging voor bbl- en bol-studenten meer tot elkaar in verhouding. Het aantal uren begeleide onderwijstijd voor de bbl-student blijft hetzelfde. Deze maatregel beïnvloedt mogelijk wel de begeleiding die de bbl-student (ook) ontvangt, wat een effect kan hebben op de kwaliteit van het onderwijs.¹⁶ Voor deze maatregel moet het uitvoeringsbesluit WEB worden aangepast, invoering kan daarom per 2023. De werkelijke besparing beweegt mee met het aantal bbl-studenten op het moment van invoering. De besparing van deze maatregel verandert als maatregel 28 ook ingevoerd wordt.

27. Beëindigen salarismix Randstad

In 2009 zijn in het mbo aanvullende, structurele middelen (functiemix en salarismix) beschikbaar gesteld voor de beloning van leerkrachten in Randstadregio's, met als argument een beloningsachterstand in de Randstad t.o.v. de marktsector, een grotere arbeidsproblematiek en grootstedelijke problemen. Deze maatregel betreft het schrappen van de extra middelen. Complicerende factor voor deze maatregel is dat middelen structureel door instellingen zijn ingezet/verplicht (benoeming in hogere schaal bij geschikte competenties). De besparing zou per 2023 kunnen worden doorgevoerd. Scholen kunnen de extra aangegane lasten door hogere inschaling echter pas op termijn (fasegewijs) ongedaan maken bij natuurlijk verloop of pensionering. Daarom kan ervoor gekozen worden om de besparing fasegewijs in te boeken (in de tabel uitgespreid over 4 jaar).

28. Afschaffen Regionaal programma

Het Regionaal programma is een combinatieprogramma van zorg en hulpverlening, onderwijs en arbeidstoeleiding, met als doel het voorkomen van voortijdig schoolverlaten en jongeren aan een diploma te helpen. De plusvoorzieningen zijn bovenscholen en zijn succesvol gebleken.¹⁷ Studenten uit voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs kunnen gebruik maken van deze voorzieningen. Het is gericht op jongeren met meervoudige problematiek (denk aan psychosociale problemen, schulden, moeilijke thuissituatie enzovoort). Dit is tevens een taak van gemeenten. De huidige regeling loopt van 2020 t/m 2023. Van het totale budget van 51 miljoen euro gaat ruim 19 miljoen euro naar gemeenten, dit maakt ook onderdeel uit van de ombuiging. Het budget voor gemeenten is verplicht t/m 2024, de ombuiging levert voor dit deel daarom vanaf 2025 een besparing op.

29. Verlagen financieringsniveau bol-opleidingen

Het verlagen van het financieringsniveau van bol-opleidingen met behoud van de huidige 1000 uren norm door een aantal uren begeleide onderwijstijd (bot) om te zetten in (voor het onderwijs goedkopere) beroepspraktijkvormende-uren. Dit voorstel stimuleert leren in de praktijk en kan daarom voor bepaalde groepen jongeren, die nog niet de overstap willen of kunnen maken naar de bbl, aantrekkelijk zijn. Voor deze maatregel is een wetswijziging nodig, de besparing kan daar-

¹⁶ December 2020 verschijnt een rapportage over de toereikendheid van het macrobudget mbo en ho; Tweede Kamer 2019-2020, Kamerstuk [31288, nr. 864](#)

¹⁷ <http://www.researchned.nl/wp-content/uploads/2013/05/Evaluatie-plusvoorzieningen-Eindrapport.pdf>

door pas in 2024 worden ingeboekt. Bij deze maatregel kan in de uitwerking worden nagedacht over een overgangsregeling voor zittende studenten, een dergelijke regeling is niet in de reeks verwerkt.

30. Arbeidsmarktperspectief opleidingen

De BMH *'ongekend talent'* geeft aan dat baankansen van bepaalde opleidingsrichtingen in het mbo beduidend slechter zijn dan andere. Daarbij bevat de bekostiging een financiële prikkel om zoveel mogelijk studenten aan te trekken en minder nadruk te leggen op de arbeidsmarktrelevantie van opleidingen. Er kan directer gestuurd worden op het aanbod van opleidingen, bijvoorbeeld door het aanscherpen van de criteria voor doelmatigheid of door het instellen van een *numerus fixus* voor opleidingen met een (zeer) slecht arbeidsmarktperspectief (zie maatregel 12 in de intensiveringslijst). Er is ook ander instrumentarium denkbaar om dit doel te bereiken (bijvoorbeeld via de bekostiging). Om het proces van afbouw van opleidingen met een beperkt arbeidsmarktperspectief te stimuleren, kan een macrodoelmatigheidskorting worden toegepast. De hoogte van deze korting hangt af van de specifieke invulling van deze maatregel, de bijgevoegde reeks gaat uit van een korting van 0,5 procent. Om bij het invoeren van deze korting te borgen dat instellingen de opleidingen met slechte baankansen stoppen of omvormen, zijn er aanvullende afspraken nodig met de sector. De vrijgekomen middelen kunnen eventueel (deels) worden ingezet om studenten via loopbaanoriëntatie en begeleiding (LOB) te helpen slimmere opleidingskeuzes te maken. Zie daarvoor intensivering 10.

Subsidies

31. Stopzetten Regionaal investeringsfonds mbo

Voor de periode 2019-2022 zijn middelen beschikbaar voor het stimuleren van publiek-private samenwerking in het mbo om aansluiting op arbeidsmarkt te verbeteren. Voor 2023 en verder zijn nog geen afspraken gemaakt over de besteding van de middelen, vanaf 2023 kan het investeringsfonds mbo dus worden stopgezet.

32. Stoppen regeling praktijkleren

De subsidieregeling praktijkleren stimuleert werkgevers om praktijkleerplaatsen en werkplekken aan te bieden. Het belangrijkste argument voor het stoppen van regeling praktijkleren is dat het bedrijfsleven/sociale partners veel eigenbelang hebben bij instroom van afgestudeerden en aanvullende prikkels voor leerwerkplaatsen onnodig zijn. Bij laagconjunctuur vervalt dit argument. Deze maatregel kan de groenpluk (studenten die zonder diploma de arbeidsmarkt betreden) mogelijk versterken, in geval van laagconjunctuur is dit risico kleiner. Bij deze maatregel kan in de uitwerking worden nagedacht over een overgangsregeling voor bedrijven met zittende studenten, een dergelijke regeling is niet in de reeks verwerkt.

Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek

33. Verhogen collegegeld

Er zijn verschillende maatregelen te bedenken voor een verhoging van het collegegeld. Overweging voor een grotere bijdragen van studenten is dat het hoger onderwijs vooral het eigenbelang van studenten dient (profijtbeginnel), terwijl de toegankelijkheid van het hoger onderwijs geborgd blijft via het studievoorschot. Kwijtschelding van een eventuele resterende schuld is niet in de budgettaire opbrengst van onderstaande maatregelen verwerkt.

1. Geleidelijk verhogen collegegeld bachelor en master:
Het wettelijk collegegeld wordt met 200 euro per jaar verhoogd voor zowel bachelor- als masterfase (ca. 700.000 studenten) in 10 jaar tijd.
2. Geleidelijke verhogen collegegeld m.u.v. eerste jaar:
Het wettelijk collegegeld wordt verhoogd met uitzondering van het eerste jaar, dan gaat het om 550.000 studenten. Maatregelen 33a en 33b vereisen een AMvB en kunnen ingaan vanaf 2023/2024.
3. Vrijgeven collegegeld masterfase:
De masterfase wordt losgekoppeld van de bachelorfase. Een bachelor is een volwaardige opleiding. Studenten betalen de masteropleiding volledig zelf. De bekostiging komt daarmee te vervallen. Dit vereist een wetswijziging en kan ingaan in 2024/2025.
4. Het kopen van studietijd door langstudeerders:
Het collegegeld wordt met 3000 euro verhoogd voor voltijdstudenten die langer dan 1 jaar uitlopen in de bachelor of masterfase. Na een wetswijziging is een besparing mogelijk bij het eerste cohort studenten dat langstudeerder wordt in 2028/2029.
5. Terugdraaien regeling halvering collegegeld:
De halvering van het collegegeld voor eerstejaars studenten dat in 2018/2019 is ingegaan wordt teruggedraaid. Er kan voor worden gekozen om dit met of zonder uitzondering van de lerarenopleiding te doen. Voor de lerarenopleiding geldt een halvering van 2 jaar, dit kan teruggedraaid worden naar 1 jaar.

34. Gelijkstellen duur van bacheloropleiding op hbo en wo

De bacheloropleiding op het hbo wordt met deze maatregel ingekort. Doordat de hbo-opleiding minder lang duurt wordt een besparing bewerkstelligd. Mogelijke risico's zijn mindere kwaliteit van afgestudeerden, en minder studentsucces. Ook de doorstroom van hbo naar wo kan verslechteren.

35. Terugdraaien intensiveringsmaatregelen uit studievoorschotmiddelen

90 procent van de studievoorschotmiddelen is gekoppeld aan kwaliteitsafspraken en kwaliteitsbekostiging. Met het terugdraaien van deze middelen wordt ingebroken op bestuurlijke afspraken en op de politieke koppeling tussen het afschaffen van de basisbeurs en het investeren van deze opbrengsten in de kwaliteit van het ho. Ook studenten zullen hierop reageren. Deze maatregel kan vanaf 2025 ingaan.

36. Verplichten van de Nederlandse taal in bacheloropleidingen

Door het verplichten van Nederlands als opleidingstaal in bacheloropleidingen zullen mogelijk minder EER-studenten instromen wat kan leiden tot een besparing in de bekostiging. Het verplichten van Nederlands als voertaal kan positieve gevolgen hebben voor de kwaliteit omdat het merendeel van studenten in hun moedertaal kan communiceren. Er is uitgegaan van een vermindering van ongeveer een derde EER-studenten (structureel circa 22.000 minder EER-studenten). Voor het eerste jaar is de besparing lager, omdat de invoering pas per september in dat jaar kan plaatsvinden. Ook de instroom van niet-EER studenten neemt mogelijk af, echter levert dat geen besparing op aangezien deze studenten een kostendekkend collegegeld betalen. In de afgelopen jaren is er een sterke groei van internationale studenten in Nederland. Naast positieve effecten, waaronder op het verdienvermogen, zorgt dit ook voor druk op het systeem en op de kwaliteit en toegankelijkheid van het onderwijs. Wel gaat deze maatregel ten koste van het internationale karakter en de aantrekkelijkheid van het Nederlandse hoger onderwijs.

37. Meer samenwerking en minder opleidingen

In de strijd om studenten worden door instellingen meer opleidingen gestart. Naast de vergroting van de vaste voet wordt ook aangeraden om de groei van opleidingen af te remmen en te laten aansluiten op de arbeidsmarkt. Daarbij kan onderscheid gemaakt worden naar regio en werken universiteiten en hogescholen aan sectorplannen. Om deze ontwikkeling te stimuleren wordt een efficiencykorting op de lumpsum van ho doorgevoerd. Om bij deze maatregel te borgen dat instellingen daadwerkelijk het aantal opleidingen verminderen, is aanvullende regelgeving nodig of prestatieafspraken met de sector.

38. Minder thematisch of vrij wetenschappelijk onderzoek

Bij een bezuiniging op thematisch onderzoek speelt NWO minder een rol bij het faciliteren van synergie en samenwerking in de kennisketen en zullen andere partijen de financiering voor thematisch onderzoek meer moeten dragen of is er minder ruimte voor het stimuleren van deze samenwerking. De middelen voor PPS worden gehalveerd (-50 miljoen euro) en het thematische inzetbare deel van de Nationale Wetenschapsagenda, gekoppeld aan de investeringen van departementen stopt (-30 miljoen euro). Daarnaast kan er bezuinigd worden op vrij en ongebonden onderzoek, door te bezuinigen op de talentprogramma's (-100 miljoen euro). Deze bezuiniging komt neer op het stoppen van het overgrote deel van dit programma. De overige bezuiniging (-20 miljoen euro) wordt evenredig verdeeld over de andere instrumenten van NWO, met uitzondering van de open competitie en de grootschalige onderzoeksinfrastructuur, wat meer tijd en uitvoeringskosten met zich meebrengt. De korting kan geleidelijk ingevoerd worden vanaf 2022 en kan geheel worden gerealiseerd vanaf 2025. Daarnaast kan een korting op de middelen voor internationale onderzoeksorganisaties worden toegepast (-25 miljoen euro), (bv. CERN (Europese Raad voor Kernonderzoek) en/of ESA European Space Agency)). Dit is via langjarige contracten vastgelegd en is daarom pas op termijn uit te voeren.

39. Selectieproces onderzoeksbeurzen

De concurrentie voor onderzoeksbeurzen in de wetenschap stijgt, terwijl het toekenningspercentage bij o.a. NWO daalt. Het CPB heeft in 2018 een onderzoek gedaan naar verbetering van het selectieproces van NWO, zoals het afschaffen van deadlines, loting of een gefaseerde selectie. NWO heeft verschillende stappen hierin genomen, zoals het afschaffen van deadlines en beperken van herindiening van voorstellen. Er kan verder geëxperimenteerd worden met het verbeteren van het selectieproces. Om dit te stimuleren wordt een efficiencykorting doorgevoerd, waarbij de beheerskosten als uitgangspunt zijn genomen (80 miljoen in 2019). Eventuele efficiencywinsten kunnen gebruikt worden voor verbeterde monitoring na toekenning van de subsidie en een vergoeding voor beoordelaars.

Studiefinanciering

Algemeen

De besparingen van de verschillende maatregelen op het terrein van studiefinanciering zijn voor een aantal pas structureel vanaf circa 2065 door de prestatiebeurssystematiek en kwijscheldingen. De kwijscheldingen veranderen het structurele bedrag echter niet heel veel, waardoor rond circa 2030 de structurele situatie al benaderd wordt. Voor prestatiebeursvarianten zijn er de eerste jaren nog nauwelijks gevolgen. De toekenningen zijn dan in eerste instantie een lening en tellen niet mee als relevante uitgaven voor de overheid (omdat een lening in principe dient te worden terugbetaald). Pas als de student het diploma binnen tien jaar heeft behaald, wordt de prestatiebeurs omgezet in een gift en worden de

uitgaven relevant voor het EMU-saldo.

40 en 41. Afschaffen aanvullende beurs mbo niveau 3-4 en/of hbo

Het afschaffen van de aanvullende beurs gaat gepaard met een verhoging van de leenruimte waardoor de financiële toegankelijkheid van het stelsel gewaarborgd blijft voor studenten die nu in aanmerking komen voor de aanvullende beurs. Aandachtspunt bij deze maatregel zijn de mogelijke gedragseffecten op mbo-hbo-doorstroom, leenaversie bij studenten en de terugbetalingscapaciteit van leningen door oud-studenten. De aanvullende beurs kan in zowel mbo als ho worden afgeschaft en leidt tot minder uitvoeringskosten bij DUO omdat niet langer inkomensgegevens van ouders geraadpleegd hoeven te worden.

42. Verlaging van de aanvullende beurs met 100 euro in HO

De maximale aanvullende beurs is in 2020 ruim 400 euro per maand. Dit bedrag kan met een nader te kiezen bedrag (25, 50 of 100 euro) worden verlaagd en de leenruimte van studenten wordt met dit bedrag verhoogd. De structurele financiële gevolgen hiervan zijn respectievelijk 30, 60 en 130 miljoen euro. Aandachtspunt bij deze maatregel is de financiële toegankelijkheid van studenten uit lagere inkomensgroepen en de terugbetalingscapaciteit van de leningen door oud-studenten.

43. Invoeren leenstelsel in mbo 3 en 4

Deze maatregel betreft het invoeren van het leenstelsel in mbo niveau 3 en 4. De financiële toegankelijkheid van het onderwijs wordt geborgd, omdat studenten hetzelfde bedrag tot hun beschikking hebben, alleen in de vorm van een lening. Deze maatregel leidt tot een verhoging van de studieschuld van mbo-studenten. Met de afschaffing van de basisbeurs in het mbo zullen overheidsuitgaven afnemen. De ontvangsten nemen op termijn toe, doordat de hogere studieschulden worden afgelost. Anderzijds zal het leenvolume omhooggaan en dus de staatsschuld toenemen. Kanttekening bij deze maatregel is het mogelijke effect op de instroom in het mbo vanwege leenaversie en op de doorstroom van mbo niveau 1 en 2 naar mbo niveau 3 en 4. Deze maatregel kan leiden tot een lagere instroom in en doorstroom binnen het mbo en van het mbo naar het hbo. Aandachtspunt is ook de terugbetalingscapaciteit van oud-studenten. Hiermee vindt een harmonisatie plaats van de verschillende elementen van het stelsel in mbo en hoger onderwijs.

Maatregelen reisproduct

Bij al deze besparingsopties geldt het aandachtspunt dat wijzigingen op het reisproduct leiden tot nieuwe onderhandelingen tussen OCW en de vervoerbedrijven. Hierdoor is de hoogte van de besparingen onzeker.

44. Eigen bijdrage van 20 euro per maand

De maandelijkse kosten van de reisvoorziening zijn circa 100 euro per student. Vanwege de prestatiebeurs krijgen studenten dit bedrag als schuld geboekt, maar wordt het bedrag omgezet in een gift als binnen tien jaar het diploma wordt behaald. Als studenten een eigen bijdrage moeten betalen van 20 euro per maand, is de verwachting dat minder studenten een studentenreisproduct zullen activeren, wat op zichzelf leidt tot een besparing. Ook leveren de inkomsten van de eigen bijdrage een besparing op voor de overheid. Daartegenover staat dat het gemiddeld aantal gereisde kilometers van de overgebleven reisrechthouders stijgt, wat op basis van het ov-contract leidt tot een hoger bedrag per gebruiker.

45. Stadsvervoer uit het ov-contract

OCW heeft het ov-contract afgesloten met stadsvervoerders, streekvervoerders en spoorvervoerders. Door het stadsvervoer niet meer te vergoeden, kan een besparing van circa 120 miljoen euro worden gerealiseerd.

46 en 47. Afschaffing reisvoorziening mbo en/ of ho

De reisvoorziening heeft geen volledige samenhang met het volgen van onderwijs en financiert daarmee ook niet-studie-gerelateerde reizen. De netto-besparing voor het Rijk is aanzienlijk kleiner dan de bruto-besparing omdat het ministerie van lenW de NS moet compenseren voor het netto-effect als gevolg van het afschaffen of versoberen van het reisrecht. Daarnaast kunnen ten aanzien van vervoerbedrijven met publieke aandeelhouders besparingsverliezen aangaande dividenduitkeringen optreden. Op middellange en lange termijn kan de maatregel tot extra besparingen leiden, omdat minder (spits)vervoercapaciteit nodig is (bijvoorbeeld minder investeringen in spoor). Deze maatregel kan leiden tot extra kosten voor mbo-studenten die studeren in een andere stad.

48. Verkorting duur OV-recht in het ho van nominaal + 1 naar nominaal

Deze maatregel betreft het beperken van het reisrecht voor studenten in het hoger onderwijs van nominale studieduur + 1 jaar naar de nominale studieduur. Het contract met de openbaarvervoerbedrijven hoeft niet te worden aangepast. Wel kent het contract een garantievolume (aantal studenten met de reisvoorziening moet minstens 90 procent zijn van het aantal studenten met reisvoorziening het jaar ervoor). In de concessie tussen lenW en de NS is vastgelegd dat de NS gecompenseerd wordt voor het netto-effect van een wijziging in het reisrecht. De netto-besparing voor het Rijk is hierdoor kleiner dan de bruto-besparing. Ook kunnen er bij vervoerbedrijven met publieke aandeelhouders (lokale overheden en het ministerie van Financiën) besparingsverliezen aangaande dividenduitkeringen optreden. Deze maatregel vergt wijziging van wet- of regelgeving.

49. Verkorting duur OV mbo van nominaal + 3 naar nominaal + 1

Deze maatregel betreft het beperken van het reisrecht voor studenten in het mbo van nominale studieduur + 3 extra jaren naar de nominale studieduur + 1 extra jaar. Het contract met de openbaarvervoerbedrijven hoeft niet te worden aangepast. Wel kent ook hier het contract een garantievolume (aantal studenten met de reisvoorziening moet minstens 90 procent zijn van het aantal studenten met reisvoorziening het jaar ervoor). Hiervoor geldt hetzelfde als hiervoor is beschreven. Ook voor deze maatregel is wijziging van wet- of regelgeving noodzakelijk.

50. Afschaffing ov-vergoeding voor buitenlandstudies (RBS)

Studenten die in het buitenland studeren, kunnen een ov-vergoeding krijgen in 2020 van circa 100 euro per maand. Overweging voor het afschaffen van de reisvergoeding voor buitenlandstudies is dat veel studenten die in het buitenland studeren dit binnen de EU doen en hiervoor ook alternatieve middelen beschikbaar zijn (bijv. vanuit het Erasmusprogramma).

Cultuur & Media

51. Beëindigen subsidieregeling instandhouding monumenten (SIM)

Deze maatregel betreft het beëindigen van de huidige tegemoetkoming in de kosten voor het reguliere onderhoud van rijksmonumenten (niet zijnde woonhuizen). Hierdoor verschuiven de onderhoudskosten van het rijk naar eigenaren. Deze maatregel vereist het intrekken van een ministeriële regeling. Beëindigen vanaf 2021 leidt vanwege de begrotings-systeematiek pas in 2026 tot minder uitgaven op de cultuurbegroting.

52. Beperking bekostiging cultuur (BIS)

De culturele basisinfrastructuur (BIS) bekostigt culturele instellingen en fondsen. Er wordt een korting van 25 procent voor culturele instellingen en een korting van 50 procent voor de cultuurfondsen voorgesteld. Deze verdeling is gebaseerd op het feit dat bij cultuurfondsen veelal kortlopende, individuele projecten worden gesubsidieerd waardoor gemakkelijker kan worden omgebogen. Bij culturele instellingen gaat het daarentegen om langlopende bekostiging. Omdat de BIS 2021-2024 al door de Kamer is behandeld, is het mogelijk met ingang van 2025 weer keuzes met betrekking tot de inhoud van de BIS te maken. Bij deze omvang zijn stelsel- en wetwijzigingen vereist. Deze maatregel kan leiden tot frictiekosten en een druk op de arbeidsvoorwaarden in de culturele sector.

53. Afschaffen stimuleringsmaatregel filmindustrie

Sinds 2013 wordt de Nederlandse filmindustrie ondersteund door middel van de stimuleringsmaatregel filmindustrie om een gelijk speelveld te creëren tussen Nederland en andere Europese landen die ook de filmsector ondersteunen. Dit kan leiden tot extra inkomsten bij de filmindustrie. De filmsector behoudt na afschaffing de vierjaarlijkse BIS-subsidie voor het Filmfonds (ca. 25 miljoen euro per jaar). Door de lange voorbereidingstijd van films kan de afschaffing worden ingevoerd vanaf 2023.

54. Korting publieke omroep

Met deze maatregel wordt een korting van 5 procent op de bijdrage aan de publieke omroep doorgevoerd. Uit een rapport van de Algemene Rekenkamer over doelmatigheid blijkt dat bij de publieke omroep sprake is van kostenbewustzijn, maar dat er vraagtekens zijn of voldoende op doelmatigheid wordt gestuurd. Voor deze maatregel is een wetwijziging nodig omdat de Mediawet het minimumbudget wettelijk heeft vastgelegd. Ook is een aanpassing nodig van de prestatie-overeenkomst tussen OCW en de NPO. Deze maatregel kan leiden tot een claim voor frictiekosten op basis van de Mediawet en kan mogelijk gevolgen hebben voor de reclame-inkomsten.

55. Verhogen reclame-inkomsten STER

De Stichting Ether Reclame (STER) exploiteert reclamezendtijd op televisiezenders, radiozenders, websites en Video on Demand diensten van de Publieke Omroep. Hieronder worden twee opties genoemd om de reclame-inkomsten te verhogen. Voor beide maatregelen is aanpassing nodig van de huidige wet- en regelgeving:

1. Programma's langer dan 40 minuten onderbreken met maximaal 3 minuten reclame en langere reclameblokken.
2. Voornamelijk commercieel programmeren van reclamezendtijd. Dit betekent geen reclameblokken tussen programma's, maar alleen programmaonderbrekende reclameblokken.

56. Beëindigen indexatie huishoudensindex

Deze maatregel betreft het beëindigen van de mediawettelijke indexering van de media-uitgaven met het aantal huishoudens. Er is geen samenhang tussen het aantal gezinnen en de kosten die de publieke omroep maakt. Omdat de indexering voor huishoudens via de extrapolatie loopt, levert het beëindigen pas een besparing op vanaf 2027. Daarnaast moet de Mediawet aangepast worden.

Emancipatie

57. Beëindigen subsidiëring emancipatiebeleid

Deze maatregel betreft het afschaffen van de uitgaven van OCW aan emancipatiebeleid. Emancipatie wordt daarmee primair de verantwoordelijkheid van burgers, bedrijven en maatschappelijke instellingen. Emancipatie blijft ondersteund worden door wet- en regelgeving en de handhaving daarvan. Van het budget voor emancipatie is een gedeelte van de uitgaven juridisch verplicht dan wel bestuurlijk gebonden. De uitgaven die kort verplicht/gebonden zijn kunnen worden gekort nadat deze vrijvallen.

Fiscaal

Voor de uitvoeringskosten en uitvoerbaarheid, zie introductie Aandachtspunten fiscale maatregelen.

58. Afschaffen verlaagd btw-tarief fysieke en digitale boeken, tijdschriften, week- en dagbladen en dagrecreatie

Het verlaagde btw-tarief is een generieke maatregel met als doel het bevorderen van de toegankelijkheid van cultuur en media. Indien zou worden gekozen voor de afschaffing van het verlaagde btw-tarief voor fysieke en digitale boeken en tijdschriften ligt het voor de hand ook het verlaagde btw-tarief voor bibliotheken af te schaffen. Afschaffen van het verlaagde btw-tarief op (de verhuur van) boeken, tijdschriften, week- en dagbladen zal het ministerie van OCW geld kosten, omdat studieboeken in het primair en voortgezet onderwijs duurder zullen worden. Deze kosten zijn niet verwerkt in de besparing die deze maatregel oplevert. Indien tot afschaffen van het verlaagde btw-tarief voor dagrecreatie wordt overgegaan, verdient het de voorkeur om de gehele post af te schaffen en niet slechts enkele diensten daaruit, omdat deze diensten ook met elkaar concurreren. Dit betekent het afschaffen van het verlaagde btw-tarief op circussen, dierentuinen, openbare musea of verzamelingen, muziek- en toneeluitvoeringen, bioscopen, sportwedstrijden, sportdemonstraties, attractieparken en andere primair en permanent voor vermaak en dagrecreatie ingerichte voorzieningen, kermissen en optredens van uitvoerende kunstenaars.

De maatregel is voor de Belastingdienst een wijziging in de tariefsindeling voor de omzetbelasting en leidt tot een afname van complexiteit. Invoering is voor de Belastingdienst bij opnemings in het Belastingplan 2022 technisch niet eerder mogelijk dan per 1 januari 2022. Er moet rekening mee worden gehouden dat het bedrijfsleven een langere implementatietermijn nodig heeft. Bij de implementatietermijn is geen rekening gehouden met de mogelijke samenloop met de implementatie van andere maatregelen.

2.7 Financiën

Tabel 10 Ombuigingsmaatregelen: Financiën

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
1	Vergoeding vragen voor gebruik Helpdesk Intermediars					- 1,6	- 1,6	- 1,6	2025
2a	Uitbesteding invordering o.b.v. 'no cure no pay'				- 5	- 9,5	- 14,5	- 14,5	2026
2b	Uitbesteding invordering o.b.v. kostendekkende financiering				0	0	0	0	2024
3	Minder trainingen en opleidingen verkorten			- 5	- 5	- 5	- 5	- 5	2023
4	Licentie- en contractmanagement & vakliteratuur Belastingdienst beperken					- 0,3	- 0,3	- 0,3	2025
5	Kosten Tuchtrechtspraak accountants door sector laten dekken			- 1,5	- 1,5	- 1,5	- 1,5	- 1,5	2023
6	Volksbank behouden als maatschappelijke bank		-75	-75	-75	-75	-75	-75	2022
7a	Financiering sectorbanken door het Agentschap: variant I		-26	-52	-77	-103	-129	-258	2031
7b	Financiering sectorbanken door het Agentschap: variant II		-58	-116	-173	-232	-290	-579	2031
Fiscale maatregelen									
8	Verhoging verlaagd btw-tarief naar 12 procent			- 3.100	- 3.100	- 3.100	- 3.100	- 3.100	2023
9	Afschaffen Baangerelateerde Investeringskorting (BIK)		-2.000	-2.000	-2.000	-2.000	-2.000	-2.000	-2.000
10	Afschaffen lage tarief Vpb			-3.900	-3.900	-3.900	-3.900	-3.900	2023
11a	Verhoging box 2-tarief naar 30 procent		-1670	490	110	-70	-160	-350	2028
11b	Verhoging box 2-tarief naar 35 procent		-3.660	1.230	270	-200	-440	-920	2028
12	Verlagen van de schuldengrens in het wetsvoorstel excessief lenen bij eigen vennootschap			-40	-40	-40	-40	-40	2023
13	Nieuwe eigenwoningschulden vallen onder wetsvoorstel excessief lenen bij eigen vennootschap			-5	-5	-5	-5	-5	2023
14	Tariefopstap in box 2		-1000	310	80	- 40	-100	-210	2028
15	Een accijnsverhoging op fossiele brandstoffen		- 691	- 691	- 691	- 691	- 691	- 691	2022
16	Afschaffen teruggaaf energiebelasting religieuze- en non-profitinstellingen		- 30	- 30	- 30	- 30	- 30	- 30	2022
17	Verhogen afvalstoffenbelasting met 10 procent		- 16	- 16	- 16	- 16	- 16	- 16	2022
18	Invoering progressief tarief in box 3, tarief 40 procent boven 1 miljoen euro.			-300	-300	- 300	- 300	- 300	2023
19	Afschrijvingsbeperking gebouwen in Vpb doortrekken naar IB-onderneming			- 82	- 82	- 82	- 82	- 82	2023
20	Fbi mag niet meer direct in vastgoed beleggen		- 54	- 54	- 54	- 54	- 54	- 54	2022
21	Schenk- en erfbelasting; gelijktrekken tarieven kinderen en kleinkinderen		- 400	- 400	- 400	- 400	- 400	- 400	2022
22	Schenk- en erfbelasting; hoge tarief voor kinderen gelijk aan hoge tarief kleinkinderen		- 450	- 450	- 450	- 450	- 450	- 450	2022
23	Het verhogen van de percentages van de accijns op tabak		- 17	- 17	- 17	- 17	- 17	- 17	2022
24	Het verhogen van de tarieven van de accijns op alcoholhoudende dranken met 10 procent		- 89	- 89	- 89	- 89	- 89	- 89	2022
25	Renteaftrek beperken; aanscherping earningsstrippingmaatregel			- 260	- 270	- 270	- 280	- 300	2035
26	Renteaftrek deelnemingen beperken; netto-deelnemingsvrijstelling (reparatie Bosal-gat)			- 50	- 50	- 50	- 50	- 50	2023
27	Aftrekbeperking voor laagbelaste betalingen binnen concern				- 50	- 50	- 50	- 50	2024
28	Niet conditionele bronheffingen op rente en royalty's				- 50	- 50	- 50	- 50	2024
29	Unilaterale digitaalendienstenbelasting (DDB), variant 3 procent omzet				- 300	- 300	- 300	- 300	2024
30	Afschaffen mogelijkheid om verliezen achterwaarts te verrekenen in de Vpb (carry-back)			- 470	- 300	- 260	- 230	- 70	2038
31	Afschaffen verlaagd accijnstarief kleine brouwerijen			- 1	- 1	- 1	- 1	- 1	2023
32	Afschaffen van de middelingsregeling		-60	-120	-180	-180	-180	-180	2024
33	Aanpassing giftenaftrek door afschaffing multiplier			- 6	- 6	- 6	- 6	- 6	2023
34	Afschaffing giftenaftrek in de IB en Vpb			-446	-446	-446	-446	-446	2023
35	Aanpassing giftenaftrek ANBI's			- 55	- 55	- 55	- 55	- 55	2023
36	Verhogen kansspelbelasting met 1%-punt		-16	-16	-16	-16	-16	-16	2022
37	Afschaffing accijnsvrijstelling motorbrandstof bepaalde geprivilegieerden (Fiscale vergroening)				-3	-3	-3	-3	2024
38	Afschaffing accijnsvrijstellingen tabak en alcohol bepaalde geprivilegieerden (Gezondheidsgerelateerde belastingen)				-1	-1	-1	-1	2024
39	Maatregel toepassen fiscale sleutel tabel								zie sleutel tabel

1. Vergoeding vragen voor gebruik Helpdesk Intermediars

Jaarlijks maken ca. 1 miljoen fiscale dienstverleners gebruik van de Helpdesk Intermediars. Het is een optie om de gebruiker van de helpdesk hiervoor te laten betalen. Een mogelijk realistische prijs is 1,60 euro per gesprek (maximale tarief ACM). Indien de maatregel wordt doorgevoerd is er een reële kans dat intermediairs gebruik gaan maken van de gratis Belastingtelefoon door zich voor te doen als burger. Hierdoor neemt de druk bij de Belastingtelefoon toe en nemen de calls bij de Helpdesk af.

2a. Uitbesteding invordering o.b.v. «no cure no pay»

Bij deze variant wordt de uitbesteding van intensieve invorderingsactiviteiten op basis van «no cure no pay» uitbesteed aan marktpartijen die gespecialiseerd zijn in incassovorderingen. Aandachtspunt is dat er mogelijk sprake zal zijn van een strakker invorderingsbeleid, omdat de private uitvoerder gefinancierd wordt op basis van 'no-cure-no pay'. De vraag is ook of een uitvoerder op deze basis wil instappen, omdat de verwachte meeropbrengsten beperkt zijn. Tot slot, zal de Belastingdienst de private uitvoerder dagelijks moeten voorzien van invorderingsinformatie en in verband met de AVG kunnen ze niet worden aangesloten op de Belastingdienstsystemen.

2b. Uitbesteding o.b.v. kostendekkende financiering

Voor de werkzaamheden die de deurwaarders nu uitvoeren, krijgt de Belastingdienst een kostendekkende vergoeding, te weten de ontvangsten van de kosten van vervolging. In deze sub-variant worden deze werkzaamheden uitbesteed aan een marktpartij en vervalt dus ook de vergoeding. Per saldo is de besparing nul.

3. Minder trainingen en opleidingen verkorten

Het budget voor trainingen en opleidingen bij de Belastingdienst, Douane en FIOD met 20 procent beperken tot alleen de verplichte trainingen (bijvoorbeeld voor PE-punten (Permanente Educatie Punten)) en opleidingen verkorten. Door verkorte opleidingen aan te bieden aan medewerkers met meer ervaring is het mogelijk om meer maatwerk toe te passen.

4. Licentie- en contractmanagement en vakliteratuur Belastingdienst beperken

Binnen de Belastingdienst kan er bespaard worden op de vakliteratuur en licentie- en contractmanagement door meer digitaal beschikbaar te stellen.

5. Kosten Tuchtrechtspraak accountants door sector laten dekken

De kosten van de tuchtrechtspraak van accountants worden momenteel nog (deels) betaald door het Rijk vanuit de gedachte dat het tuchtrecht het publieke belang dient en zo de onafhankelijkheid van de sector beter wordt gewaarborgd. In deze variant wordt voorgesteld om de kosten Tuchtrechtspraak volledig te laten betalen door de sector. De argumentatie voor het behouden van de publieke financiering is: het tuchtrecht dient het publiek belang en als het tuchtrecht deels wordt gefinancierd door het ministerie blijft ook de onafhankelijkheid van de sector beter gewaarborgd.

6. Volksbank behouden als maatschappelijke bank

De Volksbank is tijdens de financiële crisis genationaliseerd. Als onderdeel van het herstructureringsplan van SNS REAAL is aan de Europese Commissie (EC) toegezegd weer terug naar de markt te brengen. Meerdere partijen stellen voor om de Volksbank niet te privatiseren, maar te behouden als maatschappelijke bank waarbij betalen en sparen de primaire taken zijn. De maatregel heeft een positief effect op het EMU-saldo, omdat de Staat dividend op de aandelen van de Volksbank ontvangt. De raming van 75 miljoen euro per jaar is met grote onzekerheid omgeven, vanwege de gevolgen van o.a. Covid-19, het lage renteklimaat en de periodieke adviezen van de Europese Centrale Bank. De maatregel dient vooraf afgestemd te worden met de Europese Commissie (EC) vanwege de doorwerking op de nationalisatie van SNS REAAL. Het niet privatiseren zou daarentegen betekenen dat geen verkoopopbrengst wordt gerealiseerd over de verkoop van de aandelen in de Volksbank.

7. Financiering sectorbanken door het Agentschap: variant I (7a) en variant II (7b)

Het Agentschap kan gunstige rentetarieven op staatsobligaties (deels) doorrekenen aan de publieke sector via de twee sectorbanken BNG Bank en NWB Bank (variant I) of herverdelen via de Rijksbegroting (variant II). De wijziging van de financieringsstructuur heeft een verdiepende analyse om de uitwerking te laten voldoen aan alle juridische randvoorwaarden en politiek-bestuurlijk draagvlak bij de medeaandeelhouders en klanten moet geregeld worden: de Rijksoverheid heeft 50% aandeel in BNG Bank en 17% aandeel in NWB Bank. De wijziging kan leiden tot een beduidende EMU-schuld stijging (16% – 21,6% bbp). De hervorming levert financiële maatschappelijke baten op van structureel ca. 258-579 miljoen euro. Het financiële effect op de semipublieke sector vergt nader onderzoek.

Fiscaal

Voor de uitvoeringskosten en uitvoerbaarheid, zie introductie Aandachtspunten fiscale maatregelen.

8. Verhoging verlaagd btw-tarief naar 12 procent

De maatregel behelst het verhogen van het verlaagde btw-tarief tot 12 procent. De goederen en diensten die onder het verlaagde btw-tarief vallen worden fiscaal relatief aantrekkelijker behandeld dan goederen en diensten die onder het algemene tarief vallen. Rapporten van onder andere het IMF en het CPB wijzen erop dat differentiatie van btw-tarieven niet aantoonbaar bijdraagt aan de beoogde doelen. Btw-tarieven die meer zijn geüniformeerd, verstoren de consumptie- en productiebeslissingen minder. Dat leidt tot welvaartswinst.

9. Afschaffen Baangerelateerde Investeringskorting (BIK)

De BIK beoogt bedrijven te stimuleren te investeren in bedrijfsmiddelen door het verstrekken van een tegemoetkoming in de vorm van een afdrachtvermindering op de loonheffingen. De hoogte van de vermindering is een percentage van het investeringsbedrag. Het CPB schat in dat de BIK effectief is als het gaat om het stimuleren van investeringen, maar slechts beperkt bijdraagt aan het creëren van werkgelegenheid. De BIK is een tijdelijke regeling voor de jaren 2021 en 2022. Het afschaffen van de BIK per 1 januari 2022 leidt dan tot een besparing van 2 miljard euro voor (uitsluitend) 2022. Vanaf 2023 is een envelop van 2 miljard euro per jaar gereserveerd voor een regeling met een soortgelijk doelbereik (het verlagen van werkgeverskosten). Het demissionaire kabinet heeft ervoor gekozen de invulling van deze envelop over te laten aan het volgende kabinet. Afhankelijk van de uitwerking van deze maatregel, kunnen aanvullende besparingen op de uitvoeringskosten worden gerealiseerd voor de RVO en de Belastingdienst.

10. Afschaffen lage tarief Vpb

De vennootschapsbelasting (Vpb) kent sinds 1 januari 2000 een tariefopstapje. Dat betekent dat voor lagere belastbare winstbedragen een verlaagd tarief geldt. Het huidige lage tarief wordt vooral onderbouwd als een tegemoetkoming voor het midden- en kleinbedrijf (mkb). Afschaffing is in lijn met het advies van de Studiecommissie Belastingstelsel. De maatregel houdt in dat het huidige lage tarief voor winst tot en met 395.000 euro van 15 procent wordt afgeschaft en gelijk wordt gesteld aan het algemene Vpb-tarief (25 procent).

11a. Verhoging box 2-tarief naar 30 procent

Een verhoging van het box 2-tarief naar 30 procent leidt ertoe dat het arbeidsinkomen en het kapitaalinkomen van een directeur-grotaandeelhouder (dga) gelijk wordt belast. Dit vermindert de prikkel tot fiscaal gedreven inkomensverschuiving tussen arbeidsinkomen en kapitaalinkomen bij de dga en draagt op deze wijze bij aan een neutraler en minder verstrend belastingstelsel. Dit is in lijn met het advies van de Commissie Regulering van werk.

11b. Verhoging box 2-tarief naar 35 procent

Zie vorige maatregel, maar dan vormgegeven door een verhoging van het box 2-tarief naar 35 procent.

12. Verlagen van de schuldengrens in het wetsvoorstel excessief lenen bij eigen vennootschap

In het wetsvoorstel excessief lenen bij eigen vennootschap worden schulden bij de eigen vennootschap belast met box 2-heffing voor het gedeelte dat 500.000 euro overstijgt. De eigenwoningschuld (EWS) is daarbij uitgezonderd. Deze grens kan (inclusief EWS) worden verlaagd tot maximaal 17.500 euro om uitstel van belastingheffing in box 2 tegen te gaan. Hiermee komt de fiscale behandeling van de dga dichter in de buurt van de behandeling van de inkomstenbelasting ondernemer (IB-ondernemer).

13. Nieuwe eigenwoningschulden vallen onder wetsvoorstel excessief lenen bij eigen vennootschap

Conform de eerste aankondiging van het wetsvoorstel excessief lenen bij eigen vennootschap worden alle schulden boven de grens van 500.000 euro belast met inkomstenbelasting in box 2. Schulden die kwalificeren als eigenwoningschuld voor de eigenwoningregeling worden in het wetsvoorstel volledig uitgezonderd. Dit kan worden versoerd, waardoor de uitzondering alleen nog van toepassing is op bestaande eigenwoningschulden, en niet meer op nieuwe eigenwoningschulden.

14. Tariefopstap in box 2

Introductie van twee schijven in box 2 met een basistarief van 27 procent voor de eerste 50.000 euro aan inkomsten per persoon en een tarief van 31 procent voor het meerdere. Hierdoor wordt de aanmerkelijkbelanghouder (ab-houder) gestimuleerd om jaarlijks (een deel van) de jaarwinst uit te keren. Op deze manier komt de belastingheffing van de ab-houder over de tijd meer overeen met de werknemer en IB-ondernemer.

15. Een accijnsverhoging op fossiele brandstoffen

Door een verhoging van de accijns op brandstof wordt brandstof duurder, waardoor een prikkel ontstaat om de energie-efficiëntie te verhogen. Verhoging van de kosten kan leiden tot een verschuiving naar bijvoorbeeld elektrisch rijden of openbaar vervoer. Een 10 procent hogere accijns maakt benzine 8 cent duurder, diesel 5 cent en lpg 1,9 cent duurder. Gerekend met standaard gedragseffecten zijn de accijnsopbrengsten 691 miljoen euro, maar de gedragseffecten zijn naar verwachting groter door grenseffecten.

16. Afschaffen teruggaaf energiebelasting religieuze- en non-profitinstellingen

De energiebelasting kent teruggaafregelingen voor aardgas en elektriciteit verbruikt door religieuze- en non-profitinstellingen. Onder voorwaarden kan deze groep 50 procent van de verschuldigde energiebelasting terugkrijgen. Met deze maatregel zou deze teruggaafregeling worden afgeschaft wat zowel leidt tot een betere beprijzing van externe kosten als tot een vereenvoudiging bij de Belastingdienst.

17. Verhogen afvalstoffenbelasting met 10 procent

Door verbranden en storten zwaarder te belasten, wordt het in beginsel aantrekkelijker om producten te hergebruiken en afvalstromen beter te sorteren en/of te recyclen. De budgettaire opbrengst is afhankelijk van de maatvoering. Een verhoging van het huidige tarief ad. 32,63 euro per ton met 10 procent leidt structureel naar verwachting tot een budgettaire opbrengst van 16 miljoen euro. Bij sterkere verhogingen treden naar verwachting ook grotere gedragseffecten op die effect hebben op de budgettaire opbrengst.

18. Invoering progressief tarief in box 3, tarief 40 procent boven 1 miljoen euro

Belastingplichtigen met een vermogen van groter dan 1.000.000 euro zullen worden belast met een hoger box 3-tarief. Op dit moment geldt voor (netto) vermogens vanaf ca. 1.000.000 euro een forfaitair rendement van 5,69 procent (2021), dit rendement wordt belast tegen een tarief van 31 procent. De voorgestelde maatregel introduceert een belastingtarief van 40 procent over het saldo van de bezittingen minus de schulden groter dan 1 miljoen euro, waardoor de effectieve belastingdruk wordt verhoogd

19. Afschrijvingsbeperking gebouwen in Vpb doortrekken naar IB-onderneming

Net zoals de maatregel die sinds 1 januari 2019 geldt voor belastingplichtigen in de vennootschapsbelasting, beperkt deze ombuiging ook de afschrijving op gebouwen in eigen gebruik voor de winstfeer in de inkomstenbelasting tot de WOZ-waarde als bodemwaarde (en dus niet meer 50 procent van de WOZ-waarde). Er is sprake van overgangsrecht voor belastingplichtigen die met betrekking tot een gebouw in eigen gebruik nog geen drie jaar hebben afgeschreven. Zij kunnen gedurende het restant van de driejaarsperiode nog volgens de oude regels afschrijven.

20. Fbi mag niet meer direct in vastgoed beleggen

Een fiscale beleggingsinstelling (fbi) mag niet meer direct beleggen in Nederlands vastgoed. Een fbi mag nog wel indirect in Nederlands vastgoed beleggen, d.w.z. zij mag nog wel aandelen houden in een regulier belaste dochtervennootschap die belegt in Nederlands vastgoed. Daarnaast blijft direct beleggen in buitenlands vastgoed toegestaan.

21. Schenk- en erfbelasting; gelijktrekken tarieven kinderen en kleinkinderen

De tarieven voor kinderen- en kleinkinderen worden gelijkgetrokken door het gemiddelde van de huidige tarieven te nemen. Dit leidt tot een tarief van 14 procent over de eerste 126.723 euro en 28 procent daarboven. Het gelijktrekken van de tarieven kinderen en kleinkinderen voor schenk- en erfbelasting stimuleert een betere spreiding van bestedingsruimte over de levensloop. Het ontvangen van een geldbedrag op jongere leeftijd levert naar verwachting meer nut op.

22 Schenk- en erfbelasting; hoge tarief voor kinderen gelijk aan hoge tarief kleinkinderen

Gelijk aan vorige maatregel behalve dat de progressiviteit van de schenk- en erfbelasting verder verhoogd wordt door alleen het hoge tarief van de schenk- en erfbelasting voor kinderen te verhogen tot het huidige niveau van kleinkinderen (van 20 procent naar 36 procent). Dit levert circa 0,45 miljard euro structureel op vanaf 2022.

23. Het verhogen van de tarieven van de accijns op tabak

Deze maatregel betreft een aanpassing van de Wet op de accijns (WA). Om substitutie tussen de verschillende soorten tabak te voorkomen worden alle tarieven in absolute zin gelijk verhoogd. Voor kleine verhogingen gelden de sleutels: verhoging van de accijns op een pakje sigaretten met 0,05 euro levert 12 miljoen euro op, verhoging van de accijns op een pakje shag met 0,05 euro levert 5 miljoen euro op. Voor het ramen van budgettaire gevolgen van grote verhogingen geldt dat de resultaten van de geplande evaluatie moet worden afgewacht (verwacht voorjaar 2021).

24. Het verhogen van de tarieven van de accijns op alcoholhoudende dranken met 10 procent

Met deze maatregel wordt voorgesteld de accijns op alcoholhoudende dranken te verhogen. Het gaat hierbij om alle accijns verschuldigde dranken: bier, wijn, tussenproducten (zoals sherry en port), sterke/gedistilleerde dranken en mixdranken. Voor bier, wijn en gedistilleerd geldt dat een verhoging van het accijnstarief met 10 procent leidt tot een opbrengst van respectievelijk 37 miljoen euro, 29 miljoen euro en 23 miljoen euro.

25. Renteaftrek beperken; aanscherping earningsstrippingmaatregel

Op grond van de earningsstrippingmaatregel (artikel 15b Wet Vpb 1969) komt het saldo aan renten niet in aftrek van de winst voor zover dat meer bedraagt dan het hoogste van de volgende twee bedragen: i) 30 procent van de gecorrigeerde winst (Earnings Before Interest, Tax, Depreciation and Amortisation of EBITDA) of ii) 1 miljoen euro. Met dit voorstel wordt het aftrekpercentage verlaagd van 30 procent naar 25 procent van EBITDA. Door het EBITDA-percentage verder te verlagen nemen de financieringskosten voor vreemd vermogen toe. Hierdoor neemt de prikkel om met vreemd

vermogen te financieren af. Dit effect beperkt zich niet tot multinationals, alhoewel het (kleinere) mkb wordt ontzien door de bestaande drempel van 1 miljoen euro van saldo aan renten.

26. Renteaftrek deelnemingen beperken; netto-deelnemingsvrijstelling (reparatie Bosal-gat)

De rentekosten op schulden ter financiering van deelnemingen komen in aftrek van de Nederlandse grondslag, terwijl de voordelen uit hoofde van deelnemingen bij de moedermaatschappij zijn vrijgesteld op grond van de deelnemingsvrijstelling. Deze asymmetrie (wel een aftrek, maar geen heffing) wordt aangeduid als het «Bosal-gat». Om het «Bosal-gat» te dichten wordt een renteaftrekbeperking voorgesteld waarbij financieringskosten op interne en externe schulden die (historisch-causaal) verband houden met investeringen in deelnemingen niet-aftrekbaar zijn.

27. Aftrekbeperking voor laagbelaste betalingen binnen concern

De maatregel betreft een aftrekbeperking voor kosten binnen een concern die bij de ontvanger niet voldoende belast zijn. Om te bepalen of een betaling bij de ontvanger voldoende belast is, kan worden gekeken naar het statutaire tarief in het land van de ontvanger of naar het effectieve tarief waaraan de specifieke betaling onderworpen is bij de specifieke ontvanger. Een effectieftariefvoets is doeltreffender, maar is lastiger in de uitvoering voor zowel belastingplichtigen als de Belastingdienst. De maatregel levert structureel 50 miljoen euro op. Het gedragseffect is hoog en deze raming gaat uit van een variant zonder uitzondering voor reële ontvangers.

28. Niet conditionele bronheffingen op rente en royalty's

De maatregel betreft het invoeren van een (niet conditionele) bronbelasting op rente- en royalty betalingen binnen een concern. Aansluitend bij het doel van de maatregel wordt voor het tarief aangesloten bij het hoogste vennootschapsbelastingtarief (25 procent), wat ook geldt voor de vanaf 2021 geldende conditionele bronheffing op rente en royalty's. Er is een vrijstelling voor de inhouding van bronheffing op interest en royalty's in binnenlandse en in EU-situaties op grond van de Rente- en royaltyrichtlijn, behoudens misbruiksituaties. Tevens is er vrijstelling/verrekening in geval een belastingverdrag de heffing (deels) aan een andere staat toewijst.

29. Unilaterale digitaal dienstenbelasting (DDB), variant 3 procent omzet

Een DDB is een belasting over de omzet uit digitale diensten. De DDB bedraagt een percentage van 3 procent van de bruto omzet afkomstig uit specifiek omschreven digitale diensten waarvan Nederlandse gebruikers worden geacht een grote rol te hebben gespeeld in de waardecreatie. De DDB is verschuldigd op de omzet van de volgende digitale diensten: het plaatsen van gerichte advertenties op een digitaal platform, het uitbaten van een digitaal platform en de verkoop van gebruikersdata. Er gelden twee omzeldrempels: een minimale wereldwijde groepsomzet van 750 miljoen euro én een minimale omzet van 50 miljoen euro uit digitale dienstverlening binnen Nederland. Het is onduidelijk wanneer invoering mogelijk is, in ieder geval niet eerder dan 2023 (nieuwe belasting). Bij een percentage van 3 procent en de vormgeving als in het voorstel van de Europese Commissie (EC), is de opbrengst – volgens de EC - naar schatting tussen de 300 en 500 miljoen euro.

30. Afschaffen mogelijkheid om verliezen achterwaarts te verrekenen in de Vpb (carry-back)

De maatregel voorziet in het afschaffen van de mogelijkheid om verliezen achterwaarts te kunnen verrekenen in de vennootschapsbelasting (Vpb). Voor de Belastingdienst is de afschaffing zeer wenselijk, aangezien verliesverrekening een van de meest complexe onderdelen van de aangiftesystemen is. De maatregel betekent een nadelige aanpassing voor belastingplichtigen in de Vpb.

31. Afschaffen verlaagd accijnstarief kleine brouwerijen

In de Wet op de accijns bestaat de mogelijkheid voor kleine bierbrouwerijen (productie tot 200.000 hl bier per kalenderjaar) om een verlaagd accijnstarief toe te passen op dit bier. Met deze maatregel wordt de mogelijkheid om het verlaagde tarief toe te passen afgeschaft. De wijziging is een vereenvoudiging voor de Belastingdienst en kan ca. 1 jaar na besluitvorming worden doorgevoerd.

32. Afschaffen van de middelingsregeling

Deze regeling maakt het mogelijk de over drie jaren geheven inkomstenbelasting te herberekenen op basis van het gemiddelde inkomen. In een beleidsevaluatie uit december 2018 is geconcludeerd dat de doeltreffendheid en doelmatigheid van de middelingsregeling beperkt zijn. Daarnaast zullen door de invoering van het tweeschijvenstelsel alleen nog mensen met een inkomen dat incidenteel in het toptarief valt (momenteel meer dan € 68.507) en sommige AOW-gerechtigden gebruik kunnen maken van de middelingsregeling. Het afschaffen van de regeling is bij voorkeur alleen van toepassing op toekomstige tijdvakken. Als in 2021 wordt besloten tot afschaffing, is het laatste tijdvak waarover middeling kan plaatsvinden 2021, 2022 en 2023.

33. Aanpassing giftenaftrek door afschaffing multiplier

Deze maatregel betreft de afschaffing van de multiplier giftenaftrek voor giften aan culturele instellingen in de inkomstenbelasting en vennootschapsbelasting. De multiplier voor giften aan culturele algemeen nut beogende instellingen (ANBI's) bedraagt in de inkomstenbelasting 1.25 met een maximum van 1250 euro en in de vennootschapsbelasting 1.5

met een maximum van 2500 euro. Door de multiplier is de giftenaftrek nog complexer geworden voor burgers en Belastingdienst en uit de evaluatie van Dialogic uit 2016 kwam naar voren dat de multiplier fiscaal niet doelmatig is.

34. Afschaffing giftenaftrek in de IB en Vpb

De giftenaftrek in de IB en Vpb worden afgeschaft. Als gevolg van wetgeving betreffende het onderscheid tussen periodieke giften en andere giften, het onderscheid tussen ANBI's, verenigingen en steunstichtingen SBBI's en de invoering van de multiplier voor culturele giften is de giftenaftrek een moeilijke post geworden in de aangifte IB. Tevens wordt de giftenaftrek in de aangifte IB vaak foutief ingevuld en is fraudegevoelig, zo blijkt uit de evaluaties. Het budgettaire belang van de giftenaftrek in de inkomstenbelasting bedraagt in 2020 377 miljoen euro en in de vennootschapsbelasting 9 miljoen euro (MN2020). Het budgettaire belang neemt iets af als gevolg van een verdere beperking van het aftrektarief.

35. Aanpassing giftenaftrek ANBI's

Het onderscheid tussen periodieke en gewone giften aan ANBI's wegnemen door invoering van dezelfde drempel en hetzelfde plafond voor periodieke giften als bij gewone giften in de inkomstenbelasting. Met de invoering van dezelfde drempel en hetzelfde plafond wordt een complexiteitsreductie in de giftenaftrek gerealiseerd, hetgeen leidt tot beter uitlegbare en naleefbare wetgeving. Op basis van aangiftegegevens 2017 zou de opbrengst 55 miljoen euro bedragen, ervan uitgaande dat belastingplichtigen hetzelfde blijven geven als thans geschiedt aan periodieke giften. Het is echter te verwachten dat belastingplichtigen minder periodieke giften zullen doen, waardoor de opbrengst hoger kan uitvallen.

36. Verhogen kansspelbelasting met 1 procentpunt

De maatregel behelst het verhogen van de kansspelbelasting met 1 procentpunt van 29 procent naar 30 procent. Hiermee wordt een fiscale opbrengst beoogd van 16 miljoen euro per jaar voor 2022 en verder. Bij het berekenen van de opbrengst is rekening gehouden met een gedragseffect van 20 procent. De door dit gedragseffect veroorzaakte lagere omzetten zullen leiden tot een neerwaarts effect op de afdracht aan goede doelen en de staat (budgettair effect) in het geval van goededoelenloterijen en/of staatsdeelnemingen. Er dient opgemerkt te worden dat een hoger tarief illegale kansspelen aantrekkelijker maakt en negatieve gevolgen heeft voor de kanalisatie naar een betrouwbaar, vergund aanbod. Verder wordt opgemerkt dat de huidige 29 procent in internationaal perspectief hoog is; de ons omringende landen hebben een kansspelbelasting van onder de 20%. Dit is een parameter wijziging en heeft niet tot nauwelijks effect op de uitvoerbaarheid en de uitvoeringskosten.

37. Afschaffing accijnsvrijstelling motorbrandstof diplomatiek personeel en medewerkers internationale organisaties

Diplomatiek en consulaire personeel (met uitzondering van honoraire consuls) en medewerkers van internationale organisaties (IO's) genieten in Nederland bepaalde fiscale privileges, waaronder, een vrijstelling van accijns op motorbrandstof. De vrijstelling van accijns op motorbrandstof gaat verder dan waar Nederland toe verplicht is. Er kan daarom worden besloten om de vrijstelling eenzijdig af te schaffen. Het voorstel zou een logische aanvulling kunnen zijn op het milieubeleid van het kabinet.

Een inperking van courtoisieprivileges voor diplomatiek en consulaire personeel in Nederland kan ertoe leiden dat andere staten dezelfde of vergelijkbare maatregelen zullen nemen voor Nederlands diplomatiek en consulaire personeel. Ook zou Nederland door inperking van het pakket aan privileges als minder aantrekkelijk kunnen worden gezien door IO's en reeds in Nederland gevestigde IO's zouden de inperking kunnen ervaren als het eenzijdig aanpassen van de afspraken. Dit zal effect hebben op de belangen en reputatie van Nederland als gastland voor IO's en ambassades. Juridisch is het voorstel echter uitvoerbaar en ook zonder de accijnsvrijstelling op motorbrandstof blijft er een ruim pakket aan privileges in stand voor de IO's en hun medewerkers.

38. Afschaffing accijnsvrijstellingen tabak en alcohol diplomatiek personeel en medewerkers internationale organisaties

Onder verwijzing naar de toelichting bij [voorstel nr. 27], kan besloten worden om de vrijstellingen van accijns op tabak en op alcoholhoudende dranken, die diplomatiek en consulaire personeel (met uitzondering van honoraire consuls) en medewerkers van IO's genieten, af te schaffen. Het zijn net als de accijnsvrijstelling op motorbrandstof privileges die Nederland niet verplicht is te verlenen. Het voorstel zou gezien het gezondheidsbeleid van het kabinet een logische aanvulling kunnen zijn. Voor het verdere afwegingskader wordt verwezen naar [voorstel nr. 27].

39. Maatregel toepassen fiscale sleuteltabel

De (fiscale) sleutels geven het budgettaire beslag voor 2021 weer. Hierbij is meestal het effect van het verhogen van een tarief/korting aangegeven. Verlagen geeft hetzelfde budgettaire effect maar met omgekeerd teken tenzij apart vermeld. Sleutels zijn niet optelbaar. De sleuteltabel wordt als bijlage bij het belastingplan gepubliceerd. In de sleuteltabel is informatie opgenomen o.a. met betrekking tot tarief en heffingsvrij vermogen box 3, tarieven schenk- en erfbelasting, tarieven en schijfgrenzen Vpb en accijnzen.

2.8 Defensie

Algemene toelichting

De ombuigingslijst Defensie bestaat uit maatregelen die betrekking hebben op een verminderde inzetbaarheid van de krijgsmacht, taakspecialisatie en het afstoten en/of afschalen van wapensystemen. Bij het berekenen van de ombuigingsopbrengsten is zo goed als mogelijk rekening gehouden met additionele investeringen die nodig zijn voor het uitvoeren van de maatregelen, zoals het uniformeren van wapensystemen en het compatibel maken van systemen. Daarnaast is een ingroeipad ingeschat, rekening houdend met besluitvorming in het derde kwartaal van 2021. De gecalculeerde reeksen kunnen in de praktijk afwijken (bijv. door het afkopen van contractuele verplichtingen). Het schrappen van wapensystemen betekent in veel gevallen dat het ambitieniveau voor het inzetten van de krijgsmacht moet worden verlaagd. Alle maatregelen zijn van invloed op het streven naar de NAVO-norm van 2 procent bbp uitgaven aan Defensie. Voor het bepalen van de Nederlandse prestatie ten aanzien van de NAVO-norm moet ook de economische ontwikkeling in acht worden genomen.

Tabel 11 Ombuigingsmaatregelen: Defensie

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
1	Lagere norm inzetbaarheid krijgsmacht	– 100	– 150	– 150	– 200	– 200	– 200		2025
2	Stoppen met missies buiten Europa	– 75	– 150	– 150	– 150	– 150	– 150		2023
3	Afschaffen krijgsmachtonderdeel	– 100	– 250	– 500	– 1000	– 1.500	– 1.500		2026
4	Taakspecialisatie Defensie			– 1.800	– 1.800	– 1.800	– 1.800		2024
5	Terugdraaien aanschaf nieuwe M-fregatten	– 38	– 162	– 292	– 293	– 189	– 75		2024
6	Afstoten CV90	– 99	– 187	– 190	– 194	– 183	– 8		2027
7	Verminderen aantal NH90 van 20 naar 12	– 8	– 13	– 11	– 2		– 10		2027
8	Verminderen aantal apaches van 28 naar 15	– 8	– 23	– 77	– 153	– 130	– 10		2025
9	Terugdraaien aanschaf 9 extra F-35 toestellen	138	138	– 128	– 128	– 128	– 87		2030
10	20 procent taakstelling groot materieel	– 122	– 219	– 270	– 188	– 198	– 188		2025

1. Lagere norm inzetbaarheid krijgsmacht

Defensie levert gereedstelling als belangrijkste product. Dat wil zeggen: geoefende eenheden met wapensystemen die nationaal en internationaal kunnen worden ingezet. De inzetbaarheidsdoelstellingen uit de Defensienota geven de omvang van de gereedheid aan. Een besparingsmogelijkheid is om dit aantal missies te verlagen c.q. de missieduur te verkorten. Dit gaat in tegen de recente besluiten om te intensiveren op Defensie. De maatregel om 200 miljoen euro defensiebreed te besparen werkt door op alle begrotingsartikelen. Deze maatregel leidt ertoe dat Defensie minder eenheden gereed kan stellen en daardoor minder nationale taken en internationale missies kan uitvoeren.

2. Stoppen met missies buiten Europa

Defensie heeft drie hoofdtaken. Dit zijn: 1) beschermen van het eigen grondgebied en dat van bondgenoten; 2) bevorderen van de (internationale) rechtsorde en stabiliteit; 3) leveren van bijstand bij rampen en crises. Het huidige wereldbeeld en dreigingsanalyse zorgen voor een verschuiving van de focus naar hoofdtak 1; het beschermen van het eigen grondgebied. Met deze maatregel wordt de keuze gemaakt om geen missies buiten het NAVO-verdragsgebied uit te voeren. Deze maatregel past bij het beeld dat de grootste concrete dreigingen vanuit Rusland en op cyberterrein zichtbaar zijn. Het voordeel van deze maatregel is dat Defensie zich volledig kan richten op hoofdtak 1. Door het afstoten van taken op het gebied van internationale missies kan Nederland minder bijdragen aan preventie en stabilisatie in de directe omgeving van Europa. Dit kan gevolgen hebben op migratie, instabiliteit en de wereldeconomie. Daarnaast heeft deze maatregel een negatieve impact op de Nederlandse positie in de internationale relaties.

3. Afschaffen krijgsmachtonderdeel

In deze variant wordt gekozen voor het afschaffen van een van de drie krijgsmachtonderdelen (landmacht/luchtmacht/marine). De Koninklijke Marechaussee (4e krijgsmachtonderdeel) zat niet in de grondslag van de BMH. Afhankelijk van de prioriteitstelling van het kabinet kan een keuze voor één van de krijgsmachtonderdelen gemaakt worden¹⁸. Deze variant leidt ertoe dat Defensie geen bijdrage kan leveren aan de verdediging van het bondgenootschappelijk grondgebied binnen het afgeschafte domein; hierdoor wordt Nederland afhankelijker van bondgenoten. Ook zal Nederland niet meer kunnen deelnemen aan internationale missies. Hierdoor neemt bilaterale en multilaterale invloed af en kan Nederland minder bijdragen aan preventie en stabilisatie.

4. Taakspecialisatie Defensie

In deze variant wordt ingezet op taakspecialisatie. Hierbij valt te denken aan specialisatie op krachten en taken die relevant zijn voor de toekomstige krijgsmacht, zoals cyber en special forces. Daar waar dat mogelijk en opportuun is, wordt

¹⁸ Het afschaffen van een krijgsmachtonderdeel heeft vergaande consequenties die terug te vinden zijn in het BMH 2020 rapport 15 'Veiligheid en veranderende machtsverhoudingen'.

getracht om binnen EU- en NAVO-verband afspraken te maken over samenwerking en taakverdeling. Met deze variant wordt getracht om de taken - meer dan nu - sturend en kaderstellend te laten zijn voor de inrichting en ontwikkeling van de krijgsmacht. De verwachting is dat door minder taken en capaciteiten te hebben, Defensie uitgedaagd wordt om - meer dan nu - te werken aan modernisering. Er worden gerichte keuzes gemaakt en bepaalde capaciteiten en taken die Defensie nu heeft worden afgestoten. Dit heeft consequenties voor de soorten taken die Defensie kan uitvoeren. Zo worden met de ombuigingsmaatregel afhankelijk van de keuzes bepaalde grondwettelijke taken niet of minder intensief uitgevoerd. Deze variant leidt er toe dat de soevereiniteit over de besluitvorming tot inzet van Nederlandse militaire eenheden met internationale partners gedeeld moet worden¹⁹.

5. Terugdraaien aanschaf nieuwe M-fregatten

De komende jaren bereiken de twee huidige M-fregatten het einde van hun levensduur. Nederland en België werken samen om de M-fregatten te vervangen. Als dit wordt teruggedraaid, zal investerings- en exploitatiebudget vrijvallen. De besparingsreeks voor de jaren 2022 t/m 2026 is gebaseerd op het kasritme van de investeringen, waarbij in 2022 is uitgegaan van een besparing van 50 procent als ingroeipad. De omvang van de structurele besparing komt overeen met het geraamde exploitatiebudget. Het niet vervangen van de M-fregatten heeft tot gevolg dat verschillende taken, waaronder onderzeebootbestrijding, antipiraterijoperaties en kustwachttaken, niet langer of in mindere mate kunnen worden uitgevoerd. Daarnaast kan dit gevolgen hebben voor de bestaande afspraken met België, als onderdeel van een langjarige samenwerking op marinegebied²⁰. Deze maatregel kan in samenhang worden gezien met de vervanging van de LC-fregatten, die na 2030 gepland staat. Door in de nieuwe LC-fregatten ook functies van de M-fregatten te integreren, kunnen de gevolgen van deze maatregel mogelijk worden verminderd. Dit dient nader uitgezocht te worden.

6. Afstoten CV90

Deze maatregel betreft het afstoten van de infanteriegevechtsvoertuig CV90. De CV90 vormt, samen met de artilleriecapaciteit Pantserhouwitzer en het verkenningsvoertuig Fennek de kern van de Heavy Infantry Brigade. Deze Heavy Infantry Brigade is een van de NATO Priority Targets en wordt ingezet in zowel NATO (VJTF, eFP) als in EU (EUBG) verband. De verkoop van de CV90 levert Defensie ongeveer 365 miljoen euro op. Bovendien bespaart Defensie hierbij 636 miljoen euro aan kosten voor een midlife update. Door het opheffen van deze kerncapaciteit kan de Heavy Infantry Brigade niet meer ingezet worden binnen hoofdtak 1 en 2 en voldoet Nederland niet aan de multinationale (NAVO, EU) en binationale (Duitsland) afspraken die gemaakt zijn.

7. Verminderen aantal NH90 van 20 naar 12

De opbrengst betreft de vermindering van de exploitatiekosten en verkoopopbrengsten van 8 NH-90 helikopters. Er ontstaat vrijwel geen investeringsvrijval, omdat updates voor dit nieuwe materieel voorlopig niet aan de orde zijn. De vermindering van het aantal NH-90's resulteert in een beperktere mogelijkheid tot het bestrijden van onderzeeboten en oppervlakteschepen, het vergaren van informatie in het maritieme en kustdomein en het ondersteunen van civiele autoriteiten. Voor het Korps Mariniers betekent dit dat zij niet of beperkt kan beschikken over amfibisch luchttransport tijdens amfibische operaties.

8. Verminderen aantal apaches van 28 naar 15

Verkleining van het aantal gevechtshelikopters levert een budgettaire besparing op vanwege de exploitatie- en investeringsvrijval van 13 toestellen plus incidentele verkoopopbrengsten. Grofweg halveren van het aantal Apaches betekent dat de Luchtmobiele brigade niet meer op dezelfde wijze ingezet kan worden. Er blijven onvoldoende Apaches over voor effectieve inzet in het kader van hoofdtak 1 (verdediging), omdat optreden in een hoger geweldspectrum een minimum-aantal Apaches verlangt. Daarnaast is er onvoldoende voortzettingsvermogen om op dezelfde wijze deel te kunnen nemen aan missies zoals in Mali en Afghanistan.

9. Terugdraaien aanschaf 9 extra F-35 toestellen

In september 2019 heeft het kabinet besloten tot de aanschaf van 9 nieuwe F-35-toestellen, in aanvulling op de 37 toestellen waartoe eerder was besloten. Het terugdraaien van de aankoop van deze extra toestellen leidt tot een exploitatievrijval op de lange termijn. Deze maatregel kan gevolgen hebben voor de inzetbaarheid en het voortzettingsvermogen van de F-35, onder andere vanwege een verhoogde vlieguurbelasting en personeelsbelasting voor het uitvoeren van de nucleaire taak. De mate waarin het budgettaire effect kan worden bereikt, is sterk afhankelijk van het moment waarop de verplichtingen voor extra F-35 toestellen worden aangegaan en de aard en omvang van deze verplichtingen. Bij het vaststellen van de budgettaire reeks is rekening gehouden het moment van aangaan van de verplichtingen en met de verwachte kosten voor het afkopen van reeds aangegane verplichtingen (afkoopboete van 37 procent in 2022 en 2023).

¹⁹ Meer informatie over deze variant is te vinden in het BMH 2020 rapport 15 'Veiligheid en veranderende machtsverhoudingen'.

²⁰ De vervanging M-fregatten (vMFF) is een bi-nationaal project met België, evenals de vervanging van de mijnenbestrijdingsvaartuigen (vMCM). België is de kartrekker voor vMCM, Nederland voor vMFF. Deelname van beide landen is randvoorwaardelijk voor beide projecten.

10. 20 procent taakstelling groot materieel

Met deze taakstelling wordt 20 procent gekort op de groot materieel projecten van Defensie. Deze maatregel kan in verschillende varianten worden uitgewerkt. Het vraagt Defensie gerichte keuzes te maken. Concreet betekent dit dat bepaalde wapensystemen uitgezet dienen te worden. Er dient selectief ingezet te worden op moderne oorlogsvoering en de wapensystemen die daarbij horen. De opbrengsten van deze maatregel bestaan uit exploitatievrijval en incidentele verkoopopbrengsten. In de berekening zijn zowel de vrijval uit de verwerving/investeringsvrijval als mede 50% van de bijbehorende instandhouding meegenomen binnen de groot materieel posten in het Defensie Materieelbegrotingsfonds.

2.9 Infrastructuur en Waterstaat

Tabel 12 Ombuigingsmaatregelen: Infrastructuur en Waterstaat								
Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)								
Nr. Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
Verbeteren bereikbaarheid door spreiding en verlagen (piek)belasting + doorwerkeffecten								
1 Congestieheffing		29	29	29	29	29	-65	2028
2 Spitsheffing midden-Nederland		142	142	142	142	-142	-157	2028
3 Verhogen vrachtwagenheffing				-200	-400	-400	-400	2025
4 Terugdraaien aanschafsubsidie elektrische auto's		-40	-52	-66	-44			
5 Tariefdifferentiatie OV: hyperspitsheffing + 0,02 euro per km (12%)					-50	-50	-50	2022
6 Verminderen aanlegbudgetten infrastructuurfonds met 10%		-105	-266	-272	-253	-229	-229	2033
Voor wegen		-20	-129	-139	-120	-86	-43	2033
Voor spoor		-10	-41	-41	-32	-30	-15	2033
Voor vaarwegen		-8	-25	-21	-20	-27	-14	2034
7 Verminderen alle infrastructuurfondsbudgetten met 5%		-168	-385	-363	-355	-350	-301	2033
8 Korting op budget strategisch plan verkeersveiligheid		-25	-50			-50		2026
9 Korting Lucht- en Geluidsbudgetten						-7	-7	2025
Overige budgettaire maatregelen								
10 Verminderen aanlegbudgetten deltafonds met 10%		-26	-56	-54	-61	-47	-23	2034
11 Verminderen alle deltafondsbudgetten met 5%		-27	-57	-61	-68	-56	-53	2034
12 Verhogen cofinancieringspercentage Hoogwaterbeschermingsprogramma voor de waterschappen				-74	-71	-77	-83	2034
13 Geluidssanering spoor doorbelasten			-60	-72				
14 Versoering verkeersmanagement en Beheer en Onderhoud vaarwegen		-6	-12	-12	-12	-10	-12	2034
15 Verlagen ambities waterveiligheid				-49	-49	-49	-49	2024
16 Eenmalige afroaming eigen vermogen Rijkswaterstaat		-100	-	-	-	-	-	-
17 Besparing op Omgevingsraad Schiphol en andere regionale overleginstrumenten		-1	-1	-1	-1	-1	-1	2022
18 Besparingen op omgevingsveiligheid en milieurisico's		-2	-5	-5	-5	-5	-5	2023
19 20% besparen op het meerjarenprogramma bodem		-20	-21	-23	-23	-23	-23	2024
20 Verkleinen scope PHS				-80	-70	-80	0	n.v.t.
21 Verlagen Brede Doeluitkering				-93	-93	-93	-93	2023
Fiscale maatregelen								
22 Belastingvrije woon-werkvergoeding afschaffen of verlagen								
a. Belastingvrije woon-werkvergoeding auto verlagen naar 12 cent			-500	-500	-500	-500	-500	2023
b. Belastingvrije woon-werkvergoeding afschaffen: auto			-1.400	-1.400	-1.400	-1.400	-1.400	2022
c. Belastingvrije woon-werkvergoeding afschaffen: auto + ov			-1.700	-1.700	-1.700	-1.700	-1.700	2022
23 Vliegbelasting tarieven verdubbelen		-415	-415	-415	-415	-415	-415	2023
24 Vliegbelasting per vliegtuig			-198	-198	-198	-198	-198	2023
25 Afschaffen teruggaaf BPM en vrijstelling MRB voor overheidsvoertuigen			-86	-86	-86	-86	-86	2026
26 Invoering stikstoftoeslag en verhoging fijnstoftoeslag in MRB voor dieselpersonenauto's en dieselbestelauto's			-270	-195	-120	-60	0	2027
27 Afschaffen bijzondere regelingen in de MRB			- 350	- 350	- 350	- 350	- 350	2026

Verbeteren bereikbaarheid door spreiding en verlagen (piek)belasting

Met investeren in infrastructuur: hoofdwegen, spoorwegen, en hoofdvaarwegen en door optimalisatie van mobiliteitsoplossingen wordt congestie zo veel mogelijk tegen gegaan en woon-werk en recreatieverkeer gefaciliteerd. Dit heeft geleid tot een zeer hoge kwaliteit van het infrastructurele netwerk in Nederland. In het afgelopen decennium is in toename mate gebleken dat het moeilijker wordt om dit soort investeringen met positieve kosten-batenanalyses te onderbouwen. Bij ongewijzigd beleid zal de vertraging naar verwachting ook blijven stijgen, door economische en bevolkingsgroei en omdat het accommoderen van vraag op zichzelf leidt tot extra mobiliteit. Bovendien zijn de mogelijkheden voor het aanleggen van extra infrastructuur begrensd door fysieke en gezonde leefomgeving, de capaciteit van de bouw en de instandhoudingsopgave van het huidige areaal. Daarnaast gelden er fiscale voordelen waardoor verkeersdeelnemers ondanks toenemende congestie en negatieve neveneffecten als verkeersslachtoffers en milieueffecten nauwelijks ontmoedigd worden minder of anders te reizen.

Onderstaande varianten gaan in op de beleidsverschuiving van aanbod faciliteren naar vraagvermindering. In lijn met inzichten die opgedaan zijn tijdens de Coronacrisis concentreren wij ons op twee grote effecten:

1. Verbeteren bereikbaarheid via de vraagzijde
2. Duurzame aanpassing mobiliteitsgedrag

Beide varianten kennen naast budgettaire besparingen ook bredere maatschappelijke effecten. Zo zal bij vermindering van reizigersbewegingen het aantal verkeersslachtoffers afnemen en zal CO₂- en stikstofemissie verminderen.

Variant 1: Verbeteren bereikbaarheid via de vraagzijde

Deze variant laat zich samenvatten tot 'meer voor minder'. Door in te zetten op maatregelen die het (tegelijk) reizen ontmoedigen treden besparingen op. De maatregelen zijn los van elkaar te nemen, maar door deze te combineren versterken zij elkaar. Zo zal door het verlagen van de woon-werkvergoeding bijvoorbeeld de (weg)mobiliteit dalen, wat de noodzaak tot aanleg van wegen verlaagt.

Tabel 13 Variant 1: Verbeteren bereikbaarheid via vraagzijde								
Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)								
Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc. in
19	Belastingvrije woon-werkvergoeding auto verlagen naar 12 cent			- 500	- 500	- 500	- 500	2023
5	Tariefdifferentiatie OV: hyperspitsheffing + 0,02 euro per km (12 procent)		- 50	- 50	- 50	- 50	- 50	2022
*	Afschaffing reisvoorziening mbo (*zie OCW)						- 330	2065
*	Afschaffing reisvoorziening ho (*zie OCW)						- 620	2065
1	Congestieheffing		29	29	29	29	- 65	2028
6	10 procent verlaging van aanlegbudget Wegen		-20	-129	-139	-120	-86	2033
6	10 procent verlaging van aanlegbudget Spoor		- 20	- 35	- 34	- 28	- 30	2033
9	Korting Lucht- en Geluidsbudgetten						- 7	2025
4	Terugdraaien aanschafsubsidie elektrische auto's		- 40	- 52	- 66	- 44		
16	Eenmalige afroaming eigen vermogen Rijkswaterstaat		- 100					
27	Afschaffen bijzondere regelingen in de MRB			- 350	- 350	- 350	- 350	2026
Totaal			-190	-1.092	-1.117	-1.067	-993	-1.979

Variant 2: Duurzame aanpassing mobiliteitsgedrag

Het verschil met bovenstaande variant is dat deze maatregel meer gericht is op wegen. Mobiliteitsgedrag kan worden beïnvloed door prijsbeleid, maar bijvoorbeeld ook door werknemers meer ruimte te bieden voor aangepaste werkroosters: vroeger of later starten en eindigen van de werkdag of eerst een uurtje thuiswerken en dan naar het werk. Het stimuleren van thuiswerken zou nog effectiever zijn, omdat dan de verkeersstroom gedurende de dag zelfs afneemt. Indien er elke dag door vroeger of later starten met werken of door thuiswerken 15 procent minder autorijders in de spits zouden zijn, zou de congestie met ruwweg 30 tot 45 procent kunnen afnemen.

Tabel 14 Variant 2: Duurzame aanpassing mobiliteitsgedrag								
Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)								
Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc. in
19	Belastingvrije woon-werkvergoeding auto verlagen naar 12 cent			- 500	- 500	- 500	- 500	2023
21	Vliegbelasting per vliegtuig			- 198	- 198	- 198	- 198	2023
5	Tariefdifferentiatie OV: hyperspitsheffing + 0,02 euro per km (12 procent)					- 50	- 50	2022
2	Spitsheffing midden-Nederland		142	142	142	142	- 142	2028
6	10 procent verlaging van aanlegbudget Wegen		-20	-129	-139	-120	-86	2033
9	Korting Lucht- en Geluidsbudgetten						- 5	2025
25	Afschaffen teruggaaf BPM en vrijstelling MRB voor overheidsvoertuigen			- 86	- 86	- 86	- 86	2026
27	Afschaffen bijzondere regelingen in de MRB			- 350	- 350	- 350	- 350	2026
Totaal		0	123	-1.120	-1.131	-1.161	-1.134	-1.390

1. Congestieheffing

Deze maatregel betreft een gedifferentieerde congestieheffing op het hoofdwegenet in de Randstad. De heffing is afhankelijk van plaats en tijd en geldt voor voertuigen die niet onder de vrachtwagenheffing vallen. De maatregel is gebaseerd op doorrekeningen van het CPB/PBL. Er is gekozen voor de methode ANPR (nummerplaattherkenning), andere mogelijkheden zijn het gebruik van wegkantapparatuur of een smart vignet. Afhankelijk van de gekozen methode kunnen totale kosten- en opbrengsten verschillen. Uitgangspunt is invoering in 2028. Dit is de kortst mogelijke termijn op

basis van inzichten die zijn opgedaan in het kader van het onderzoek naar Betalen naar gebruik. De eerste jaren (2022-2027) is sprake van investeringskosten. Structureel levert de congestieheffing een besparing op van circa 65-145 miljoen euro per jaar, afhankelijk van de precieze methode. Voor de invoeringstermijn is zes jaar gehanteerd in plaats van vier jaar zoals door het CPB.

2. Spitsheffing midden-Nederland

Deze maatregel betreft een spitsheffing in de brede Randstad. De maatregel is vergelijkbaar met de congestieheffing, maar omvat een groter deel van het hoofdwegennet (Randstad en midden-Nederland) en een deel van het onderliggende wegennet. Ook hier is de ANPR (nummerplaatherkenning) gekozen als methode, andere mogelijkheden zijn het gebruik van wegkantapparatuur of smart vignet. Invoering is voorzien in 2028. Voor de invoeringstermijn is zes jaar gehanteerd in plaats van vier jaar zoals door het CPB. Dit is de kortst mogelijke termijn op basis van inzichten die zijn opgedaan in het kader van het onderzoek naar Betalen naar gebruik. In de eerste jaren 2022-2027 is sprake van investeringskosten. Structureel levert een spitsheffing in deze vorm een besparing van circa 157-357 miljoen euro, afhankelijk van de precieze methode.

3. Verhogen vrachtwagenheffing

De invoering van de vrachtwagenheffing (VWH) zoals voorzien is neutraal voor het EMU-saldo, de uitgaven en ontvangsten voor de Rijksbegroting in totaal en voor de begrotingen van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Het is mogelijk de VWH te verhogen, deze is dan niet langer budgetneutraal en betekent een lastenverzwaring. In het huidige wetsvoorstel is rekening gehouden met gemiddeld tarief van 15 cent per kilometer. In deze maatregel wordt dit tarief verhoogd naar 29 cent per kilometer. Dit leidt tot 400 miljoen euro extra opbrengsten. De systeemkosten veranderen niet. Er is mogelijk sprake van uitwijkeffecten, de effecten hiervan zijn niet volledig in te schatten.

Binnen de bestaande afspraken vloeien de netto-opbrengsten (opbrengsten na o.a. derving accijnzen, verlaging MRB en de inkomsten uit het Eurovignet) terug naar de sector via het programma Terugsluis. Extra opbrengsten kunnen alleen voor andere doelen worden ingezet als deze afspraak wordt aangepast.

4. Terugdraaien aanschafsubsidie elektrische auto's

Stimuleringsregelingen voor de transitie naar elektrisch rijden kunnen leiden tot meer congestie. De variabele kosten voor elektrische auto's zijn namelijk lager dan voor fossiele auto's (lagere energiekosten en accijnzen), wat leidt tot een hogere automobiliteit en daarmee ook meer congestie. Deze maatregel voorziet in het afschaffen van de aanschafsubsidie op nieuwe en tweedehands elektrische auto's.

5. Tariefdifferentiatie OV: hyperspitsheffing + 0,02 euro per km (12 procent)

In Nederland wordt intensief gebruik gemaakt van het openbaar vervoer, met name in de hyperspits, waarin op veel trajecten de grenzen van de maximale capaciteit worden bereikt. Een mogelijkheid om de vervoersvraag van reizigers op een efficiëntere manier ook binnen de spits te spreiden, is met financiële prikkels. Deze maatregel betreft een standaard tariefverhoging van 2 eurocent per kilometer tijdens de hyperspits (7:30 – 8:30, en 17:00 – 18:00) op alle trajecten. De hyperspits neemt hiermee naar verwachting af, waardoor knelpunten afnemen en het comfort verbetert. Bij de berekening is aangenomen dat de inkomstenstijging voor vervoersbedrijven na 2025 volledig wordt afgeroomd door de overheid (via gebruikersvergoeding van treinvervoerders aan ProRail). Vóór 2025 is afkomen vanwege de geldende concessievoorwaarden op het HRN niet mogelijk. De hyperspitsheffing kan wel eerder dan 2025 ingevoerd worden, met een maximumverhoging van 10 procent.

6. Verminderen aanlegbudgetten infrastructuurfonds met 10 procent

Deze maatregel betreft het structureel verminderen van de aanlegbudgetten op het infrastructuurfonds met 10 procent. In de besparingsreeks wordt een ingroei van 5 procent voor 2023 gehanteerd. Bij deze maatregel worden bestaande (harde) juridische verplichtingen gerespecteerd (bij projecten in realisatie). Deze maatregel kan wel noodzaak geven tot aanpassing van reeds gemaakte bestuurlijke afspraken. De besparing wordt ingevuld door weg-, spoor- en vaarwegprojecten te laten vervallen of uit te stellen waarbij nog geen sprake is van juridische, contractuele en wettelijke verplichtingen. Het schrappen van de projecten heeft een negatief effect op de bereikbaarheid bij ongewijzigd mobiliteitsgedrag. Ter indicatie: een eenmalige bezuiniging van 2 miljard euro op wegprojecten verslechtert volgens Kansrijk Mobiliteitsbeleid, zonder andere beleids- of mobiliteitsveranderingen, de autobereikbaarheid met 0,4 procent. De bereikbaarheid per openbaar vervoer verslechtert met 3,8 procent bij een eenmalige bezuiniging van 2 miljard euro. Daarnaast leert de ervaring uit eerdere bezuinigingen dat minder investering in infrastructuur een negatief effect heeft voor de bouwsector, met als gevolg afnemende concurrentie en daardoor hogere prijzen. Er kan voorrang worden gegeven aan aanlegprojecten die de grootste toegevoegde waarde hebben voor mobiliteitsopgaven. Het voorrang geven aan deze projecten sluit aan op de nieuwe werkwijze binnen IenW waarin niet meer een vaste verdeling naar modaliteit wordt gemaakt, maar de beste integrale mobiliteitsoplossingen worden gezocht. De structurele reeksen zijn indicatief omdat in het Mobiliteitsfonds – de opvolger van het infrastructuurfonds – geen verdeling naar modaliteit meer kent.

7. Verminderen alle infrastructuurfondsbudgetten met 5 procent

Dit is een generieke structurele verlaging van alle budgetten (zowel aanleg als onderhoud) op het IF met 5 procent die

eveneens inspeelt op de hierboven beschreven ontwikkelingen maar ziet op zowel aanleg als onderhoud. In de besparingsreeks wordt een ingroei van 2,5 procent voor 2022 gehanteerd. Deze besparing kan voor 2/3 deel gerealiseerd worden door 10 procent op de aanlegbudgetten te besparen (zie toelichting bij maatregel 1). Voor 1/3 deel wordt bespaard op beheer en onderhoudskosten. Voor onderhoud kan besparing de vorm krijgen van verdergaande differentiatie in de maatstaf van onderhoud: bijvoorbeeld een minder hoge standaard hanteren voor minder druk bereden wegen (buiten Randstad). Hierbij wordt rekening gehouden met het gegeven dat uitstel of verlaging van de kwaliteit van onderhoud in sommige gevallen leidt tot onevenredig hogere onderhoudskosten in een later stadium. De keuze voor het besparingspercentage hangt samen met de juridische verplichtingen in de eerste jaren. Voor het eerste jaar ligt die grens op circa 10 procent. Bezuinigen op beheer en onderhoud en instandhouding heeft consequenties voor beschikbaarheid, veiligheid en doorstroming.

8. Korting op budget strategisch plan verkeersveiligheid

Deze maatregel ziet op het korten van de rijksbijdrage aan het Strategisch Plan Verkeersveiligheid. Het Strategisch Plan Verkeersveiligheid betreft een samenwerkingspakket tussen de Rijksoverheid en medeoverheden. Dit gebeurt nu via cofinanciering van 50 procent Rijk en 50 procent lagere overheden. Maatregel ziet op het stoppen van de rijksbijdrage. Dit vereist aanpassing van de bestuurlijke afspraken en heeft mogelijk gevolgen voor de verkeersveiligheid. Bij deze maatregel is uitgegaan van een ingroei van 50 procent in 2022.

9. Korting lucht- en Geluidsbudgetten

Deze maatregel voorziet in een besparing van 20 procent op de bijdragen aan gemeenten en provincies voor het uitvoeren van saneringsmaatregelen m.b.t. geluidshinder door verkeer. De voortgang van de sanering wordt bepaald door het beschikbare budget, dat jaarlijks volledig wordt besteed. Gekozen kan worden om het tempo waarmee woningen gesaneerd worden te temperen. De besparingsoptie wordt ook genoemd in de beleidsdoorlichting geluid (RIVM, 2016). De besparing zou ertoe leiden dat de sanering langer zal duren, tot circa 2060 i.p.v. 2043. Tegenover de langere periode van sanering staat de autonome ontwikkeling dat auto's dankzij de huidige stand van de technologie steeds stiller gemaakt kunnen worden, wat deze maatregel enigszins verzacht. Voor deze besparing geldt dat deze middelen reeds meerjarig zijn verplicht/bestuurlijk gebonden jegens gemeenten (op grond van AMvB zijn de subsidies al verstrekt) en provincies. Daarnaast zal voor de besparing huidige regelgeving en het ontwerp van de Omgevingswet moeten worden aangepast. De besparing van 20 procent is daarom op zijn vroegst per 2025 haalbaar.

10. Verminderen deltafonds (DF) aanlegbudgetten met 10 procent

Structureel verlagen van de aanlegbudgetten op het DF met 10 procent (exclusief ontvangsten van waterschappen). Dit kan worden gerealiseerd door het vertragen, schrappen en versoberen van bestaande projecten en door middel van herprioritering van toekomstige projecten waarvoor nog geen sprake is van juridische, contractuele en wettelijke verplichtingen. Aanpassen en schrappen van bestaande projecten vereist aanpassingen van bestuurlijke verplichtingen met waterschappen, ketenpartners en decentrale overheden. Maatregel kan tot gevolg hebben dat werken aan waterkeringen worden vertraagd, dat soberdere varianten worden gerealiseerd, of dat niet (tijdig) aan wettelijke normen wordt voldaan. In de besparingsreeks wordt een ingroei van 5 procent voor 2022 gehanteerd.

11. Verminderen alle deltafondsbudgetten met 5 procent

Dit is een generieke structurele verlaging van alle budgetten (zowel aanleg als onderhoud) op het DF met 5 procent. De genoemde gevolgen van het verlagen van de aanlegbudgetten zijn daarmee ook op deze maatregel van toepassing. Daarnaast is ook een verlaging op de instandhoudingsbudgetten meegenomen. In de besparingsreeks wordt een ingroei van 2,5 procent voor 2022 gehanteerd. Artikel 4 (DBFM Afsluitdijk) is niet in de grondslag worden meegenomen.

12. Verhogen cofinancieringspercentage Hoogwaterbeschermingsprogramma voor de waterschappen

Deze maatregel voorziet in een verhoging van 50 procent van de bijdrage van Waterschappen aan het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Verhoging van de kosten van de waterschappen werkt door in de belastingopgave aan burgers. De rijksbijdrage kan in dit geval worden verlaagd, met netto hetzelfde beleidsresultaat. Om deze maatregel door te voeren is het noodzakelijk om bestuurlijke afspraken en de Waterwet te wijzigen. Uitgegaan is van ingang van de maatregel vanaf 2024.

13. Geluidssanering spoor doorbelasten

Kosten die worden gemaakt om geluidshinder tegen te gaan op het spoor kunnen worden doorbelast aan spoorvervoerders met een heffing. De argumentatie achter deze heffing is dat de vervuiler betaalt en dat de heffing op langere termijn tot lagere kosten leidt, omdat aanpassingen aan het rijdend materieel vaak goedkoper zijn dan aanpassingen in de infrastructuur. De heffing mag door vervoerders worden verwerkt in de tarieven voor de klant. Introductie van een heffing vergt onderzoek naar de draagkracht van de sector en een wetswijziging. Een deel van de heffing zal aan NS worden opgelegd. Dit kan ten koste gaan van het dividend van de Staat.

14. Versobering verkeersmanagement en Beheer en Onderhoud vaarwegen

Deze maatregel betreft een versobering van het verkeersmanagement en het beheer, onderhoud en vervanging op het

hoofdvaarwegennet. Het budget voor verkeersmanagement en het BOV-budget wordt met 5 procent verlaagd. In de besparingsreeks wordt een ingroei van 2,5 procent voor 2020 gehanteerd. Het gevolg van deze besparing is dat de rijksoverheid een lager serviceniveau en een lagere beschikbaarheid van het hoofdvaarwegennet accepteert. Deze versobering kan gevolgen hebben op het terrein van de beschikbaarheid en veiligheid van vaarwegen en kan leiden tot een verschuiving van het goederenvervoer naar andere modaliteiten.

15. Verlagen ambities waterveiligheid

Maatregel voorziet in het verlagen van de waterveiligheidsdoelstellingen zoals vastgelegd in de Waterwet. In plaats van 2050 wordt er hier gestreefd naar voldoen aan de normen in 2060. Doordat de bijdrage van het Rijk is gekoppeld aan bijdragen van waterschappen, zal de bijdrage van waterschappen met deze maatregel ook dalen. Voor doorvoering dienen de Omgevingswet, de Waterwet en het Besluit kwaliteit leefomgeving te worden gewijzigd.

16. Eenmalige afroming eigen vermogen Rijkswaterstaat

Conform de regeling agentschappen mogen agentschappen maximaal 5 procent eigen vermogen aanhouden van de gemiddelde omzet over de afgelopen drie jaar. Voor RWS geldt dat het de afgelopen tien jaar een stabiel maximaal eigen vermogen heeft. Met het Rijk als opdrachtgever en goed planbare lange termijn opdrachten zijn de bedrijfsvoeringsrisico's van RWS klein. Door het eigen vermogen eenmalig af te romen en in te zetten voor beleid, wordt belastinggeld ingezet voor maatschappelijke doelen en de bedrijfsmatige prikkel van RWS verhoogd.

17. Besparing op Omgevingsraad Schiphol en andere regionale overleginstrumenten

Door op ORS, andere regionale overleginstrumenten en KDC te korten, kan een jaarlijkse besparing van ca. 1 miljoen euro bereikt worden (10 tot 15 procent van het totale budget op de begroting van lenW beschikbaar voor opdrachten en subsidies aan de luchtvaartsector). Deze besparingsoptie is reeds genoemd in de beleidsdoorlichting Luchtvaart (Decisio, 2017). Dit zou wel betekenen dat lenW een minder prominente rol kan spelen in regionale overlegstructuren, wat het creëren van draagvlak voor bijvoorbeeld de plannen in de Luchtvaartnota mogelijk kan bemoeilijken.

18. Besparingen op omgevingsveiligheid en milieurisico's

Deze maatregel ziet op specifieke besparingen op het beleidsterrein omgevingsveiligheid en milieurisico's. Deze kunnen niet worden gerealiseerd zonder een herbezinning op doelen, rollen en verantwoordelijkheden binnen het domein van omgevingsveiligheid. De beleidsdoorlichting Omgevingsrisico's en Milieurisico's geeft een aantal specifieke maatregelen als invulling van deze ombuiging, zoals een verbod op consumentenvuurwerk zodat (op termijn) geen nieuwe vuurwerkcampagnes nodig zouden zijn en inkrimping van opdrachtverlening aan het RIVM op het gebied van veiligheid en risico's. De maatregelen uit de doorlichting hebben effecten op het huidige of toekomstige beleid en de uitvoering ervan. Verder betreft de opdrachtverlening aan het RIVM uitvoering van wettelijke taken. Inkrimping van dit budget behoeft een wetswijziging.

19. 20% besparen op het meerjarenprogramma bodem

Met deze maatregel wordt het budget voor het meerjarenprogramma bodem structureel met 20% verlaagd vanaf 2022. Deze besparing kan worden gerealiseerd door de sanering van noodzakelijke bodemsaneringslocaties (niet-zijnde spoedlocaties) te temporiseren, de bredere ambities bij te stellen, of de vergoeding aan decentrale overheden voor uitvoering van bodemtaken terug te brengen. Het alloceren van minder middelen is mogelijk zolang dit niet leidt tot extra risico's of druk zet op de realisatie van noodzakelijke ruimtelijke ontwikkelingen hetgeen vervolgens leidt tot onevenredige maatschappelijke kosten. Wel zullen opnieuw bestuurlijke afspraken moeten worden gemaakt over een meerjarenprogramma bodem.

20. Verkleinen scope PHS

Programma Hoogfrequent Spoor (PHS) is een breed programma om de capaciteit van het spoor te vergroten. Dit gebeurt o.a. door aanpassing van stations en extra verbindingen. Het totaal begrote budget van het Programma Hoogfrequent Spoor bedraagt 4 mld. t/m 2031. Tot nu toe is van het totale budget voor 1,4 mld. verplicht (bron: voortgangsrapportage PHS 9/2020). De verwachting is dat per 1 juli 2021 2,9 mld. van het totale budget verplicht is. Er resteert dan nog 0,7 mld. aan niet-juridisch verplichte middelen. Verkleining van de scope kan met inachtneming van een aanloopperiode vanaf 2024 t/m 2030 500 mln. opleveren. Dit vergt wel een forse ingreep in de doelstellingen van het programma. Denk hierbij aan het schrappen van hoogfrequent vervoer op één of meerdere corridors, bijvoorbeeld de corridor Meteren-Boxtel, Breda-Eindhoven, of Schiphol-Utrecht-Nijmegen. Ook vergt deze ombuiging een herziening van reeds gemaakte bestuurlijke afspraken.

21. Verlagen Brede Doeluitkering (BDU)

Deze maatregel betreft een korting van 10% op het budget voor de BDU. De BDU-middelen worden uitgekeerd aan de vervoersregio's Amsterdam en Rotterdam/Den Haag. De vervoersregio's zetten deze middelen in voor investeringen in het regionale verkeer- en vervoerssysteem (met name railinfrastructuur) en voor de exploitatie voor het stads- en streekvervoer. Een ombuiging op de BDU heeft mogelijk consequenties voor juridische verplichtingen die door de vervoersregio's zijn aangegaan in onderhoudscontracten en in meerjarige vervoersconcessies. Om deze reden begint de maatregel

gel pas in 2024. Een ombuiging op de BDU zal bovenop de sterk teruggelopen reizigersinkomsten als gevolg van Corona een extra uitdaging voor vervoersregio's vormen om met hun vervoerders tot sluitende concessie-afspraken te komen. Daarmee slaat deze ombuiging op mogelijk neer op andere terreinen dan het OV en stedelijke verkeer- en vervoersysteem.

Fiscaal

Voor de uitvoeringskosten en uitvoerbaarheid, zie introductie Aandachtspunten fiscale maatregelen.

22. Belastingvrije woon-werkvergoeding afschaffen of verlagen

Op dit moment hebben werkgevers de optie om de kosten voor woon-werkverkeer tot 19 eurocent per kilometer belastingvrij te vergoeden. Deze beleidsoptie behelst een aanpassing van de onbelaste reiskostenvergoeding voor het woon-werkverkeer. De maatregelen leiden tot een verbetering van het EMU-saldo. De beperking/afschaffing van de onbelaste woon-werkvergoeding leidt tot een lastenverzwaring voor burgers (werknemers).

23. Vliegbelasting tarieven verdubbelen

De maatregel betreft een verdubbeling van het beoogde tarief voor de vliegbelasting en geldt voor exploitanten van Nederlandse luchthavens. De vliegbelasting wordt gebaseerd op het vertrek van een passagier/cargovliegtuig vanaf een in Nederland gelegen luchthaven. De tarieven worden 15,21 euro p.p. en 3,85/ 7,70 euro voor cargo, een verdubbeling van de huidige tarieven. Er zijn vrijstellingen voor transfer/transit passagiers en kinderen jonger dan 2 jaar oud.

24. Vliegbelasting per vliegtuig

Het huidige wetsvoorstel voor een Nederlandse vliegbelasting, met een generiek tarief per passagier, bevat geen prikkel voor vliegmaatschappijen om te investeren in een minder lawaaiige (en schonere) vloot. Door in plaats daarvan een ticketheffing per vliegtuig te heffen, is de grondslag gericht op alle gebruikers van luchtvervoer (passagiers, transferpassagiers en vracht). Zware en lawaaiige vliegtuigen worden zwaarder belast dan lichtere en minder lawaaiige vliegtuigen. Tarieven bij een opbrengst van 200 miljoen bedragen 2 tot 16 euro per ton MTOW, afhankelijk van geluidsklasse (dit sluit aan bij de werkwijze/methodiek van tarieendifferentiatie op de luchthaven Schiphol).

25. Afschaffen teruggaaf BPM en vrijstelling MRB voor overheidsvoertuigen

De uitzondering in de BPM en in de MRB voor overheidsvoertuigen en enkele voertuigen voor publieke dienstverlening (politie, brandweer, defensie, ambulance, dierenambulance, lijkwagens) komen te vervallen. Vooral het schrappen van de BPM-vrijstelling levert een prikkel om een nulemissievoertuig of voertuig met een lagere CO₂-uitstoot aan te schaffen. Voor nulemissievoertuigen is de MRB tot 2025 nihil. Het voorstel vergt verschillende structuurwijzigingen in de systemen van de Belastingdienst, waarna het afschaffen van deze bijzondere regelingen op de middellange termijn voor een forse vereenvoudiging in de uitvoering zorgt.

26. Invoering stikstoftoeslag en verhoging fijnstoftoeslag in MRB voor dieselpersonenauto's en dieselbestelauto's

Het doel van deze maatregel is om de uitstroom van vuile dieselpersonenauto's en dieselbestelauto's uit het wagenpark te versnellen. Met deze maatregel wordt aanvullend in de MRB ook een stikstoftoeslag ingevoerd voor Euro-5 dieselauto's en ouder. Daarnaast wordt voor dieselauto's de fijnstoftoeslag verhoogd. De invoering hiervan vergt grote inspanningen voor de Belastingdienst. Voor de stikstof- en fijnstoftoeslag wordt voorgesteld om vaste bedragen van 250 euro per jaar aan te houden voor zowel dieselpersonenauto's als dieselbestelauto's:

- Stikstoftoeslag van 250 euro per jaar voor Euro-5 of lager.
- Daarbovenop een fijnstoftoeslag van 250 euro per jaar voor dieselpersonenauto's en dieselbestelauto's zonder roetfilter.

27. Afschaffen bijzondere regelingen in de RB

In de loop van jaren is een groot aantal uitzonderingen en bijzondere regelingen opgenomen in de Wet op de Motorrijtuigenbelasting 1994. Het gaat dan om uitzonderingen, vrijstellingen, teruggaven, bijzondere tarieven en kortingen voor specifieke groepen voertuigen. Het afschaffen van de bijzondere regeling leidt tot een budgettaire opbrengst die afhankelijk is van welke regelingen worden afgeschaft. Ervan uitgaande dat alle regelingen worden afgeschaft, met uitzondering van het nultarief en het verlaagd tarief voor bestelauto's, wordt de budgettaire opbrengst geschat op circa 350 miljoen euro; het huidige budgettaire belang zonder gedragseffecten. Bij het afschaffen van een kwarttarief is bijvoorbeeld een groot gedragseffect te verwachten: men gaat vaker schorsen waardoor de opbrengst lager uit zal vallen dan het huidige budgettaire belang. Verder staat daar – bijvoorbeeld in de zorg – tegenover dat het uitgavenplafond zorg zal moeten worden verhoogd voor de extra kosten van (onder meer) ambulances.

2.10 Economische Zaken en Klimaat

Tabel 15 Ombuigingsmaatregelen: Economische Zaken en Klimaat

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
1	Verlagen uitgaven BMKB	-3	-5	-7	-8	-8	-8	-11	2028
2	Verlagen uitgaven Bevorderen Ondernemerschap	-1	-2	-4	-4	-4	-4	-4	2023
3	Verlagen investeringen in innovatie								
	Verlagen bijdrage TNO tot 50 procent		-19	-35	-52	-87	-87	-87	2025
	Verlagen bijdrage TO2-instituten tot 50 procent		-5	-11	-16	-27	-27	-27	2025
	Stopzetten ruimtevaart uitgaven					-14	-33	-69	2027
	Overige onderzoeksmiddelen		-9	-18	-39	-39	-39	-39	2024
4	Verlagen niet-verplichte bijdragen aan (internationale) organisaties	-2	-2	-2	-2	-2	-2	-2	2021
5	Verlagen uitgaven EFRO-cofinanciering	-2	-2	-2	-2	-2	-2	-2	2021
6	Stoppen innovatieregelingen bedrijvenbeleid:								
	MIT	-3	-15	-30	-41	-41	-41	-41	2025
	PPS	-5	-37	-80	-105	-135	-155	-172	2028
	Internationaal Innoveren	-1	-3	-15	-27	-36	-40	-40	2026
	Eurostars	-1	-1	-8	-14	-17	-18	-18	2026
7a	Toekomstfonds: verlaging netto-uitgaven tot 50 procent		-10	-18	-25	-30	-35	-40	2033
7b	Toekomstfonds: uitfaseren		-19	-36	-49	-61	-70	-83	2033
8	Verlagen uitgaven Demonstratieregeling Energie Innovatie (DEI)	-7	-7	-7	-7	-7	-7	-7	2024
9	Verlagen uitgaven Tenderregeling Energie Innovatie (TSE)	-4	-4	-4	-4	-4	-4	-4	2022
10	Verlagen uitgaven SDE-++ met 10 procent	0	0	0	-18	-37	-56	-120	2029
11	Verlaging klimaatmiddelen EZK met 10 procent (industrie + elektriciteit)	-8	-9	-11	-11	-10	-10	-10	2025
12	Verlagen budget uitkoopregeling	-7	0						
13	Verlagen uitgaven Kennisprogramma Effecten Mijnbouw (KEM)	-2	-2	-2	-1	-1	-1	-1	2024
14	Stoppen ombouw grootverbruikers	-30	-30						
15	Ombuiging innovatiebeleid	-31	-63	-63	-63	-63	-63	-63	2021
Fiscale maatregelen									
16	Afschaffen doelmatigheidsmarge gebruikelijk loon	-802	-753	-702	-650	PM	-212		2040
17	Afschaffing DSR voor het aanmerkelijk belang in de IB voor vererving en schenking		-27	-30	-32	-35	-80		2040
18	Verlaging vrijstelling waarde going concern naar 25 procent en af-topping op 5 miljoen euro in de BOR		-80	-89	-97	-106	-240		2040
19	Afschaffen van vrijstelling waarde going concern in de BOR		-97	-107	-117	-128	-290		2040
20	CO2-belasting industrie (lage tarifiering)		-100	-100	-100	-100	-100		2023
21	Afbouwen vrijstelling van heffing op elektriciteit (EB en ODE) voor metallurgische procédés		-20	-20	-20	-20	-20		2023
22	Afbouwen vrijstelling van heffing op aardgas (EB en ODE) voor metallurgische procédés		-25	-25	-25	-25	-25		2023
23	Afbouwen vrijstelling van heffing op aardgas (EB en ODE) voor mineralogische procédés		-15	-15	-15	-15	-15		2023
24	Zelfstandigenaftrek afschaffen	-246	-380	-514	-648	-782	-1.012		2036
25	Startersaftrek afschaffen	-14	-29	-43	-57	-71	-114		2029
26	Aftrek speur- en ontwikkelingswerk afschaffen		-6	-6	-6	-6	-6		2023
27	Meewerkaftrek afschaffen		-7	-7	-7	-7	-7		2023
28	Startersaftrek bij arbeidsongeschiktheid afschaffen		-2	-2	-2	-2	-2		2023
29	Stakingsaftrek afschaffen		-14	-14	-14	-14	-14		2023
30	MKB-winstvrijstelling afschaffen	-191	-382	-574	-765	-956	-1.530		2029
31	Afschaffing aftrekbaarheid toevoeging aan fiscale oudedagsreserve		-109	-109	-109	-109	-109		2023
32	Voortwenteling niet-gerealiseerde zelfstandigenaftrek afschaffen		-65	-65	-65	-65	-65		2023
33	Afschaffing van de bedrijfsopvolgingsfaciliteit voor de schenk- en erfbelasting		-113	-125	-136	-148	-337		2040
34	Teruggaafregelingen in de energiebelasting afschaffen (16 regelingen)		-120	-120	-120	-120	-120		2023

1. Verlagen uitgaven BMKB

Het Rijksbrede garantiekader schrijft voor dat de garantieregelingen van het Rijk kostendekkend moeten zijn. De BMKB is dit niet. Door de garantiepercentages bij te stellen kan de BMKB alsnog kostendekkend worden gemaakt. Dit betekent dat het MKB hogere premies gaat betalen. Daardoor valt budget vrij dat nu beschikbaar moet worden gesteld om verliezen te dekken. EZK is door de niet-kostendekkende BMKB genoodzaakt om structureel middelen op de begroting te reserveren ter afdekking van schades die niet door de premieontvangsten worden gedekt. Deze middelen vallen vrij als de BMKB kostendekkend wordt gemaakt. Vanaf 2023 is hiervoor structureel 11 miljoen euro beschikbaar. In de jaren 2019-2022 is dit gemiddeld ca. 5,8 miljoen euro per jaar. In de bovenstaande ombuigingen hebben we rekening gehouden met een ingroei-pad bij ophoging van de premie. In dit ingroei-pad is rekening gehouden met eerder verstrekte garanties waarvan de premies niet kostendekkend zijn. Voor deze garanties moeten de komende jaren nog wel middelen op de begroting worden gereserveerd ter afdekking van eventuele schades.

2. Verlagen uitgaven Bevorderen Ondernemerschap

In dit voorstel worden de uitgaven voor het instrument bevordering ondernemerschap met 3,5 miljoen euro structureel verlaagd. Deze middelen hebben betrekking op diverse initiatieven ter bevordering van het ondernemerschap, waaronder Valorisation, Versnelling digitalisering MKB, NL Groeit en het Techniekpact.

3. Verlagen investeringen in innovatie

Grondslag voor deze maatregel is het budget voor onderzoek en opdrachten van verschillende wetenschap en innovatie regelingen (TWIN 2019). Omdat de actuele cijfers hier inmiddels van afwijken, zullen de ombuigingen op een later moment op basis van actuele TWIN-cijfers worden geactualiseerd. Totaal wordt door TWIN voor 780 miljoen euro aan innovatie budget op de EZK-begroting gedefinieerd. Hieronder vallen onder andere de bijdragen ruimtevaartprogramma's (ESA), bijdragen aan TNO en ECN en verschillende specifieke energie-innovatieregelingen. Overwogen kan worden om bestaande (innovatie-)regelingen te toetsen aan de hand van de (BBP-)criteria van het Groeifonds. Consistente, zorgvuldige toetsing kan bijdragen aan een hogere doeltreffendheid en doelmatigheid. Indien dit leidt tot nieuwe inzichten zijn aanvullende intensiveringen en ombuigingen mogelijk. De in de tabel opgenomen bedragen zijn geen resultaten van een dergelijke toetsing, maar gaan uit van het halveren of stopzetten. De ombuiging op de bijdrage TNO bevat het TNO-budget op beleidsartikel 2 en 4 (o.a. TNO-AGE) van de EZK-begroting. De ombuiging overige onderzoeksmiddelen betreft ombuigingen van 100 procent op het budget voor Cybersecurity, EFRO, SBIR, Subsidie Duurzame Scheepsbouw (SDS), Hoge Flux Reactor, Carbon Capture Storage, Onderzoek mijnbouw-bodembeweging (ook onderzoek SODM), Meerjarenafspraken Energie en NRG-Nuclear Research and consultancy Group.

De onder 3 gepresenteerde ombuigingen hebben overlap met ombuiging 16 (o.a. met betrekking tot Ruimtevaart, TNO (wat betreft TNO-AGE) en overige onderzoeksmiddelen (Cybersecurity, EFRO, SBIR, SDS, Hoge Flux Reactor, Carbon Capture Storage, Onderzoek mijnbouw-bodembeheer (ook onderzoek SODM), Meerjarenafspraken Energie en NRG - Nuclear Research and consultancy Group)) en ombuiging 5 EFRO-cofinanciering.

4. Verlagen niet-verplichte bijdragen aan (internationale) organisaties

EZK draagt bij aan verschillende (internationale) organisaties. Grondslag voor dit budget zijn de niet-verplichte bijdragen aan (internationale) organisaties voor de artikelen 1, 2 en 4 voor een bedrag van 66,7 miljoen euro in 2023. Voorbeelden van organisaties zijn Universal Postal Union (UPU), Internet Governance Forum (IGF), The Internet Corporation for Assigned Names and Numbers/Governmental Advisory Committee (ICANN/GAC), World Tourism Organization (UNWTO) en de Adviesraad voor Wetenschap, Technologie en Innovatie (AWTI). Bij een deel van de bijdragen gaat het om vaste afspraken (bijv. volgend uit verdragen) waardoor het moeilijk is om op korte termijn hiervan af te wijken. Het niet-juridisch verplichte deel van de bijdragen kan worden verlaagd met 1,5 miljoen euro.

5. Verlagen EFRO-cofinanciering

Eind 2020 lopen de huidige grensoverschrijdende en landsdelige EFRO- programma's af. Deze programma's krijgen cofinanciering van EZK, waarvoor tot 2023 middelen nodig zijn. In 2021 starten nieuwe programma's waarvoor eveneens cofinanciering vereist is. Overwogen kan worden deze cofinanciering te verlagen of te stoppen. Deze maatregel heeft een overlap met ombuiging 3 en ombuiging 16.

6. Stoppen innovatieregelingen bedrijvenbeleid

Met deze maatregel worden de bijdragen aan innovatieregelingen geheel beëindigd. De bedragen in de tabel zijn gebaseerd op de budgetten MIT, Eurostars, Internationaal Innoveren en PPS-toeslag. Voor PPS en MIT zijn vanuit het Regeerakkoord (enveloppe Toegepast Onderzoek) extra middelen beschikbaar gesteld. Hierop ombuigen maakt dat (deels) ongedaan. Ook kan overwogen worden om deze regelingen te toetsen aan de (BBP-) criteria van het Groeifonds (zie toelichting bij ombuiging 3). Het is niet bekend wat deze vorm van toetsing aan besparingen zou opleveren.

7a. Toekomstfonds: verlaging netto-uitgaven tot 50 procent

De netto-budgetten van de regelingen in het Toekomstfonds kunnen worden verlaagd. Hier is uitgegaan van een verlaging tot 50 procent. Omdat deze uitgavenregelingen (gedeeltelijk) revolverend zijn vormgegeven komt een deel van de uitgaven in de toekomst in de vorm van ontvangsten terug. Daarom is gerekend met een besparing op de netto uitgaven (geraamde uitgaven minus geraamde ontvangsten). Ook kan overwogen worden om deze regelingen te toetsen aan de (BBP-) criteria van het Groeifonds (zie toelichting bij ombuiging 3).

7b. Toekomstfonds: uitfaseren

Met deze maatregel worden geen nieuwe verplichtingen meer aangegaan voor de regelingen binnen het Toekomstfonds en wordt het Toekomstfonds en de daarbinnen bestaande regelingen geleidelijk uitgefaseerd. Er is gerekend met een besparing op de netto uitgaven (geraamde uitgaven minus geraamde ontvangsten). Ook kan overwogen worden om deze regelingen te toetsen aan de (BBP-) criteria van het Groeifonds (zie toelichting bij ombuiging 3).

8. Verlagen uitgaven Demonstratieregeling Energie Innovatie

Met de DEI(+)-regeling wordt subsidie verstrekt voor pilotprojecten en demonstratieprojecten op het gebied van Energie- en Klimaatinnovatie (energiebesparing, hernieuwbare energie en CO₂-reductie). De fasering van de middelen die EZK in het kader van het klimaatbeleid voor uitgaven DEI+ toegevoegd heeft gekregen aan de begroting, correspondeert niet met het tempo waarin de uitgaven feitelijk gaan lopen. Met de huidige budgetten laat de regeling de komende 11 jaar een meevaller zien.

Met deze maatregel wordt het budget met 10 procent (circa 7 miljoen euro) naar beneden bijgesteld. Deze korting is technisch mogelijk, maar kan in de toekomst de mogelijkheden van het in de praktijk brengen van energie-innovaties beperken. Daarnaast is de DEI-regeling onderdeel van het Energieakkoord en het Klimaatakkoord. Deze maatregel heeft een overlap met ombuiging 16.

9. Korting Tenderregeling Energie-Innovatie (TSE)

De TSE stimuleert en ondersteunt innovaties op het gebied van energie. Met deze maatregel wordt 10 procent (oplopend naar 4,4 miljoen euro) gekort op de budgetten voor de Tenderregeling Energie-Innovatie (TSE). Deze korting is technisch mogelijk, maar beperkt wel de mogelijkheden om innovaties te ondersteunen op het gebied van energie. Deze maatregel heeft een overlap met ombuiging 16.

10a. Verlagen uitgaven SDE++ met 10 procent

Aangezien het grootste deel van de SDE++ middelen nog niet besteed is, is er nog ruimte om bij te sturen. Overwogen kan worden om het verplichtingenbudget van de openstellingen in de periode 2021 t/m 2026 met 10 procent te verlagen. Deze middelen zijn niet juridisch verplicht, maar wel conform het Klimaatakkoord bedoeld voor Hernieuwbare Energie en CO₂-reducerende technieken. Deze middelen zijn conform de huidige inschattingen bovendien benodigd om aan de reductiedoelstellingen te voldoen. Daarnaast worden de bestaande (juridisch bindende) doelen uit de Europese Unie naar verwachting verhoogd in het kader van de Europese Green Deal. Een verlaging van de SDE-middelen zou daarom naar verwachting ook gepaard moeten gaan met additionele normerende maatregelen of lastenverzwaringen ten behoeve van het klimaat. Dit zal, evenals het korten op de SDE++ ook betekenen dat het Klimaatakkoord zal moeten worden opgebroken. Daarnaast kan overwogen worden om de eventuele vrije ruimte in de begrotingsreserve Duurzame Energie en CO₂-reductie aan te wenden voor andere doeleinden; deze eventuele vrije ruimte wordt later in 2021 bekend.

11. Verlaging klimaatmiddelen EZK met 10 procent

Naast de middelen voor de SDE, is bij het Regeerakkoord 300 miljoen euro per jaar tot en met 2030 gereserveerd voor het klimaat. Deze middelen zijn verdeeld over verschillende departementen, voor EZK gaat het om 155 miljoen euro per jaar (vanaf 2023, voor 2021 gaat het om 125 miljoen euro). Op een deel van deze middelen (elektriciteit- en industrietafel) kan een taakstelling worden doorgevoerd van bijvoorbeeld 10 procent. Aan een dergelijke taakstelling zit, zonder verdere ingrepen, het risico dat de doelen uit de Klimaatwet buiten bereik komen te liggen en dat het Klimaatakkoord moet worden opgebroken. Zie ook de toelichting bij 10a.

12. Verlagen budget uitkoopregeling

Met deze maatregel wordt 25 procent gekort op de uitkoopregeling. Het Rijk heeft in de periode 2017–2021 140 miljoen euro beschikbaar gesteld voor woningen die loodrecht onder de hoogspanningslijnen liggen. Tot nu toe zijn er minder woningen in het kader van deze maatregel uitgekocht dan waar rekening mee werd gehouden. Het is mogelijk dat in 2020 en 2021 nog een hausse aan aanvragen komt maar tot nu toe blijkt het lage aantal aanvragen een korting van minimaal 25 procent te legitimeren.

13. Verlagen uitgaven Kennisprogramma Effecten Mijnbouw (KEM)

Het onderzoeksbudget voor de mijnbouw en bodembeweging en SodM wordt o.a. besteed aan onderzoeksprojecten in het kader van het Kennisprogramma Effecten Mijnbouw (KEM). De verwachting was dat het KEM al vroeg in 2018 op

stoom zou komen. Nu blijkt dit programma moeilijk op gang te komen, vanwege de complexiteit om onderzoeksprojecten te formuleren. Ook zijn er minder verplichtingen aangegaan dan waren gepland. Als in 2022 gaswinning in Groningen is beëindigd kan de directie 'Groningen' worden afgebouwd en kan het kennisprogramma beperkt worden tot andere mijnbouwschades. Deze maatregel heeft een overlap met ombuiging 3 en ombuiging 16.

14. Stoppen ombouw grootverbruikers

Ten tijde van het Regeerakkoord is een bedrag van 75 miljoen euro gereserveerd voor de ombouw van industriële grootverbruikers van laag- naar hoogcalorisch gas. Voor deze ombouw is een compensatieregeling vormgegeven. Deze verzoeken zullen op zijn vroegst in 2021 worden gedaan omdat het merendeel van de noodzakelijke investeringen een looptijd van ruim een jaar of meer heeft. Echter, volgens de GTS (adviseur leveringszekerheid) is deze maatregel overbodig vanwege het zeer beperkte effect op lagere gaswinning in Groningen en daarmee kan worden overwogen om deze maatregel te stoppen.

15. Ombuiging innovatiebeleid

Dit betreft een ombuiging van 20 procent op het topsectorenbeleid en 20 procent op de overige departementale middelen voor onderzoek en innovatie van EZK. Deze ombuiging heeft een overlap met ombuiging 3 Stopzetten Ruimtevaart, TNO (voor wat betreft TNO AGE) en overige onderzoeksmiddelen (o.a. Cybersecurity, EFRO, SBIR, SDS, Hoge Flux Reactor, Carbon Capture Storage, Onderzoek mijnbouw-bodembeweging (ook van SODM), Meerjarenafspraken Energie en NRG - Nuclear Research and consultancy Group) en ombuiging 5 EFRO-cofinanciering.²¹

Fiscaal

Voor de uitvoeringskosten en uitvoerbaarheid, zie introductie Aandachtspunten fiscale maatregelen.

16. Afschaffen doelmatigheidsmarge gebruikelijk loon

De gebruikelijk loonregeling is een fiscale fictie die ervoor zorgt dat personen die een bv of andere rechtspersoon 'bezitten' en daar voor werken, verdienen hebben die onder de inkomstenbelasting vallen. Het afschaffen van de doelmatigheidsmarge van 25 procent in de gebruikelijk loonregeling verkleint het voordeel voor de directeur-groottaandeelhouder (dga) en zorgt voor (meer) neutraliteit in het belastingstelsel. Een groter deel van het inkomen valt onder de progressieve heffing van box 1, waardoor voor dat bedrag ook geen uitstel van belastingheffing mogelijk is.

17. Afschaffing doorschuifregeling voor het aanmerkelijk belang in de IB voor vererving en schenking

De systematiek omtrent inkomstenbelasting in box 2 moedigt reeds uitstel van winstuitdeling (en dus inkomstenbelastingbelasting) van de vennootschap aan de ab-houder aan en faciliteert deze. Middels de doorschuifregeling is het mogelijk winstuitdeling (en dus inkomstenbelasting) uit te stellen 'tot in het oneindige'. Door afschaffing van de doorschuifregeling voor het aanmerkelijk belang voor vererving en schenking is oneindig uitstel van belastingheffing in box 2 niet meer mogelijk omdat bij overdracht afgerekend wordt. De bestaande betalingsfaciliteit in de invorderingswet betekent dat ondernemingen niet hoeven te staken als gevolg van onvoldoende liquide uitgangssituatie, eventueel kan dit veruimd worden.

18. Verlaging vrijstelling waarde going concern naar 25 procent en aftopping op 5 miljoen euro in de BOR

De bedrijfsopvolgingsregeling (BOR) voor de schenk- en erfbelasting wordt versoberd door de vrijstelling van de waarde going concern te verlagen tot 25 procent over maximaal 5 miljoen euro ondernemingsvermogen. Om acute betaling van schenk- of erfbelasting bij bedrijfsopvolging te voorkomen blijft uitstel van betaling met 10 jaar op grond van de Invorderingswet mogelijk. Door de vrijstelling te verlagen wordt het budgettaire beslag van de BOR sterk ingeperkt en de doelmatigheid vergroot. Tegelijkertijd wordt meer recht gedaan aan het draagkrachtbeginsel, omdat over schenkingen en erfenissen met een zeer grote waarde wel 'gewoon' belasting verschuldigd is.

19. Afschaffen van vrijstelling waarde going concern in de BOR

De bedrijfsopvolgingsregeling (BOR) voor de schenk- en erfbelasting wordt gedeeltelijk afgeschaft. De vrijstelling voor het verschil tussen de liquidatiewaarde en de lagere waarde going concern blijft bestaan maar de vrijstelling over de waarde going concern wordt afgeschaft. Om te voorkomen dat de acute betaling van schenk- of erfbelasting bij bedrijfsopvolging de continuïteit van de onderneming in gevaar kan brengen, blijft een betalingsregeling in de invorderingswet bestaan.

20. CO₂-belasting industrie (lage tarifiering)

Invoering van een constante, beperkte CO₂-belasting voor het bedrijfsleven, boven op bestaande belastingen en ETS. Het gaat om een extra heffing van 2 euro/ton CO₂. Vormgeving via een heffing op alle broeikasgasemissies van de 450 ETS-bedrijven.

De budgettaire opbrengst ligt -zonder rekening te houden met gedragseffecten- in de ordegrootte van circa 100 miljoen

²¹ Deze maatregel komt uit de BMH «Innovatieve samenleving» (2020).

euro. Het eerst mogelijke moment van invoering zou mede afhankelijk zijn van de precieze vormgeving van de maatregel in wet- en regelgeving.

21. Afbouwen vrijstelling van heffing op elektriciteit (EB en ODE) voor metallurgische procédés

De huidige vrijstelling in de energiebelasting en ODE van de heffing op elektriciteit voor metallurgische procédés wordt stapsgewijs afgebouwd. Concreet betekent dit omvorming van de huidige regeling in een teruggaafregeling die in enkele jaren afbouwt naar nihil of (alternatief) een vrijstelling voor een in de tijd dalend deel van het totale elektriciteitsverbruik. Volledige afschaffing van de vrijstelling zou leiden tot een EB-opbrengst van circa 20 miljoen euro. Dit is exclusief mogelijke grondslagversmalling door uitwerking van het Klimaatakkoord. Op termijn zal deze opbrengst daardoor naar verwachting lager uitvallen. Deze wijziging vereist een systeemwijziging bij de Belastingdienst met een doorlooptijd van 6-18 maanden.

22. Afbouwen vrijstelling van heffing op aardgas (EB en ODE) voor metallurgische procédés

De huidige vrijstelling in de energiebelasting en ODE van de heffing op aardgas voor mineralogische procédés wordt stapsgewijs afgebouwd. Concreet betekent dit omvorming van de huidige regeling in een teruggaafregeling die in enkele jaren afbouwt naar nihil of (alternatief) een vrijstelling voor een in de tijd dalend deel van het totale aardgasverbruik. Volledige afschaffing van de vrijstelling zou leiden tot een EB-opbrengst van circa 25 miljoen euro. Dit is exclusief mogelijke grondslagversmalling door uitwerking van het Klimaatakkoord. Op termijn zal deze opbrengst daardoor naar verwachting lager uitvallen. Deze wijziging vereist een systeemwijziging bij de Belastingdienst met een doorlooptijd van 6-18 maanden.

23. Afbouwen vrijstelling van heffing op aardgas (EB en ODE) voor mineralogische procédés

De huidige vrijstelling in de energiebelasting en ODE van de heffing op aardgas voor mineralogische procédés wordt stapsgewijs afgebouwd. Concreet betekent dit omvorming van de huidige regeling in een teruggaafregeling die in enkele jaren afbouwt naar nihil of (alternatief) een vrijstelling voor een in de tijd dalend deel van het totale aardgasverbruik. Volledige afschaffing van de vrijstelling zou leiden tot een EB-opbrengst van circa 15 miljoen euro. Dit is exclusief mogelijke grondslagversmalling door uitwerking van het Klimaatakkoord. Op termijn zal deze opbrengst daardoor naar verwachting lager uitvallen. Deze wijziging vereist een systeemwijziging bij de Belastingdienst met een doorlooptijd van 6-18 maanden.

24. Zelfstandigenaftrek afschaffen

De zelfstandigenaftrek is een faciliteit in de inkomstenbelasting (artikel 3.76 Wet IB 2001) die geldt voor ondernemers die voldoen aan het urencriterium (globaal gezegd jaarlijks ten minste 1225 uur besteden aan de onderneming). De zelfstandigenaftrek is een onderdeel van de ondernemersaftrek (artikel 3.74 Wet IB 2001). De Commissie Regulering van Werk heeft voorgesteld om de huidige ondernemersfaciliteiten, inclusief de zelfstandigenaftrek, spoedig en volgens een herkenbaar tijdpad af te bouwen. Bij deze maatregel is uitgegaan van een fasering in acht jaar. De verlaging van de zelfstandigenaftrek komt bovenop de verlagingen uit het Belastingplan 2020 en het Belastingplan 2021. De budgettaire reeks laat alleen de opbrengst zien van deze extra verlaging.

25. Startersaftrek afschaffen

De startersaftrek (verhoging van de zelfstandigenaftrek) is een faciliteit in de inkomstenbelasting (artikel 3.76, derde lid, Wet IB 2001) die geldt voor ondernemers die in een bepaald aangiftejaar recht hebben op de zelfstandigenaftrek en die – kort gezegd – de zelfstandigenaftrek in de afgelopen vijf jaar niet meer dan tweemaal hebben toegepast. De startersaftrek is een ondernemersfaciliteit die onderdeel is van de ondernemersaftrek (artikel 3.74 Wet IB 2001). De startersaftrek bedraagt 2.123 euro en wordt bij de zelfstandigenaftrek opgeteld. In de budgettaire reeks wordt uitgegaan van een fasering van 8 jaar.

26. Aftrek spur- en ontwikkelingswerk afschaffen

De aftrek spur- en ontwikkelingswerk is een faciliteit in de inkomstenbelasting (artikel 3.77 Wet IB 2001) die geldt voor de IB-ondernemer die spur- en ontwikkelingswerk verricht, voldoet aan het urencriterium (globaal gezegd jaarlijks ten minste 1225 uur besteden aan de onderneming) en in het kalenderjaar ten minste 500 uur heeft besteed aan spur- en ontwikkelingswerk (vastgesteld bij S&O-verklaring). De aftrek spur- en ontwikkelingswerk is een onderdeel van de ondernemersaftrek (artikel 3.74 Wet IB 2001). De aftrek spur- en ontwikkelingswerk bedraagt 12.980 euro. De aftrek wordt verhoogd met 6.494 euro indien de ondernemer in een of meer van de vijf voorafgaande kalenderjaren geen ondernemer was en aan hem voor die periode met betrekking tot maximaal twee kalenderjaren een S&O-verklaring is afgegeven. De aftrek spur- en ontwikkelingswerk wordt met deze maatregel afgeschaft.

27. Meewerkaftrek afschaffen

De meewerkaftrek is een faciliteit in de inkomstenbelasting (artikel 3.78 Wet IB 2001) die geldt voor ondernemers die voldoen aan het urencriterium (globaal gezegd jaarlijks ten minste 1225 uur besteden aan de onderneming). De meewerkaftrek is onderdeel van de ondernemersaftrek (artikel 3.74 Wet IB 2001). De meewerkaftrek bedraagt tussen 1,25 procent en 4 procent van de winst en kan door de ondernemer worden geclaimd en is afhankelijk van het aantal uren

dat de fiscale partner van de ondernemer zonder vergoeding in de onderneming meewerkt (minimaal 525 uur). De meewerkaf trek wordt met deze maatregel afgeschaft.

28. Startersaf trek bij arbeidsongeschiktheid afschaffen

De startersaf trek voor arbeidsongeschikten is een faciliteit in de inkomstenbelasting (artikel 3.78a Wet IB 2001) die startende ondernemers met (recht op) een arbeidsongeschiktheidsuitkering voorziet van een extra startersaf trek, mits zij bij aanvang van het jaar niet AOW-gerechtigd zijn. Verder geldt, in tegenstelling tot de reguliere startersaf trek (artikel 3.76, derde lid, Wet IB 2001) een verlaagd urencriterium van 800 uur. De startersaf trek bij arbeidsongeschiktheid is een onderdeel van de ondernemersaf trek (artikel 3.74 Wet IB 2001). Bij afschaffing vermindert de startersaf trek voor arbeidsongeschikten de (fiscale) winst niet meer. Hierdoor wordt het minder gestimuleerd voor mensen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering om te starten als IB-ondernemer en – omdat de prijzen bij toekomstige opdrachten zullen stijgen – om een IB-ondernemer met een arbeidsongeschiktheidsuitkering in te huren.

29. Stakingsaf trek afschaffen

De stakingsaf trek is een faciliteit in de inkomstenbelasting (artikel 3.79 Wet IB 2001) die geclaimd kan worden bij het staken van een of meer ondernemingen. De stakingsaf trek is een onderdeel van de ondernemersaf trek (artikel 3.74 Wet IB 2001). De stakingsaf trek kan worden afgetrokken van de (stakings)winst. De af trek is gelijk aan de stakingswinst, maar is maximaal 3.630 euro. De Commissie Regulering van Werk heeft voorgesteld om de huidige ondernemersfaciliteiten, inclusief de stakingsaf trek, volgens een herkenbaar tijdpad met spoed af te bouwen.

30. MKB-winstvrijstelling afschaffen

De mkb-winstvrijstelling is ingevoerd in 2007. De achtergrond hiervan is gelegen in de verlaging van het Vpb-tarief ten gevolge waarvan het aantrekkelijker werd om de onderneming in de vorm van een bv te drijven. Om te voorkomen dat dit een prikkel zou zijn voor IB-ondernemers om hun onderneming om te zetten in een bv, werd IB-ondernemers ook een belastingvoordeel gegeven door de invoering van de mkb-winstvrijstelling. Het toptarief van een werknemer in box 1 is 49,50 procent in 2023. Met de MKB-winstvrijstelling is het effectieve toptarief van een IB-ondernemer 44,31 procent. Hierdoor kunnen IB-ondernemers bij een gelijk netto inkomen voor een lagere prijs werken en/of houden zij bij gelijke kosten voor de opdrachtgever een hoger netto-inkomen over. Door afschaffing van de mkb-winstvrijstelling worden de twee toptarieven op gelijk niveau gebracht. De Commissie Regulering van werk heeft voorgesteld om de huidige ondernemersfaciliteiten, inclusief de mkb-winstvrijstelling, spoedig en volgens een herkenbaar tijdpad af te bouwen. Bij de budgettaire opbrengsten is voor inkomens boven een ton rekening gehouden met een gedragseffect van 50 procent, conform de methodiek van het CPB.

31. Afschaffing aftrekbaarheid toevoeging aan fiscale oudedagsreserve (FOR)

De FOR is een fiscale reservering voor de oude dag, die echter geen zekerheid biedt dat daadwerkelijk zal kunnen worden genoten van uitkeringen uit deze reservering, omdat de reservering verloren gaat bij slechte resultaten (al dan niet in combinatie met consumptieve onttrekkingen). Toevoeging aan de FOR is een papieren handeling waarvoor – in tegenstelling tot premies voor lijfrenten – geen middelen aan de onderneming hoeven te worden onttrokken, zodat deze beschikbaar blijven voor investeringen. De FOR wordt in ongeveer de helft van de gevallen uiteindelijk niet aangewend voor een oudedagsvoorziening en heeft daardoor vaak alleen het effect van belastinguitstel. De Commissie Regulering van Werk heeft voorgesteld om de huidige ondernemersfaciliteiten volgens een herkenbaar tijdpad met spoed af te bouwen.

32. Voortwenteling niet-gerealiseerde zelfstandigenaf trek afschaffen

De niet-gerealiseerde zelfstandigenaf trek is het bedrag van de zelfstandigenaf trek voor zover dat hoger is dan het bedrag van de winst en waarmee de zelfstandigenaf trek is verlaagd. Op dit moment wordt de niet-gerealiseerde zelfstandigenaf trek in de volgende negen kalenderjaren verrekend door in die jaren een verhoging van de zelfstandigenaf trek in aanmerking te nemen. Deze mogelijkheid zou kunnen worden afgeschaft. Afschaffing heeft tot gevolg dat de gemiddelde toegepaste af trek (gegeven het nominale niveau) zal dalen, waardoor het verschil in fiscale behandeling tussen werknemers en IB-ondernemers per saldo (beperkt) zal afnemen. Dit past in de lijn van de commissie Regulering van Werk.

33. Afschaffing van de bedrijfsopvolgingsfaciliteit voor de schenk- en erfbelasting

Afschaffing van de bedrijfsopvolgingsfaciliteit voor de schenk- en erfbelasting als bedoeld in hoofdstuk IIIA Successiewet 1956 (BOR) eventueel in combinatie met een versoepeling van de betalingsregeling of een niet-belastinggerelateerde kredietfaciliteit.

34. Teruggaafregelingen in de energiebelasting afschaffen (16 regelingen)

Afschaffen van 16 teruggaafregelingen in de energiebelasting (EB) voor onder andere kerken, anbi's, sbbi's, multifunctionele centra, energie-intensieve bedrijven, meerdere onroerende zaken achter één aansluiting, metallurgische en mineralogische procedés.

2.11 Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Tabel 16 Ombuigingsmaatregelen: Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
1	BL Kostendekkend maken			- 3,6	- 3,6	- 3,6	- 3,6	- 3,6	2023
2	Korting onderzoeksbudgetten kennisinstituten		- 2,2	- 4,4	- 6,5	- 6,5	- 6,5	- 6,5	2024
3	Verhogen retributieontvangsten bedrijfsleven NVWA		- 26	- 26	- 26	- 26	- 26	- 26	2022
4	Verhogen boeteontvangsten NVWA			- 2,5	- 2,5	- 2,5	- 2,5	- 2,5	2023
5	Beëindigen subsidie bredeweersverzekering			- 5,5	- 5,5	- 5,5	- 5,5	- 5,5	2023
6	Korting budget integraal voedselbeleid		- 1,6	- 3,2	- 4,8	- 4,8	- 4,8	- 4,8	2024
7	Incidentele onttrekking begrotingsreserve visserij		- 4,9						
8	Incidentele onttrekking begrotingsreserve apurement		- 17						
9	Incidentele onttrekking DGF			- 5					
10	Korting op bijdrage LNV aan DGF					- 5	- 5	- 5	2025
11	Incidentele onttrekking reserves SBB		- 3						
12	Korting op bijdrage LNV aan SBB		- 7	- 13	- 20	- 20	- 20	- 20	2024
13	Budget extra handhaving afromen	-6	-6	-8	-10	-10	-10	-10	t/m 2030
14	Ombuiging natuurmaatregelen stikstof				-300	-300	-300	-300	t/m 2030
15	Beëindigen opkoopregelingen veehouderijen	-305	-565	-150	-25	-175	-50		
15a	Landelijke beëindigingsmaatregel	-45	-525	-150	-25	-175	-50		
15b	Gerichte opkoop	-210	-40						
15c	Af fromen onderuitputting saneringsregeling varkenshouderijen	-150							
16	Beëindigen subsidieregelingen landbouw stikstof:	-126	-117	-152	-37	-37	-36	-36	t/m 2030
16a	Omschakelprogramma	-75	-50	-50					
16b	Stalmaatregelen			-35	-35	-35	-35	-35	t/m 2030
16c	Verdunnen mest	-21	-42	-42					
16d	Verlagen ruw eiwitgehalte veevoer	-27	-22	-22					
16e	Mestverwerking	-2	-2	-2	-2	-2	-1	-1	t/m 2030
16f	Vergroten aantal uren weidegang	-1	-1	-1					
Fiscaal									
17	Afschaffing lagere EB-tarief glastuinbouw			- 34	- 32	- 30	- 28	- 20	2030

1. Borgstellingskrediet voor de landbouw (BL) kostendekkend maken

Het Rijksbrede garantiëkader schrijft voor dat de garantieregelingen van het Rijk kostendekkend moeten zijn, de BL is dit niet. Met de BL worden de deelnemende bedrijven gesubsidieerd voor een jaarlijks bedrag van 3,6 miljoen euro. Door de garantiepercentages bij te stellen kan de BL alsnog kostendekkend worden gemaakt. Met de BL worden ook maatschappelijke doeleinden beoogd, zoals groen label kassen. Het verhogen van de kostendekkendheid van de BL kan het doelbereik aantasten en daarmee mogelijk de verduurzaming van de sector vertragen.²²

2. Korting onderzoeksbudgetten kennisinstituten

Er zijn besparingen mogelijk door te korten op de onderzoeksbudgetten die naar Wageningen Research en Rijksdienst voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) gaan. De korting geldt alleen voor niet-wettelijke onderzoekstaken. Een generieke korting van 20 procent op het onderzoeksbudget (van niet-wettelijke taken) levert structureel 6,5 miljoen euro op.

3. Verhogen retributieontvangsten bedrijfsleven NVWA

Bij het onderzoek 'kostentoerekening en doelmatigheid van de NVWA' is van de totale demping door een rijks-overheid een potentiële besparing van 26 miljoen in kaart gebracht. Het bedrag in rekening brengen bij het bedrijfsleven via een retributieverhoging levert structureel 26 miljoen euro op als besparing op die grotendeels op de begroting van LNV en voor een klein gedeelte op de begroting van VWS landt.

4. Verhogen boeteontvangsten NVWA

Er kunnen extra inkomsten worden gerealiseerd bij de NVWA door de boetebedragen per overtreding op te hogen. Ook kunnen de boetes bij recidive worden verhoogd. De verhoging van de boetebedragen geldt voor overtredingen voor Wet gewasbeschermingsmiddelen, gezondheid- en welzijn dieren en Wet dieren. Het totale bedrag aan uitgeschreven boetes bedraagt voor LNV jaarlijks 5 miljoen euro. Er wordt taakstellend ingezet op 2,5 miljoen euro aan extra ontvangsten door het uitschrijven van meer boetes en het instellen van hogere minimale bedragen. Wijziging van de boetebedragen

²² Voor meer info omtrent de werking van de BL, zie <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/11/21/evaluatierapport-garantstelling-landbouw-2010-2016>.

vergt een wetswijziging. Invoering is daarom voorzien per 2023.

5. Beëindigen subsidie voor brede weersverzekering

De subsidie op de brede weersverzekering kan worden afgeschaft. De brede weersverzekering is immers per 2020 vrijgesteld van assurantiebelaasting en wordt zo op twee manieren gesubsidieerd. Maar afschaffen of verlagen van de subsidie zal vermoedelijk leiden tot een lagere verzekeringsgraad, waardoor het risico op noodsteun ingeval van schades door extreem weer hoger wordt.²³ Afschaffen van de subsidie voor de brede weersverzekering levert structureel 5,5 miljoen euro op. Hiermee komt ook de Europese cofinanciering te vervallen.

6. Korting op het budget voor kennisontwikkeling voedselbeleid

Er kunnen besparingen worden gerealiseerd door structureel een korting van 20 procent door te voeren op het budget voor integraal voedselbeleid. In 2020 is daarvoor totaal 23,9 miljoen euro beschikbaar. Een korting van 20 procent levert structureel 4,8 miljoen euro op.

7. Incidentele onttrekking begrotingsreserve visserij

Er kunnen besparingen worden gerealiseerd door incidentele onttrekkingen uit de begrotingsreserves van LNV. Per 2021 is de stand van de begrotingsreserve visserij 24,6 miljoen euro, waarvan 35 procent juridisch verplicht. Een onttrekking van 20 procent uit de begrotingsreserve visserij levert incidenteel 4,9 miljoen euro op. De middelen in de begrotingsreserve visserij zijn bestemd voor de nationale cofinanciering van projecten met de beschikbare EU-middelen uit het EFMZV. Een onttrekking zorgt ervoor dat een deel van deze EU-middelen niet meer aan Nederlandse projecten kunnen worden besteed.

8. Incidentele onttrekking begrotingsreserve apurement

Er kunnen besparingen worden gerealiseerd door incidentele onttrekkingen uit de begrotingsreserves van LNV. Per 2021 is de stand van de begrotingsreserve apurement 85,1 miljoen euro waarvan 15 procent juridisch verplicht is. Een onttrekking van 20 procent uit de begrotingsreserve apurement levert incidenteel 17 miljoen euro op. Een onttrekking zorgt er wel voor dat het vermogen om toekomstige correcties op te vangen, opgelegd door de Europese Commissie, lager wordt.

9. Incidentele onttrekking DGF

Er kunnen besparingen worden gerealiseerd door een incidentele onttrekking uit het Diergezondheidsfonds (DGF). In 2021 draagt LNV 5 miljoen euro minder bij aan het diergezondheidsfonds, dan zal er niet genoeg ruimte in 2021 zijn voor nogmaals een onttrekking. Om deze reden vindt de voorgestelde onttrekking van 5 miljoen euro plaats in 2023. Deze maatregel verlaagt de financiële buffer en het werkkapitaal van het fonds, wat mogelijk gevolgen heeft voor de bedrijfsvoering en voor de financiële slagkracht van het fonds om een plotselinge uitbraak van een dierziekte het hoofd te bieden.

10. Korting op eigen bijdrage LNV aan het DGF

Er kunnen besparingen worden gerealiseerd door een korting in te voeren op de eigen bijdrage van LNV aan het diergezondheidsfonds. De bijdrage LNV aan het DGF is per 2022 jaarlijks 10,6 miljoen euro. Er kan een structurele korting van 5 miljoen euro op de eigen bijdrage van LNV aan het DGF worden ingevoerd. Deze korting is pas mogelijk vanaf 2025 omdat het ingaat tegen het convenant dat LNV in 2020 met de sector heeft afgesloten. Dit convent is geldig tot en met 2024.²⁴ Met deze maatregel nemen de taken vanuit LNV niet af, dit heeft mogelijk gevolgen voor de bedrijfsvoering van het fonds en voor de financiële slagkracht van het fonds om een plotselinge uitbraak van een dierziekte het hoofd te bieden.

11. Incidentele onttrekking reserves Staatsbosbeheer

Er kunnen incidenteel middelen worden onttrokken aan de reserves van Staatsbosbeheer (SBB). Zonder gronden te verwerpen is dat voor zo'n 3 miljoen euro mogelijk (gelet op de omvang van de jaarlijkse bijdrage van LNV).

12. Korting op eigen bijdrage LNV door inkomsten taakstelling Staatsbosbeheer

De eigen opbrengsten van Staatsbosbeheer zijn de afgelopen jaren toegenomen en bedragen momenteel meer dan 100 miljoen euro per jaar. Dit is mede door de overname van recreatieschappen. SBB heeft voor een publieke organisatie daarmee reeds een aanzienlijk percentage (50 procent) private inkomsten. Het afschaffen van de volledige rijksbijdrage wringt met de status van een ZBO, maar het is wel mogelijk om de bijdrage aanzienlijk te verkleinen. Door het verhogen van de eigen inkomsten van SBB kan een structurele korting van 20 miljoen euro worden ingevoerd op de bijdrage van LNV. Een hogere private geldstroom kan de financiële positie van SBB verzwakken en leiden tot risico's voor desinvesteringen en natuurkwaliteit. Daarom is rekening gehouden met een ingroeipad. Staatsbosbeheer kan op verschillende manieren eigen inkomsten genereren:

²³ Voor meer informatie omtrent werking van de brede weersverzekering, zie https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2017Z08312&did=2017D17463.

²⁴ Zie ook: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2019-39306.pdf>.

- De gronden kunnen worden verkocht of gebruikt worden voor het plaatsen van bronnen die duurzame energie opwekken.
- Door middel van de aanbesteding van extra horeca, het creëren van overnachtingsmogelijkheden en kampeergelegenheden en/of de verhuur van fietsen kunnen extra opbrengsten gerealiseerd worden.
- Er kunnen toegangsprijzen gevraagd worden voor het betreden van N2000-gebieden. Daarnaast kan het innen van parkeergelden ook zorgen voor extra opbrengsten. Deze opbrengsten kunnen vervolgens gebruikt worden voor natuurherstel en verbetering van het desbetreffende N2000-gebied conform het principe 'de genotstrekker' betaalt.

13. Budget extra handhaving afroemen

In het kader van de stikstofaanpak zijn middelen gereserveerd t.b.v. extra handhaving om naleving te bevorderen, wat van belang is voor het halen van de wettelijk vastgelegde omgevingswaarde (het percentage van het areaal van de voor stikstof gevoelige habitats in Natura 2000-gebieden waarop de depositie van stikstof niet groter is dan de hoeveelheid in mol per hectare per jaar waarboven verslechtering van de kwaliteit van die habitats niet op voorhand is uit te sluiten), maar er is aan dit budget geen concreet stikstofemissiereductiedoel aan gekoppeld. Deze reservering kan ook alternatief worden ingezet voor extra bron- en/of natuurmaatregelen.

14. Ombuiging natuurmaatregelen stikstof

Er zijn besparingen mogelijk door ombuigingen op de natuurmaatregelen die onderdeel zijn van de structurele stikstofaanpak. Gevolg is dat het voldoen aan de verplichtingen van de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) waarschijnlijk meer tijd in beslag neemt, hierdoor wordt het risico van onvoldoende ruimte voor economische en maatschappelijke ontwikkelingen rond Natura2000- gebieden groter. Om zoveel mogelijk aan de verplichtingen van de VHR te voldoen dienen vervangende maatregelen te worden genomen zoals meer of effectievere bronmaatregelen of het invoeren van een normerings- en/of beprijzingsinstrumentarium. De middelen voor de natuurmaatregelen t/m 2023 worden via een SPUK toegekend aan provincies.

15. Beëindigen opkoopregelingen veehouderijen

Er zijn besparingen mogelijk door de opkoopregelingen van veehouderijen niet uit te voeren, wanneer de wettelijk vastgelegde omgevingswaarde (het percentage van het areaal van de voor stikstof gevoelige habitats in Natura 2000-gebieden waarop de depositie van stikstof niet groter is dan de hoeveelheid in mol per hectare per jaar waarboven verslechtering van de kwaliteit van die habitats niet op voorhand is uit te sluiten) van ten minste 40% in 2025, 50% in 2030 en 74% in 2035 met andere maatregelen of instrumenten gerealiseerd kunnen worden, bijvoorbeeld door het invoeren van een normerings- en/of beprijzingsinstrumentarium of innovatie. Drie regelingen komen hiervoor in aanmerking:

15a De landelijke beëindigingsmaatregel (Lbv): Dit levert in totaal 0,97 mld. op. Hiermee gaat een geraamde opbrengst van 31,7 mol/ha/jr in 2030 mee verloren die met andere maatregelen of instrumenten gerealiseerd moeten worden.

15b Gerichte opkoop: Dit levert in totaal 250 mln. op. Deze middelen komen uit de begrotingsreserve stikstof. Met deze ombuiging gaat een gedeelte van de geraamde opbrengst van 9,1 mol/ha/jr in 2030 verloren die met andere maatregelen of instrumenten gerealiseerd moeten worden.

15c Afroemen onderuitputting sanering varkenshouderijen (srv): Op dit moment wordt de onderuitputting op minimaal 150 mln. geschat. De geraamde opbrengst moet met andere maatregelen of instrumenten gerealiseerd worden.

16 Beëindigen subsidieregelingen landbouw stikstof

Er zijn besparingen mogelijk door diverse subsidieregelingen voor de landbouw in het kader van de stikstofaanpak niet uit te voeren, wanneer de wettelijk vastgelegde omgevingswaarde (het percentage van het areaal van de voor stikstof gevoelige habitats in Natura 2000-gebieden waarop de depositie van stikstof niet groter is dan de hoeveelheid in mol per hectare per jaar waarboven verslechtering van de kwaliteit van die habitats niet op voorhand is uit te sluiten) van ten minste 40% in 2025, 50% in 2030 en 74% in 2035 met andere maatregelen of instrumenten gerealiseerd kunnen worden, bijvoorbeeld door het invoeren van een normerings- en/of beprijzingsinstrumentarium. Het gaat om de volgende regelingen die momenteel in ontwikkeling, maar nog niet opengesteld zijn. Per maatregel is aangegeven wat de geraamde stikstofemissiereductie is die met een alternatieve maatregel moet worden gecompenseerd:

-16a Omschakelprogramma: Hiermee gaat een geraamde opbrengst van 3,5 mol/ha/jr in 2030 verloren.

-16b Stalmaatregelen: Hiermee gaat een geraamde opbrengst van 29-41 mol/ha/jr in 2030 verloren.

-16c Verdunnen mest: Hiermee gaat een geraamde opbrengst van 2,3-9,2 mol/ha/jr in 2022 verloren.

-16d Verlagen ruw eiwitgehalte veevoer: Hiermee gaat een geraamde opbrengst van 36-67 mol/ha/jr in 2030 verloren.

-16e Mestverwerking: De geraamde stikstofopbrengst is nog onbekend.

-16f Vergroten aantal uren weidegang: Hiermee gaat een geraamde opbrengst van 1,5-3,7 mol/ha/jr in 2025 verloren.

Fiscaal

Voor de uitvoeringskosten en uitvoerbaarheid, zie introductie Aandachtspunten fiscale maatregelen.

17. Afschaffen lagere EB-tarief glastuinbouw

De maatregel ziet op afschaffing van het lagere tarief in de eerste en tweede schijf van de energiebelasting voor aardgas ten behoeve van de glastuinbouw. Het afschaffen van het lagere EB-tarief glastuinbouw leidt naar verwachting slechts tot een beperkte budgettaire opbrengst in de eerste jaren, die maar een fractie bedraagt van het huidige budgettaire belang van de regeling. Structureel is de opbrengst naar verwachting beperkt, aangezien met name het aantal bedrijven met verbruik in de eerste schijf hoogstwaarschijnlijk fors afneemt, en gezien ook de trend naar schaalvergroting en elektrificatie in deze bedrijfstak. De maatregel is voor de Belastingdienst een structuuraanpassing en leidt tot een vereenvoudiging. De maatregel is uitvoerbaar en vergt een implementatieperiode van 6 tot 18 maanden.

2.12 Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Algemene toelichting

De meeste van de reeksen zijn gebaseerd op de MLT van de afgelopen novemberraming van het CPB. Daarnaast is voor de meeste reeksen de meest recent beschikbare uitvoeringsinformatie gebruikt (behalve de Anw). Voor de AOW is de bevolkingsprognose van eind 2019 gebruikt.

Tabel 17 Ombuigingsmaatregelen: Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
Werkloosheid									
1	Uitkeringshoogte WW naar 60 procent		2	- 131	- 576	- 722	- 730	- 711	2026
2	Uitkeringshoogte WW eerste twee maanden naar 70 procent		2	- 29	- 73	- 71	- 71	- 71	2025
3	Getrapte uitkeringshoogte WW		2	3	-161	-318	-327	-308	2026
4	Duurverkorting WW naar 12 maanden		2	3	-8	-166	-644	-1.007	2028
5	Duurverkorting WW naar 18 maanden		2	3	-3	-110	-397	-353	2027
6	WW korter, hoger en getrap		3	184	471	310	-191	-556	2028
7	Opbouw WW-recht naar halve maand per gewerkt jaar			3	2	-3	-9	-619	2072
8	Afschaffen IOAZ				- 20	- 20	- 20	- 20	2024
9	Afschaffen IOAW				- 140	- 120	-120	0	2032
10	Afschaffen Bbz				- 30	- 30	- 30	- 30	2023
11	Bijstand verlagen met 1 procentpunt				-150	-150	-150	-180	2048
12	Geen vakantietoeslag in de bijstand				-90	-190	-280	-550	2048
13	Alle vrijlatingen in de bijstand afschaffen				- 15	-15	-20	-70	2048
14	Langdurigheidskorting van 5 procent in de bijstand na drie jaar				-280	-280	-280	-350	2048
Arbeidsmarkt en re-integratie									
15	Alleen recht op STAP t/m mbo-4		2	2	- 100	- 100	- 100	- 100	2024
16a	Verlaging bedragen loonkostenvoordelen (LKV) met 10 procent			- 16	- 16	- 28	- 29	- 29	2026
16b	LKV harmoniseren op 2000 euro			- 81	- 81	- 81	- 81	- 81	2023
16c	LKV Ouderen naar 2000 euro			- 64	- 64	- 64	- 64	- 64	2023
16d	LKV afschaffen					- 279	- 287	- 292	2027
16d.i	LKV Ouderen afschaffen					- 97	- 97	- 97	2022
16d.ii	LKV arbeidsgehandicapten (en herplaatsing arbeidsgehandicapten) afschaffen					- 25	- 25	- 25	2022
16d.iii	LKV Banenafpraak afschaffen					- 157	- 166	- 170	2027
17	Korting re-integratiebudget UWV (trajecten Wajong)	- 12	- 11	- 10	- 7	- 6	0		2030
18	Geen re-integratie voor gedeeltelijk arbeidsongeschikten	- 30	- 30	- 30	- 30	- 30	- 30		2022
19a	Stopzetten financiering re-integratie door gemeenten		- 713	- 727	- 742	- 757	- 1.088		2048
19b	Korting re-integratiebudget gemeenten van 10 procent		- 71	- 72	- 74	- 75	- 109		2048
Arbeidsongeschiktheid en ziektewet									
20	Verlaging ZW-uitkering naar 70 procent WML			- 32	- 109	- 168	- 182	- 182	2026
21	Verplicht eigenrisicodragerschap voor ZW				- 20	- 50	- 60	- 100	2060
22	Anticumulatie Ziektewet/WW			- 15	- 55	- 60	- 70	- 130	2060
23	Verruiming aantal wachtdagen ZW			- 7	- 18	- 21	- 21	- 21	2025
24	Maatmanloon maximeren op maximumdagloon			- 3	- 19	- 29	- 35	- 88	2060
25	Afschaffing tegemoetkoming arbeidsongeschikten				- 235	- 236	- 237	- 232	2060
26	Aanpassing 3x3 criterium in de WIA		3	- 5	- 13	- 21	- 29	- 121	2060
27	Deeltijdfictie bij beoordeling mate van arbeidsongeschiktheid			- 22	- 65	- 105	- 142	- 600	2060
28	Aanpassen arbeidsongeschiktheidsklassen WGA 35-99	2	6		5	- 1	- 6	- 67	2060
29	Verlaging uitkeringen WIA voor risqué social						- 19	- 1.002	2060
30	Stress-gerelateerde klachten in WIA deels uitsluiten						- 60	- 1.000	2060
31	WIA op WML-niveau brengen						- 101	-3.000	2060
32	Samenwonende arbeidsongeschikten maximaal 150 procent uitkering			3	- 25	- 32	- 38	- 97	2060
33a	Verlaging alle AO-uitkeringen en ZW-uitkering met 5 procent		8	- 18	- 430	- 501	- 550	- 964	2070
33b	Verlaging alle AO-uitkeringen en ZW-uitkering met 10 procent		8	- 36	- 794	- 897	- 962	- 1.500	2070
34	Wajong-uitkering naar 70 procent van het WML				- 126	- 128	- 131	- 142	2070

Tabel 17 Ombuigingsmaatregelen: Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
35	Wajong-uitkering conform bijstand tot 21 jaar				- 23	- 51	- 87	- 72	2027
36	Wazo-uitkering maximaliseren voor uitkeringsgerechtigden			- 17	- 35	- 35	- 35	- 35	2024
37	Stopzetten ESB-regeling						- 13	- 13	2026
AOW									
38	Verlagen IOAOW met 10 euro per maand			- 397	- 401	- 410	- 420	- 498	2060
39	Afschaffen inkomensondersteuning AOW (IOAOW)			- 1.017	- 1.029	- 1.052	- 1.076	- 1.277	2060
40	AOW: invoering kostendelersnorm			- 80	- 170	- 260	- 360	- 400	2060
41	AOW: dubbele AHK uit referentieminimumloon			- 310	- 650	- 1.000	- 1.350	- 8.100	2060
42	Individualisering AOW: alleenstaanden-AOW naar 50 procent van referentieminimumloon			- 280	- 580	- 890	- 1.230	- 8.500	2060
43	AOW- en pensioensleeftijd 1 jaar hoger			- 180	- 590	- 1.430	- 2.280	- 2.600	2060
44	AOW: 1-op-1 koppeling AOW-leeftijd aan levensverwachting							- 2.000	2060
Kindregelingen									
45	Tegemoetkoming ouders meer in lijn met kosten kinderen								
45.a	Verlagen kinderbijslag 0-11 jarigen				-397	-399	-401	-401	2026
45.b	Afschaffen kindgebonden budget voor 12-15 jarigen				-94	-93	-92	-92	2026
45.c	Verlaging alleenstaande ouderkop in het kindgebonden budget				-212	-211	-213	-213	2026
46	Naar een meer inkomensafhankelijke tegemoetkoming ouders				- 1.016	- 1.023	- 1.026	- 1.026	2026
47	Kindgebonden budget: 1 jaar niet indexeren			- 40	- 41	- 41	- 42	- 42	2026
48	Kinderopvangtoeslag: 1 jaar niet indexeren max. uurprijs en inkomensgrenzen	- 8	- 92	- 116	- 128		- 131	- 131	2026
49	Minder kinderopvangtoeslag vanaf 2e kind	- 11	- 140	- 166	- 180		- 182	- 182	2026
50	Kinderbijslag voor maximaal 3 kinderen			-102	-102		-101	-101	2026
51	Halveren van alleenstaande ouderkop in het kindgebonden budget			-553	-549		-553	-553	2026
52	Verlagen AKW-bedragen met ca. 7 procent (terugdraaien verhoging RA)				- 248	- 248	- 249	- 249	2026
53	Verlagen kinderopvangtoeslag (terugdraaien intensivering RA)	-18	- 221	- 274	- 304		- 310	- 310	2026
Anw									
54	Beperken duur van de Anw-uitkering tot 1 jaar			1	- 12	- 34	- 54	- 158	2040
55	Verrekenen van alle inkomsten in de Anw			- 8	- 26	- 41	- 54	- 130	2040
56	Beperken doelgroep met minderjarig kind in de Anw (tot 5 jaar)			- 4	- 15	- 24	- 32	- 82	2040
57	Afschaffen Anw voor nieuwe instroom			- 13	- 39	- 62	- 82	- 186	2040
58	Afschaffen ANW-tegemoetkoming			-5	-5	-5	-5	-4	2030
Overig									
59	Verlagen maximumdagloon tot modaal loon	2	- 123	- 645	- 912		- 1.001	- 1.897	2060
60a	Niet-indexeren WML (incl. doorwerking uitkeringen)		- 170	- 680	- 700		- 725	- 725	2026
60b	Niet-indexeren WML (incl. doorwerking uitkeringen excl. AOW)		- 65	- 220	- 220		- 225	- 225	2026
61a	Verlagen WML met 5 procent (incl. doorwerking uitkeringen)	- 1.100	- 2.285	- 2.350			- 2.415	- 2.145	2026
61b	Verlagen WML met 5 procent (excl. doorwerking uitkeringen)		- 20	- 25			- 25	- 55	2048
62a	Afschaffen van de netto-netto koppeling tussen het WML en de minimum sociale zekerheidsuitkeringen			- 40	- 95		- 160		
63.b	Afschaffen van de netto-netto koppeling incl. AOW			-220	-555		-925		
Fiscaal									
63	Fiscalisering AOW	- 278	- 559	- 854	- 1.179		PM	- 4.000	2060
64a	Verlagen aftoppingsgrens pensioensparen (variant 60.000 euro)		- 600	- 600	- 600		- 600	- 600	2023
64b	Verlagen aftoppingsgrens pensioensparen (variant 80.000 euro)		- 200	- 200	- 200		- 200	- 200	2023
65	Afschaffen afbouw algemene heffingskorting (AHK) door aanpassing van de tariefstructuur	- 1.700	- 1.700	- 1.700			- 1.700	- 1.700	2023
66a	Aftrekposten omzetten in heffingskortingen (2 varianten)	- 1.200	- 1.200	- 1.200			- 1.200	- 1.200	2023
66b	Aftrekposten omzetten in heffingskortingen (2 varianten)	- 2.200	- 2.200	- 2.200			- 2.200	- 2.200	2023
67	IACK afschaffen	- 1.900	- 1.900	- 1.900			- 1.900	- 1.900	2023
68	Besparingsvariant gerichte vrijstelling scholingskosten	- 360	- 360	- 360			- 360	- 360	2023
69	Maatregel toepassen fiscale sleuteltabel (diverse kortingen)						zie sleuteltabel		2023

Werkloosheid

1. Uitkeringshoogte WW naar 60 procent

Deze maatregel verlaagt de WW-uitkeringshoogte van 75 procent in de eerste twee maanden en 70 procent daarna, naar 60 procent van het dagloon. Het verlagen van de WW-uitkeringshoogte resulteert in een besparing en vergroot tevens de prikkel voor mensen in de WW om werk te zoeken, waardoor het naar verwachting een positief effect heeft op de werkgelegenheid. Tegelijkertijd vermindert deze maatregel de inkomensbescherming voor mensen die werkloos raken. Het geraamde budgettaire effect gaat uit van ingangsdatum 1 juli 2023 en neemt geen gedrags- en werkgelegenheidseffecten mee. Ook is het effect van de doorwerking van deze maatregelen op de loongerelateerde fase van de WIA nog niet meegenomen. Verder geldt de aangepaste uitkeringshoogte uitsluitend voor nieuwe instroom vanaf de ingangsdatum. In 2026 is de maatregel volledig ingegroeid. Het structurele bedrag wijkt af van het bedrag in 2026 omdat de structurele raming uitgaat van een meerjarige WW-instroom conform de evenwichtswerkloosheid.

2. Uitkeringshoogte WW eerste twee maanden naar 70 procent

Momenteel is de WW-uitkering in de eerste twee maanden 75 procent van het oude loon, daarna wordt het teruggebracht naar 70 procent. Met deze maatregel wordt de uitkeringshoogte vanaf de start van de uitkering 70 procent van het oude loon. Hiermee verdwijnt de getrapte structuur van de uitkeringshoogte uit de WW. Naar verwachting heeft de teruggang van 75 procent naar 70 procent na twee maanden slechts een beperkt activerende werking. Het geraamde budgettaire effect gaat uit van ingangsdatum 1 juli 2023 en neemt geen gedrags- en werkgelegenheidseffecten mee. Ook is het effect van de doorwerking van deze maatregel op de loongerelateerde fase van de WIA nog niet meegenomen. Verder geldt de aangepaste uitkeringshoogte uitsluitend voor nieuwe instroom vanaf de ingangsdatum.

3. Getrapte uitkeringshoogte WW

Deze maatregel verlaagt de uitkeringshoogte na twee maanden van 75 procent en vier maanden van 70 procent (in totaal zes maanden) naar 60 procent van het dagloon. De eerste zes maanden blijft de systematiek gelijk. Het doel van het inbouwen van extra treden is om werklozen te activeren om naar nieuw werk te zoeken. Gedragseconomie voorspelt dat het vooruitzicht van een verlaging van de uitkering leidt tot extra inspanningen tot werkhervatting (verliesaversie). Ook het CPB gaat uit van een positief werkgelegenheidseffect als gevolg van deze maatregel. Er is overigens nog beperkt bewijs voor de activerende werking van een getrapte structuur. Het geraamde budgettaire effect gaat uit van ingangsdatum 1 juli 2023 en neemt geen gedrags- en werkgelegenheidseffecten mee. Ook is het effect van de doorwerking van deze maatregelen naar de loongerelateerde fase van de WIA nog niet meegenomen. Verder geldt de aangepaste uitkeringshoogte uitsluitend voor nieuwe instroom vanaf de ingangsdatum. In 2026 is de maatregel volledig ingegroeid. Het structurele bedrag wijkt af van het bedrag in 2026 omdat de structurele raming uitgaat van een meerjarige WW-instroom conform de evenwichtswerkloosheid.

4. Duurverkorting WW naar 12 maanden

Deze maatregel verkort de maximale WW-duur stapsgewijs van 24 naar 12 maanden. De afbouw is één maand per kwartaal, hetzelfde afbouwtempo dat gebruikt is in de Wet werk en zekerheid. Deze WW-duurverkorting resulteert in een besparing en heeft tevens een positief effect op de werkgelegenheid. Tegelijkertijd vermindert deze maatregel de inkomensbescherming voor mensen die werkloos raken. Het geraamde budgettaire effect gaat uit van ingangsdatum 1 juli 2023 en neemt geen gedrags- en werkgelegenheidseffecten mee. Het effect van deze maatregel op de loongerelateerde fase van de WIA is wel meegenomen. Verder geldt de aangepaste uitkeringsduur uitsluitend voor nieuwe instroom vanaf de ingangsdatum.

5. Duurverkorting WW naar 18 maanden

Deze maatregel is vergelijkbaar met de voorgaande. Het verschil is dat de maximale WW-duur met zes maanden in tegenstelling tot 12 maanden wordt ingekort.

6. WW korter, hoger en getrap

Met deze maatregel verandert de duur, de hoogte en de getrapte structuur van de WW. De duur wordt teruggebracht van maximaal twee jaar naar maximaal één jaar. Daar staat tegenover dat de uitkering hoger wordt. Er worden ook meer treden in de uitkeringshoogte ingebouwd: men gaat van 90 procent van het oude loon in de eerste twee maanden van de uitkering, naar 80 procent in de vier maanden daaropvolgend, en tenslotte naar 70 procent in het laatste half jaar. In de eerste jaren domineert de verhoging van de uitkering de budgettaire reeks. Richting 2028 groeit het effect van de duurverkorting in, totdat deze groter is dan het effect van de uitkeringsverhoging. Het CPB gaat uit van een positief effect op de werkgelegenheid als gevolg van deze maatregel. Het geraamde budgettaire effect gaat uit van ingangsdatum 1 juli 2023 en neemt geen gedrags- en werkgelegenheidseffecten mee. Het effect van deze maatregel op de loongerelateerde fase van de WIA is wel meegenomen. Verder geldt de aangepaste uitkeringshoogte uitsluitend voor nieuwe instroom vanaf de ingangsdatum.

7. Opbouw WW-recht naar halve maand per gewerkt jaar

Vanaf de ingangsdatum van deze maatregel geeft ieder jaar arbeidsverleden recht op een halve maand WW, met be-

houdt van een minimum uitkeringsduur van drie maanden. Deze maatregel zorgt ervoor dat mensen minder WW-rechten opbouwen en komt dus in feite neer op een duurverkortings. Het resultaat is een budgettaire besparing en een gunstig effect op de werkgelegenheid, en tevens een vermindering van de inkomensbescherming voor mensen die werkloos raken. Het geraamde budgettaire effect gaat uit van ingangsdatum 1 januari 2024 en neemt geen gedrags- en werkgelegenheidseffecten mee. Het effect van deze maatregel op de loongerelateerde fase van de WIA is wel meegenomen. Deze maatregel gaat later in dan de WW-maatregelen hiervoor, omdat de opgebouwde WW-rechten van 2023 behouden blijven. Verder gelden de aangepaste opbouw regels uitsluitend voor arbeidsjaren vanaf 2024.

8. Afschaffen IOAZ

De IOAZ-uitkering is voor oudere zelfstandig ondernemers die te weinig inkomsten uit hun eigen bedrijf hebben. Nadat zij hun bedrijf hebben beëindigd vult de IOAZ-uitkering het inkomen en dat van een eventuele partner aan tot bijstandsniveau. Wanneer deze uitkering wordt afgeschaft, komen oudere zelfstandig ondernemers sneller in de bijstand terecht. Dit effect is meegenomen in de budgettaire reeks, waarbij de aanname is gedaan dat 50 procent van de ouderen in de bijstand terecht komt.

9. Afschaffen IOAW

De IOAW-uitkering is voor mensen die vóór 1 januari 1965 zijn geboren en na hun 50e jaar werkloos zijn geworden. De IOAW-uitkering zorgt voor een inkomen op (tenminste) het bijstandsniveau, inclusief eventuele partner. De IOAW-uitkering kan worden aangevraagd als een WW-uitkering is afgelopen. Wanneer deze uitkering wordt afgeschaft, komen oudere werklozen sneller in de bijstand terecht. Dit effect is meegenomen in de budgettaire reeks.

10. Afschaffen Bbz

De bijstand voor zelfstandigen (Bbz) is van toepassing voor zelfstandig ondernemers die financiële ondersteuning nodig hebben. Dit kan zowel in levensonderhoud als leningen zitten. Motivatie voor het afschaffen van de Bbz kan zijn dat de overheid geen private kredietverstrekker hoeft te zijn. Wanneer de Bbz wordt afgeschaft, komen deze ondernemers in aanmerking voor de bijstand of de IOAZ, waarbij ze hun bedrijf moeten opzeggen; dit hoeft binnen de Bbz niet. Levensvatbare bedrijven die geen financiering op de private markt kunnen vinden, worden zo alsnog beëindigd.

11. Bijstand verlagen met 1 procentpunt

Met deze maatregel dalen alle bijstandsnormen met 1 procentpunt; voor stellen daalt de uitkering met 2 procentpunt. Onder de bijstand valt ook de AIO (Aanvullende Inkomensvoorziening Ouderen), die normbedragen zijn tevens met 1 procentpunt gedaald. Er is geen rekening gehouden met gedragseffecten. Er is gerekend met de effecten voor de bruto-uitgaven (inclusief vakantietoeslag), dat houdt in dat er minder belasting wordt betaald. Aan de inkomstenkant leidt dat tot minder inkomsten, dit is niet in deze berekening meegenomen.

12. Geen vakantietoeslag in de bijstand

Bij de bijstand wordt op dit moment maandelijks 5 procent opgebouwd en als vakantietoeslag uitgekeerd in juni. Onder de bijstand valt ook de AIO, daar wordt de vakantietoeslag ook afgeschaft. Er is gerekend met een ingroeipad van 1 procentpunt per jaar. Na vijf jaar is de volledige vakantietoeslag afgeschaft. Er is geen rekening gehouden met gedragseffecten. Er is gerekend met de effecten voor de bruto-uitgaven, dat houdt in dat er minder belasting wordt betaald. Aan de inkomstenkant leidt dat tot minder inkomsten, dit is niet in deze berekening meegenomen.

13. Alle vrijlatingen in de bijstand afschaffen

Op dit moment kent de bijstand meerdere vrijlatingen: een tijdelijke vrijlating voor iedere bijstandsgerechtigde die begint met werken en langere vrijlatingen voor medisch-urenbeperkten en alleenstaande ouders. Met wetsvoorstel Breed Offensief wordt ook een vrijlating voor LKS'ers geregeld. Daar wordt al rekening mee gehouden in de budgettaire reeks. Als alle vrijlatingen voor bijstandsgerechtigden onder de AOW-leeftijd geschrapt worden, leidt dit tot een besparing omdat de uitkering voor deze mensen daalt. Dit geldt niet voor de AIO. Op de langere termijn kan dit ertoe leiden dat minder bijstandsgerechtigden gaan werken, omdat het niet genoeg loont. Met deze gedragseffecten is geen rekening gehouden. Als deze gedragseffecten (minder werken) wel worden meegenomen valt de besparing lager uit of slaat het om in een intensivering.

14. Langdurigheidskorting van 5 procent in de bijstand na drie jaar

Wanneer iemand langer dan drie jaar in de bijstand zit, wordt de bijstandsnorm met 5 procent verlaagd. Dit kan een extra prikkel opleveren voor mensen in de bijstand om op zoek te gaan naar betaald werk. De bijstandsnorm is een percentage van het netto minimumloon voor mensen vanaf 21 jaar tot de AOW-leeftijd. Met dit voorstel wordt het normbedrag na drie jaar uitkering met 5 procent verlaagd. Voor gehuwden of samenwonenden is het normbedrag eerst 100 procent van het netto minimumloon en voor alleenstaanden 70 procent van het netto minimumloon. Na drie jaar wordt het normbedrag verlaagd tot 95 procent voor gehuwden of samenwonenden en 67 procent voor alleenstaanden. Voor bijstandsgerechtigden met één of meerdere kostendelers gelden afwijkende bijstandsnormen, ook hun bijstandsnorm wordt na twee jaar met 5 procent verlaagd.

Arbeidsmarkt en re-integratie

15. Alleen recht op STAP t/m mbo-4

De STAP-regeling (Stimulans Arbeidsmarktpositie) gaat naar verwachting in per 2022. Met deze regeling kan iedereen een subsidie van maximaal 1000 euro per jaar ontvangen voor scholing en ontwikkeling. Met deze maatregel wordt het enkel mogelijk om gebruik te maken van de STAP-regeling als de ontvanger van de subsidie een opleidingsniveau heeft van maximaal mbo-4. Op deze manier wordt het STAP-budget gericht ingezet voor groepen die meer baat hebben bij om- of bijscholing. Ook is de kans dat de overheid met het STAP-budget private investeringen in scholing verdringt, hierdoor kleiner. In totaal is minder STAP-budget nodig, waardoor een ombuiging van 100 miljoen euro mogelijk is.

16. Maatregelen LKV inleiding

De Loonkostenvoordelen (LKV's) zijn tegemoetkomingen in de loonkosten voor werkgevers als zij specifieke groepen met minder kansen op de arbeidsmarkt in dienst nemen. De LKV's bestaan sinds 2018 en zijn nog niet geëvalueerd op doeltreffendheid en doelmatigheid. Ombuigingen op de LKV's kunnen een negatief werkgelegenheidseffect hebben voor de specifieke doelgroepen. Maatregel a, b of c zijn eenvoudig door te voeren.

16a Verlaging bedragen loonkostenvoordelen (LKV) met 10 procent

Er zijn vier soorten LKV, namelijk voor ouderen, arbeidsgehandicapten, de herplaatsing van arbeidsgehandicapten bij dezelfde werkgever, en voor de doelgroep banenafpraak en scholingsbelemmerden. De maximale hoogte van de tegemoetkoming is voor de eerste drie soorten LKV 6000 euro per werknemer per jaar, en voor de laatste 2000 euro per werknemer per jaar. Eén van de manieren om te buigen op de LKV's is door de tegemoetkomingen te verlagen, bijvoorbeeld met 10 procent.

16b LKV harmoniseren op 2000 euro

Deze maatregel verlaagt de tegemoetkomingen die werkgevers ontvangen als zij iemand uit de doelgroepen LKV Ouderen en LKV (Herplaatsing) Arbeidsgehandicapten aannemen. Het maximale bedrag per persoon per jaar wordt geharmoniseerd op 2000 euro, zoals nu als geldt voor de LKV Banenafpraak. Een dergelijke maatregel zorgt voor een gelijk speelveld tussen de verschillende LKV doelgroepen, die allemaal minder kansen op de arbeidsmarkt hebben. Daarnaast maakt het de uitvoering eenvoudiger en uitlegbaarder.

16c LKV's Ouderen naar 2000 euro

Deze maatregel is vergelijkbaar met maatregel 15.b, maar verlaagt enkel de tegemoetkomingsbedragen van de LKV Ouderen. De ratio hierachter is dat oudere werkzoekenden een gevarieerde groep vormen en niet per definitie als gehele groep verminderde werkherkenningskansen hebben of meer begeleiding nodig hebben op de werkvloer. Er is zodoende een minder hoge tegemoetkoming in de loonkosten nodig. De LKV Ouderen wordt geharmoniseerd met de bedragen geldend voor de LKV Banenafpraak. De bedragen voor de LKV (Herplaatsing) Arbeidsgehandicapten blijven gelijk.

16d. LKV afschaffen

Het afschaffen van alle of aparte LKV's is op zijn vroegst mogelijk per 2024. De Belastingdienst betaalt de LKV-bedragen uit, en doet dit het jaar nadat het recht erop is vastgesteld. Vandaar dat de besparing één jaar na de afschaffing optreedt. Bij volledige afschaffing van de LKV's wordt er ook op uitvoeringskosten bespaard. Dit is nog niet meegenomen in de budgettaire reeks. Als het LKV Banenafpraak wordt afgeschaft, heeft dat ook gevolgen voor het wetsvoorstel Vereenvoudiging banenafpraak en quotumregeling. In dit wetsvoorstel wordt het LKV Banenafpraak gebruikt als instrument waarmee de bonus wordt verstrekt in de vernieuwde quotumregeling. De berekening van KiK wijkt af aangezien daar de intensivering banenafpraak niet wordt meegenomen.

17. Korting re-integratiebudget UWV (trajecten Wajong)

Het re-integratiebudget voor Wajongers loopt langzaam af doordat de nieuwe instroom van de Wajong is beperkt tot jongeren zonder arbeidsvermogen (waar geen re-integratie voor nodig is). Een deel van het re-integratiebudget van het UWV gaat dus over naar de gemeenten. Niet bewezen is dat activering voor alle Wajongers een doelmatig instrument is. Door de korting worden de mogelijkheden van het UWV om Wajongers te activeren beperkt, en dit heeft zo mogelijk ook een effect op de uitkeringslasten. In de reeks wordt ervan uitgegaan dat 50 procent van de besparing op re-integratie teniet wordt gedaan door hogere uitkeringslasten.

18. Geen re-integratie voor gedeeltelijk arbeidsongeschikten

Het UWV heeft de taak om mensen die een gedeeltelijke arbeidsongeschiktheidsuitkering (WIA/WAO/WAZ/ZW/MW) krijgen, te begeleiden naar werk, o.a. door de inkoop van re-integratietrajecten voor deze doelgroep. Het schrappen van deze taak zorgt voor een besparing op de uitvoeringskosten van circa 30 miljoen structureel. De daarmee samenhangende stijging van de uitkeringslasten is in deze raming meegenomen.

19a. Stopzetten financiering re-integratie door gemeenten

Met deze maatregel wordt het re-integratiebudget dat gemeenten ontvangen voor de doelgroep Participatiewet afgeschaft. De gemeente levert dan geen dienstverlening meer op terrein van participatie. Binnen deze maatregel staat de eigen verantwoordelijkheid van mensen voorop om zich maximaal in te zetten om zo snel mogelijk weer aan het werk te gaan. De bijstandsuitkering is een vangnet dat wordt geboden door de maatschappij, waardoor maximale eigen inzet om weer aan het werk te gaan, gezien kan worden als een maatschappelijke plicht. Deze maatregel kan leiden tot minder uitstroom uit de bijstand. Aangezien de uitstroom momenteel al relatief laag is voor de groep die langdurig in de bijstand zit, zal het effect voor deze groep mogelijk beperkt zijn. Voor nieuwe instroom in de bijstand zal het effect mogelijk groter zijn; minder participatie kan het gevolg zijn. Gemeenten die alsnog re-integratieactiviteiten willen uitvoeren, hebben hier beleidsvrijheid toe. Zij moeten dit dan wel zelf financieren. Deze maatregel vergt afschaffing van de wettelijke taak die gemeenten nu hebben om re-integratiebeleid te voeren voor deze doelgroep.

19b. Korting re-integratiebudget gemeenten met 10 procent

Met deze maatregel wordt het re-integratiebudget dat gemeenten ontvangen voor de doelgroep Participatiewet met 10 procent gekort. Binnen deze maatregel staat de eigen verantwoordelijkheid van mensen voorop van om zich maximaal in te zetten om zo snel mogelijk weer aan het werk te gaan. De bijstandsuitkering is een vangnet dat wordt geboden door de maatschappij, waardoor maximale eigen inzet om weer aan het werk te gaan, gezien kan worden als een maatschappelijke plicht. Gemeenten moeten met deze korting scherpere keuzes maken over de inzet van het beschikbare budget; ook kan deze maatregel leiden tot minder uitstroom uit de bijstand. Aangezien de uitstroom momenteel al relatief laag is voor de groep die langdurig in de bijstand zit, zal het effect voor deze groep mogelijk beperkt zijn. Voor nieuwe instroom in de bijstand zal het effect mogelijk groter zijn; minder participatie kan het gevolg zijn. Bij deze variant geldt beleidsvrijheid van de gemeenten, dus zij kunnen er nog steeds voor kiezen om alsnog meer budget dan vanuit het Rijk ontvangen hieraan te besteden. Zij moeten dit dan op andere wijze financieren.

Arbeidsongeschiktheid en Ziektewet

20. Verlaging ZW-uitkering naar 70 procent WML

Met deze maatregel wordt de hoogte ZW/BW-uitkering (bovenwettelijke uitkering) gemaximeerd op het sociaal minimum. Deze maatregel treft een groot deel van de ZW-gerechtigde populatie en in relatieve zin vooral hogere inkomens. De verlaging van de uitkeringshoogte levert een besparing op in de uitkeringslasten ZW. Als invoeringsdatum gaan we uit van 1 juli 2023. De maatregel haalt in 2030 zijn structurele opbrengst.

21. Verplicht eigenrisicodragerschap voor ZW

In de Ziektewet bedragen de uitkeringslasten momenteel ca. 1,7 miljard euro, maar het aandeel van uitzendkrachten (0,2 miljard euro) en einddienstverbanders (0,4 miljard euro) is daarvan ongeveer een derde. De ZW-uitkeringslasten worden nu door een stelsel van premies gefinancierd. Deze maatregel verplicht werkgevers van uitzendkrachten en einddienstverbanders om eigenrisicodragers te worden voor de kosten van Ziektewetuitkeringen. Dit leidt tot een schuif van circa 0,6 miljard euro van collectieve lasten naar individuele werkgevers. De verwachting is dat het introduceren van extra individuele werkgeversprijken leidt tot meer inspanningen van werkgevers om het ziekteverzuim van flexwerkers tegen te gaan. Hierdoor neemt ook het aantal langdurig arbeidsongeschikten af. Door de introductie van premiedifferentiatie voor grote(re) werkgevers met de invoering van de Wet BeZaVa (Wet beperking ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid vangnetters) is echter al een deel van de besparing op de uitkeringslasten bereikt. Als invoeringsdatum gaan we uit van 1 januari 2024.

22. Anticumulatie Ziektewet/WW

Anticumulatie houdt in dat voor zieke werklozen en voor werknemers van wie de dienstbetrekking eindigt bij ziekte (uitzendkrachten en einddienstverbanders) de WW-periode doorloopt. Dat betekent dat personen na het verlaten van de ZW minder WW-rechten overhouden of zelfs niet meer in aanmerking komen voor een WW. Dit leidt tot een besparing op de WW en gedeeltelijke weglek naar de bijstand. Ook heeft de maatregel een doorwerking voor werklozen die in de WIA terechtkomen. Voor hen geldt dat de al genoten WW-duur in mindering wordt gebracht op de duur van de loongereleerde uitkering in de WGA, waardoor personen eerder doorstromen naar de lagere vervolguitering. Dit leidt tot een besparing op de WIA-uitkeringslasten en gedeeltelijke weglek naar de TW. Als invoeringsdatum gaan we uit van 1 juli 2023.

23. Verruiming aantal wachtdagen ZW

De ZW/BW-uitkering gaat in dit geval pas in na vijf dagen ziekte in plaats van twee. Voor uitzendkrachten geldt dat de eerste vijf ziektedagen er geen recht bestaat op een uitkering of loondoorbetaling. Einddienstverbanders, waarvan het contract afloopt voor of gedurende de eerste vijf ziektedagen, krijgen ook te maken met een uitbreiding van het aantal wachtdagen. De genoemde besparing heeft alleen betrekking op de ZW-lasten. De maatregel leidt ook tot een besparing bij werkgevers, voor zover dit niet wordt geregeld in cao's. Als invoeringsdatum gaan we uit van 1 juli 2023.

24. Maatmanloon maximeren op maximumdagloon

Het maatmanloon (het laatstverdiende loon dat iemand had voordat hij/zij ziek werd) wordt voor de berekening van het

AO-percentage gemaximeerd op het maximum dagloon in de WIA. Het maximum dagloon bedraagt ruim 57.000 op jaar-basis. Effect van de maatregel is dat personen met een maatmanloon boven het maximum dagloon eerder in een lagere arbeidsongeschiktheidsklasse vallen of in het geheel hun recht op een WIA-uitkering verliezen. De WIA dekt voor de groep die een loon heeft boven het maximale dagloon niet meer de volledige inkomensderving. In de raming is uitgegaan van invoering per 1 juli 2023 voor nieuwe ziektegevallen.

25. Afschaffing tegemoetkoming arbeidsongeschikten

(Gedeeltelijk) arbeidsongeschikten komen in aanmerking voor een tegemoetkoming van circa 183 euro netto per jaar, als vergoeding voor de eventuele extra kosten die zij hebben als gevolg van hun ziekte of handicap. Deze AO-tegemoetkoming wordt afgeschaft. Dit heeft een (klein) negatief effect op het besteedbaar inkomen van (gedeeltelijk) arbeidsongeschikten. Deze maatregel vergt een wetswijziging. Effectuering per 1 januari 2024. Het is ook mogelijk enkel voor nieuwe instroom de AO-tegemoetkoming af te schaffen. De oploop naar het structurele besparingsbedrag verloopt dan langzamer.

26. Aanpassing 3x3 criterium in de WIA

Bij de vaststelling van het arbeidsongeschiktheidspercentage wordt gekeken naar het verschil tussen het loon dat men verdiende en het loon dat men nog kan verdienen. Het gaat bij dit laatste om algemeen geaccepteerde arbeid. Bij de in aanmerking te nemen arbeid wordt gekeken of er drie functies te vinden zijn die men nog zou kunnen vervullen. Deze functies moeten ieder tenminste drie arbeidsplaatsen vertegenwoordigen. Wanneer er geen drie functies geduid kunnen worden die minimaal drie arbeidsplaatsen vertegenwoordigen is men volledig arbeidsongeschikt.

Door de eis van 3x3 te versoepelen tot een eis van drie functies met in totaal minimaal negen arbeidsplaatsen zullen minder mensen volledig arbeidsongeschikt worden verklaard. De aanpassing vergt aanpassing van het Schattingsbesluit (met voorhang in de Kamer). In de raming is uitgegaan van invoering per 1 juli 2023. In de raming is er alleen gerekend met een besparing op de WGA 80-100, omdat informatie over het aantal geduide functies in de IVA niet beschikbaar is. Daarmee is de raming mogelijk een (forse) onderschatting van de werkelijke besparing.

27. Deeltijdfictie bij beoordeling mate van arbeidsongeschiktheid

Op dit moment wordt er bij werkgevers nagevraagd of functies ook in deeltijd beschikbaar zijn. In dat geval komen functies in verschillende urenomvangen voor in het functiebestand. In de huidige arbeidsmarkt bestaan functies – in principe – in deeltijd. Vaak is de urenomvang onderdeel van onderhandeling tussen werkgever en werknemer. Daarnaast bestaat het recht op deeltijd werk met de Wet flexibel werken. Deze maatregel houdt in dat van alle functies in het CBBS wordt aangenomen dat ze ook in deeltijd bestaan. Hierdoor worden mensen met een urenbeperking (gemiddeld) meer arbeidsgeschikt verklaard.

28. Aanpassen arbeidsongeschiktheidsklassen WGA 35-99

De eis dat minstens 50 procent van de restverdiencapaciteit moet worden verdiend om in aanmerking te komen voor een loonaanvullingsuitkering gaat ook gelden voor mensen met een AO-percentage van 80-99 procent. Dit heeft effect in zowel de WGA als in de IVA (ook in de IVA zijn er gerechtigden die 80-99 procent arbeidsongeschikt zijn). De maatregel kan ertoe leiden dat een WIA-gerechtigde met een zeer beperkte restverdiencapaciteit een erg grote financiële prikkel krijgt deze te benutten.

29. Verlaging uitkeringen WIA voor risque social

Een aantal (forse) besparingsopties is binnen de huidige vormgeving van de WIA niet mogelijk, omdat internationale verdragen bepalen dat voor beroepsrisico's bepaalde maatregelen niet mogen. Een oplossing hiervoor zou zijn binnen de WIA een onderscheid te maken tussen twee risico's: beroepsgelateerd (risque professionnel) en niet-beroepsgelateerd (risque social). Dit vergt een wetswijziging. Als het onderscheid wordt gemaakt, kan de uitkeringshoogte voor risque social gelijk worden aan het sociaal minimum (70 procent WML). Risque professionnel blijft gelijk aan de huidige WIA. Hiervoor is een stelselwijziging noodzakelijk, waarvan het beleids- en wetstraject geruime tijd vergt. Ook heeft de uitvoering tijd nodig om zich voor te bereiden op de wijziging (ontwikkeling lijst met beroepsziekten en aanpassing claim-beoordeling). Het ontwikkelen van een lijst met beroepsziekten kan lastig zijn, want sommige redenen voor arbeidsongeschiktheid zijn niet eenvoudig onder de noemer sociaal risico of beroepsrisico te brengen. In de raming is uitgegaan van invoering per 1 juli 2023. Vervolgens kan de wijziging alleen betrekking hebben op nieuwe ziektegevallen. Het eerste effect is dan – vanwege twee jaar loondoorbetaling en aangenomen 12 maanden gemiddelde loongerelateerde fase – zichtbaar vanaf 1 juli 2026. De uitvoeringskosten zijn onzeker en afhankelijk van de precieze vormgeving van de maatregel.

30. Stress-gerelateerde klachten in WIA deels uitsluiten

Binnen de WGA is 43% van de uitkeringen gerelateerd aan psychische stoornissen, en binnen de IVA 12%. Binnen deze groep gaat het veelal om stress-gerelateerde stoornissen (ca. 60%). Zo gaat het in 36% van de gevallen om depressiviteit, 11% om burn-out, en 11% om stress-gerelateerde aanpassingsstoornissen. Door deze ziektebeelden uit te sluiten van de WIA, zou structureel mogelijk ca. 1,0 mld. kunnen worden bespaard (op in totaal structureel ca. 11,5 mld. aan WIA-uitgaven). Dit is een grove inschatting. N.B. Geestesziektes e.d. worden niet uitgesloten van de WIA. In de uitvoering kan het complex zijn om vast te stellen of klachten het gevolg zijn van stress of andere factoren (of een samenloop) en juridisch zal moeten worden bezien of een onderscheid op basis van ziektebeeld te rechtvaardigen valt. Wel weten we uit het buitenland dat de toegankelijkheid tot AO-regelingen kan worden beperkt. Zo hanteren bijvoorbeeld Duitsland en Oostenrijk een limitatieve lijst waar stress-gerelateerde klachten niet op staan. In het buitenland is doorgaans risqué professional en risqué social ook gesplitst (zie maatregel 29). Invoering per 01-01-2024 voor nieuwe instroom.

31. WIA op WML-niveau brengen

De loonaanvullingsuitkering in de WGA wordt afgeschaft. Daarmee resteert nog de loongerelateerde uitkering (analoog aan de WW) en de daaropvolgende vervolguitering (max. 70% WML). De uitkering in de IVA wordt verlaagd tot 75% van het WML. Ook in de IVA wordt allereerst een loongerelateerde periode ingevoerd analoog aan de WGA. Het afschaffen van een loongerelateerde periode in de WGA of het niet invoeren van deze periode in de IVA in combinatie met deze maatregel is niet mogelijk (of zinvol), omdat er dan recht ontstaat op WW in het begin van de WIA-uitkering. In de raming is rekening gehouden met een weglek naar de Toeslagenwet van 10%. Daarnaast kan er op verschillende manieren worden omgegaan met inkomstenverrekening:

1. Van elke verdiende euro wordt 70% op de uitkering van de uitkeringsgerechtigde gekort, zoals ook geldt in de bijstand en de WW.
2. Er vindt geen korting op de uitkering plaats zolang de arbeidsinkomsten niet groter zijn dan het verschil tussen het laatstverdiende loon en het minimumloon. Daarboven wordt 70% van elke verdiende euro gekort op de uitkering. Dit geeft een sterkere stimulans om te werken.

WIA-gerechtigden die na invoering van de maatregel ziek worden en later ook arbeidsongeschikt worden verklaard zullen een lagere uitkering ontvangen dan onder het huidige systeem. Gemiddeld is de uitkering ca. 23% lager in de WGA 80-100 en ca. 31% lager in de IVA.

32. Samenwonende arbeidsongeschikten maximaal 150 procent uitkering

In deze beleidsoptie wordt voor huishoudens met meer dan één WIA-uitkering de uitkeringshoogte beperkt tot 150 procent van een maximale uitkering. Elke persoon ontvangt dus 75 procent van zijn uitkering. Zowel uitvoeringstechnisch als juridisch kent deze maatregel belangrijke complicaties. Uitvoeringstechnisch speelt het punt dat het UWV zijn uitkeringen individueel registreert en geen zicht heeft op het inkomen van partners, tenzij sprake is van een uitkering krachtens de Toeslagenwet. Juridisch is het ingewikkeld dat werknemers individueel premie betalen over hun loon en dat vervolgens hun uitkering mede wordt bepaald op basis van een eventuele uitkering van hun partner. Dit staat op gespannen voet met het verzekeringskarakter van de WIA. Invoering is op zijn vroegst mogelijk per 1 juli 2023.

33a. Verlaging alle AO-uitkeringen en ZW-uitkering met 5 procent

Verlaging van alle AO (WAO, WAZ, IVA, WGA, Wajong) en ZW-uitkeringen waarvan het niveau nu nog 75 procent van de grondslag betreft naar 70 procent en waarvan het niveau 70 procent van de grondslag betreft naar 65 procent. Dit vergt wetswijzigingen. In de raming is uitgegaan van invoeringsdatum van 1 juli 2023. Er zijn enkele belangrijke aandachtspunten bij deze maatregel:

1. De maatregel wordt in de WGA actief in de loongerelateerde fase. Dit heeft consequenties voor de WW (gelijkmatig verlagen of aanvulling vanuit WW toestaan) die niet zijn meegenomen in de raming.
2. In de raming is rekening gehouden met hogere uitgaven in de TW (Toeslagenwet) door uitkeringen onder het sociaal minimum.
3. Voor de WAO en WAZ geldt een overgangstermijn van zes maanden.
4. De verlaging in de ZW-uitkering is niet doorgevoerd voor vrouwelijke werknemers die ziek zijn als gevolg van zwangerschap of bevalling, werknemers die tijdelijk niet kunnen werken als gevolg van orgaandonatie en personen die in aanmerking komen voor een no-riskpolis.

33b. Verlaging alle AO-uitkeringen en ZW-uitkering met 10 procent

Zie toelichting bij 31a.

34. Wajong-uitkering naar 70 procent van het WML

Wajongers zonder arbeidsvermogen (duurzaam dan wel tijdelijk) krijgen 75 procent van het WML (wettelijk minimumloon) als uitkering. Met deze maatregel wordt dit teruggebracht naar 70 procent. Hiermee wordt de uitkering binnen de Wajong gelijkgetrokken met die binnen Participatiewet. Raakt mogelijk aan het VN-verdrag Handicap, waardoor een ge gronde reden nodig is om deze besparing door te voeren. Met de hier voorgestelde uitwerking wordt ruim drie jaar voorbereidingstijd gegeven op de teruggang in inkomsten. Eventueel is het mogelijk ook een bepaald overgangsrecht op te nemen.

35. Wajong-uitkering conform bijstand tot 21 jaar

In de bijstand geldt tot 21 jaar een lagere uitkering in verband met de onderhoudsplicht van ouders. In de Wajong bestaat geen verschil in uitkeringshoogte op basis van leeftijd. Met deze maatregel wordt een verlaging van de hoogte van de uitkering in de Wajong tot 21 jaar gerealiseerd voor nieuwe instroom. Redenatie achter de maatregel is dat tot 21 jaar ouders een verantwoordelijkheid hebben voor hun kinderen.

36. Wazo-uitkering maximeren voor uitkeringsgerechtigden

Vrouwen die met zwangerschaps- en bevallingsverlof (Wazo) gaan en een uitkering hebben (WW, WIA of Ziektewet), hebben volgens de Wazo recht op 100 procent van het laatstverdiende loon (tot het maximale dagloon). In de WW, WIA of ziektewet ontvangen zij 75 of 70 procent van een lager percentage afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid. Met deze maatregel ontvangen vrouwen in een uitkeringssituatie geen hogere uitkering (gebaseerd op het voormalig loon) als zij zwanger of net bevallen zijn.

37. Stopzetten ESB-regeling

De subsidieregeling voor scholing en re-integratie van personen met arbeidsbeperkingen en ernstig scholingsbelemmerden (ESB-regeling) maakt onderdeel uit van het re-integratiebudget van de Wajong. Het zorgt ervoor dat ernstig gehandicapte jongeren naar aangepaste scholingsinstituten kunnen. Deze instituten staan verspreid over het land, en bedienen daarmee effectief voornamelijk de directe omgeving. De huidige subsidieperiode loopt tot 2024. Met deze maatregel wordt de subsidie per 2024 niet voortgezet, waardoor er een besparing is te realiseren per 2026.

AOW

38. Verlagen IOAOW met 10 euro per maand

De inkomensondersteuning AOW (IOAOW) is een aanvullende inkomensondersteuning voor AOW-gerechtigden die bovenop de AOW-uitkering komt. De hoogte is afhankelijk van de AOW-opbouw en bedraagt bij volledige opbouw 25,63 euro in de maand. Deze maatregel betreft een verlaging van de IOAOW met 10 euro per maand voor nieuwe en bestaande gevallen. Verlaging van het bedrag kan per AmvB. Daarvoor staat een standaarddoorlooptijd van een half jaar.

39. Afschaffen inkomensondersteuning AOW (IOAOW)

De inkomensondersteuning AOW (IOAOW) is een aanvullende inkomensondersteuning voor AOW-gerechtigden die bovenop de AOW-uitkering komt. De hoogte is afhankelijk van de AOW-opbouw en bedraagt bij volledige opbouw 25,63 euro in de maand. Deze maatregel betreft zowel afschaffing voor nieuwe als bestaande gevallen. Voor de afschaffing is een wetswijziging nodig. Om alle demografische effecten goed mee te nemen wordt de structurele opbrengst pas in 2060 behaald.

40. AOW: invoering kostendelersnorm

Op dit moment kent de AOW een andere kostendelersnorm dan andere socialezekerheidsregelingen. Met het invoeren van een generieke kostendelersnorm, wordt deze uitzondering opgeheven. Dit betekent dat indien twee of meer meerderjarige personen die in dezelfde woning hun hoofdverblijf hebben, een AOW-uitkering volgens de kostendelersnorm van 50 procent van het minimumloon wordt uitgekeerd. Het is niet relevant of men voor elkaar zorgt. Er wordt geen uitzondering gemaakt voor eerstegraad bloedverwanten. Voor invoering is een wetswijziging nodig. Indien wel een uitzondering wordt gemaakt voor eerstegraads bloedverwanten, levert de maatregel structureel 18 miljoen euro op.

41. AOW: dubbele AHK uit referentieminimumloon

De hoogte van de minimumuitkeringen is gekoppeld aan het zogeheten referentieminimumloon. Voor de AOW wordt nu gerekend met een dubbele algemene heffingskorting, waardoor het referentieminimumloon voor de AOW hoger ligt en de netto AOW-uitkering ook. In alle andere socialezekerheidsregelingen wordt er geen rekening gehouden met een dubbel recht op algemene heffingskorting. Om deze reden is de AOW dus hoger dan bijvoorbeeld de AIO (Aanvullende Inkomensvoorziening Ouderen). In deze beleidsvariant wordt de dubbele algemene heffingskorting bij de AOW in 20 jaar teruggebracht naar eenmaal de algemene heffingskorting. De redenering kan zijn dat uitkeringen die een minimuminkomen moeten bieden, allemaal dezelfde hoogte zouden moeten hebben. Met deze maatregelen wordt de AOW op hetzelfde niveau gebracht als de AIO, en worden de uitkeringen op minimumniveau allen op eenzelfde wijze afgeleid van het referentie-minimumloon. Deze maatregel leidt tot lagere AOW-uitgaven omdat de AOW-uitkering minder wordt verhoogd. Dat leidt tot een daling van de AOW-uitkering in reële termen. De uitgaven aan bijstand voor personen vanaf de AOW-leeftijd (AIO), zal toenemen voor mensen met een onvolledige AOW. Voor de aanpassing is een wetswijziging nodig.

42. Individualisering AOW: alleenstaanden-AOW naar 50 procent van referentieminimumloon

De individualisering wordt vormgegeven door de netto AOW-uitkering van alleenstaanden in twintig jaar terug te brengen van 70 procent van het referentieminimumloon naar 50 procent. Deze maatregel voorziet in een gelijke behandeling van individuen, ongeacht hun leefvorm. Hierdoor nemen de AOW-uitgaven af en verbetert het houdbaarheidssaldo. De uitgaven aan bijstand voor AOW-gerechtigden (AIO) nemen toe. Per saldo treedt een besparing op. Voor invoering is een wetswijziging nodig.

43. AOW- en pensioenleeftijd 1 jaar hoger

Deze maatregel gaat uit van een stapsgewijze verhoging van de AOW- en pensioenleeftijd met structureel één jaar. De AOW-leeftijd wordt tussen 2023 en 2027 met stappen van vier maanden per jaar verhoogd, gevolgd door een stap van één maand in 2027, zodat de AOW-leeftijd vanaf 2027 één jaar hoger dan in het basispad. Hierdoor dalen de AOW-uitgaven en nemen de uitgaven aan overige socialezekerheidsregelingen toe. De belasting en premie-inkomsten nemen toe. Per saldo treedt een besparing op. Voor invoering is een wetswijziging nodig.

44. AOW: 1-op-1 koppeling AOW-leeftijd aan levensverwachting

Door deze maatregel zou de AOW-leeftijd 100 procent meestijgen met de levensverwachting. In het pensioenakkoord van 2019 is overeengekomen dat de koppeling van de AOW aan de levensverwachting wordt versoepeld van een een-op-een-koppeling tot een tweederdekoppeling. Deze maatregel voorziet in het invoeren van een een-op-een-koppeling, zodat met ingang van 2025 de stijging van de AOW-leeftijd gelijke tred houdt met de ontwikkeling van de levensverwachting. Hierdoor dalen de AOW-uitgaven en nemen de uitgaven aan overige socialezekerheidsregelingen toe. De belasting en premie-inkomsten nemen toe. Per saldo treedt een besparing op. Op de korte termijn treedt geen besparing op, omdat de ingangsdatum nog niet divergeert. Voor invoering is een wetswijziging nodig.

Kindregelingen

45. Tegemoetkoming ouders meer in lijn met kosten kinderen

In de beleidsdoorlichting tegemoetkoming ouders is een variant uitgewerkt waarin de kostendekkendheid van de tegemoetkoming gelijkmatiger wordt verdeeld per kind en per leeftijdscategorie meer in lijn wordt gebracht met de kosten voor kinderen. Die variant bestaat uit verschillende deel-maatregelen. Enkele hiervan worden onderstaand separaat uitgewerkt. Of de mate van tegemoetkoming in die ombuigingsvariant ouders nog voldoende financiële ruimte biedt voor de kosten van kinderen is vooral een politieke afweging. Hiervoor ontbreekt een vastgestelde norm. De groepen met het grootste risico op armoede (alleenstaanden en grote gezinnen met een laag inkomen) worden in die variant extra getroffen door de stapeling van besparingen. Naar mate het inkomen stijgt is het negatieve inkomenseffect kleiner, omdat de tegemoetkoming dan een kleiner aandeel in het inkomen inneemt.

45a Verlagen kinderbijslag 0-11 jarigen met 47 euro per kwartaal

Eén van de deelmaatregelen is de verlaging van de kinderbijslag voor 0-11 jarigen met 47 euro per kwartaal. De inkomenseffecten zijn groter naar mate het gezin meer kinderen heeft in de betreffende leeftijd.

45b Afschaffen van de WKB-verhoging voor 12-15 jarigen

Afschaffen van de WKB-verhoging voor 12-15 jarigen is één van de deel-maatregelen in de uitwerking voor een gelijkmatigere kostendekkendheid in de tegemoetkoming ouders. Deze deel-maatregel treft ouders met lage- en middeninkomensmens.

45c Een verlaging van de alleenstaande ouder-kop in de WKB met 600 euro

Verlaging van de alleenstaande ouder-kop in de WKB met 600 euro is één van de deel-maatregelen in de uitwerking voor een gelijkmatigere kostendekkendheid in de tegemoetkoming ouders. Deze maatregel treft alleenstaande ouders. Deze groep heeft een bovengemiddeld risico op kinderarmoede.

46. Naar een meer inkomensafhankelijke tegemoetkoming ouders

Deze variant zet in op meer gerichte ondersteuning naar draagkracht. In de variant wordt de AKW fors verlaagd (-42 procent) en dit wordt deels teruggesluisd via de WKB (+25 procent, exclusief de alleenstaande ouderkop en de verhogingsbedragen naar leeftijdsklasse). Omdat per saldo wordt bezuinigd, neemt de tegemoetkoming ouders af. Daarbij vindt een herverdeling plaats van grote gezinnen naar kleine gezinnen en van hoge naar lage en middeninkomens. Verlaging van de AKW heeft een groter effect bij een lager inkomen (aandeel van de kinderbijslag in het totale inkomen is groter), maar dit wordt (deels) gecompenseerd door de verhoging van de WKB. In aanvulling op deze variant zou een versimpeling doorgevoerd kunnen worden door de AKW en WKB samen te voegen tot één inkomensafhankelijke kindregeling, en die onder te brengen bij één uitvoerder i.p.v. de huidige twee (nu de Belastingdienst en de SVB). Deze stelselwijziging wordt nader verkend in het vervolg op IBO Toeslagen.

47. Kindgebonden budget 1 jaar niet indexeren

De bedragen van het kindgebonden budget worden in 2023 niet geïndexeerd. Hierdoor blijven de normbedragen voor het kindgebonden budget in 2023 op het niveau van 2022. Door de geringe omvang van de maatregel zijn de (negatieve) inkomenseffecten beperkt. Het maximale recht op kindgebonden budget in 2023 voor een huishouden met twee kinderen is ca. 2.530 euro voor een paar en 5.885 euro voor een alleenstaande. Bij niet-indexeren in 2023 komen de bedragen ca. 30 en 65 euro lager uit.

48. Kinderopvangtoeslag: 1 jaar niet indexeren max. uurprijs en inkomensgrenzen

De maximum uurprijs en de inkomensgrenzen worden voor 1 jaar niet geïndexeerd. Verondersteld is dat instellingen, in lijn met de kostenontwikkeling, hun uurprijzen wel verhogen. Dit heeft een beperkt negatief effect op toegankelijkheid en

arbeidsparticipatie. De maatregel vergt zowel wetswijziging als een wijziging van de AMvB en kan op zijn vroegst per 1 januari 2023 worden ingevoerd (dit vergt een zeer krappe planning).

49. Minder kinderopvangtoeslag vanaf 2e kind

Op dit moment hebben alle huishoudens voor een tweede kind (e.v.) recht op minstens 67,6 procent kinderopvangtoeslag van de maximum uurprijs. Met deze maatregel wordt de tweede kindtabel afgebouwd naar 33,3 procent. De maatregel vergt aanpassing per AMvB en kan op zijn vroegst per 1 januari 2023 worden ingevoerd. De maatregel heeft negatieve inkomens- en participatiegevolgen voor midden- en hogere inkomens met twee of meer kinderen.

50. Kinderbijslag voor maximaal 3 kinderen

In deze variant wordt de kinderbijslag met ingang van 2023 beperkt tot maximaal 3 kinderen. Circa 4% van het aantal gezinnen met recht op kinderbijslag wordt hierdoor geraakt. De systematiek van aflopende kindbedragen is niet aanwezig in de kinderbijslag, voor een vierde kind ontvangt een gezin evenveel kinderbijslag als voor het eerste, tweede of derde kind. Dit terwijl de kosten van een extra kind relatief afnemen omdat er zich schaalvoordelen voordoen. Deze variant heeft een negatief inkomenseffect op grote gezinnen. Bij deze variant zijn nog een aantal keuzes te maken over wanneer er precies sprake is van een 4e kind.

51. Halveren van alleenstaande ouderkop in het kindgebonden budget

Uit de beleidsdoorlichting blijkt dat de kostendekkendheid van de tegemoetkomingen voor ouders bij alleenstaanden fors hoger is dan bij paren. Om de kostendekkendheid meer in lijn te brengen kan het bedrag dat alleenstaanden extra krijgen, de alleenstaande ouderkop (alo-kop), verlaagd worden. In een nadere analyse naar de mate waarmee met de kindregelingen tegemoet wordt gekomen aan de kosten van kinderen en het risico op armoede bij diverse huishoudsamenstellingen 25, bleek echter dat er voor alleenstaande ouders een goede balans is tussen de hoogte van de tegemoetkomingen en het beperken van het risico op armoede. Voor alleenstaande ouders is het armoederisico in absolute en relatieve zin hoog. Het verlagen van de alo-kop is dan ook niet in lijn met het terugdringen van kinderarmoede. In deze variant is de alo-kop met 50% verlaagd. Bij maximaal recht betekent dit een verlaging van ca. € 1.600 per jaar voor een alleenstaande. Het afschaffen van de alo-kop zorgt hiermee voor grote negatieve inkomenseffecten voor alleenstaande ouders (zowel bijstandsgerechtigden als werkenden met een laag- of middeninkomen) en treft hiermee huishoudens met een relatief hoog armoederisico. Naar mate het inkomen van de alleenstaande ouder stijgt is het inkomenseffect kleiner, omdat het kindgebonden budget dan een kleiner aandeel in het inkomen inneemt.

52. Verlagen AKW-bedragen met ca. 7 procent (terugdraaien verhoging RA)

Voor het verlagen van de kindbedragen in de AKW is een wetswijziging nodig. Dit is mogelijk per 2024. Het verlagen van de kindbedragen met 7 procent levert structureel ca. 250 miljoen euro op. Dit betekent dat de kindbedragen voor 0-5 jarigen, 6-11 jarigen en 12-17 jarigen op jaarbasis respectievelijk 62, 75 en 89 euro lager uitkomen. Voor een gezin met twee kinderen tussen de 6 en 11 jaar betekent dit een verlaging van 150 euro op jaarbasis. De koopkrachteffecten zijn relatief groter (negatiever) voor lage inkomens dan voor hoge inkomens.

53. Verlagen kinderopvangtoeslag (terugdraaien intensivering RA)

Terugdraaien van de RA-intensivering vergt aanpassing van het Besluit Kinderopvangtoeslag (AMvB). Invoering is op zijn vroegst per 2022 haalbaar, gezien de procedure die nodig is om de aanpassing te realiseren (incl. voorhang) en uitvoering voor te bereiden. Deze maatregel in de KOT levert structureel circa 310 miljoen euro op. De verlaging van de toeslagpercentages (met behoud van de vaste voet) heeft voor de meeste ouders negatieve inkomenseffecten. Hierdoor wordt (meer) werken minder lonend, wat een negatief effect heeft op de arbeidsparticipatie. Tot slot versterkt het terugdraaien van de RA-intensivering het 'jojobeleid': de afgelopen jaren zijn er al schommelingen geweest in de hoogte van de KOT. Dit zorgt voor onzekerheid bij ouders en aanbieders over de hoogte van de KOT.

Anw

54. Beperken duur van de Anw-uitkering tot 1 jaar

Bij deze variant krijgt de Anw-regeling het karakter van een gewenningsuitkering. De doelgroep en de overige voorwaarden blijven onveranderd. De maatregel heeft een licht positief effect op de werkgelegenheid, omdat nabestaanden worden gestimuleerd actief te worden op de arbeidsmarkt. Er zijn negatieve inkomenseffecten doordat de Anw-uitkering bruto ca. 200 euro hoger is dan een bijstandsuitkering. Daarnaast kent de Anw veel ruimere voorwaarden op het gebied van bijverdiensten, inkomen en vermogen dan de bijstand. De maatregel kent een oploep omdat deze gaat gelden voor nieuwe instroom.

55. Verrekenen van alle inkomsten in de Anw

Bij deze variant richt de regeling zich nog meer op nabestaanden die deze uitkering nodig hebben om over een minimumuitkering te beschikken. Alle inkomsten worden verrekend waarbij het niet uitmaakt of het inkomen uit arbeid, een andere uitkering, pensioenuitkering of private uitkering komt. De maatregel heeft een licht positief effect op de werkgelegenheid. Voor nabestaanden die onder het nieuwe regime instromen geldt dat door de striktere inkomstenverrekening

²⁵ Tweede Kamer, 2019-2020, 30 982, nr. 52

de Anw-uitkering lager uitvalt, of tot nihil wordt gereduceerd.

56. Beperken doelgroep met minderjarig kind in de Anw

Het recht voor nabestaanden met een minderjarig kind wordt beperkt, waarbij de duur van de uitkering wordt gekoppeld aan de leeftijd van het jongste kind, namelijk 5 jaar (aansluitend bij de participatiewet). Een alternatieve mogelijkheid zou zijn om dit te koppelen aan een leeftijd van bijvoorbeeld 12 jaar (kind gaat middelbaar onderwijs volgen en het is voor de ouder gemakkelijker om te participeren op de arbeidsmarkt). Dit alternatief zou 58 miljoen euro structureel opleveren. De maatregel heeft een licht positief effect op de werkgelegenheid. Nabestaanden met minderjarige kinderen worden, eerder dan in de huidige regeling, gestimuleerd om actief te worden op de arbeidsmarkt. Er zijn negatieve inkomenseffecten doordat de Anw-uitkering bruto ca. 200 euro hoger is dan een bijstandsuitkering. Daarnaast kent de Anw veel ruimere voorwaarden op het gebied van bijverdiensten, inkomen en vermogen dan de bijstand.

57. Afschaffen Anw-regeling voor nieuwe instroom

Deze variant heeft als uitgangspunt dat iedereen kan werken of zich kan verzekeren. Een publieke nabestaandenregeling die een te verzekeren risico dekt voor de huidige doelgroep, is daarmee niet langer nodig. De maatregel heeft een positief effect op de werkgelegenheid, omdat nabestaanden worden gestimuleerd actief te worden op de arbeidsmarkt. Er zijn negatieve inkomenseffecten doordat de Anw-uitkering bruto ca. 200 euro hoger is dan een bijstandsuitkering. Daarnaast kent de Anw veel ruimere voorwaarden op het gebied van bijverdiensten, inkomen en vermogen dan de bijstand.

58. Afschaffen Anw-tegemoetkoming

De Anw-tegemoetkoming is een toelage die alle Anw-gerechtigden sinds 2006 maandelijks naast hun uitkering ontvangen. De toelage bedraagt in 2021 17,67 euro per maand. Het afschaffen leidt tot een afname van de koopkracht van Anw-gerechtigden. Het afschaffen van de Anw tegemoetkoming vergt een wetswijziging.

Overig

59. Verlagen maximumdagloon tot modaal loon

De maatregel houdt in dat voor de werknemersverzekeringen, WW, ZW en WIA, de uitkeringshoogte niet wordt gebaseerd op het (maximum) dagloon (ca. 4800 euro bruto per maand) maar maximaal op het modaal inkomen (ca. 2800 euro bruto per maand). Het verlagen van het dagloon resulteert in een budgettaire besparing en vergroot tevens de prikkel voor mensen in de WW om werk te zoeken. Tegelijkertijd vermindert deze maatregel de inkomensbescherming voor mensen die gebruik maken van (een van) de werknemersverzekeringen. Het geraamde budgettaire effect gaat uit van ingangsdatum 1 juli 2023 en neemt geen gedrags- en werkgelegenheidseffecten mee, en tevens het effect op de inkomstenkant van de begroting niet mee. Verder geldt de aangepaste uitkeringshoogte uitsluitend voor nieuwe instroom vanaf de ingangsdatum. In de WW en ZW wordt het structurele besparingsbedrag al gehaald in 2026, in de WIA duurt dit tot 2060.

60a. Niet-indexeren WML (incl. doorwerking uitkeringen)

Met deze maatregel wordt het wettelijk minimumloon (WML) voor een periode van een jaar niet geïndexeerd. Hierdoor worden de uitkeringen die met het WML meestijgen automatisch ook niet geïndexeerd. Uitkeringen die met het WML meestijgen zijn onder andere de AOW, bijstand en de Wajong. Niet-indexeren van het WML is op grond van de wet niet mogelijk en vereist wetswijziging. Invoering is mogelijk per juli 2023. De budgettaire opbrengst is in grote mate afhankelijk van de verwachte contractloontwikkeling en is daarmee onzeker. Alleen het effect op de uitkeringslasten in de sociale zekerheid is meegenomen; eventuele werkgelegenheidseffecten of bijvoorbeeld het effect op toeslagen en de loonkosten van de overheid zitten niet in de raming.

60b. Niet-indexeren WML (incl. doorwerking uitkeringen excl. AOW)

Met deze maatregel wordt het wettelijk minimumloon (WML) voor een periode van een jaar niet geïndexeerd. Zoals in de voorgaande maatregel aangegeven is niet indexeren van het WML op grond van de wet niet mogelijk, dat vereist een wijziging van de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag. Hierdoor worden de uitkeringen die met het WML meestijgen automatisch ook niet geïndexeerd. Uitkeringen die met het WML meestijgen zijn onder andere de AOW, bijstand en de Wajong. Het is onder de huidige wet- en regelgeving tevens niet mogelijk de AOW uit te zonderen van indexatie. Hiervoor is wetswijziging nodig, zo moet in de Algemene Ouderdomswet de koppeling met de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag worden aangepast. Ook zal er aanpassing nodig zijn om de indexatiesystematiek in dat geval voor de AOW te regelen (bijvoorbeeld in de Algemene Ouderdomswet zelf). Dit vergt wetswijziging waardoor invoering op zijn vroegst mogelijk is per juli 2023. De budgettaire opbrengst is in grote mate afhankelijk van de verwachte contractloontwikkeling en is daarmee onzeker. Alleen het effect op de uitkeringslasten in de sociale zekerheid is meegenomen; eventuele werkgelegenheidseffecten of bijvoorbeeld het effect op toeslagen en de loonkosten van de overheid zitten niet in de raming.

61a. Verlagen WML met 5 procent (incl. doorwerking uitkeringen)

Met deze maatregel wordt het wettelijk minimumloon (WML) met 5 procent verlaagd. Hierdoor worden de uitkeringen die

met het WML meestijgen automatisch ook verlaagd. Uitkeringen die met het WML meestijgen zijn onder andere de AOW, bijstand en de Wajong. Ontkoppeling met ontwikkeling van contractlonen, en dus eventuele verlaging van het WML, is slechts onder bepaalde voorwaarden mogelijk (per AMvB). Er dient dan sprake te zijn van een bovenmatige loonontwikkeling en een ongunstige volumeontwikkeling in de socialezekerheidsregelingen waarbij ook een verzwaarde procedure met voorhang is voorgeschreven. Verlaging van het WML zonder deze voorwaarden vergt wetswijziging en is op zijn vroegst mogelijk per juli 2023. Alleen het effect op de uitkeringslasten in de sociale zekerheid is meegenomen; eventuele werkgelegenheidseffecten of bijvoorbeeld het effect op toeslagen en de loonkosten van de overheid zitten niet in de raming. Het CPB schat het werkgelegenheidseffect²⁶ als gevolg van deze variant op +0,3 procent.

61b. Verlagen WML met 5 procent (excl. doorwerking uitkeringen)

Met deze maatregel wordt het wettelijk minimumloon (WML) met 5 procent verlaagd. Zoals in eerdere maatregelen is aangegeven gelden hiervoor voorwaarden of is een wetswijziging nodig. Tegelijkertijd wordt gepoogd de automatische doorwerking hiervan op de socialezekerheidsuitkeringen teniet te doen/ te minimaliseren. Dit is geen juridische sinecure en betekent een doorbreking van de koppelingssystematiek. Het grootste deel van de socialezekerheidsuitkeringen is op de een of andere manier gekoppeld aan de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag; hetzij aan het WML per maand, het WML per dag, de stijging van het WML per maand/dag, etc. Deze koppeling zal in alle aan het WML gekoppelde uitkeringswetten moeten worden aangepast. Alternatief kan wellicht zijn de uitkeringsregelingen te koppelen aan een referentieminimumloon. Dit referentieminimumloon wijkt dan af van het daadwerkelijke minimumloon, alhoewel dit lastig uitlegbaar is. Hiervoor is tevens een wetswijziging nodig. Bij alle opties is de op dit moment aanwezige samenhang tussen de verschillende socialezekerheidswetten en het WML een belangrijk aandachtspunt. Het is de vraag of met de benodigde aanpassingen in de socialezekerheidswetten de samenhang met het WML kan worden gehandhaafd. Uitgegaan wordt van invoering per januari 2024, maar dit is onzeker gezien de met de maatregel gepaard gaande doorbreking van de huidige systematiek en bijbehorende wetswijzigingen. Het CPB schat de werkgelegenheidseffecten als gevolg van deze variant nihil. Bijgaande budgettaire reeks betreft de automatische doorwerking van een lager WML op de loonkostensubsidies (LKS).

62a. Afschaffen van de netto-netto koppeling tussen het WML en de minimum socialezekerheidsuitkeringen

De netto-nettokoppeling houdt in dat de nettobedragen in de Anw, AOW en bijstand meebewegen met de nettobedragen van het WML (en dit werkt weer door in de brutobedragen). Met deze maatregel wordt de netto-nettokoppeling in de Anw en bijstand afgeschaft en vervangen door een 50 procent-koppeling aan de ontwikkeling van het brutominimumloon (uitkeringen stijgen met de helft van het bruto WML). De netto-nettokoppeling in de AOW wordt buiten beschouwing gelaten. De juridische haalbaarheid van het schrappen van de huidige koppelingssystematiek van deze minimumuitkeringen is nog niet onderzocht. Deze maatregel vergt wetswijziging en is op zijn vroegst mogelijk per januari 2024. De budgettaire opbrengst is in grote mate afhankelijk van de verwachte contractloonontwikkeling en is daarmee onzeker. De structurele besparing is kan niet worden bepaald, omdat de besparing oneindig (jaar op jaar) cumuleert. Er is in de raming nog geen rekening gehouden met de afbouw van de dubbele heffingskorting in het referentieminimumloon. Deze zorgt momenteel reeds voor een lagere uitkomst uit de netto-nettokoppeling. Ook een eventueel effect op de toeslagen is niet meegenomen in de raming.

62.b Afschaffen netto-netto koppeling incl. AOW

Deze maatregel is hetzelfde als de voorgaande, maar dan met de AOW inbegrepen. Voor deze maatregel gelden dezelfde juridische kwesties als bij de voorgaande maatregel beschreven.

Fiscaal

Voor de uitvoeringskosten en uitvoerbaarheid, zie introductie Aandachtspunten fiscale maatregelen.

63. Fiscalisering AOW

De premieheffing voor de AOW wordt in 18 jaar met stappen van 1 procentpunt per jaar geleidelijk vervangen door financiering uit algemene middelen met verhoging van het tarief in de voormalige 1e en 2e schijf van de inkomstenbelasting. De uitzondering voor gepensioneerden op de premieplicht voor de AOW wordt afgeschaft. Hierdoor worden de tarieven voor de gecombineerde heffing (inkomstenbelasting en premie volksverzekeringen) in de eerste en tweede schijf voor ouderen en jongeren gelijk aan elkaar. De lasten voor de AOW worden daardoor over de levensloop verspreid. Deze aanpassing houdt een zeer ingrijpende wijziging in voor de aangifte voor internationale situaties.

64a. Verlagen aftoppingsgrens pensioensparen naar 60.000 euro

Opbouw van aanvullend pensioen over een inkomen tot de aftoppingsgrens wordt fiscaal gefaciliteerd met de omkeerregeel. Ook is het jaarlijkse rendement niet belast in box 3. Voor de opbouw van nettopensioen over het inkomen boven de aftoppingsgrens geldt alleen een box 3-vrijstelling. De aftoppingsgrens ligt in 2020 op 110.111 euro. De aftoppingsgrens kan worden verlaagd naar bijvoorbeeld 60.000 euro (ongeveer 1½x modaal). Een verlaging van de aftoppingsgrens leidt tot het naar voren halen van belastingopbrengsten en per saldo tot hogere belastingopbrengsten. Op lange termijn wordt

²⁶ Het werkgelegenheidseffect betreft het effect in procent op de structurele werkgelegenheid in banen

deze opbrengst gedrukt door lagere belastingopbrengsten uit pensioenuitkeringen, maar per saldo blijft sprake van een budgettaire opbrengst.

64b. Verlagen aftoppingsgrens pensioensparen naar 80.000 euro

Zie vorige maatregel, maar dan vormgegeven door de aftoppingsgrens te verlagen naar 80.000 euro (ongeveer 2x modaal).

65. Afschaffen afbouw algemene heffingskorting (AHK) door aanpassing van de tariefstructuur

De afbouw van de AHK maakt het belastingstelsel minder transparant, omdat het voor belastingplichtigen moeilijk is om inzichtelijk te krijgen wat de financiële consequenties zijn van veranderingen in hun inkomen (marginale druk). De AHK bouwt in 2023 af met 6,0 procent voor belastingplichtigen onder de AOW-leeftijd en met 3,1 procent voor belastingplichtigen boven de AOW-leeftijd. Met deze maatregel worden de tarieven in de voormalige tweede en derde schijf (=afbouwtraject AHK) met 6,0 procent verhoogd. Deze verhoging komt in plaats van de afbouw van de AHK.

66a. Aftrekposten omzetten in heffingskortingen variant a

Voor grote groepen belastingplichtigen geldt vanaf 2023 dat het effectieve aftrektarief nog steeds hoger is dan het basistarief van het tweeschijvenstelsel, ondanks de invoering van de tariefmaatregel grondslagverminderende posten uit het Belastingplan 2019. Dit wordt veroorzaakt door de afbouw van de algemene heffingskorting (AHK) en de ouderenkorting (OUK). Deze maatregel past voor posten die onder voornoemde tariefmaatregel vallen de bijtelling op de verschuldigde belasting aan zodanig dat het effectieve aftrektarief voor alle belastingplichtigen gelijk wordt aan het basistarief. Dit kan worden vormgegeven door voor alle belastingplichtigen een bijtellingspercentage toe te passen en daarbij het percentage vast te stellen op basis van het voor de betreffende belastingplichtige geldende IB-tarief + geldende afbouwpercentage AHK + geldende afbouwpercentage OUK +/- basistarief.

66b. Aftrekposten omzetten in heffingskortingen variant b

Zie vorige maatregel, maar dan vormgegeven door aftrekposten die vallen onder de tariefmaatregel om te zetten in heffingskortingen waardoor deze niet langer meetellen bij de vaststelling van het verzamelinkomen. Hierdoor gaat de te betalen belasting omhoog, maar tegelijkertijd worden heffingskortingen geïntroduceerd gelijk aan (van toepassing zijnde basistarief * aftrekpost). Hierdoor wordt de waarde van aftrekposten voor alle inkomens gelijkgetrokken en de doorwerking van aftrekposten op toeslagen beëindigd. De doorlooptijd van de IV-wijzigingen wordt geschat op minimaal anderhalf jaar. Deze wijziging loopt in de VA mee. Hier speelt ook een portfoliovraagstuk. Bij variant b. is de besparing 2,2 miljard euro, waarvan 1,0 miljard euro bij toeslagen.

67. IACK afschaffen

De IACK wordt afgeschaft. De IACK is bedoeld voor alleenstaanden en minstverdienende partners met kinderen (jonger dan 12 jaar), met als doel de combinatie van arbeid en zorg voor kinderen te bevorderen. Omdat alleen tweeverdieners met kinderen (en alleenstaande ouders) recht hebben op IACK draagt dit bij aan het verschil in belastingdruk tussen tweeverdieners en eenverdieners. Met het afschaffen van de IACK worden de verschillen in belastingdruk tussen één- en tweeverdienershuishoudens met kinderen beperkt. Afschaffen van de IACK zorgt daarnaast voor een vermindering van de complexiteit van het belastingstelsel. Afschaffen van de IACK zorgt per saldo voor negatieve arbeidsmarkteffecten.

68. Besparingsvariant gerichte vrijstelling scholingskosten

Drie varianten om de gerichte vrijstelling voor scholingskosten te versoberen (opbrengst 20 procent van de grondslag van 1,8 miljard euro). De vrijstelling wordt gemaximeerd op: a. Een vast bedrag per werknemer; b. Een bepaald percentage van de totale loonsom; c. Een bepaald percentage van de totale loonsom met twee tariefschijven, bijvoorbeeld x procent over de eerste 400.000 euro aan loonsom en y procent over de loonsom daarboven. Voor zover scholingskosten boven de drempel uitkomen, kunnen werkgevers deze eventueel ten laste brengen van de vrije ruimte in de werk-kostenregeling.

69. Maatregel toepassen fiscale sleuteltabel (diverse kortingen)

De (fiscale) sleutels geven het budgettaire beslag voor 2021 weer. Hierbij is meestal het effect van het verhogen van een tarief/korting aangegeven. Verlagen geeft hetzelfde budgettaire effect maar met omgekeerd teken tenzij apart vermeld. Sleutels zijn niet optelbaar. De sleuteltabel wordt als bijlage bij het belastingplan gepubliceerd. In de sleuteltabel is informatie opgenomen o.a. met betrekking tot de algemene heffingskorting, de arbeidskorting, het afbouwpunt arbeidskorting, het afbouwpercentage arbeidskorting, de ouderenkorting, het afbouwpunt ouderenkorting, het afbouwpercentage ouderenkorting, de alleenstaande ouderenkorting, de inkomensafhankelijke combinatiekorting en de jonggehandicaptenkorting.

2.13 Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Algemene toelichting

Een toekomstige bestendige zorg vergt verbetering van de organiseerbaarheid en betaalbaarheid. Als de zorgvraag zich op gelijke voet verder ontwikkelt moet een kwart van alle mensen in de zorg gaan werken om in 2040 nog aan de vraag te voldoen. Daarnaast zijn de reële uitgaven aan zorg in dat geval tegen die tijd verdubbeld ten opzichte van 2015. De meeste groei wordt verwacht in de uitgaven aan langdurige zorg en ondersteuning, een onderdeel van de zorg waaraan Nederland internationaal gezien het meeste geld uit geeft.

In de komende kabinetsperiode stijgen de zorguitgaven sneller dan de economische groei, waardoor andere overheidsuitgaven worden verdrongen. De collectieve zorguitgaven lopen op van 9,5 procent als percentage van het bbp in 2019 en 10,2 procent in 2021 naar 10,6 procent in 2025. Dit is een jaarlijkse gemiddelde reële stijging van 2,2 procent. Daarmee groeien de zorguitgaven bij ongewijzigd beleid de komende jaren sterker dan de economie, waardoor er minder middelen overblijven voor andere beleidsterreinen zoals onderwijs, sociale zekerheid en veiligheid of de lasten fors moeten worden verhoogd.²⁷

Beheersing van de zorguitgaven is noodzakelijk voor een gelijke budgettaire behandeling van de verschillende collectieve sectoren en draagt bij aan de gezondheid van de Nederlandse overheidsfinanciën op de lange termijn. De zorguitgaven stijgen (bij ongewijzigd beleid) automatisch sneller dan andere collectieve uitgaven, omdat in de zorgwetten is vastgelegd dat de zorg naar stand van de wetenschap en praktijk onderdeel uitmaakt van het pakket. Verbetering van kwaliteit van overheidsarrangementen in andere collectieve sectoren (zoals onderwijs en veiligheid) komt pas tot stand nadat de politiek heeft besloten tot toekenning van extra middelen. Om de integrale weging te waarborgen zou besluitvorming over extra middelen idealiter een politieke keuze zijn en geen automatisme. Het risico is dat een extra euro voor de zorg hierdoor in de budgettaire weging voorrang krijgt op een extra euro voor bijvoorbeeld onderwijs. De raming van het CPB voorziet tussen 2021 en 2025 in een stijging 2,1 miljard euro, bovenop de groei als gevolg van demografische ontwikkelingen en de stijging van lonen en prijzen. Om te komen tot een pad dat vergelijkbaar is met het groeipad bij andere beleidsterreinen zal de groei van de zorguitgaven in de komende kabinetsperiode met ten minste dit bedrag verlaagd moeten worden. Om te komen tot een groeipad waarbij de zorguitgaven als percentage van het bbp gelijk blijven, en dus geen groter beslag zullen leggen op ons nationaal inkomen, zal de groei van de zorguitgaven verlaagd moeten worden met 4,3 miljard euro.²⁸ Dit betreft een bruto berekening voor zowel de Zvw als de Wlz op basis van de november MLT van het CPB (zonder effect van het eigen risico en de eigen bijdragen).

Tabel 18 Budgettaire gevolgen in miljard euro (+ = saldo verslechterend)

	2021	2022	2023	2024	2025	Struc.
Variant 1: verlagen UPZ ²⁹ tot het niveau van demografie, inflatie, lonen en prijzen		- 0,5	- 1,0	- 1,5	- 2,1	Jaarlijks oplopend
Variant 2: verlagen UPZ tot het niveau van nominale bbp-groei		- 1,2	- 1,8	- 2,9	- 4,3	Jaarlijks oplopend

Er zijn verschillende typen maatregelen mogelijk om de groei van de zorguitgaven af te remmen. Allereerst is het mogelijk om de curatieve en langdurige zorg doelmatiger te organiseren. Dit kan bereikt worden door overheidsmaatregelen en/of door akkoorden met veldpartijen. Ten tweede zijn er besparingen mogelijk door om te buigen op via de begroting gefinancierde uitgaven. Ten derde kan het pakket van verzekerde zorg nauwer worden afgebakend. Tot slot is het mogelijk om de zorguitgaven te remmen door eigen betalingen in te voeren of te verhogen. Deze verschillende typen maatregelen zijn in het vervolg van deze ombuigingslijst nader uitgewerkt. Hierin zijn ook maatregelen opgenomen uit de [Brede maatschappelijke heroverweging 2 Naar een toekomstbestendig zorgstelsel](#) en [Zorgkeuzes in Kaart](#).

²⁷ Deze percentages zijn gebaseerd op basis van de laatste MLT-raming van het CPB (november 2020).

²⁸ Deze berekening is geactualiseerd op basis van de laatste MLT-raming van het CPB (november 2020).

²⁹ De term Budgettair Kader Zorg (BKZ) is sinds de ontwerpbegroting 2019 vervangen door Uitgavenplafond Zorg (UPZ).

Overzicht maatregelen

Tabel 19 Ombuigingsmaatregelen: Volksgezondheid, Welzijn en Sport								
Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)								
Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc. Struc. in
I. Verbeteren doelmatigheid van het stelsel								
<i>Curatieve zorg</i>								
1	Afschaffen verplichte vergoeding niet-gecontracteerde zorg (ZiK M_105)				-300	-300	-300	-300 2024
2	Intensiveren prijsonderhandelingen dure geneesmiddelen (ZiK M_94, variant B)			-15	-30	-40	-50	-110 2032
3	Allocatieve normstelling via tarieven (BMH beleidsoptie 17)			-25	-50	-75	-100	-100 2026
4	Normatieve elementen in tariefstelling (BMH beleidsoptie 18)			-147	-147	-147	-147	-147 2023
5	Medisch specialisten in loondienst (BMH beleidsoptie 19, ZiK M_37)		10	10	2.000	-330	-340	-340 2026
6a	Afsluiten van nieuwe hoofdlijnenakkoorden A. Groei hoofdlijnensectoren naar demografische ontwikkeling plus loon- en prijsbijstelling			-205	-436	-670	-876	-876 2026
6b	Afsluiten van nieuwe hoofdlijnenakkoorden B. Volumegroei gelijk aan het laatste jaar van de huidige hoofdlijnenakkoorden			-281	-604	-916	-1.207	-1.207 2026
6c	Afsluiten van nieuwe hoofdlijnenakkoorden C. Groei hoofdlijnensectoren naar nominale bbp-ontwikkeling			-198	-575	-1.034	-1.477	-1.477 2026
7	Opzetten sluis voor medische technologie			-5	-10	-15	-20	-20 2026
8	Onafhankelijke indicatiestelling ongecontracteerde wijkverpleging			-158	-158	-158	-158	-158 2023
9	Korting beschikbaarheidsbijdrage academische ziekenhuizen		-75	-75	-75	-75	-75	-75 2022
10	Onderbrengen deel g-ggz en basis-ggz bij Wmo (incl. korting 5%)		60	60	60	60	60	-200 2029
11	Terugbrengen tarieven informele zorg Zvw-pgb tot minimumloon			-101	-101	-101	-101	-101 2023
12	Aanpassen Wet geneesmiddelenprijzen (ZiK M_92)				-50	-50	-50	-50 2024
13	Publieke en integrale bekostiging acute zorg (ZiK M_39)		20	20	55	38	0	-105 2032
14	Sluiting SEH in de nacht (ZiK M_40)					-45	-45	-45 2025
15	Gegevensuitwisseling in de zorg standaardiseren (ZiK M_44)		200	400	200	200	200	-340 2027
16	Nieuwe betaaltitel voor anderhalvelijnszorg (ZiK M_34)							-50 2027
17	Standaardisatie inkoop- en verantwoordingseisen Zvw (ZiK M_107)		18	18	-250	-250	-250	-250 2024
18	Bewezen effectiviteit van zorg als pakketcriterium	40	50	60	60	30	-20	-1.140 2036
<i>Langdurige zorg en ondersteuning</i>								
19	Medisch generalistische zorg en farmaceutische zorg naar Zvw (BMH beleidsoptie 23A)				-173-PM	-173-PM	-173-PM	-173-PM 2024
20	Valpreventie bij 65-plussers (ZiK M_128)			35	-10	-30	-75	-75 2026
21	Geen toegang tot de Wet langdurige zorg voor lichtere zorgzwaartes (ZiK M_19)			-85	-260	-740	-740	-740 2025
22	Extramurale ouderenzorg naar de Wmo en Zvw met korting van 25%		10	10	-180	-180	-180	-190 2029
23	Ouderenzorg niet meer geleverd vanuit Wlz maar door gemeenten met doelmatigheidskorting van 10%		310	420	530	630	-450	-590 2028
24	(Deel) ouderenzorg van Wlz naar de Zvw (ZiK M_133)		260	260	90	90	90	-170+PM 2029
25a	De Wlz wordt een voorziening (BMH beleidsoptie 28B; variant A)		100	100	100	50	0	-90 2028
25b	De Wlz wordt een voorziening (BMH beleidsoptie 28B; variant B)		100	100	100	-5	-110	-320 2028
26	Introduceren objectief verdeelmodel voor de Wet langdurige zorg (ZiK M_30, variant B4)		40	40	40	40	15	-150 2031
27	Maatwerk PGB (BMH beleidsoptie 29)					-33	-66	-100 2027
28	Verlagen tarieven informele zorg Wlz-pgb tot minimumloon			-205	-205	-205	-205	-205 2023
29	Financiële blijf van waardering voor mantelzorgers afschaffen			-117	-117	-117	-117	-117 2023
30	Mondzorg niet langer bovenbudgetair vergoeden		-5	-9	-9	-9	-9	-9 2023
31	Aanpassen personeelsnorm Kwaliteitskader verpleeghuiszorg			-554	-554	-554	-554	-554 2023
32	Doorvoeren generieke korting		-130	-280	-430	-590	-590	-590 2025
II. Pakketmaatregelen								
<i>Curatieve zorg</i>								
33	Hulpmiddelen uit basispakket (BMH beleidsoptie 37)			-600	-600	-600	-600	-600 2023
34	Pakketmaatregel huishoudelijke taken kraamzorg			-54	-54	-54	-54	-54 2023
35	Pakketmaatregel geneesmiddelen			-250	-250	-250	-250	-250 2023

Tabel 19 Ombuigingsmaatregelen: Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
36	Herinvoeren verzekeringsplicht SOV			-22	-22	-22	-22	-22	2023
37	Kraamzorg volledig uit basispakket (ZiK M_116, variant B)				-350	-350	-350	-350	2024
38	Langdurige wijkverpleging vervalt als aanspraak in het basispakket Zvw (ZiK M_117)				-460	-950	-1.455	-1.900	2027
39	Verkleining basispakket op basis van ziektelast				55	-10	-75	-726	2036
40	Een vaste eigen bijdrage van €5 per uur, onafhankelijk van het inkomen (ZiK 68)			-450	-450	-450	-450	-450	2023
<i>Langdurige zorg en ondersteuning</i>									
41	Schrappen aanspraak Wlz mondzorg (BMH beleidsoptie 22B)			-40	-40	-40	-40	-40	2023
42	Scheiden van wonen en zorg in Wlz: woonlasten uit de aanspraak (ZiK M_28, variant 2)	450	560	660	780+PM	780+PM	-1.900+PM		2052
43	Schrappen aanspraak dagbesteding in de Wlz (BMH beleidsoptie 39)					-605	-605	-605	2024
44	Huishoudelijke hulp uit de Wmo (ZiK M_75)				-500	-500	-500	-500	2024
III. Eigen betalingen									
<i>Curatieve zorg</i>									
45	Eigen betalingen hulpmiddelen (ZiK M_66)			-290	-290	-290	-290	-290	2023
46	Eigen betalingen extramurale geneesmiddelen (ZiK M_65, variant 3)			-580	-580	-580	-580	-580	2023
47	Eigen bijdrage ambulancevervoer			-88	-88	-88	-88	-88	2023
48	Aanpassen of afschaffen (vrijwillig) eigen risico (ZiK M_54, variant 2a)			-1.300	-1.300	-1.300	-1.300	-1.300	2023
49a	Invoeren procentueel eigen risico Zvw (ZiK M_56, variant 2a 25% eigen betaling € 670)				-1.800	-1.800	-1.800	-1.800	2024
49b	Invoeren procentueel eigen risico Zvw (ZiK M_56, variant 2b 50% eigen betaling € 480)				-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	2024
49c	Invoeren procentueel eigen risico Zvw (ZiK M_56, variant 2c 75% eigen betaling € 420)				-450	-450	-450	-450	2024
50	Two-tier-systeem met grens X op € 300 en grens Y op € 680 (ZiK M_57)				-95	-95	-95	-95	2024
51	Inkomensafhankelijke eigen risico (ZiK M_59)				50	50	-55	-55	2026
52	Eigen bijdrage per DBC (ZiK M_61, variant 1b)				-4.500	-4.500	-4.500	-4.500	2024
53	Huisartsenzorg onder eigen risico (ZiK M_63)			-810	-810	-810	-810	-810	2023
54	Invoeren eigen bijdrage voor bezoek aan de huisartsenpost (ZiK M_64)			-95	-95	-95	-95	-95	2023
55	Invoeren eigen bijdrage bij verblijf in het ziekenhuis (ZiK M_67)			-55	-55	-55	-55	-55	2023
56	Eigen bijdrage 100 euro curatieve ggz			-50	-50	-50	-50	-50	2022
<i>Langdurige zorg en ondersteuning</i>									
57	Hulpmiddelen niet meer vanuit het verzekerde Wlz-pakket en overhevelen naar de Wmo2015			-48	-48	-48	-48	-48	2023
58	Herinvoering inkomensafhankelijke eigen bijdrage Wmo2015	0	0	0	-219	-219	-219	-219	2024
59	Effect van vermogen op eigen betalingen Wmo en Wlz aanpassen (8 %) (ZiK M_038)			-60	-55	-55	-55	-310	2027
60	Vermogen eigen woning in vermogensinkomensbijtelling (ZiK M_71)			-35	-70	-140	-140	-140	2025
IV. Besparen begrotingsgefinancierde uitgaven									
<i>Curatieve zorg</i>									
61	Halvering subsidieregeling 'veelbelovende zorg sneller bij de patiënt'			-20	-30	-35	-35	-35	-35
<i>Langdurige zorg en ondersteuning</i>									
62	Beëindigen inkomensondersteuning aan chronisch zieken en gehandicapten				-314	-314	-314	-314	-314
63	Verhogen verplicht eigen risico met 100 tot 500 euro								
	a Variant 100 euro			-1.400	-1.400	-1.400	-1.400	-1.400	2023
	b Variant 200 euro			-2.600	-2.600	-2.600	-2.600	-2.600	2023
	c Variant 300 euro			-3.700	-3.700	-3.700	-3.700	-3.700	2023
	d Variant 400 euro			-4.800	-4.800	-4.800	-4.800	-4.800	2023
	e Variant 500 euro			-5.700	-5.700	-5.700	-5.700	-5.700	2023

Tabel 19 Ombuigingsmaatregelen: Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
<i>Jeugd</i>									
64	Subsidieregeling Opvang kinderen van ouders met trek-kend/varend bestaan		-16	-16	-16	-16	-16	-16	2022
65	Minder standaard consulten 0-jarigen bij het consultatiebureau		-18	-18	-18	-18	-18	-18	2022
<i>Arbeidsmarkt, arbeidsvoorwaarden en opleidingen</i>									
64	Opheffen subsidieregeling Stageplaatsen Zorg II		-45	-112	-112	-112	-112	-112	2023
66	Opheffen subsidieregeling vaccinatie stageplaatsen		-2	-5	-5	-5	-5	-5	2023
67	Kwaliteitsimpuls personeel ziekenhuizen afschaffen			-205	-205	-205	-205	-205	2023
68	Verlagen subsidie publieke gezondheidszorgopleidingen met 50%		-14	-14	-14	-14	-14	-14	2022
69	Verlagen subsidie opleiding tot advanced nurse practitioner met 50%		-2	-8	-19	-19	-19	-19	2024
70	Afbouwen subsidie versterking regionaal onderwijs- en arbeidsmarktbeleid			-18	-18	-18	-18	18	2023
71	Introduceren eigen betaling 20% specialistische vervolgoepleidingen		-49	-42	-42	-42	-42	-42	2023
72	Korten opleidingsbudgetten medisch specialisten (ZiK M_53, variant a)				-55	-55	-55	-55	2024
<i>Sport</i>									
74	Geen Rijksbijdrage aan grote topsportevenementen		-5	-11	-11	-11	-11	-11	2023
75	Verlagen bijdragen duurzame en toegankelijke sportaccommodaties met 25%	-40	-53	-65	-65	-65	-65	-65	2023
76	Verlagen nationaal ambitieniveau topsport met 20%		-4	-8	-8	-8	-8	-8	2023
<i>Overig</i>									
77	Afschaffen bijzondere voorzieningen oorlogsgetroffenen				-21	-20	-18	0	2033
78	Korting kleine subsidies		-30	-30	-30	-30	-30	-30	2022
79	Afschaffen publieke financiering maatschappelijke diensttijd		-70	-96	-100	-100	-100	-100	2024
80	Besparing zorguitgaven Caribisch Nederland			-4	-5	-6	-6	-6	2025
81	Normerende tarieven ghz en langdurige ggz				-PM	-PM	-PM	-PM	2024
V. Fiscaal									
82	Vereenvoudigen of afschaffen aftrek uitgaven voor specifieke zorgkosten			- 300	- 300	- 300	- 300	- 300	2023

I. Verbeteren doelmatigheid van het stelsel

Curatieve zorg

1. Afschaffen verplichte vergoeding niet-gecontracteerde zorg (ZiK M_105, BMH-beleids optie 13)

De maatregel beoogt het afschaffen van de verplichting tot de vergoeding van niet-gecontracteerde zorg. In de huidige situatie zijn zorgverzekeraars op basis van artikel 13 van de Zorgverzekeringswet verplicht om zorg die houders van een naturapolis krijgen van aanbieders waar zij geen contract mee hebben (gedeeltelijk) te vergoeden. Dit is onwenselijk, omdat we in de praktijk zien dat deze zorg vaak ondoelmatig geleverd wordt. Ongecontracteerde zorg komt vooral in de wijkverpleging en de ggz voor. De kosten per patiënt per maand in de wijkverpleging liggen bij de niet-gecontracteerde zorg bijvoorbeeld ongeveer twee keer zo hoog als bij de gecontracteerde zorg. In totaal kan 300 miljoen euro worden bespaard als het vergoedingsvereiste volledig zou worden afgeschaft.

2. Intensiveren prijsonderhandelingen dure geneesmiddelen (ZiK M_94, variant B)

Met deze maatregel intensificeert de rijksoverheid het bestaande beleid van prijsonderhandelingen bij pakketbesluiten naar alle nieuwe dure geneesmiddelen waarvan de jaarlijkse uitgaven boven de 10 miljoen euro per middel uitkomen. Dit leidt tot een besparing, omdat de rijksoverheid een sterkere onderhandelingspositie heeft dan zorgaanbieders en zorgverzekeraars. Invoering vergt een jaar. De ambtelijke capaciteit voor de prijsonderhandelingen en de capaciteit van het Zorginstituut moeten worden uitgebreid.

3. Allocatieve normstelling via tarieven (BMH-beleids optie 17)

Een deel van de zorg die nu tegen relatief hoge tarieven in de tweede lijn wordt geleverd, kan doelmatiger in de eerste lijn geleverd worden. De maatregel beoogt daarom dat de NZa normerende elementen in de beleidsregels opneemt met de strekking dat alleen aanbieders van eerstelijnszorg deze zorg kunnen aanbieden. Deze zorgproducten mogen enkel gedeclareerd worden als ze door een aanbieder van eerstelijnszorg zijn uitgevoerd. Het invoeren van deze maatregel vergt een wijziging van de Wet marktordening gezondheidszorg.

4. Normatieve elementen in tariefstelling (BMH-beleids optie 18)

De maatregel beoogt (meer) normatieve elementen toe te voegen aan de tariefstelling in de Zorgverzekeringswet in sectoren waar vaste of maximumtarieven worden gehanteerd. Zo kan via de tarieven gestuurd worden op goede en doelmatige zorg. Dit zou een doelmatigheidswinst van 1 procent kunnen opleveren t.o.v. de grondslag van de sectoren waar momenteel maximum of vaste tarieven gelden. De wijkverpleging wordt niet meegenomen, hier wordt namelijk vrijwel volledig gebruik gemaakt van de experimenteerprestatie verpleging en verzorging, waarvoor een vrij tarief geldt. Het invoeren van deze maatregel vergt een wijziging van de Wet marktordening gezondheidszorg. De sectoren hebben gezamenlijk een grondslag van 14,7 miljard euro in 2020. Een besparing van 1 procent zou dan leiden tot een besparing van circa 147 miljoen euro.

5. Medisch specialisten in loondienst (ZiK M_37 variant 2a, BMH-beleids optie 19)

Met deze maatregel kan medisch specialistische zorg alleen vergoed worden als deze door artsen in loondienst is verricht. Een aanzienlijk deel van de medisch specialisten is momenteel vrijgevestigd, waardoor hun honorarium afhankelijk is van de hoeveelheid behandelingen. Deze productieprikkel kan leiden tot het verlenen van onnodige zorg. Daarnaast kan de productieprikkel gewenste verplaatsingen van zorg (bijvoorbeeld vanuit het ziekenhuis naar de eerste lijn) tegen gaan. De verwachting is dat met deze maatregel de kwaliteit van zorg verbetert. Wanneer de maatregel ook leidt tot minder nodige zorg, kan dit betekenen dat de wachttijd voor bepaalde behandelingen oploopt. Op de langere termijn is de verwachting echter dat er een nieuw evenwicht ontstaat. Het verbieden van vrije vestiging resulteert naar schatting in een structurele besparing van 340 miljoen euro. Daar staat tegenover dat de medisch specialisten gecompenseerd moeten worden voor het verlies aan goodwill. Er moet rekening worden gehouden met een eenmalige afkoopsom van circa 2 miljard euro, maar dit bedrag kan bij de rechter hoger of lager uitvallen. De maatregel vergt een aanpassing op de Wet marktordening gezondheidszorg.

6. Afsluiten van nieuwe hoofdlijnenakkoorden

Met deze maatregel worden nieuwe hoofdlijnenakkoorden in de Zvw afgesloten in de medisch-specialistische zorg, de huisartsenzorg en multidisciplinaire zorgverlening, de geestelijke gezondheidszorg en de wijkverpleging. Het is mogelijk ook met andere sectoren hoofdlijnenakkoorden af te sluiten. Door het afsluiten van hoofdlijnenakkoorden is het mogelijk dat de Zvw minder hard groeit dan geraamd in het basispad van het CPB. Het macrobeheersinstrument dient als stok achter de deur om de besparing te realiseren. Voorwaarde is dat veldpartijen bereid zijn deel te nemen aan nieuwe akkoorden. Omdat er al hoofdlijnenakkoorden zijn in 2022, kan de maatregel pas vanaf 2023 ingaan. De looptijd van de akkoorden kan zijn tot en met 2025 (einde kabinetsperiode) of tot en met 2026 (een jaar verlenging, net als in de huidige akkoordperiode).

In de ombuigings- en intensiveringslijst van september 2020 staat de maximale generieke korting die het CPB toeschrijft aan de intentie om hoofdlijnenakkoorden te sluiten exclusief inhoudelijke maatregelen. In deze actualisatie van de ombuigings- en intensiveringslijst zijn drie reeksen opgenomen voor de potentiële opbrengst van hoofdlijnenakkoorden inclusief inhoudelijke afspraken. Dit zijn de netto opbrengsten (mede berekend op basis van de november MLT van het CPB), waarbij een inschatting is gemaakt voor het eigen risico effect.

Hoofdlijnenakkoorden kunnen met verschillende inhoudelijke afspraken worden ingevuld. De afspraken bepalen welke daling van de groei per saldo kan worden gerealiseerd. Voor de opgenomen reeksen sluit de inhoudelijke invulling aan bij de thema's die centraal stonden in eerdere hoofdlijnenakkoorden: het verplaatsen van zorg (substitutie), het beperken van zorg tot (kosten)effectieve interventies (gepast gebruik), het verminderen van administratieve lasten en het bevorderen van contractering. De drie opgenomen reeksen zijn getoetst aan recent onderzoek dat inzicht geeft in het potentieel voor doelmatigheidsverbetering op deze thema's. Hoewel de verschillende onderzoeken niet één-op-één naar een hoofdlijnenakkoord vertaald kunnen worden, laat het zien dat er voldoende mogelijkheden zijn voor verdere doelmatigheidsverbetering.

De drie opgenomen reeksen sluiten aan bij twee verschillende definities van een houdbare uitgavenontwikkeling voor de hoofdlijnenakkoordsectoren (reeksen a en c) en de afspraken in de huidige hoofdlijnenakkoorden (reeks b). In reeks a) wordt voor alle hoofdlijnenakkoordsectoren de groei beperkt tot demografische ontwikkelingen plus de loon- en prijsbijstelling. In reeks b) wordt de volumegroei in het laatste jaar (2022) van de huidige hoofdlijnenakkoorden doorgetrokken. Dit betekent volumegroei van 0% in de medisch-specialistische zorg, 3% in de huisartsenzorg en multidisciplinaire zorgverlening, 0,7% in de geestelijke gezondheidszorg en 2,4% in de wijkverpleging. In reeks c) wordt voor alle hoofdlijnenakkoordsectoren de groei beperkt tot de nominale bbp-ontwikkeling. Alle drie deze reeksen zijn haalbaar met het oog op

het potentieel aan doelmatigheidsverbeteringen in de sectoren. Het zal de inspanningen van alle betrokken partijen vergen om de inhoudelijke beweging daadwerkelijk te realiseren. Hogere reeksen vergen meer van alle betrokken partijen dan lagere reeksen, bijvoorbeeld om meer zorg te substitueren. De afweging welke reeks wenselijk is en welke veranderopgave reëel wordt geacht is aan de politiek. Vanzelfsprekend kan er ook voor worden gekozen een hoofdlijnenakkoord alternatief in te vullen en andere ombuigings- of intensiveringsmaatregelen mee te nemen.

Een hoofdlijnenakkoord met de hiervoor beschreven inhoudelijke invulling kent interactie met maatregelen die aangrijpen op hetzelfde doelmatigheidspotentieel. In de ombuigings- en intensiveringslijst zijn dit de volgende maatregelen:

- VWS 1: Afschaffen verplichte vergoeding niet-gecontracteerde zorg (ZiK M_105, BMH-beleids optie 13);
- VWS 3: Allocatieve normstelling via tarieven (BMH-beleids optie 17)
- VWS 8: Onafhankelijke indicatiestelling ongecontracteerde wijkverpleging
- VWS 17: Standaardisatie inkoop- en verantwoordingseisen Zvw (ZiK M_107)
- VWS 16: Nieuwe betaaltitel voor anderhalvelijnszorg (ZiK M_34)
- VWS 18: Bewezen effectiviteit van zorg als voorwaarde voor opname in het basispakket (ZiK M_108)

7. Opzetten sluis voor medische technologie

Het Zorginstituut krijgt, net zoals bij geneesmiddelen, expliciet mandaat, middelen en capaciteit om toekomstige innovaties via horizonscanning in kaart te brengen en te duiden. Met behulp van de horizonscan is vroegtijdig bekend welke nieuwe technologieën mogelijk het verzekerde pakket kunnen instromen. De minister van VWS plaatst bepaalde producten in een sluis en gaat prijsonderhandelingen aan met de fabrikanten voordat ze in het verzekerde pakket komen. De producten kunnen worden geselecteerd op hoge prijs/patiënt verhouding en/of een hoog potentieel aantal patiënten. Het is lastig de exacte besparing te ramen. In de ombuigings- en intensiveringslijst van september 2020 is deze geraamd op de helft van de besparing van de sluis voor geneesmiddelen. Voor deze actualisatie van de ombuigings- en intensiveringslijst is een nieuwe raming gemaakt, waarbij inzichten uit tussentijds onderzoek zijn betrokken. Dit resulteert in een lagere structurele opbrengst en een aangepast ingroeipad.

8. Onafhankelijke indicatiestelling ongecontracteerde wijkverpleging

Met deze maatregel wordt verplicht gesteld dat in de ongecontracteerde wijkverpleging de indicatiestelling wordt gedaan door een onafhankelijke (gecontracteerde) wijkverpleegkundige. Momenteel mogen ongecontracteerde aanbieders (net als gecontracteerde aanbieders) zelf de uren wijkverpleging indiceren, waardoor een prikkel bestaat om het aantal uren zorg per cliënt hoog vast te stellen. In de praktijk leidt dit tot ondoelmatige zorg. Met deze maatregel mag de ongecontracteerde zorgaanbieder niet meer zelf indiceren, wat leidt tot minder ondoelmatige zorg en daarmee tot een besparing. Bij de raming wordt ervan uitgegaan dat het volume per cliënt daalt naar het equivalent van de gecontracteerde wijkverpleging en dat het aanbodoverschot niet leidt tot extra (gecontracteerde) zorgvraag. De opbrengst daalt als ook andere maatregelen worden genomen om de uitgaven aan ongecontracteerde zorg te beperken, bijvoorbeeld het wetsvoorstel 'verbeteren contracteren' en aanpassingen in de Wmg die het mogelijk maken om asymmetrisch te reguleren.

9. Korting beschikbaarheidsbijdrage academische ziekenhuizen

Met deze maatregel wordt het budget voor de beschikbaarheidsbijdrage academische zorg met 10 procent gekort (75 miljoen euro). UMC's, het Antoni van Leeuwenhoek en het Prinses Maxima Centrum ontvangen momenteel extra budget t.o.v. reguliere ziekenhuizen via de beschikbaarheidsbijdrage academische zorg. Het gaat om een vergoeding voor de topreferente functie en de ontwikkeling van nieuwe vormen van diagnostiek en behandeling. Naar aanleiding van het IBO UMC's is per 2015 een doelmatigheidskorting van 70 miljoen euro doorgevoerd. Hoewel naar aanleiding van het IBO ook stappen zijn gezet om het model voor toelating en verdeling van de beschikbaarheidsbijdrage te verbeteren, is nog altijd niet duidelijk welk budget nodig is om de genoemde taken uit te voeren. Daarom is ook niet bij voorbaat te zeggen welk deel van de korting opgevangen kan worden met verdere doelmatigheidsverbetering en welk deel leidt tot minder taakuitvoering.

10. Onderbrengen deel g-ggz en basis-ggz bij Wmo (met doelmatigheidskorting 5%)

De extramurale curatieve g-ggz en de gehele basis ggz worden ondergebracht bij de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Dit gaat samen met een doelmatigheidskorting van 5%. De maatregel kan ertoe leiden dat de samenwerking tussen extramurale en basis ggz en overige Wmo zorg wordt bevorderd, wat weer tot efficiëntie kan leiden. Tevens is mogelijk dat er een schot tussen intramurale ggz en de extramurale en basis ggz ontstaat, dit kan juist weer tot inefficiëntie en administratieve lasten leiden. De korting kan worden bereikt door aanvullende efficiëntie-verbeterende maatregelen of bepaalde zorg niet meer te leveren, zonder deze maatregelen kan een doelmatigheidskorting leiden tot lagere kwaliteit of gevolgen voor de arbeidsmarkt. De grondslag van de ggz in de Zvw bedraagt 4,1 miljard euro, waarvan circa 50% van de kosten naar intramurale curatieve ggz gaat. Het overige geld, ongeveer 2 miljard, gaat naar extramurale ggz en basis ggz. Het besparingspotentieel van de 5% doelmatigheidskorting is dus 100 miljoen. Tevens zijn er opbrengsten aan eigen betalingen in de Wmo van 100 miljoen, omdat de maatregel een forse uitbreiding van het aantal cliënten (en dus taken voor gemeenten) in de Wmo betekent. Gedragseffecten zoals zorgmijding zijn hier niet in meegenomen. De eerste acht jaar zijn er transitiekosten.

11. Terugbrengen tarieven informele zorg Zvw-pgb tot minimumloon

Met deze maatregel wordt het tarief voor informele zorg in het Zvw-pgb teruggebracht van 23,50 euro naar ca. 15 euro. Hiervoor is een wijziging van de regeling zorgverzekering nodig. Het voordeel is dat het pgb (uitsluitend) een zorginstrument en minder een instrument voor inkomensondersteuning voor naasten wordt. Het nadeel is dat het om een kwetsbare groep gaat en het risico bestaat dat mantelzorgers die veel tijd kwijt zijn aan ondersteuning financieel in een lastige positie komen. Mogelijk is er substitutie van informele zorg naar (duurdere) formele zorg, waardoor de besparing lager uitvalt, maar deze kan niet gekwantificeerd worden.

12. Aanpassen Wet geneesmiddelenprijzen (ZiK M_92)

De Wet geneesmiddelenprijzen (Wgp) wordt aangepast. De maximumprijs in Nederland zal gebaseerd worden op het gemiddelde van de drie laagste prijzen van de tien landen waarmee vergeleken wordt (Frankrijk, Verenigd Koninkrijk, Denemarken, Finland, Ierland, Noorwegen, Oostenrijk, Zweden, België, Duitsland). Met deze aanpassing dalen de Nederlandse maximumprijzen voor merkgeneesmiddelen naar verwachting onder het Europees gemiddelde. De aanpassing van de Wgp vergt een wetwijziging waarbij het aantal referentielanden wordt uitgebreid en de rekensystematiek wordt aangepast. Inclusief implementatie is hiervoor minimaal twee à drie jaar nodig. Dit is mede afhankelijk van de beschikbaarheid van openbare en betrouwbare prijsinformatie in de zes aanvullende referentielanden. De maatregel slaat deels neer bij extramurale en deels bij intramurale geneesmiddelen.

13. Publieke en integrale bekostiging acute zorg (ZiK M_39)

Met een nationale aanpak acute zorg moet de overheid aanwijzen welke ziekenhuizen een acute zorgfunctie krijgen. De afdelingen Spoedeisende Hulp (SEH) worden geconcentreerd: de overheid bepaalt de locaties op basis van aanrijtijd. Een ambulance moet binnen 15 minuten na melding bij de patiënt kunnen zijn en 45 minuten na melding bij een SEH. De aangewezen locaties worden op basis van beschikbaarheid bekostigd. De overige SEH's worden gesloten.

14. Sluiting SEH's in de nacht (ZiK M_40)

De capaciteit van SEH's wordt beperkt door een deel ervan in de avonduren te sluiten. Voor het landelijk aanwijzen (en sluiten) van SEH-locaties is een wijziging van wet- en regelgeving (Wmg, WTZi) nodig. De verwachte implementatietijd is circa drie jaar. In deze tijd moet o.a. een continuïteitsplan worden opgesteld, zodat duidelijk is waar patiënten in de avonduren acute zorg kunnen ontvangen. Daarnaast moet de nachtelijke sluiting van bepaalde SEH's in wetgeving worden vastgelegd.

15. Gegevensuitwisseling in de zorg standaardiseren (ZiK M_44)

Met deze maatregel wordt verplicht dat gegevensuitwisseling tussen zorgaanbieders onderling en tussen zorgaanbieders en zorgverzekeraars via één landelijk digitaal systeem voor alle processen verloopt. Daarnaast kunnen mensen hun eigen gezondheidsinformatie voortaan inzien via één landelijke persoonlijke gezondheidsomgeving (PGO). De eerste jaren moet geïnvesteerd worden in de ontwikkeling en implementatie van dit systeem. Op termijn leidt dit tot een besparing van 340 miljoen euro structureel. Het wetsvoorstel Elektronische Gegevensuitwisseling in de Zorg kan gevolgen hebben voor de besparing.

16. Nieuwe betaaltitel voor anderhalvelijnszorg (ZiK M_34)

Door een nieuwe betaaltitel wordt een verschuiving van complexe medisch specialistische zorg (msz) naar de goedkopere 'basis-msz' (anderhalvelijnszorg) gestimuleerd. De overheid ondersteunt dit door de vrijblijvendheid van het meekijkconsult weg te nemen. Ook wordt het ziekenhuisbudget verlaagd, terwijl het budget voor de huisartsenzorg wordt verhoogd. Voor deze maatregel is geen wetwijziging nodig. Wel moet de overheid een bestuurlijk akkoord met betrokken partijen sluiten. Daarna is vijf jaar nodig voor de implementatie, zoals intensivering van samenwerkingsverbanden in het veld. Er moeten nieuwe afspraken worden gemaakt en declaratie- en administratiesystemen moeten aangepast. Hierbij kunnen regio's gebruik maken van hun ervaringen met het meekijkconsult.

17. Standaardisatie inkoop- en verantwoordingseisen Zvw (ZiK M_107)

Zorgverzekeraars worden wettelijk verplicht om alle niet-concurrentiegevoelige onderdelen (inkoop en verantwoording) van hun contracten met zorgaanbieders te standaardiseren. Hierdoor zijn zorgaanbieders minder tijd kwijt aan het controleren van de verschillen in inkoop- en verantwoordingseisen tussen verzekeraars en kost het inregelen van de nieuwe contracten in hun ICT-systemen minder tijd. Dit leidt tot lagere overheadkosten bij zorgaanbieders. Zorgverzekeraars moeten deze besparing realiseren door de lagere overheadkosten uit de tarieven te halen. De raming wijkt af van ZiK, omdat het kabinet een deel van de besparing en uitvoeringskosten heeft ingeboekt bij ontwerpbegroting 2021. Alvorens het resterende bedrag in te boeken kan navraag worden gedaan naar de ervaringen die hiermee zijn opgedaan.

18. Bewezen effectiviteit als pakketcriterium Met deze maatregel wordt via wet- en regelgeving afgedwongen dat wetenschappelijk bewezen effectiviteit geldt als pakketcriterium. Bestaande en nieuwe behandelingen met substantiële budgetimpact worden hierop getoetst en na een periode van onderzoek pas toegelaten tot het basispakket. Behandelingen waarvan de bewezen effectiviteit niet wordt aangetoond, worden niet meer collectief vergoed. Om deze maatregel te kunnen nemen wordt de rol van het Zorginstituut uitgebreid en geïnvesteerd in onderzoekstructuren, zoals in capaciteit en aandoeeningen registers. Hier wordt 60 miljoen structureel voor gereserveerd. Uit onderzoek is gebleken dat naar schatting 25-40% van de verzekerde zorg in de Zvw de (kosten)effectiviteit niet is aangetoond. Op basis van dit onderzoek is de verwachting dat circa 6% van de MSZ niet-effectieve zorg is, circa 1,4 miljard. De aanname wordt gedaan dat 80% hiervan wordt gerealiseerd, dus 1,1 miljard. Deze besparing wordt in een termijn van 10-15 jaar gerealiseerd. De afgelopen tijd is veel onderzoek gedaan naar de effectiviteit van zorg, waardoor verwacht wordt dat binnen 3 jaar de eerste besparing ingeboekt kan worden. Voor het nemen van deze maatregel is aanpassing van wet- en regelgeving noodzakelijk. Het effect op de eigen betalingen is in voorliggende maatregel niet doorgerekend.

Langdurige zorg en ondersteuning

19. Medisch generalistische zorg en farmaceutische zorg naar Zvw (BMH-beleids optie 23A)

In de Wlz ontvangt ongeveer de helft van de cliënten met behandeling deze behandeling (medisch generalistische zorg en farmaceutische zorg) vanuit de Wlz waar de andere helft de behandeling geleverd krijgt vanuit de Zvw. De maatregel heeft ten doel de rechtsongelijkheid op te lossen door pakketverschillen binnen de Wlz op te heffen en voornoemde behandelingen over te hevelen naar de Zvw. Daarnaast wordt er duidelijkheid gecreëerd voor zorgverleners over het domein waaruit de behandeling geleverd dient te worden. Er treedt een besparing op doordat diverse behandelvormen in de Zvw doelmatiger kunnen worden ingekocht en georganiseerd dan in de Wlz. Om de maatregel in te voeren is een wetwijziging vereist. Wetwijziging en implementatie vergt twee jaar. De opbrengst bedraagt minimaal 173 miljoen, in het geval bestaande arrangementen een-op-een worden overgeheveld naar de Zvw. Indien de arrangementen meer in lijn worden gebracht met het voorzieningenniveau in de Zvw, kan een aanvullende besparing worden gerealiseerd. Het effect op de totale kosten is daarnaast afhankelijk van de mate waarin zorgverzekeraars erin slagen de prijs en het zorgvolume te beïnvloeden.

20. Valpreventie bij 65-plussers (ZiK M_128)

Gemeenten krijgen de taak toebedeeld om valpreventieprogramma's aan te (laten) bieden voor hun inwoners van 65 jaar en ouder. Momenteel is de uitvoering en financiering van valpreventie niet duidelijk belegd. Mede daardoor is het bereik van effectieve valpreventieactiviteiten nu slechts 1,5 procent (MKBA Valpreventie). Met deze maatregel krijgen gemeenten de taak om valpreventieprogramma's aan te (laten) bieden. Dit kan via een Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB). De Wet publieke gezondheid (Wpg) biedt ruimte om regels op te stellen voor werkzaamheden in de ouderengezondheidszorg. Met zulke regels kan de overheid valpreventieprogramma's specificeren. Pilots en bestaande projecten laten zien dat gemeenten de coördinatie van dit integrale pakket effectief kunnen invullen.

De kosten voor opsporing en screening belopen in de eerste jaren rond 60 miljoen euro, oplopend tot 72 miljoen euro structureel in het tiende jaar. Voor de coördinatie van multifactoriële interventie door gemeenten lopen de kosten op tot 14 miljoen euro structureel. Met de valpreventieprogramma's zelf is in jaar twee 43 miljoen euro gemoeid, oplopend tot 52 miljoen euro structureel. De uiteindelijke investering bedraagt 137 miljoen euro per jaar. Dit bedrag wordt toegevoegd aan het Gemeentefonds. De netto-besparing belooft circa 75 miljoen euro structureel.

21. Geen toegang tot de Wet langdurige zorg voor lichtere zorgzwaartes (ZiK M_19)

De toegang tot zorg vanuit de Wet langdurige Zorg (Wlz) vervalt voor nieuwe cliënten met de lichtere zorgzwaartes voor verpleging en verzorging en een verstandelijke handicap (ZZP VV4 en VG3). Cliënten met deze zorgbehoefte zijn dan voor hun verpleging, verzorging en behandeling voortaan aangewezen op de Zvw. Voor hun begeleiding/dagbesteding, huishoudelijke hulp en cliëntondersteuning kunnen zij een beroep doen op de Wmo 2015. Daar wordt deze zorg goedkoper geleverd dan in de Wlz. De maatregel vergt wijziging van in ieder geval de Wlz en onderliggende regelgeving, mogelijk moeten de Zvw en Wmo ook worden aangepast. Rekening moet worden gehouden met een invoeringstraject van vijf jaar incl. een wetgevingstraject van twee jaar.

22. Extramurale ouderenzorg naar de Wmo en Zvw met korting van 25 procent

Extramurale ouderenzorg (in de vorm van VPT, MPT) wordt overgeheveld naar de Wmo en de Zvw. De Wlz wordt voor ouderen teruggebracht tot het domein waarvoor de wet oorspronkelijk bedoeld was: dat van langdurige institutionele, intramurale zorg. De flexibiliteit in de zorg en ondersteuning neemt erdoor toe en het wordt makkelijker om bij alle veranderingen die zich in het leven van zelfstandig wonende ouderen voordoen, maatwerk te blijven leveren. De besparing belooft 190 miljoen euro vanaf 2023, daarnaast zijn er transitiekosten van circa 10 miljoen euro gedurende acht jaar.

23. Ouderenzorg niet meer geleverd vanuit Wlz maar door gemeenten met doelmatigheidskorting van 10 procent

De ouderenzorg wordt vanuit de Wlz overgeheveld naar de Wmo met een korting van 10 procent. Gemeenten voeren deze zorg integraal uit. Doordat alle langdurige zorg bij gemeenten ligt kan er synergie worden aangebracht in het soci-

aal domein en kan er meer geïnvesteerd worden in het voorkomen van zware zorg en ondersteuning. De benchmark langdurige zorg kan geen doorgang vinden omdat gemeenten geen landelijke benchmark kunnen doorvoeren, dit leidt tot een besparingsverlies dat oploopt tot 760 miljoen euro. Ook zijn er transitiekosten van acht jaar, de besparing gaat in vanaf 2025. De besparing kent een oploop van vijf jaar omdat gemeenten in staat worden gesteld de korting in de wooncomponent stapsgewijs door te voeren. Randvoorwaardelijk is dat scheiden van wonen en zorg wordt doorgevoerd (zie O&I maatregel 42). In deze variant wordt 11,5 miljard euro overgeheveld van een niet-risicodragend naar een risicodragend systeem. De huidige Wlz-premie van 9,65 procent kan niet op dit niveau gehandhaafd worden. Dit heeft invloed op de belastinginning en de inkomens.

24. (Deel) ouderenzorg van Wlz naar de Zvw (ZiK M_133; variant B)

De ouderenzorg wordt overgeheveld van de Wlz naar de Zvw. Dit betreft alle zorg met ZZP VV. De Zvw moet hiervoor aangepast worden, zodat deze ook gaat gelden voor mensen die blijvend zijn aangewezen op zorg, intramuraal dan wel extramuraal. Zorgverzekeraars voeren de inkoop integraal risicodragend uit en krijgen daardoor de prikkel om ouderen zo lang mogelijk zelfstandig te laten functioneren. Deze aanpassing vergt een wijziging van wetgeving en onderliggende regelgeving. Daarvoor moet minstens twee jaar worden gerekend, exclusief overgangsrecht. Daarnaast moet de risicoverevening worden aangepast. De behandelcomponent wordt voor alle zorggebruikers gelijkgetrokken met de Zvw. Dat leidt tot een besparing van 170 miljoen euro en tot meer eigen betalingen voor de betreffende zorggebruikers. Het effect op de totale kosten is afhankelijk van de mate waarin zorgverzekeraars erin slagen de prijs en het zorgvolume te beïnvloeden. Gezien de onzekerheid is het uiteindelijke effect op de collectieve uitgaven vooralsnog niet nader gekwantificeerd.

25. De Wlz wordt een voorziening (BMH-beleids optie 28B)

Het verzekerde recht op zorg in de Wet langdurige zorg (Wlz) wordt omgezet in een voorziening, waarbij de cliënt een nieuwe vorm van zorg op maat krijgt en de mogelijkheden van het sociale netwerk en mantelzorg worden meegewogen. Het is een aanspraak beperkende maatregel die op termijn leidt tot minder instroom in de Wlz. Overgangsrecht voorziet in het eerbiedigen van bestaande aanspraken. Dat betekent dat de structurele besparingen op de ouderenzorg via natuurlijk verloop pas ongeveer drie jaar na invoering tot wasdom komen. Voor de gehandicaptenzorg en voor de geestelijke gezondheidszorg zal dat zelfs pas na tien jaar of langer zijn. Het CZI krijgt de bevoegdheid en opdracht om mogelijke inzet vanuit de sociale context van de cliënt mee te wegen bij de toegang tot de Wlz en vervolgens de aanspraken op zorg daarop af te stemmen.

Momenteel leveren mantelzorgers gemiddeld 11,1 uur per week mantelzorg. Dit gemiddelde zal fors moeten stijgen om deze maatregel te realiseren, ook omdat het mantelzorgpotentieel de komende jaren door de vergrijzing daalt van maximaal 32 procent naar 20 procent. Daarbij komt dat 11,1 uur een gemiddelde is en dat er een grote groep cliënten minder dan dit gemiddelde krijgt. Het staat niet vast hoeveel zorg kan worden vervangen door mantelzorg; dit hangt af van de maatschappelijke bereidheid en mogelijkheid om een groter deel van de zorg door mantelzorgers onbetaald te laten verrichten.

Er zijn twee varianten uitgewerkt waarbij de huishoudelijke hulp, begeleiding en dagbesteding door het sociale netwerk wordt opgevangen, voor een aanvullend dagdeel, of een verdubbeling van het huidige geleverde mantelzorguren. Deze mantelzorg wordt binnen de nieuwe voorziening omschreven als gebruikelijke zorg en daarmee niet meer vergoed. Dit doet een groot beroep op (potentiële) mantelzorgers. Er is sprake van een ingroeipad, daarnaast is sprake van transitiekosten, een weglek van 10 procent naar de Zvw en Wmo, en extra uitvoeringskosten omdat het indicatieproces intensiever wordt. Compensatiemaatregelen voor specifieke (inkomens)groepen zijn niet meegenomen in deze berekeningen. Ook de eigen bijdragenderving, die de opbrengsten van deze maatregel dempt, is niet opgenomen in de berekening. Dit is een beperkte daling.

26. Introduceren objectief verdeelmodel voor de Wet langdurige zorg, deel GHZ (ZiK M_30, variant B4)

Momenteel wordt de regionale contracteerruimte van de zorgkantoren in de gehandicaptenzorg verdeeld op basis van historische gegevens. Deze gegevens komen niet altijd overeen met de actuele zorgvraag in een regio en deze methode is daarom niet efficiënt. Deze maatregel zorgt ervoor dat de contracteerruimte van de zorgkantoren voor de gehandicaptenzorg (GHZ) binnen de Wet langdurige zorg (Wlz) voortaan wordt bepaald op basis van objectieve criteria. Gedeclareerde zorg en afgegeven indicaties spelen hierbij een belangrijke rol. Jaarlijks zijn er herverdeelmiddelen die pas aan het eind van het jaar worden verdeeld om te matchen met het feitelijke zorggebruik. Hierbij kan ook budget tussen zorgkantoren worden herverdeeld. Zo wordt geprobeerd regionale wachtlijsten en pgb-stops te voorkomen. Het macrobudget wordt hierbij gekort op basis van het nieuwe model. Deze variant kent 5 jaar lang transitiekosten van 40 miljoen euro. De structurele opbrengst van 150 miljoen euro wordt behaald in 2031 en groeit geleidelijk in vanaf 2026.

27. Maatwerk PGB (BMH-beleids optie 29)

Pgb-houders die zelf Wlz-zorg inkopen krijgen momenteel een maximumbedrag toegekend wat vastgesteld is voor zijn/haar zorgprofiel/zzp. Het komt niet vaak voor dat cliënten het volledige ter beschikking gestelde bedrag opmaken. De voorgestelde maatregel behelst een pgb-op-maat om cliënten te voorzien in de vergoeding van hun daadwerkelijke zorgvraag. De inschatting is dat een efficiëntiewinst circa 5 procent bovenop gerealiseerd kan worden. De regeling

Langdurige Zorg moet mogelijk aangepast worden. Ingroeiperiode van 3 jaar. Er dient bovendien, gezien dat de cijfers gebaseerd zijn op een zeer beperkte populatie nieuwe budgethouders, nog nader onderzocht te worden of deze 5 procent representatief is.

28. Verlagen tarieven informele zorg Wlz-pgb tot 15 euro

De vergoeding voor informele zorg wordt teruggebracht van 20 euro naar 15 euro. Daarmee wordt het pgb (uitsluitend) een zorginstrument en minder een instrument voor inkomensondersteuning voor naasten. Een mogelijk nadeel is dat het om een kwetsbare groep gaat en het risico bestaat dat mantelzorgers die veel tijd kwijt zijn aan ondersteuning financieel in een lastige positie komen. Ook kan er mogelijke substitutie richting formele zorg optreden, wat een deel van de opbrengst teniet kan doen. Dit substitutie-effect is niet meegenomen in de berekening. Voor de maatregel moet de regeling Langdurige Zorg worden aangepast.

29. Financiële blijk van waardering voor mantelzorgers afschaffen

De financiële blijk van waardering voor mantelzorg wordt afgeschaft. Met ingang van 1 januari 2016 is structureel 100 miljoen euro toegevoegd aan het gemeentefonds voor mantelzorgondersteuning en –waardering. Dit bedrag is in prijspeil 2021 117 miljoen euro en zal worden gekort op het Gemeentefonds. Gemeenten hebben de plicht beleid voor mantelzorg te maken en dit vast te leggen in hun beleidsplan. In de wet is opgenomen dat bij verordening wordt bepaald op welke wijze het college zorg draagt voor een jaarlijkse blijk van waardering voor de mantelzorgers van cliënten in de gemeente. Omdat er nu een wettelijke taak is om te waarderen en daar kosten aan zijn verbonden, is een wetswijziging van de Wmo 2015 nodig om deze taak te schrappen.

30. Mondzorg niet langer bovenbudgettair vergoeden

Mondzorg wordt momenteel niet gebudgetteerd, maar worden bovenbudgettair ten laste van het Fonds langdurige zorg gebracht. Hierover worden dus geen productieafspraken gemaakt, maar mondzorgaanbieders brengen de kosten direct in rekening bij het zorgkantoor aan de hand van prestaties en tarieven die vastgesteld zijn door de NZa. Deze maatregel budgetteert de kosten voor mondzorg door het onder te brengen in de contracteerruimte. De kosten voor mondzorg worden ondergebracht in de integrale zzp-tarieven inclusief behandeling. Dit betekent dat de verblijfsinstelling vanaf dat moment de mondzorg moet inkopen en bekostigen. Deze zorg wordt daarmee ook onderdeel van het totaalpakket aan zorg waarvoor de zorgaanbieder een afspraak maakt met het zorgkantoor. Dit geeft de zorgaanbieder een prikkel om deze zorg doelmatiger te leveren en in te kopen. Deze maatregel gaat ervan uit dat dit een besparing oplevert van 10 procent, dit resulteert in een besparing van 9 miljoen euro. Deze maatregel vergt een aanpassing van de Regeling langdurige zorg, de administratieve processen van mondzorgaanbieders en instellingen, en de beleidsregels van de NZa.

31. Aanpassen personeelsnorm Kwaliteitskader verpleeghuiszorg

Deze maatregel betreft het aanpassen van de personeelsnorm in het kwaliteitskader verpleeghuiszorg, waardoor 8.600 verpleegkundigen minder nodig zijn ten opzichte van het huidige kwaliteitskader verpleeghuiszorg, wat in de periode 2017-2021 is ingevoerd. De oorspronkelijke meerkosten van het kwaliteitskader verpleeghuiszorg worden hierdoor met 20% verlaagd, wat resulteert in een besparing van 554 miljoen euro. Voor deze maatregel is vereist dat de veldpartijen akkoord gaan met de aanpassing van de kwaliteitsnorm. Deze norm moet daarna aangepast worden in het Zorginstituut-register. Dit duurt naar verwachting 2 jaar.

32. Doorvoeren generieke korting

Deze maatregel verlaagt generieke de uitgaven voor gehandicaptenzorg en ggz in de Wlz. Het besparingspotentieel betreft de maximumkorting die in de Wlz kan worden opgelegd zonder dat dit de aanspraken beperkt. Vanwege de integrale vergelijking in de ouderenzorg is de maatregel niet op deze sector van toepassing. De korting leidt tot (kwalitatief) minder zorg en vermindert de werkgelegenheid in de zorg, onder andere vanwege een doelmatigheidseffect.

II. Pakketmaatregelen

Curatieve zorg

33. Hulpmiddelen uit basispakket (BMH-beleids optie 37)

Veelvoorkomende hulpmiddelen waarbij de kosten per gebruiker lager zijn dan 900 euro gemiddeld per hulpmiddel gaan uit het basispakket. Deze zorg kwalificeert niet meer als noodzakelijk te verzekeren zorg. Het gevolg is zeer forse eigen betalingen, ook omdat ouderen vaak gebruik maken van meerdere hulpmiddelen tegelijk en de kosten daarom stapelen. Dit zal voor mensen die dit niet zelf kunnen bekostigen de toegankelijkheid van de zorg verminderen. Het gebruik van deze hulpmiddelen zal dan afnemen. Binnen het huidige stelsel, waarin een verschil bestaat binnen de Wlz tussen cliënten die verblijft met en zonder behandelingen afnemen, leidt deze maatregel tot een toename van de rechtsongelijkheid.

34. Pakketmaatregel huishoudelijke taken kraamzorg

De kraamzorg bestaat deels uit huishoudelijke basistaken. In het 'basispakket' van 49 uur kraamzorg beslaat dit gemiddeld 8 uur. Met deze maatregel wordt de basishuishoudelijke hulp uitgesloten van het verzekerde pakket. Hiervoor wordt

het besluit Zorgverzekering aangepast. Aangenomen wordt dat verzekeraars opvulzorg zullen voorkomen door te sturen op een navenante reductie in het aantal uren zorg. De maatregel impliceert dat ouders meer huishoudelijke taken zelf uitvoeren, dan wel deze taken via informele of voor eigen rekening betaalde zorg laten uitvoeren.

35. Pakketmaatregel geneesmiddelen

Dit betreft het uit het pakket halen van een deel van de extramurale geneesmiddelen. In het bijzonder gaat het om middelen waarbij beargumenteerbaar is dat collectieve verzekering niet noodzakelijk is, omdat het gaat om betaalbare middelen tegen lichte aandoeningen. De maatregel kan per Algemene Maatregel van Bestuur ingevoerd worden. Rekening moet worden gehouden met 10 procent weglek via eigen betalingen/ eigen risico en een nader te ramen besparingsderiving als gevolg van substitutie met (duurdere) middelen in het pakket. In de raming wordt daarom uitgegaan van een nader in te vullen stelpost van 250 miljoen euro. Het is raadzaam het substitutierisico voor besluitvorming nader te kwantificeren. Zie onderstaande tabel voor de mogelijke middelen.

Mogelijkheden ter invulling van deze maatregel:

Tabel 20 pakketmaatregel geneesmiddelen			
Geneesmiddel	Totale uitgaven (miljoen euro)*	Aantal gebruikers	Totale uitgaven per gebruiker (euro's)
Maagzuurremmers (chronisch gebruik)**	145	2.200.000	66
Middelen bij obstipatie	62	1.500.000	41
NSAID's (ontstekingsremmers/pijnstillers; hoge doseringen)	37	2.400.000	15
Codeïne	17	650.000	26
Kunsttranen	32	650.000	49
Allergiemiddelen (oogdruppels, neusspray, antihistaminica), o.a. tegen hooikoorts	45	1.700.000	26

36. Herinvoeren voorwaarde verzekeringsplicht SOV

De maatregel stelt voor om bij de subsidieregeling onverzekerden (SOV) de verzekeringsplicht weer als voorwaarde voor uitkering op te nemen. Zorgaanbieders ontvangen via de SOV een vergoeding voor het leveren van zorg aan onverzekerde personen. Tot 2018 mocht de zorg alleen vergoed worden als deze aan verzekeringsplichtigen was verleend. Na 2018 zijn de voorwaarden uitgebreid en is het geen vereiste meer om alleen voor verzekeringsplichtigen de zorg te vergoeden. Het beroep op de subsidie is sindsdien flink gestegen. Het herinvoeren van de voorwaarde van de verzekeringsplicht levert een besparing op van 22 miljoen euro.

37. Kraamzorg volledig uit basispakket (ZiK M_116, variant B)

Kraamzorg wordt volledig uit het pakket gehaald. De uitgaven aan kraamzorg bedragen in 2019 circa 328 miljoen euro voor ca. 160.000 verzekerden. In prijspeil 2021 betekent dat circa 350 miljoen euro. Een andere variant (A) is het recht op kraamzorg te beperken van bijvoorbeeld 80 uur tot 6 uur (3 dagen, 2 uur) voor alle bevallingen en het invoeren van een eigen bijdrage. Mogelijk kunnen vrouwen als gevolg van de maatregel kraamzorg gaan mijden. Daarnaast kan het ertoe leiden dat vrouwen langer in een ziekenhuis verblijven na een bevalling. Het invoeren van de maatregel duurt ongeveer twee jaar.

38. Langdurige wijkverpleging vervalt als aanspraak in het basispakket Zvw (ZiK M_117)

De verzekerde aanspraak wijkverpleging wordt beperkt tot de kortdurende zorg. Deze wordt met name verstrekt na een ziekenhuisopname. De kosten van langdurige wijkverpleging draagt de burger voortaan zelf of hij moet zich hier additioneel voor verzekeren. Mensen die op jonge leeftijd een beperking krijgen (Wajongers) houden wel aanspraak op langdurige wijkverpleging. Verder geldt er een overgangstermijn voor bestaande cliënten. Omdat een deel van de cliënten ook in aanmerking zou komen voor Wlz-zorg of gemeentelijke ondersteuning, worden de betreffende budgetten verhoogd met 500 en 800 miljoen euro structureel.

39. Verkleining basispakket op basis van ziektelast

Zorg voor aandoeningen die een lagere ziektelast hebben dan een bepaald minimum, worden uit het basispakket verwijderd. In deze variant wordt de grens gesteld dat maximaal 10 procent van de gezondheid verloren gaat als de aandoening onbehandeld blijft. De impact van de aandoening voor het leven van de patiënt blijft daarmee beperkt. Het implementeren is technisch uitvoerbaar, maar complex omdat er meer informatie nodig is over de ziektelast van aandoeningen. Daarom is er flankerend beleid nodig om onderzoek te doen naar ziektelast en moet de maatregel geleidelijk ingaan.

40. Een vaste eigen bijdrage van €5 per uur, onafhankelijk van het inkomen (ZiK 68)

Er komt een vaste eigen bijdrage per uur voor wijkverpleegkundige zorg in de Zorgverzekeringswet (Zvw). De maatregel moet tot beheersing van zorgkosten leiden en verkleint het verschil met de regels voor de Wlz. Bij de bepaling van de opbrengst van de eigen bijdrage is gebruik gemaakt van NZa data analyses voor cliëntgroepen in de wijkverpleging. In deze analyse staat het aantal uren wijkverpleging per deelgroep en de verdeling over de cliënten. Het instellen van een vaste eigen bijdrage per uur past overigens niet bij de beleidsrichting van de nieuwe bekostiging wijkverpleging waaraan wordt gewerkt. Beoogd wordt daarin om met cliëntenprofielen de PxQ te vervangen. De opbrengsten zijn berekend op

basis van cijfers uit 2019 en daarna opgehoogd naar 2021. In totaal zijn met de wijkverpleging 50 miljoen uren per jaar gemoeid, tegen een gemiddeld tarief van €67. Met een vaste eigen bijdrage van 5 euro per uur bespaar je dus 270 miljoen. Tegelijkertijd treedt ook een remgeldeffect op, omdat mensen door de eigen bijdrage minder wijkverpleging gaan gebruiken. Het remeffect in de Zvw is gekwantificeerd o.b.v. CPB cijfers op 220 miljoen euro. Het kan leiden tot hogere zorgkosten in andere domeinen, zoals de Wlz, waar cliënten sneller in zullen stromen. De meerkosten worden hier op 790 miljoen geschat. Tegelijkertijd wordt verwacht dat de kosten in de Wmo en de Zvw zullen dalen, en dat dit effect ongeveer gelijk is aan de Wlz stijging. Daling van 480 miljoen euro voor de Zvw en 260 miljoen euro voor de Wmo.

Langdurige zorg en ondersteuning

41. Schrappen aanspraak Wlz mondzorg (BMH-beleids optie 22B)

Intramurale Wlz-cliënten met behandeling krijgen niet langer mondzorg vergoed vanuit de Wlz. Mondzorg kan alleen nog verzekerd worden vanuit de bijzondere tandheelkundige zorg en de aanvullende verzekering van de Zvw, of kan door de cliënt zelf worden betaald. Er treedt een besparing op omdat de aanspraken op mondzorg binnen de Zvw minder ruim zijn dan die in de Wlz. Om de maatregel in te voeren is een wetswijziging vereist. Wetswijziging en implementatie vergt twee jaar.

42. Scheiden van wonen en zorg in Wlz (ZiK M_28, variant 2)

Verblijf in een instelling is niet meer standaard onderdeel van het pakket Wlz-zorg (dit sluit beter aan bij andere zorgdomeinen en de essentie van zorg). Bewoners die in een nieuwgebouwde of sterk gerenoveerde instelling komen te wonen, vallen onder het nieuwe regime. Dit betekent dat over een periode van 30 jaar de huidige integrale vergoeding wordt afgebouwd. Instellingen krijgen onder het nieuwe regime alleen nog een vergoeding voor de zorgkosten en eventueel een extra vergoeding voor kapitaallasten of diensten die sterk samenhangen met het leveren van zorg in een intramurale instelling. Door het scheiden van wonen en zorg krijgt de burger meer keuzevrijheid maar wordt wel geconfronteerd met een hogere eigen bijdrage. Dit betreft variant 2 van het ZiK-fiche waarbij cliënten zelf gaan betalen voor woonlasten. De maatregel betekent een majeure wijziging. Het wetgevingstraject zal circa drie jaar kosten. Bij de invoering wordt aangesloten bij het bouwtempo: er is een lange overgangstermijn nodig omdat de huidige intramurale voorraad aangepast moet worden aan het nieuwe regime. Het is mogelijk te kiezen voor een sneller ingroeipad of voor (gedeeltelijke) compensatie van woonlasten. Door het scheiden van wonen en zorg krijgt de burger meer keuzevrijheid. Dit heeft mogelijk een aanzuigende werking. In de meeste varianten gaat de burger echter ook een hogere eigen bijdrage betalen. Dit heeft juist een remmend effect. Afhankelijk van de vormgeving van de inkomenscompensatie kan de aanzuigende werking leiden tot verlaging of verhoging van de uitgaven. Het effect wordt ten opzichte van de overige budgettaire effecten in elk geval als beperkt ingeschat. Dit effect is niet gekwantificeerd.

43. Schrappen aanspraak dagbesteding in de Wlz (BMH-beleids optie 39)

Vanuit de Wlz kunnen cliënten aanspraak maken op dagbesteding. Deze maatregel houdt in dat collectief gefinancierde dagbesteding en (individuele) begeleiding binnen de Wlz wordt geschrapt en cliënten dit zelf moeten gaan bekostigen of aanspraak moeten maken op mantelzorg. Daarnaast zullen gemeenten dagbesteding moeten gaan leveren. Dit zal leiden tot aanvullende lasten voor de gemeenten in de Wmo. Vooralsnog is niet te bepalen of de maatregel uitvoerbaar is voor gemeenten en wat de impact van de maatregel is. Voor deze maatregel is een wetswijziging vereist waarvan de doorlooptijd tenminste 3 jaar is.

44. Schrappen aanspraak huishoudelijke hulp vanuit de Wmo (ZiK M_75)

Huishoudelijke hulp wordt niet meer vergoed vanuit de Wmo. Mensen dragen zelf de kosten van huishoudelijk hulp. Er kan een vangnet, bijvoorbeeld via de bijzondere bijstand, gecreëerd kunnen worden voor mensen die het verlies aan huishoudelijke hulp niet kunnen opvangen met andere hulp en hierdoor een grote kans hebben om naar het verpleeghuis te verhuizen. Dit vergt een wetswijziging. Per saldo leidt dit tot een besparing in de Zvw en Wmo en een intensivering in de Wlz. De totale netto-collectieve zorguitgaven dalen naar verwachting met 500 miljoen euro.

III. Eigen betalingen

Curatieve zorg

45. Eigen betalingen hulpmiddelen (ZiK M_66)

Er wordt een eigen risico voor hulpmiddelen ingevoerd: alle extramurale hulpmiddelen in het basispakket worden uit eigen zak betaald tot een jaarlijks maximum van 200 euro per persoon. Er wordt daarbij geen onderscheid gemaakt naar type hulpmiddel. Het reguliere eigen risico geldt niet meer voor hulpmiddelen. Ook de huidige eigen betalingen voor specifieke hulpmiddelen komen te vervallen. De maatregel geldt niet voor verzekerden jonger dan 18 jaar. Doel is een extra remmende werking op het gebruik van hulpmiddelen en het stimuleren gebruik goedkopere alternatieven. De maatregel vergt een aanpassing van het Besluit zorgverzekering. De maatregel levert een structurele besparing op van 290 miljoen euro.

46. Eigen betalingen extramurale geneesmiddelen (ZiK M_65, variant 3)

Er wordt een eigen bijdrage voor extramurale geneesmiddelen van 5 euro per receptregel ingevoerd met een maximum van 200 euro per jaar. Als de patiënt geneesmiddelen gebruikt met een lagere prijs dan de eigen bijdrage, dan betaalt de patiënt slechts de (lagere) prijs van de geneesmiddelen. De maatregel vergt een aanpassing van het Besluit zorgverzekering.

47. Eigen bijdrage ambulancevervoer

Op dit moment valt het ambulancevervoer onder het eigen risico. Deze maatregel stelt voor om voor iedere ambulancerit een vaste eigen bijdrage te vragen van 75 euro per rit. In 2017 werden er ongeveer 1,3 miljoen euro acute en planbare ritten gemaakt. De maatregel zou dan ook circa 98 miljoen euro opleveren. Rekening houdend met 10 procent weglek van eigen risico levert de maatregel 88 miljoen euro op. Verrekening vindt plaats via de verzekeraar.

48. Aanpassen of afschaffen (vrijwillig) eigen risico (ZiK M_54, variant 2a)

Deze maatregel heeft ten doel het eigen risico te verhogen van 385 euro naar 485 euro en het vrijwillig eigen risico af te schaffen. Als gevolg van de maatregel zullen de private zorguitgaven stijgen en zullen de opbrengsten van de eigen bijdrage toenemen. Verhoging ervan leidt tot een groter remgeldeffect, het afschaffen of verlagen ervan vergroot de toegankelijkheid van de zorg. Voor de uitvoering moet de Zvw aangepast worden en deze moet getoetst worden aan het Europees recht, wat naar verwachting anderhalf tot twee jaar zal duren.

49. Invoeren procentueel eigen risico Zvw (ZiK M_56)

In plaats van het verplicht eigen risico wordt er een verplicht procentueel eigen risico ingevoerd in de Zvw. Verzekerden betalen in dit systeem voortaan een percentage van hun zorgkosten zelf tot een bepaald maximum. In deze varianten wordt het maximumbedrag hoger en gekozen zodat de macro-opbrengst van de eigen betalingen gelijk blijft. Daar zijn drie percentages: 25 procent, met een maximale eigen betaling van 670 euro, 50 procent, met een maximale eigen betaling van 480 euro en 75 procent, met een maximale eigen betaling van 420 euro.

50. Two-tier-systeem met grens X op 300 euro en grens Y op 680 euro (ZiK M_57)

In plaats van het bestaande eigen risico wordt het two-tiersysteem ingevoerd. Het eigen risico wordt hierbij gerelateerd aan de hoogte van de zorguitgaven van een verzekerde. Nu is er een vast eigen risico maar de maatregel bepleit de hoogte van het eigen risico te koppelen aan de individuele zorguitgaven. Dan gelden er drie stappen:

1. Verzekerden betalen de eerste zorgkosten tot grens X volledig uit eigen zak (100 procent).
2. Daarna betalen ze tot grens Y 25 procent van de gemaakte zorgkosten.
3. Boven grens Y worden vervolgens de zorgkosten volledig vergoed (0 procent).

Deze variant gaat uit van: grens X is 300 euro en grens Y is 680 euro. De macro-opbrengst van de eigen betalingen blijft hierbij gelijk. De maximale eigen betaling is $300 \text{ euro} + 25 \text{ procent} * (680 \text{ euro} - 300 \text{ euro}) = 395 \text{ euro}$. De introductie van een two-tier-systeem vergt een wetswijziging. Daarnaast zal ook de administratie van verzekeraars moeten worden aangepast. Er is tenminste twee jaar nodig om de maatregel in te voeren.

51. Inkomensafhankelijk eigen risico (ZiK M_59)

De maatregel betreft invoering van een inkomensafhankelijk eigen risico. Voor inkomens tussen 15.000 en 30.000 euro blijft het eigen risico 385 euro. Voor lagere inkomens wordt het verlaagd naar 100 euro en voor hogere inkomens wordt het 800 euro. De bedragen zijn zo gekozen dat de opbrengst van de eigen betalingen exclusief gedragseffect gelijk blijft. Per saldo leidt dit tot een structurele besparing van 55 miljoen euro doordat de toename van het remgeldeffect door verhoging naar 800 euro groter is, dan de afname van het remgeldeffect door de verlaging naar 100 euro.

52. Eigen bijdrage per DBC (ZiK M_61, variant 1b)

De werking van het eigen risico wordt aangepast voor de zorg die met diagnose-behandelingscombinaties (dbc's) wordt bekostigd en wordt vervangen door een systeem van vaste maximale eigen bijdragen per dbc. Een patiënt heeft niet gelijk zijn hele eigen risico opgemaakt na één behandeling. De remmende werking van een eigen betaling blijft dus langer in stand. Daarnaast wordt het verplicht eigen risico verhoogd naar 885 euro. De eigen bijdragen gelden pas vanaf 18 jaar. Voor alle overige zorg (zoals eerstelijnszorg, farmaceutische zorg en hulpmiddelen) blijft de huidige systematiek bestaan.

53. Huisartsenzorg onder eigen risico (ZiK M_63)

De aanspraak op huisartsenzorg en multidisciplinaire zorg wordt onder het eigen risico geplaatst. Dit geldt zowel voor algemene huisartsenzorg als huisartsenposten. Het inschrijftarief voor een huisarts wordt niet onder het eigen risico geplaatst. Hierdoor vindt er een verschuiving plaats van collectieve financiering naar het eigen risico. Ook leidt de maatregel tot een sterker remgeldeffect. Naar verwachting zullen mensen minder vaak (of later) naar de huisarts gaan. Via een wijziging van het besluit Zorgverzekering moet worden geregeld dat huisartsenzorg onder het eigen risico valt.

54. Invoeren eigen bijdrage voor bezoek aan de huisartsenpost (ZiK M_64)

Iedere volwassene moet voor elk bezoek aan de huisartsenpost (HAP) een eigen bijdrage van 25 procent van de zorgkosten gaan betalen. Met de invoering van een eigen bijdrage voor bezoek aan de huisartsenpost wordt oneigenlijk gebruik van deze voorziening ontmoedigd. Een bezoek aan de HAP is voor de zorgverzekeraar (en premiebetaler) duurder dan een bezoek aan de eigen huisarts. Deze eigen bijdrage van 25 procent kan ingevoerd worden met een wijziging van het Besluit Zorgverzekering. Dit kost naar verwachting een jaar.

55. Invoeren eigen bijdrage bij verblijf in het ziekenhuis (ZiK M_67)

Voor ziekenhuisverblijf wordt een eigen bijdrage van 10 euro per ligdag ingevoerd, met een maximum van 100 euro per patiënt per jaar. De maatregel geldt niet voor verzekerden jonger dan 18 jaar. Voor deze maatregel moet een nieuwe eigen bijdrage worden gecreëerd via een wijziging van het Besluit Zorgverzekering. Hiervoor is minimaal een jaar nodig.

56. Eigen bijdrage 100 euro curatieve ggz

Met deze maatregel wordt in de curatieve ggz een generieke eigen bijdrage geheven van 100 euro die zowel voor de generalistische-basis ggz, als voor de gespecialiseerde ggz geldt. Het gaat circa om een groep van 760.000 patiënten. Als al deze patiënten een eigen bijdrage van 100 euro gaan betalen, zou de maatregel circa 76 miljoen euro opleveren. Omdat de maatregel ook tot zorgmijding kan leiden, is een afslag van 10% op de opbrengst genomen en wordt deze 66 miljoen euro. In 2012 is korte tijd sprake geweest van een eigen bijdrage van maximaal 200 euro, die vanwege brede weerstand per 2013 weer is afgeschaft. De brede weerstand ontstond doordat juist zwaardere ggz-patiënten hierdoor zorg zouden zijn gaan mijden. Destijds bleek dat er meer kosten werden gemaakt in de acute ggz als gevolg hiervan. Verwacht wordt dan ook dat met het nemen van deze maatregel hierdoor ook extra kosten op de acute ggz gemaakt zullen worden. Er is daarom extra afslag van 25% opgenomen, waardoor het besparingspotentieel op 50 miljoen euro komt. De ggz valt op dit moment onder het eigen risico.

Langdurige zorg en ondersteuning

57. Hulpmiddelen niet meer vanuit het verzekerde Wlz-pakket en overhevelen naar de Wmo2015

Momenteel zijn hulpmiddelen onderdeel van het verzekerde Wlz-pakket. Deze maatregel schrapt de aanspraak op hulpmiddelen vanuit de Wlz. Hulpmiddelen kunnen enkel nog vanuit de Wmo2015 geleverd worden. Het volledige budget wordt overgeheveld naar het gemeentefonds, met een doelmatigheidskorting van 10 procent. Als gevolg van gederfde eigen betalingen in de Wlz en toename van de inkomsten uit het abonnementstarief Wmo2015 wijkt het budgettaire effect mogelijk af. Deze inkomsteneffecten zijn niet onderzocht. Voor deze maatregel moet de Wmo2015 aangepast worden.

58. Herinvoering inkomensafhankelijke eigen bijdrage Wmo2015

Het abonnementstarief Wmo wordt afgeschaft en vervangen door een inkomensafhankelijke eigen bijdrage. Dit geldt voor zowel het gebruik van algemene als specifieke Wmo-voorzieningen. Deze aanpassing geldt niet voor Wmo beschermd wonen, hier geldt reeds al een inkomensafhankelijke eigen bijdrage. De uitkering aan het gemeentefonds wordt als gevolg van de afschaffing gekort met 219 miljoen euro (dit bedrag is gebaseerd op een CPB-notitie uit 2018). De variabele inkomensafhankelijke eigen bijdrage voor het gebruik van Wmo-voorzieningen wordt afhankelijk van het inkomen, eigen vermogen en huishoudsamenstelling. Lage en middeninkomens gaan er niet tot nauwelijks op achteruit, omdat zij in de praktijk een nominale eigen bijdrage betalen die nagenoeg even hoog is als het abonnementstarief. Cliënten met hogere inkomens en vermogen zullen hun eigen bijdrage zien toenemen. Het CAK maakt extra uitvoeringskosten voor ICT, de maatregel kan daardoor pas na vier jaar worden ingevoerd. Voor deze maatregel dient de Wmo2015 aangepast te worden.

59. Effect van vermogen op eigen betalingen Wmo en Wlz aanpassen (8 procent) (ZiK M_38)

Het percentage van de vermogensinkomensbijtelling (VIB) voor de eigen bijdrage Wlz en Wmo wordt aangepast. De VIB wordt in de Wlz verhoogd van 4 procent naar 8 procent. Daarnaast wordt de VIB heringevoerd voor maatwerkvoorzieningen in de Wmo. Dit vervangt het inkomensafhankelijke abonnementstarief van maximaal 19 euro per maand. Hier is wetwijziging voor nodig, dit vergt twee jaar. Daarnaast zal het CAK een nieuw ICT-systeem moeten ontwikkelen, waardoor de Wmo-component pas uitvoerbaar is na vier jaar. Door verhoging van de eigen bijdrage voor mensen met vermogen wordt de inkomenssolidariteit in het zorgstelsel vergroot.

60. Vermogen eigen woning in vermogensinkomensbijtelling (ZiK M_71)

Het opgebouwde eigen vermogen in de eigen woning gaat net als het inkomen uit sparen en beleggen meetellen bij berekening van de eigen bijdrage Wlz en Wmo (beschermd wonen). Over dit vermogen wordt een vermogensbijtelling van vier procent gerekend. De maximale eigen bijdrage blijft ongewijzigd. De invoering van de maatregel duurt naar verwachting twee jaar vanwege knelpunten bij de uitvoeringsorganisatie CAK. De huidige eigenbijdragesystematiek wordt gehandhaafd, alleen moet er wetgeving komen om het CAK toegang te verschaffen tot de WOZ- en hypotheekschuldgegevens van cliënten.

IV. Besparen begrotingsgefinancierde uitgaven

Curatieve zorg

61. Halvering subsidieregeling «veelbelovende zorg sneller bij de patiënt»

De subsidieregeling 'veelbelovende zorg sneller bij de patiënt' wordt gehalveerd. Dit kan door het subsidieplafond te verlagen. Er is momenteel forse onderuitputting bij de subsidieregeling. Hierbij kan kanttekening worden geplaatst dat de huidige regeling pas sinds 2019 bestaat en er mogelijk sprake is van opstartproblemen, waaronder de bekendheid van de regeling en nog beperkte kwaliteit van de aanvragen. Met de helft van het budget kunnen alsnog veel aanvragen gehonoreerd worden, maar minder dan met het huidige budget mogelijk zou zijn, waardoor het doel van de regeling (bijdrage aan het bevorderen van gepast gebruik) wellicht minder goed behaald kan worden. Om dit te bepalen is een evaluatie voorzien in 2023. De maatregel kan worden ingevoerd na één jaar.

Langdurige zorg en ondersteuning

62. Beëindigen inkomensondersteuning aan chronisch zieken en gehandicapten

De gemeenten ontvangen sinds 1 januari 2014 aanvullende financiële middelen om chronisch zieken en gehandicapten directe inkomenssteun via de bijzondere bijstand te geven. Gemeenten ontvangen deze middelen omdat in 2014 een tweetal financiële regelingen voor chronisch zieken en gehandicapten is afgeschaft: de Wet tegemoetkoming chronisch zieken en gehandicapten en de Compensatie Eigen Risico. Om het wegvallen van deze regelingen te compenseren ontvangen gemeenten vanaf 2017 structureel 268 miljoen euro, in het huidige prijspeil 314 miljoen euro. De maatregel houdt in dat deze mogelijkheid tot directe inkomenssteun via de bijzondere bijstand komt te vervallen. Dit zal negatieve inkomenseffecten hebben op de doelgroep. De hoogte hiervan is echter niet te berekenen. Voor deze zeer kwetsbare doelgroep zal eerst inzichtelijk moeten worden gemaakt wat de negatieve inkomenseffecten zijn en of deze kunnen worden gedragen door de doelgroep. Daarnaast zal de doelgroep bij het wegvallen van deze inkomensondersteuning mogelijk elders een beroep doen op inkomensondersteuning. De maatregel vergt een wetswijziging (vervallen art. 2.1.7. van de 133Wmo 2015). Dit vergt een uitname uit het Gemeentefonds. Hierover zal een Bestuurlijk Overleg moeten worden gehouden met de VNG.

63. Verhogen verplicht eigen risico met 100 tot 500 euro

Het verplicht eigen risico in de Zvw van €385 wordt verhoogd met €100 tot €485. Boven dit bedrag worden de zorgkosten vanuit de basisverzekering vergoed. Het huidige eigen risico geldt voor alle zorg in het basispakket, behalve voor huisartsenzorg, verloskundige zorg, wijkverpleegkundige zorg en kraamzorg, bevolkingsonderzoeken en de grieprik voor bepaalde risicogroepen. Kinderen tot 18 jaar zijn uitgesloten van het eigen risico. Deze maatregel vereist een wetswijziging en kan na 1,5 tot 2 jaar in werking treden. De berekening is op basis van de laatste CPB-cijfers en zullen veranderen als er bij KiK een nieuw basispad is.

Jeugd

Eind 2020 heeft AEF het 'Onderzoek structurele middelen jeugdhulp' gepubliceerd. De uitkomsten van het onderzoek maken inzichtelijk dat de ontwikkeling van de uitgaven niet houdbaar is. Het is daarom noodzakelijk om de effectiviteit en beheersbaarheid te vergroten, zowel door aanpassingen aan het stelsel als door effectievere sturing. Daarom is in onderling overleg tussen VNG en Rijk besloten om een stuurgroep Maatregelen financiële beheersbaarheid Jeugdwet in te richten. Deze stuurgroep zal maatregelen uitwerken die moeten bijdragen aan de financiële beheersbaarheid van de Jeugdwet. Dit is inbreng voor de komende kabinetsformatie.

64. Subsidieregeling Opvang kinderen van ouders met trekkend/varend bestaan

De subsidie aan internaten voor de opvang en verzorging van kinderen van binnenschippers, kermisexploitanten en circusartiesten wordt stopgezet, omdat dit niet een collectieve verantwoordelijkheid betreft (eigen keuze ouders, net als bij kinderen op internaten van in het buitenland werkende ouders). De maatregel voorziet in een tijdige aankondiging en afbouwperiode van twee jaar. De structurele besparing bedraagt ca. 16 miljoen euro. Aandachtspunten zijn:

- Eerder (2004) heeft een korting van 10 procent geen doorgang gevonden vanwege protest vanuit de sector/ouders vanwege economische belangen die gemoeid gaan met de binnenvaart en/of de beperkte financiële capaciteit van de ouders.
- De regeling is in juni 2016 geëvalueerd. Hieruit blijkt o.a. een daling van het aantal kinderen dat naar schippersinternaten gaat waardoor sprake is van lagere realisaties dan begroot. Naar aanleiding van de evaluatie is besloten de regeling t/m in ieder geval 1 januari 2022 te verlengen en dan opnieuw te evalueren.

Nederlandse kinderen zijn leerplichtig vanaf 5 jaar. Voor schipperskinderen geldt een uitzondering op de leerplichtwet. Alle schipperskinderen moeten vanaf 1 augustus volgend op hun zevende verjaardag naar de reguliere basisschool. Een mogelijk negatief gevolg van het beëindigen van de subsidie is dat ouders hun kinderen op de schepen houden. Dit

is toegestaan voor kinderen tot 7 jaar als de kinderen boordonderwijs krijgen van de ouders o.b.v. het lespakket van het Landelijk Onderwijs Varenden Kinderen (LOVK). Kinderen lopen hierdoor vaak achterstand op doordat het boordonderwijs vaak kwalitatief lager is en ze weinig sociale contacten hebben.

65. Minder standaard consulten 0-jarigen bij het consultatiebureau

Gemeenten zijn krachtens de Wet publieke gezondheid verantwoordelijke voor het uitvoeren van jeugdgezondheidszorg. Belangrijk onderdeel daarin is de functie van het consultatiebureau, waar ouders met hun kinderen van 0 tot 4 jaar voor screening en preventie heen gaan. In het 1e levensjaar gaat het om 10 bezoeken en in het 2e t/m 4e jaar om nog eens 5 bezoeken. Een deel van de bezoeken wordt gecombineerd met toediening van de prik uit het Rijksvaccinatieprogramma. Het aantal contactmomenten in het eerste levensjaar wordt teruggebracht tot negen. Dit leidt conform ZIK 2020 tot een besparing van 18 miljoen euro. De meerwaarde van een contactmoment meer of minder op de kwaliteit van de zorg is onbekend. Omdat de middelen voor jeugdgezondheidszorg onderdeel zijn van het Gemeentefonds is een uitname uit het fonds noodzakelijk.

Arbeidsmarkt, arbeidsvoorwaarden en opleidingen

66. Opheffen subsidieregeling Stageplaatsen Zorg II

Via de subsidieregeling kunnen zorginstellingen die stages realiseren een vergoeding ontvangen voor leerlingen die een verpleegkundige, verzorgende of sociaalagogische opleiding volgen, of een opleiding tot doktersassistent. Het budget bedraagt 112 miljoen euro per studiejaar. Het bedrag per fulltime (fte) stageplaats is afhankelijk van de categorie en het totale aantal stageplaatsen in een schooljaar. Met de maatregel wordt de subsidieregeling opgeheven. In algemene zin zijn bedrijven en organisaties zelf verantwoordelijk voor het werven van goed personeel. Daarom zijn werkgevers in eerste instantie verantwoordelijk voor het aanbieden van kwalitatief goede stageplaatsen om zo op lange termijn te zorgen voor een kwalitatief hoogwaardig personeel. Dit geldt ook voor de zorg. De instellingen bieden stages aan per schooljaar (van september tot augustus). Opheffen van de subsidieregeling kan per schooljaar indien er minstens een half jaar voor de start van het betreffende schooljaar toe wordt besloten. Dat geeft de zorginstellingen de juridisch gezien noodzakelijke tijd om op het opheffen te anticiperen. Dit levert een structurele besparing op van 112 miljoen euro.

67. Opheffen subsidieregeling vaccinatie stageplaatsen

De subsidieregeling vaccinatie stageplaatsen zorg draagt eraan bij dat jaarlijks 30 à 35 duizend stagiairs gevaccineerd worden tegen hepatitis B. Met de maatregel wordt de subsidieregeling opgeheven. Stage-instellingen en stagiairs worden zelf verantwoordelijk voor het financieren van noodzakelijke vaccinaties voor de uitvoering van het werk. Opheffen van de subsidieregeling kan per schooljaar indien er minstens een half jaar voor de start van het betreffende schooljaar toe wordt besloten. Dit levert een structurele besparing op van 5 miljoen euro.

68. Kwaliteitsimpuls personeel ziekenhuizen afschaffen

Via de Kwaliteitsimpuls Personeel Ziekenhuiszorg (KIPZ) is jaarlijks 200 miljoen euro beschikbaar voor ziekenhuizen om te investeren in extra scholing van personeel. In het hoofdlijnenakkoord medisch-specialistische zorg 2019–2022 hebben partijen afgesproken dat de middelen tot en met 2022 beschikbaar blijven voor de sector via een subsidieregeling. In deze variant wordt de subsidieregeling per 2023 afgeschaft waardoor de middelen na afloop van de afspraak uit de hoofdlijnenakkoorden vrijvallen. De kosten voor scholing kunnen ziekenhuizen verrekenen met de zorginkopers, met mogelijk een hogere premie als gevolg.

69. Verlagen subsidie publieke gezondheidszorgopleidingen met 50 procent

Deze instellingssubsidie wordt verstrekt aan opleidingen in richting van infectieziektebestrijding, jeugdgezondheidszorg, medische milieukunde of tuberculosebestrijding om de instroom te stimuleren. De subsidie is in 2012 ingevoerd. Sinds 2019 verloopt de financiering van deze opleidingen via een instellingssubsidie aan de stichting SBOH. Per 1 januari van jaar t kan de worden afgebouwd tot 14 miljoen euro (circa 50 procent van het huidige bedrag). Dit levert structureel een besparing op van 14 miljoen euro. Deze opleidingen worden niet langer extra gestimuleerd.

70. Verlagen subsidie opleiding tot advanced nurse practitioner met 50 procent

Deze subsidie is gericht op nieuwe beroepsbeoefenaren in de zorg – verpleegkundig specialisten – die speciaal worden opgeleid om eenvoudige en routinematige taken over te nemen van huisarts of specialist. De subsidie per student bedraagt een vast bedrag van 1.875 euro per maand voor de maximale duur van de opleiding. De subsidie bedraagt circa 39 miljoen euro en kan in meerdere stappen worden afgebouwd. Over 2019 was sprake van circa 9 miljoen euro onderuitputting op de regeling. De maatregel kan tot mei t-1 voorafgaand aan het betreffende schooljaar worden ingevoerd. De maatregel levert structureel 19 miljoen euro op.

71. Afbouwen subsidie versterking regionaal onderwijs- en arbeidsmarktbeleid

Met deze subsidies wordt in de beschikbaarheid van een regionale arbeidsmarktinfrastructuur voorzien. Het gaat bijvoorbeeld om eenduidige informatievoorziening aan werkgevers en werknemers over ontwikkelingen op de regionale arbeidsmarkt, afstemming tussen onderwijs en arbeidsmarkt en instrumenten voor duurzame inzetbaarheid. Vanaf 2023 kan deze subsidie worden afgebouwd. Dit resulteert in een besparing van structureel 17,5 miljoen euro.

72. Introduceren eigen betaling 20 procent specialistische vervolgopleidingen

Met deze maatregel worden hogere eigen bijdragen in de opleidingen tot medisch specialist geïntroduceerd. De variant wordt ontleend aan het IBO UMC's uit 2012. Gelet op het hoge private rendement van de opleiding tot medisch specialist, heeft deze werkgroep geadviseerd een substantieel hogere eigen bijdrage in de opleidingskosten te vragen dan nu het geval is. Voor de berekening is als indicatie van het effect een percentage van 20 procent gekozen, maar dit percentage kan desgewenst anders worden vastgesteld. De maatregel geldt voor alle medisch specialistische opleidingen inclusief GGZ en huisartsen, maar exclusief medisch ondersteunende beroepen vanwege het lagere verwachte inkomensniveau. De reeks loopt op vanwege het benodigde ingroeipad vanwege opleidingen die al gestart zijn. Deze maatregel kan worden vormgegeven als een generieke korting op de beschikbaarheidsbijdrage, waarbij het aan opleidingsinstellingen wordt gelaten in welke mate zij dit doorberekenen in eigen betalingen. Ook kan overwogen worden een leenstelsel in te richten voor medische specialisten in opleiding.

73. Korten opleidingsbudgetten medisch specialisten (ZiK M_53, variant a)

Het vergoedingsbedrag dat zorginstellingen ontvangen voor de 27 medisch-specialistische vervolgopleidingen wordt met 7,5 procent gekort. De huidige vergoedingen worden verleend op basis van de Wmg via het instrument van de beschikbaarheidsbijdrage en dienen redelijkerwijs kostendekkend te zijn. Op basis van deze maatregel zal de NZa de beschikbaarheidsbijdrage lager vaststellen dat uit het kostenonderzoek naar voren komt. Zorgaanbieders kunnen de korting op de opleidingsvergoeding proberen te compenseren via hogere prijzen voor reguliere zorgproductie of door het verlagen van de opleidingskosten. Hiervoor moet de Wmg worden aangepast. Alternatief voor wetswijziging is dat VWS bestuurlijke afspraken maakt met de opleidende partijen over aanpassing/inkorting van het curriculum van de medisch-specialistische vervolgopleidingen. Deze aanpassing moet tot een kostendaling van 7,5 procent leiden.

Sport

74. Geen Rijksbijdrage aan grote topsportevenementen

Het Rijk stopt met het financieel bijdragen aan organisaties die topsportevenementen willen organiseren. Het Rijk gaat dan alleen een faciliterende rol vervullen als het gaat om regelgeving. Organisaties dienen zelf via sponsoring middelen binnen te halen. Aangezien dit mogelijk zal leiden tot minder topsportevenementen zullen er ook minder kosten zijn aan te nemen veiligheidsmaatregelen. Deze besparingen zijn hier niet meegenomen.

75. Verlagen bijdragen duurzame en toegankelijke sportaccommodaties met 25 procent

VWS geeft subsidies aan sportaanbieders (sportverenigingen, stichtingen en andere niet-winstbeogende investeerders in sportaccommodaties) voor de bouw of het onderhoud van sportaccommodaties of voor de aanschaf dan wel het onderhoud van sportmaterialen. Daarnaast stelt VWS middelen beschikbaar voor de Regeling specifieke uitkering stimulerende sport. Deze regeling beoogt de ontwikkeling en instandhouding van sportaccommodaties en de aanschaf van sportmaterialen door gemeenten te stimuleren, daar waar de mogelijkheid tot btw-afrek is vervallen. Deze bijdragen kunnen worden verlaagd. Hier is nu gekozen voor een percentage van 25 procent, maar dit percentage kan uiteraard ook hoger of lager zijn.

76. Verlagen nationaal ambitieniveau topsport

NOC*NSF en de sportbonden hebben de ambitie om bij de beste tien topsportlanden ter wereld te horen. Het landelijke topsportbeleid is gefocust op (potentieel) succesvolle takken van sport en topsporters om bij te dragen aan de doelstelling: meer medailles, met meer impact, in meer sporten. Om deze doelstelling waar te kunnen maken, voeren NOC*NSF en de sportbonden topsport- en talentenprogramma's uit. VWS stelt hiervoor 39,9 miljoen euro beschikbaar. Door het ambitieniveau te verlagen (bijvoorbeeld naar top 20 ter wereld), kan het budget worden verlaagd. Hier is uitgegaan van een verlaging van het budget met 20 procent.

Overig

77. Afschaffen bijzondere voorzieningen oorlogsgetroffenen

Indien iemand in aanmerking komt voor een van de uitkeringen voor oorlogsgetroffenen (w.o. WUV, WUBO), dan bestaat er sinds 2005 ook automatisch recht op bijzondere voorzieningen voor oorlogsgetroffenen van de Tweede Wereldoorlog. Dit betreft met name huishoudelijke hulp en vervoer. De vergoedingen hiervoor zijn ruimer dan die in de Wmo. De kosten van de bijzondere voorzieningen bedragen circa 58 miljoen euro in 2020, maar lopen daarna terug tot nul in gelet op de jaarlijkse afnemende doelgroep. In onze raming gaan we ervan uit dat in 2033 geen uitkeringsgerechtigden meer zijn voor deze regelingen. De maatregel houdt in dat voor de huishoudelijke hulp en het vervoer voortaan Wmo 2015 voorliggend is. Dit limiteert de besparing tot 50 procent van het totaalbedrag, de doelgroep behoudt namelijk een deel van de aanspraken op deze voorzieningen via de Wmo. De doelgroep heeft minder aanspraak op bijzondere voorzieningen en de uitvoeringskosten van de Wmo zijn hierin nog niet meegenomen. Voor de maatregel is een wetswijziging nodig.

78. Korting kleine subsidies

VWS heeft naast enkele grote subsidieregelingen ook diverse kleinere regelingen. In deze maatregel zijn subsidieregelingen meegenomen die (op basis van de VWS-begroting 2021) kleiner zijn dan 50 miljoen euro (d.w.z. subsidieposten die in de budgettaire tabellen van de begroting kleiner zijn dan 50 miljoen euro; hier kunnen meerdere subsidieregelingen onder vallen). De grondslag van deze kleinere subsidies is in 2021 578 miljoen euro. Een efficiencykorting van 5 procent kan ca. 30 miljoen euro opleveren. De daarbij gehanteerde veronderstelling is dat dit kan worden ingevuld door efficiënter te werken. Deze maatregel overlapt met andere (Rijksbrede) ombuigingsopties die gevolgen hebben voor subsidies.

79. Afschaffen publieke financiering maatschappelijke diensttijd

De subsidie voor maatschappelijke diensttijd wordt geschrapt. Het betreft kortlopende trajecten om de maatschappelijke betrokkenheid van jongeren te versterken. Door de korte looptijd is een snelle afbouw van financiering mogelijk. Als minder vergaande variant kan de mate van cofinanciering in een sneller tempo worden verhoogd dan de opbouw die momenteel wordt voorzien.

80. Besparing zorguitgaven Caribisch Nederland

Op Caribisch Nederland kunnen door het invoeren van een inkomensafhankelijke zorgpremie (4 miljoen dollar), het terugbrengen van het laboratoria van twee naar een op Bonaire (1,5 miljoen dollar), én het verlagen van de kosten voor geneesmiddelen (1,5 miljoen dollar) de zorguitgaven worden verlaagd. Deze besparingen worden onder andere gerealiseerd door volume- en prijsbeperkingen en het gezamenlijk inkopen met de Landen binnen het koninkrijk. In de raming is gerekend met een euro/dollar wisselkoers van 1,18, waardoor de besparing circa 6 miljoen euro bedraagt.

81. Normerende tarieven ghz en langdurige ggz

Binnen de gehandicaptenzorg en langdurige ggz worden de tarieven momenteel door de NZa vastgesteld op basis van landelijke gemiddelden. Hierdoor gaat er van deze tarieven, gemiddeld genomen, geen normerende werking uit. Deze maatregel baseert de tarieven op, bijvoorbeeld, de 25% best presterende zorgaanbieders, in plaats van het totaal aan zorgaanbieders. De opbrengst kan wijzigen op basis van het percentage dat gekozen wordt. Hiermee worden de minder efficiënte zorgaanbieders gedwongen om doelmatiger te werk te gaan. Deze tarieven zouden dan om de paar jaar herijkt kunnen worden. De door NZa vastgestelde tarieven dienen ten minste een redelijkerwijs kostendekkende exploitatie mogelijk te maken. Aanvullend onderzoek nodig vast te stellen wat de efficiencyverschillen zijn tussen aanbieders en redelijkerwijs kostendekkende tarieven zijn. Dergelijke meer normerende tarieven zijn eerder gehanteerd bij vervoer. Hier was eveneens een apart budget beschikbaar gesteld om knelpunten op te lossen, ter hoogte van 1/6e deel van de besparing.

V. Fiscaal

82. Afschaffen tegemoetkoming specifieke zorgkosten

De regeling Tegemoetkoming specifieke zorgkosten beoogt mensen met een laag inkomen die voor een tegemoetkoming van specifieke zorgkosten in aanmerking zouden komen, maar onvoldoende inkomen hebben om deze tegemoetkoming te verzilveren, te compenseren door alsnog een tegemoetkoming te bieden in de meerkosten aan zorg waarmee deze groep wordt geconfronteerd. De kosten van de fiscale regeling in 2020 worden geraamd op 256 miljoen euro. De kosten van de niet-fiscale TSZ-regeling – die is bedoeld om belastingplichtigen die de aftrek vanwege heffingskortingen niet of niet geheel kunnen verzilveren te compenseren – bedragen circa 44 miljoen euro.

2.14 Gemeente- en provinciefonds

Tabel 21 Ombuigingsmaatregelen: Gemeente- en Provinciefonds

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
1	Minder regels, meer ruimte		0	0	0	0	0	0	2024
2	BCF afschaffen		- 2	- 3	- 4	- 5	- 5	- 5	2025
3	Vast bedrag G4 afschaffen		-125	- 249	- 249	- 249	- 249	- 249	2022
4	Beroep doen op vermogende provincies		- 275	- 275	- 275	- 275	- 237	0	2060

1. Minder regels, meer ruimte

Er wordt een operatie gestart om de regeldruk voor gemeenten, provincies en waterschappen te verlichten. Zo wordt het 'Besluit begroting en verantwoording' doorgelicht op regels vanuit het Rijk die administratief belastend zijn, maar waarvan de meerwaarde nihil is. Ook op andere terreinen, zoals in het sociaal domein, wordt zo'n doorlichting uitgevoerd. Door minder regels ontstaat er meer beleidsruimte en zou er begrotingsruimte kunnen ontstaan. Decentrale overheden kunnen hun eigen belastinggebied benutten als ze meer beleid willen voeren dan waaraan ze minimaal zijn gehouden. De opbrengsten hiervan zouden kunnen worden afgeroomd, of (deels) ten goede aan decentrale overheden kunnen worden gebracht. In dat geval - waar in de tabel vanuit is gegaan - geschiedt deze maatregel per saldo budgetneutraal voor het Rijk en levert het geld op voor gemeenten, provincies en waterschappen. Door meer ruimte ontstaan er ook meer verschillen. Het is essentieel dat er alleen regels worden geschrapt waarbij het maatschappelijk geaccepteerd wordt dat er verschillen ontstaan, mede om te voorkomen dat deze maatregelen moeten worden teruggedraaid.

2. BCF afschaffen

Het BTW-compensatiefonds kan worden afgeschaft. Daartoe zou de Wet op het BCF moeten worden ingetrokken. De middelen in het BTW-compensatiefonds worden overgeheveld naar het gemeentefonds en het provinciefonds. Zowel bij het Rijk als bij gemeenten en provincies levert dit een besparing op, te weten op de administratieve lasten. Deze besparing wordt als ombuiging ingeboekt. Hierbij wordt indicatief gerekend met (gemiddeld) 0,2 FTE per gemeente en provincie en vier medewerkers bij het Rijk. De besparing bij zowel het Rijk als de decentrale overheden wordt niet direct in het eerste jaar gerealiseerd vanwege de incidentele extra lasten voor het aanpassen van de administraties. Tot slot kan het afschaffen van het BCF leiden tot meer in besteding in plaats uitbesteding door decentrale overheden wat past bij de trend dat beleid en uitvoering dichter bij elkaar komen maar ook diverse nadelen kent.

3. Schrappen vast bedrag G4

Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht ontvangen vanuit het gemeentefonds d.m.v. een 'vast bedrag G4' extra middelen, bovenop de uitkomst van het objectief verdeelmodel dat al rekening houdt met de structuurkenmerken van gemeenten (zoals minderheden, omgevingsadressendichtheid, centrumfunctie, etc.). Besloten kan worden om dit vast bedrag te schrappen, omdat het takenpakket en de omstandigheden van de G4 sterk zijn veranderd. Bijvoorbeeld onder invloed van toerisme, stedelijke ontwikkeling, cultuur en recreatie en internationalisering waar de G4 extra inkomsten uit halen via bijvoorbeeld de OZB, precario, toeristenbelasting en parkeerbelasting. Het vast bedrag G4 kan dan als ombuiging worden ingeboekt.

Bij de invoering van de vaste voet voor de G4 is het gemeentefonds niet evenredig verhoogd, de vaste voet is destijds dus ten koste van andere gemeenten gegaan. Indien er gekozen wordt voor het laten vallen van de vaste voet zonder gelijktijdig het gemeentefonds te verkleinen zal dit ten goede komen van anderen gemeenten. De besparing is dan uiteraard nul.

4. Beroep doen op vermogende provincies

Een aantal provincies beschikt over hoge reserves, met name door de verkoop van energiebedrijven. Er kan een beroep worden gedaan op deze provincies, om gedurende een bepaalde periode vanuit hun reserves meer in eigen inkomsten te voorzien. Bijvoorbeeld wanneer hun reserves per hoofd van de bevolking hoger liggen dan de mediane waarde per inwoner, van alle provincies. Dit is in de tabel opgenomen. De Rijksbijdrage aan de betreffende provincies wordt dan met 20 procent per jaar naar beneden bijgesteld, totdat hun reserves onder dit mediane bedrag per inwoner uitkomen. De Financiële-verhoudingswet moet hierop worden aangepast door middel van een tijdelijke wet.

2.15 Generieke maatregelen

Tabel 22 Ombuigingsmaatregelen: Generiek

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr. Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
1 Loonruimte: Nullijn		- 794	- 1.931	- 3.083	- 4.324	- 4.391	0	PM
2 Loonruimte: Korten ILO		- 131	- 267	- 407	- 552	- 560	- 560	2025
3 Apparaatstaakstelling (0,5 procent per jaar)		- 67	- 132	- 198	- 263	- 263	- 263	2025
4 Wachtgeld politici afschaffen	0	0	-4,6	-9,2	-13,8	-18,5	-23,0	2027
5 Meer publieke topinkomens onder de Balkenendenorm (Wet normering topinkomens verbreden)	0	0	0	-2	-3	-7	-214	2028
6 Afschaffing specifieke Wet normering topinkomens (WNT)-controle jaarrekening	0	0	0	0	-17	-17	-17	2025

1. Nieuwe nullijn bij loonruimte

Overheidswerkgevers, zoals het Rijk, de sector onderwijs en de politie, krijgen loonruimte op basis van de contractloonontwikkeling in de markt, de sociale premies in de markt en de geschatte incidentele loonontwikkeling bij de overheid. De overheid kan, zonder wetswijziging, beslissen om de loonruimte voor individuele jaren te korten. Dit geldt alleen niet voor de sector zorg, waar het OVA-convenant een dergelijke verlaging blokkeert. Dit hoeft niet te betekenen dat er geen CAO's kunnen worden afgesloten, maar zonder loonruimte is dit minder waarschijnlijk. Het CPB neemt de *structurele* besparingen als gevolg van de nullijn niet over omdat zij er vanuit gaat dat de overheidslonen op termijn een inhaalslag maken. Een eventuele inhaalslag kan de besparing op de lange termijn tenietdoen. Het CPB neemt derhalve de structurele besparing niet mee in Keuzes in Kaart. Daarom is bij deze maatregel geen structurele besparing opgenomen. De tabel hieronder laat de kortingen per sector zien voor een nullijn 2022-2025. Deze maatregel betreft niet alleen bezuinigingen op kerndepartementen, maar ook uitvoeringsorganisaties, politieagenten, en leerkrachten.

Tabel 23 Nullijn bij loonruimte

Sectoren	2021	2022	2023	2024	2025
Totaal		- 794	- 1.931	- 3.083	- 4.324
Rijk*		- 140	- 332	- 529	- 742
Onderwijs		- 410	- 1.012	- 1.622	- 2.277
Rechterlijke Macht		- 6	- 15	- 24	- 34
Politie		- 74	- 177	- 280	- 397
Defensie		- 81	- 195	- 310	- 436
G&G Overig		- 62	- 151	- 243	- 336
Overige sectoren		- 21	- 48	- 74	- 101

* De sector Rijk omvat medewerkers van uitvoeringsorganisaties als de Belastingdienst, de Dienst justitiële inrichtingen en Rijkswaterstaat, naast medewerkers van kerndepartementen.

2. Korting ILO bij loonruimte

De loonontwikkeling wijzigt niet alleen door fluctuaties in de contractloonstijging, maar ook door andere oorzaken. Veranderingen in de samenstelling van de werkgelegenheid, loondrift en statistische correcties kunnen zowel positief of negatief de loonontwikkeling beïnvloeden. Doordat de ILO (incidentele loonontwikkeling) moeilijk te bepalen is, is deze handmatig op 0,3 procent vastgezet. Voor een volgend kabinet is er via een beleidsmatige knop de mogelijkheid om deze 0,3 procent te korten. Hier is geen wetswijziging voor nodig. De tabel hieronder laat de kortingen per sector zien voor een korting van de ILO voor 2022-2025.

Tabel 24 Korting ILO bij loonruimte

Sectoren	2021	2022	2023	2024	2025
Totaal		- 131	- 267	- 407	- 552
Rijk*		- 23	- 46	- 70	- 95
Onderwijs		- 68	- 140	- 214	- 291
Rechterlijke Macht		- 1	- 2	- 3	- 4
Politie		- 12	- 24	- 37	- 51
Defensie		- 13	- 27	- 41	- 56
G&G Overig		- 10	- 21	- 32	- 43
Overige sectoren		- 3	- 7	- 10	- 13

* De sector Rijk omvat medewerkers van uitvoeringsorganisaties als de Belastingdienst, de Dienst justitiële inrichtingen en Rijkswaterstaat, naast medewerkers van kerndepartementen.

3. Apparaatstaakstelling (0,5 procent per jaar)

Het is mogelijk om aansluitend bij het CPB jaarlijks een generieke efficiëntiekorting van 0,5 procent per jaar vanaf 2022 toe te passen op het apparaat (personele en materiele uitgaven) van de Rijksdienst. In deze maatregel is uitgegaan van een korting op het smalle apparaat (kerndepartementen, dienstonderdelen en agentschappen, met uitzondering van de staten generaal, de hogere colleges van staat en de operationele en ondersteunende commando's van Defensie).

Het grootste deel van de apparaatskosten zit bij uitvoeringsorganisaties: bij het ministerie van Financiën zit bijvoorbeeld meer dan 90 procent van de kosten bij belastingdienst en douane, bij JenV zit 70 procent van de kosten bij DJI en IND. Onderstaande bedragen zijn gebaseerd op de apparaatsuitgaven van het Rijk op basis van de Miljoenennota 2021.

De onderstaande reeks wijkt af van de reeks die is opgenomen in de O&I-lijst van afgelopen september. Dit komt mede doordat het CPB de maximale ombuiging heeft bijgesteld naar 0,5% per jaar (zie startnotitie Keuzes in Kaart van september 2020³⁰). Daarnaast zijn in onderstaande reeks de ZBO's en RWT's niet meegenomen.

Tabel 25 Apparaatstaakstelling voor departementen bij een efficiëntieverbetering van 0,5 procent per jaar

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
Rijksdienst smal (kerndepartementen, dienstonderdelen en agentschappen)		- 67	- 132	- 198	- 263	- 263	- 263	2025

4. Wachtgeld politici afschaffen

Met deze maatregel wordt het wachtgeld (Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers, 'Appa') van politieke ambtsdragers (incl. burgemeesters) en volksvertegenwoordigers vervangen voor het reguliere systeem voor werkloosheid-, ziekte- en arbeidsongeschiktheidsverzekeringen. Bestaande Appa-uitkeringen worden volgens oud recht afgehandeld. In de gepresenteerde reeks wordt verondersteld dat nieuwe instroom direct na inwerkingtreding van de wet wordt afgesloten, dus dat thans zittende politici direct na inwerkingtreding geen aanspraak meer kunnen maken op een nieuwe Appa-uitkering. Er vindt geen sectorale aanvulling plaats bovenop het wettelijk minimum van de WW, Zv en Wia. Het beëindigen van wachtgeld aan politieke ambtsdragers bij gemeenten en provincies levert een besparing op bij betrokken decentrale overheden. Het gemeentefonds en het provinciefonds worden hiervoor gecorrigeerd. De besparing die optreedt bij waterschappen leidt tot lagere waterschapsheffingen en maakt daarom geen onderdeel uit van de reeks in de tabel.

5. Meer publieke topinkomens onder de Balkenendenorm (Wet normering topinkomens verbreden)

De Wet normering topinkomens (WNT) is thans van toepassing op in de WNT gedefinieerde 'topfunctionarissen' bij in de WNT gedefinieerde 'rechtspersonen', voor zover daar geen individuele of sectorale uitzondering op van toepassing is. Deze maatregel zou drie veranderingen tot gevolg hebben:

- 1) meer (semi)overheidsorganisaties gaan onder de WNT vallen,
- 2) ook topinkomens van 'niet-topfunctionarissen' bij (semi)overheidsorganisaties wordt gemaximeerd tot een ministerssalaris en
- 3) bestaande individuele en sectorale uitzonderingen komen te vervallen.

Dit betekent bijvoorbeeld dat topfunctionarissen van staatsdeelnemingen (bijv. Holland Casino, Gasunie, TenneT, FMO, Bank Nederlandse gemeenten) voortaan niet méér mogen verdienen dan een ministerssalaris. Verder zouden zorgverzekeraars, de Nederlandsche Bank en de AFM hun sectorale en individuele uitzonderingen verliezen, waardoor het salaris van hun topfunctionarissen en overige werknemers voortaan gemaximeerd is. Ook betekent deze maatregel dat m.n. luchtverkeersleiders en medisch specialisten, die geen topfunctionarissen zijn maar vaak wel een topinkomen hebben, voortaan niet méér mogen verdienen dan een ministerssalaris.

In sommige gevallen levert verbreding van de WNT een besparing op die niet zomaar ten gunste van de Rijksbegroting gebracht kan worden. WNT-instellingen worden in veel gevallen namelijk niet rechtstreeks bekostigd vanuit de Rijksbegroting. Dit zal nader gezien moeten worden.

Deze maatregel beperkt het recht op vrij en collectief onderhandelen ('cao-onderhandelingen'), dat in een aantal internationale verdragen is vastgelegd. Dit recht mag worden ingeperkt voor zover daar een rechtvaardiging voor is. Of daar in alle gevallen sprake van is moet nader worden gezien en kan ertoe leiden dat deze besparing niet helemaal wordt gehaald.

6. Afschaffing specifieke Wet normering topinkomens (WNT)-controle jaarrekening

Momenteel besteedt een accountant gemiddeld 21 uur aan het controleren van de specifieke WNT-rapportage, die in de

³⁰ <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Startnotitie-Keuzes-in-Kaart-2022-2025.pdf>

jaarrekening van een WNT-instelling is opgenomen. Deze maatregel stelt voor dit af te schaffen. De accountant controleert de jaarrekening zoals gebruikelijk, maar geeft geen aparte controleverklaring af over de WNT-rapportage. Daarmee wordt naar schatting 15 uur bespaard. De besparing wordt daarmee 15 uur maal 125 euro maal 10.000 instellingen, dus € 19 mln. structureel. Deze berekening is een indicatieve schatting van BZK en moet nog geverifieerd worden. Ter compensatie kunnen de 2e lijnstoezichthouders bij ILT, CIBG, IVhO en BZK met ca. 20 fte (= € 2 mln.) uitgebreid worden, om extra steekproeven te doen. Hierdoor komt de besparing uit op 17 mln. structureel. Of het toezicht op naleving van de WNT hiermee voldoende wordt gerealiseerd moet nader bezien worden

2.16 Nationaal Groeifonds

Algemene toelichting

Op moment van de start van de formatie is de uitvoering van de eerste ronde van het Nationaal Groeifonds in voorbereiding en zijn er dus nog geen voorstellen gehonoreerd.³¹ Dit betekent dat er, op wat opstartkosten na, nog geen juridische verplichtingen zijn aangegaan.

Tabel 26 Ombuigingsmaatregelen: Nationaal Groeifonds

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
1	Afschaffen Nationaal Groeifonds	-995	- 2000	- 3000	- 4000	- 4000	- 3000	0	2029
2	Halvering Nationaal Groeifonds	-500	- 1000	- 1500	- 2000	- 2000	- 1500	0	2029

1. Afschaffen Nationaal Groeifonds

In deze variant wordt de ontwikkeling van het Nationaal Groeifonds stopgezet en voor de toekomst volledig afgeschaft. De apparaatskosten voor 2021 (5 mln.) zijn onvermijdelijk en kunnen niet omgebogen worden.

2. Halvering Nationaal Groeifonds

In deze variant wordt het Nationaal Groeifonds slechts ten dele ontwikkeld. Gedacht zou kunnen worden om bijvoorbeeld één van de drie pijlers af te schaffen (R&D en innovatie, Kennisontwikkeling of Infrastructuur) en de resterende middelen over de resterende twee pijlers te verdelen.

³¹ Het proces van de eerste ronde is iets anders dan in de structurele situatie. Omwille van de tijd is er deze ronde geen brede uitvraag gedaan, maar gekozen voor het indienen van investeringsvoorstellen waarvoor al goed uitgewerkte plannen liggen. Hierbij wordt de voorziene systematiek met beoordeling door een onafhankelijke commissie aan de hand van het toetsingskader wel gevolgd, zoals ook aangegeven in de brief over het Nationaal Groeifonds van 7 september jl. (Kamerstuk 35300, nr. 83). Op moment van schrijven is de planning dat de eerste toekenning van voorstellen gaat worden verwerkt in de Voorjaarsnota 2021.

3 INTENSIVERINGEN

3.1 Hoge Colleges van Staat en overige Kabinetten

Tabel 27 Intensiveringsmaatregelen: Hoge Colleges van Staat en overige Kabinetten									
Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)									
Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
1.	Uitvoeren bindend correctief referendum						n.t.b.	n.t.b.	2025
2.	Oprichting van een Constitutioneel Hof						n.t.b.	n.t.b.	2025

1. Invoeren bindend correctief referendum

De staatscommissie Parlementair Stelsel pleit voor een bindend correctief referendum in te voeren, zodat er, ná wetgeving die evident niet overeenkomt met de opvattingen van een meerderheid van de kiezers, ook als die is gestoeld op een binnen een meerderheid van de in het parlement vertegenwoordigde partijen overeengekomen compromis, de mogelijkheid is die wetgeving terug te draaien. Kosten worden ingeschat op ruim 42 miljoen per referendum.

2. Oprichting van een Constitutioneel Hof

De staatscommissie Parlementair Stelsel pleit ook voor een Constitutioneel Hof, dat op verzoek van andere rechters wetten aan de klassieke grondrechten uit de Grondwet mag toetsen. Daardoor worden burgers beter beschermd tegen wetten die mogelijk inbreuk maken op hun grondwettelijke rechten. De keuze of de taken van dit Hof bij de Raad van State dan wel de Hoge Raad belegd worden, of dat dit Hof een eigen instantie wordt, heeft gevolgen voor de hoogte van de intensivering. Deze maatregel vereist een grondwetswijziging.

3.2 Koninkrijksrelaties

Algemene toelichting

Intensiveringen bij Koninkrijksrelaties voor de Landen en de Openbare Lichamen zijn niet moeilijk om te bedenken. Dit hangt sterk samen met de taakverdeling tussen Europees en Caribisch Nederland waar onderzoek naar gedaan wordt in het kader van de uitwerking aanbevelingen uit de kabinetsreactie op het rapport van de RvS en het IBO KR. Daarnaast hangt dit voor de Landen samen met de mate van autonomie. Middels verschillende lopende trajecten, waaronder de uitwerking aanbevelingen kabinetsreactie op IBO KR en advies RvS, wordt momenteel nagedacht over intensiveringen.

3.3 Homogene Groep Internationale Samenwerking (waaronder BHOS en BZ)

Tabel 28 Intensiveringsmaatregelen: Homogene Groep Internationale Samenwerking (waaronder BHOS en BZ)

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
Intensiveringen HGIS, BZ-begroting, non-ODA									
1	Intensivering o.b.v. BMH Veiligheid en veranderende machtsverhoudingen: variant D Versterken huidige koers								
	a. variant D Versterken huidige koers	30	52	76	105	105	105	105	2024
	b. variant E. Verbreding naar nieuwere veiligheidsdomeinen	26	55	81	106	106	106	106	2024
Intensiveringen HGIS, BHOS-begroting, ODA									
2	Uitgaven aan ontwikkelingssamenwerking verhogen tot 0,7 procent van het Bruto Nationaal Inkomen			731	1.202	1.669	1.415	1.415	2026
3	Intensiveren ontwikkelingssamenwerking en inputnorm ODA loslaten			1.145	1.708	2.190	1.778	1.778	2026
4	Asiel buiten het ODA-budget			481	401	399	399	399	2025
5	Beïnvloeding vluchtelingenbewegingen								
	a. subvariant 2C.1			111	114	117	117	117	2025

Intensiveringen HGIS, BZ-begroting, non-ODA

1. Intensivering o.b.v. BMH Veiligheid en veranderende machtsverhoudingen,

In de Brede Maatschappelijke Heroverweging Veiligheid en veranderende machtsverhoudingen is een aantal ombuigings- en intensiveringsvarianten opgenomen. De variant die budgettair de grootste effecten kent binnen BZ, is variant D «versterken huidige koers» en variant E 'Verbreding naar nieuwere veiligheidsdomeinen'. Beide varianten dienen in het geheel bezien te worden; dit betreft met andere departementen samenhangende aanvullende investeringen (nl. aanvullende investeringen voor o.a. Defensie, BZK, JenV). Hier wordt enkel het deel voor BZ weergegeven.

Intensiveringen HGIS, BHOS-begroting, ODA

2. Uitgaven aan ontwikkelingssamenwerking verhogen naar 0,7 procent van het Bruto Nationaal Inkomen

De OESO-landen streven ernaar 0,7 procent van hun Bruto Nationaal Inkomen (BNI) uit te geven aan ontwikkelingssamenwerking. Op dit moment voldoet Nederland niet meer aan dit streven. De maatregel houdt omwille van de doelmatigheid en beheersbaarheid rekening met een ingroepad dat het budget vanaf 2025 op 0,7 procent van het BNI brengt.

3. Intensiveren ontwikkelingssamenwerking en inputnorm loslaten

Het ODA-budget is gekoppeld aan het Bruto Nationaal Inkomen (BNI) en kent daarmee door de jaren heen een automatische volumegroei. Dit automatisme staat een integrale afweging van de besteding van middelen op de Rijksbegroting en werkt daarmee (in potentie) ondoelmatigheid in de hand. Grote schommelingen in het BNI leiden tot grote schommelingen in het budget en daarmee tot onbeheersbaarheid. Daarenboven leidt de focus op de aan de inputnorm gekoppelde definitie van ODA mogelijk tot ondoelmatigheid ten aanzien van de keuze van beleid of beleidsinstrumenten. Het loslaten van de inputnorm en constant houden van het budget voor ontwikkelingssamenwerking levert een vergroting van de doelmatigheid op. Daarbij is ervan uitgegaan dat het budget voor ontwikkelingssamenwerking wel jaarlijks meegroeit met de loon- en prijsontwikkeling. Met een gelijktijdige intensivering van structureel 2 miljard euro wordt vanaf 2025 ruim voldaan aan het internationale streven om 0,7 procent van het BNI aan ontwikkelingssamenwerking uit te geven, zonder daarbij elke ontwikkeling van het BNI 1 op 1 te volgen.

4. Asiel buiten het ODA-budget

In de huidige situatie worden in Nederland de kosten voor de eerste twaalf maanden opvang van asielzoekers uit ontwikkelingslanden betaald uit het budget voor ontwikkelingssamenwerking (ODA). Dit gebeurt in overeenstemming met de binnen de OESO vastgestelde criteria. De overige kosten voor de asielopvang worden gedragen door het ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV). Dit is het beleidsverantwoordelijke departement. Het is mogelijk om de volledige budgetverantwoordelijkheid bij JenV neer te leggen. Sturing en bekostiging van de asielketen komen daarmee in één hand, hetgeen de doelmatigheidsprikkels vergroot. Dit kan budgettair neutraal door het ODA-plafond te verlagen. Indien ervoor gekozen wordt het ODA-plafond gelijk te houden, ontstaat er structureel ruimte binnen het ODA-budget. Gevolg van deze maatregel is dat de schommelingen in de uitgaven (door o.a. de volatiliteit van de asielinstroom) volledig opgevangen moeten worden binnen de begroting van JenV. Om dit mogelijk te maken is een incidentele storting in de asielreserve op de JenV-begroting nodig. Conform variant 4.9 uit BMH 14 is uitgegaan van 20% van de toerekening. Hierdoor nemen de kosten van deze maatregel in 2023 80 miljoen toe. Bij deze maatregel kunnen de asieluitgaven overigens nog steeds meegenomen worden bij het bepalen van de zgn. ODA-prestatie.

5. Beïnvloeden Vluchtelingenbewegingen

In de Brede Maatschappelijke Heroverweging «Naar een wendbare migratieketen» is een aantal ombuigings- en intensiveringsvarianten opgenomen. De variant die budgettair de grootste effecten kent binnen de HGIS, is variant 2C 'Beïnvloeding Vluchtelingenbewegingen'. Subvariant 2C.1 gaat uit van intensivering van humanitaire hulp en opvang in de regio. Zie ook de ombuigingslijst voor de overige subvarianten.

3.4 Justitie en Veiligheid

Tabel 29 Intensiveringsmaatregelen: Justitie en Veiligheid

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
1	Verlengen tijdelijke toelage sociaal advocatuur		36,5	36,5	36,5				
2	Flexpool asielketen			2,88	4,8	4,8	4,8	4,8	2024
3	Reservecapaciteit COA		18	18	18	18	18	18	2022
4a	Modernisering wetboek van strafvordering					458		38 + PM	PM
4b	Modernisering wetboek van strafvordering					360		38 + PM	PM
4c	Modernisering wetboek van strafvordering					236		38 + PM	PM
5	Bescherming economische veiligheid		18,5	19,4	24,1	25,7	25,7	25,7	2025
6	Versterking afpakketen		8,5	8	8	8	8	8	2023
7	Structureel beheer en onderhoud digitalisering strafrechtketen	10	20	30	30	30	30	30	2023
8	Verbeteren analysecapaciteit FIU-Nederland	0,05	3,0	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2022
9	Voortzetten regionale versterking aanpak ondermijning	0	5	15	15	15	15	15	2023
10	Extra wijkagenten (600 fte)		16	16	45	90	90	90	2025
11	Intensivering cybersecurity		72	88	92	100	100	100	2025

1. Verlengen tijdelijke toelage sociaal advocatuur

Een doel van de Stelselherziening Rechtsbijstand is om de rechtsbijstand beter te organiseren, waardoor op termijn de vergoeding voor de sociaal advocatuur omhoog kan. Het programma van de Stelselherziening loopt tot en met 2024. Om deze transitie verantwoord te maken, is bij Najaarsnota 2019 een tijdelijke toelage voor de sociaal advocatuur beschikbaar gesteld voor de jaren 2020 en 2021. De tijdelijke toelage kan worden verlengd tot en met het einde van de stelselherziening, in 2024. Hierbij is het mogelijk om de vergoedingen budgetneutraal te nivelleren conform het eindrapport Andere Tijden van de commissie Van der Meer (d.d. 25 oktober 2017, Kamerstuk [31 753, nr. 142.](#)).

2. Flexpool asielketen

Om te voorkomen dat de doorlooptijden van het asielproces oplopen is het van belang om bij een (plotselinge) stijging van de asielinstroom snel te kunnen opschalen (met name de IND en DT&V). De tijd die nodig is om personeel te werven, op te leiden en in te werken ligt momenteel tussen de 9 en 12 maanden. Om sneller te kunnen opschalen biedt een flexibele pool van opgeleide en mogelijk ingewerkte medewerkers uitkomst. Met externe partijen kunnen afspraken worden gemaakt om bij een hoge instroom van asielzoekers personeel te leveren die snel inzetbaar zijn bij de IND voor de behandeling van asielaanvragen.³²

3. Reservecapaciteit COA

Het aanhouden van reservecapaciteit bij COA is een maatregel om de nadelen van snel op- en afschalen bij een onverwacht hogere of lagere asielinstroom en door- en uitstroom te mitigeren, zowel vanuit financieel als vanuit maatschappelijk perspectief. Het voordeel van het aanhouden van reservecapaciteit is dat er bedden en infrastructuur aanwezig zijn waardoor deze plekken snel ingezet kunnen worden en er bij een hogere instroom niet direct (dure) noodopvang gerealiseerd hoeft te worden. Reservecapaciteit kost circa 6 miljoen euro per 1.000 plekken. Voorgesteld wordt om 3.000 reserveplekken aan te houden.

4. Modernisering wetboek van strafvordering

Het wetboek van strafvordering bestaat sinds 1926 en kan in verband met nieuwe ontwikkelingen integraal worden gemoderniseerd. Op deze manier kan het wetboek in lijn worden gebracht met digitale ontwikkelingen en nieuwe vormen van criminaliteit. Dit maakt de strafrechtketen potentieel doeltreffender. De commissie Letschert, die in opdracht van de minister van Justitie en Veiligheid onderzoek heeft gedaan naar de financiële gevolgen van het nieuwe wetboek, raamt de incidentele kosten op 458 miljoen euro. De structurele gevolgen moeten nader worden onderzocht, de commissie raamt deze vooralsnog op 38 miljoen euro. De tabel toont drie verschillende varianten, die zijn gebaseerd op bedragen uit het rapport van de commissie. Variant A veronderstelt dat de organisaties die betrokken zijn bij het nieuwe wetboek zelf geen dekking aanleveren. Variant B veronderstelt dat de betrokken organisaties reguliere opleidingsdagen inzetten om medewerkers op te leiden, dit bespaart tot 98 miljoen euro. Een belangrijke randvoorwaarde hiervoor is dat het wetboek in een beleidsluwe periode wordt geïmplementeerd, zodat de opleidingsdagen niet hoeven worden ingezet voor andere doelen. Variant C veronderstelt dat, naast de inzet van opleidingsdagen, productieverlies wordt geaccepteerd. Concreet betekent dit bijvoorbeeld dat minder aangiftes worden opgenomen of dat er minder zaken voor een rechter

³² Deze maatregel komt uit de BMH 'naar een wendbare migratieketen' (2020).

worden gebracht, waardoor ruimte ontstaat voor implementatie van het nieuwe wetboek. Dit bespaart nog eens 124 miljoen euro. Voor alle drie de varianten geldt dat het kasritme nog onbekend is.

5. Bescherming economische Veiligheid

In de BMH 'Speelbal of spelverdeler? Concurrentiekracht en nationale veiligheid in een open economie' is onderzocht hoe de overheid publieke belangen – in het bijzonder op het vlak van economie en nationale veiligheid – kan blijven borgen in een open economie die blootstaat aan geopolitieke en technologische wendingen. De opgenomen reeks is een set aan maatregelen afkomstig uit de BMH:

- Structurele samenwerking met bedrijven in de vitale infrastructuur tegen statelijke dreigingen³³
- Verhoogde digitale beveiliging van de vitale infrastructuur³⁴
- Screening bij onderwijs en onderzoek³⁵
- Onderzoek naar strategische afhankelijkheden³⁶
- Opbouwen van kennis over gevoelige technologie³⁷

JenV heeft een coördinerende rol bij deze intensivering en werkt hierbij samen met BHOS, BZ, BZK, Defensie, EZK en lenW. Hiermee wordt er een stap gezet in het verhogen van de weerbaarheid.

6. Versterking afpakketen

De Audit Dienst Rijk en Algemene Rekenkamer hebben de afgelopen jaren kritische kanttekeningen geplaatst bij de afpakketen, onder meer over een gebrek aan inzicht in en grip op het beslagproces en ICT-voorzieningen van ketenpartners die niet goed op elkaar aansluiten. Deze reeks bestaat uit twee maatregelen om de afpakketen op deze punten te versterken. De eerste maatregel betreft het verbeteren van het centrale ICT-systeem van het beslagproces (Informatie Voorziening Beslag), door dit te koppelen aan bestaande ICT-systemen van ketenpartners. De tweede maatregel betreft het invoeren van een vermogensdossier. Binnen de afpakketen ontbreekt het momenteel aan een integraal overzicht van de vermogenspositie van een verdachte. Het vermogensdossier moet hiervoor zorgen, zodat de vermogenspositie van een verdachte beter kan worden meegenomen vanaf het begin van het opsporings- en vervolgingsproces.

7. Structureel beheer en onderhoud digitalisering strafrechtketen

Het kabinet Rutte III heeft incidenteel circa 200 miljoen euro geïnvesteerd om de strafrechtketen te digitaliseren. Nieuwe IT-voorzieningen worden opgeleverd tot en met 2022. In een rapport signaleert hoogleraar Sneller het risico dat vooralsnog geen aparte middelen zijn begroot voor het structurele beheer en onderhoud van deze IT-voorzieningen. Conform het rapport van Sneller, gaat deze reeks ervan uit dat jaarlijks 15% van de incidentele investering nodig is voor het structurele beheer en onderhoud.

8. Verbeteren analysecapaciteit FIU-Nederland

De Financial Intelligence Unit Nederland (FIU-NL) analyseert door poortwachters gemelde ongebruikelijke transacties en deelt deze met de (bijzondere) opsporingsdiensten en inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Hiermee vervult FIU-NL een centrale rol in de aanpak van witwassen en georganiseerde criminaliteit. Het aantal ongebruikelijke transacties dat bij FIU-NL wordt gemeld is de laatste jaren fors toegenomen. Deze reeks bevat indicatieve bedragen voor een investering in ICT, zodat FIU-NL ongebruikelijke transacties meer geautomatiseerd kan analyseren. De reeks gaat ervan uit dat in 2021 eerst een extern onderzoek wordt uitgevoerd naar de concrete ICT-behoefte, zodat duidelijk wordt hoe de investering het meeste waarde toevoegt. De bedragen vanaf 2022 zijn gebaseerd op eerdere ICT-investeringen. Deze kunnen afwijken zodra het onderzoek is afgerond.

9. Voortzetten regionale versterking aanpak ondermijning

Naast structurele financiering voor de partners in RIEC-verband (Regionale Informatie en Expertise Centra), heeft het kabinet Rutte III incidentele middelen beschikbaar gesteld voor de regionale versterking van de aanpak van ondermijning (circa jaarlijks 30 miljoen euro tot en met 2021 en 10 miljoen euro voor 2022). Op de huidige begroting van Justitie en Veiligheid zijn geen middelen gereserveerd voor deze regionale projecten voor de periode na 2022. De aanpak van georganiseerde criminaliteit vergt echter een lange adem. Het is mogelijk om de regionale projecten na 2022 voort te zetten en hiervoor structurele middelen beschikbaar te stellen. Bovenstaande reeks gaat ervan uit dat de rijksoverheid structureel 15 miljoen euro per jaar beschikbaar stelt, de helft van het huidige, incidentele budget. Voorwaarde is dat regionale partners zelf de resterende middelen beschikbaar stellen.

10. Extra wijkagenten (600 fte)

Met deze maatregel worden de basisteams van de politie versterkt met (digitale) wijkagenten. Onder Rutte III werden al 769 fte wijkagenten gerealiseerd en met deze investering komen er nog 600 wijkagenten bij. Omdat de politie nog steeds werkt aan het bezetten van de huidige formatieplekken, zullen de nieuwe agenten pas vanaf 2024 worden aangesteld. Deze maatregel is schaalbaar. Een investering in de Politieacademie is hiervoor randvoorwaardelijk. Daarnaast

³³ Deze maatregel komt uit de BMH «Speelbal of spelverdeler? Concurrentiekracht en nationale veiligheid in een open economie» (2020). Zie p. 105.

³⁴ Deze maatregel komt uit de BMH «Speelbal of spelverdeler? Concurrentiekracht en nationale veiligheid in een open economie» (2020). Zie p. 103.

³⁵ Deze maatregel komt uit de BMH «Speelbal of spelverdeler? Concurrentiekracht en nationale veiligheid in een open economie» (2020). Zie p. 90.

³⁶ Deze maatregel komt uit de BMH «Speelbal of spelverdeler? Concurrentiekracht en nationale veiligheid in een open economie» (2020). Zie p. 119.

³⁷ Deze maatregel komt uit de BMH «Speelbal of spelverdeler? Concurrentiekracht en nationale veiligheid in een open economie» (2020). Zie p. 120.

moet er ook rekening worden gehouden met hogere kosten in de strafrechtketen. Voor het OM en de rechtelijke macht zijn deze opgenomen in de reeks (16 miljoen euro). Echter zullen er ook structurele kosten gemaakt worden door het CJIB, bureau Halt en de Reclasseringsorganisaties en zal de bezetting van de Justitiële Jeugdinrichtingen en het Gevangeniswezen stijgen. De kosten hiervan zijn niet in de reeks opgenomen.

11. Intensivering cybersecurity

De afgelopen jaren hebben meerdere serieuze digitale incidenten zich voorgedaan. De verwachting is dat dergelijke incidenten zich vaker gaan voordoen met potentieel steeds zwaardere economische, maatschappelijke en sociale ontwrichting omdat onze samenleving en economie vrijwel volledig afhankelijk worden van digitale middelen. Door extra te investeren in digitale slagkracht, een veilige digitale overheid, een weerbare vitale infrastructuur en instrumenten om burgers en het MKB te waarschuwen voor actuele dreigingen, kan de samenleving en economie hier beter tegen worden beschermd.

3.5 Binnenlandse Zaken

Tabel 30 Intensiveringsmaatregelen: Binnenlandse Zaken								
Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)								
Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc. in
Algemeen								
1	Heroprichting VROM	35	69	37	37	37	37	2023
Openbaar bestuur en democratie								
2	Toegankelijke stembureaus verbeteren (stemmen met een handicap)		2	2	2	2	2	2022
3	Verplichte centrale stemopneming verkiezingsuitslagen		2	3	3	3	3	2023
Nationale veiligheid								
4	Nationale cryptostrategie	4	8	12	12	12	12	2023
Woningmarkt								
5	Harmoniseren aftoppingsgrenzen	0	53	53	53	53	53	2022
6	Genormeerde huren:							
	a. budgettaire neutraal	0	0	0	0	0	0	2022
	b. intensivering met gedeeltelijk loskoppeling	0	135	135	135	135	135	2022
	c. intensivering met gehele loskoppeling feitelijke huur		270	270	270	270	270	2022
7	Lineaire afbouw		0-160	0-160	0-160	0-160	0-160	2022
8	Woningbouwimpuls	PM	PM	PM	PM	PM	PM	PM
Energietransitie gebouwde omgeving en bouwkwaliteit								
9	Met gelijkblijvende instrumenten: verhogen verduurzamingssubsidies (ISDE, SEEH)	50-125	50-125	50-125	50-125	50-125	50-125	2022
10	Ondersteunen verduurzaming kwetsbare groepen*	5	5	5	5	5	5	
11	Stapsgewijs verduurzamen eigen woning**	0	0	0	0	0	0	
Overheidsdienstverlening en informatiesamenleving								
12	Informatiebeveiliging	7	8	7	7	6	6	2025

Algemeen

1. Heroprichting VROM

Het ministerie van VROM is 2010 opgeheven en herverkaveld over EZK, BZK en IenM. De heroprichting van dit ministerie wordt regelmatig politiek bepleit, om weer meer regie te voeren op (de wisselwerking tussen) volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieu. De opgenomen reeks is gebaseerd op de kosten die de heroprichting van LNV heeft gekost (69 miljoen euro incidenteel en 37,2 miljoen euro structureel), waarbij dit departement gebruikmaakt van bestaande staf-functies bij EZK. De heroprichting van het ministerie van VROM kan in samenhang gezien worden met de herverkaveling van het ministerie van BZK (2.5.1).

Openbaar bestuur en Democratie

2. Toegankelijkheid stembureaus verbeteren (stemmen met een handicap)

Voor meer dan twee miljoen Nederlanders gaat stemmen niet vanzelf. Zij hebben een beperking of zijn laaggeletterd. Ondersteuning en maatwerk is hiervoor nodig. Er wordt gewerkt aan een wetsvoorstel om experimenten met hulp in het stembureau mogelijk te maken. Om beïnvloeding te voorkomen, moet die hulp worden geboden door een lid van het stembureau. Indien bij landelijke invoering er voor gekozen zou worden om aan elk stembureau één extra stembureau lid toe te voegen zou dit ongeveer miljoen euro per verkiezing kosten. Met dit wetsvoorstel zou Nederland tevens meer in lijn komen met het VN-verdrag voor de rechten van gehandicapten.

3. Verplichte centrale stemopneming verkiezingsuitslagen

Door centrale stemopneming kan de procedure van uitslagvaststelling van verkiezingen transparanter en beter controleerbaar worden gemaakt. Daarbij kan er meer gelegenheid komen om fouten in het telproces tijdig te constateren en te corrigeren. Op dit moment wordt er gewerkt aan een wetsvoorstel dat centrale stemopneming voor gemeenten facultatief maakt. Er kan voor gekozen worden om centrale stemopneming in alle gemeenten te verplichten. Die kosten hangen samen met het vervoer en de opslag van de stembescheiden, met de ruimte waar de centrale stemopneming wordt gehouden en met de vergoeding aan de leden van het gemeentelijk stembureau en de tellers. De budgettaire reeks is gebaseerd op een kostenraming, naar aanleiding van experimenten met centrale stemopneming.

Nationale Veiligheid

4. Nationale Cryptostrategie

Beveiligd communiceren een vereiste is voor de (Rijks)overheid. Momenteel is er een netto krimp van beschikbare producten voor de bescherming van gerubriceerde informatie. De Nationale Cryptostrategie heeft als doel de Nederlandse Rijksoverheid te verzekeren van bestendige beschikbaarheid van goede (cryptografische) beveiligingsproducten.

Woningmarkt

5. Harmoniseren aftoppingsgrenzen

De huurtoeslag kent twee aftoppingsgrenzen, een lage voor huishoudens met 1 of 2 huishoudleden en een hoge voor huishoudens met meer dan 2 huishoudleden. Bij een huur boven deze grens wordt in de meeste gevallen nog 40 procent van de huur boven deze aftoppingsgrens gesubsidieerd. Voor meerpersoonshuishoudens onder de pensioenge-rechtigde leeftijd wordt de huur voor zover deze boven de aftoppingsgrens uitkomt in het geheel niet meer vergoed. Met deze maatregel worden de twee aftoppingsgrenzen geharmoniseerd en wordt het recht voor alle huishoudtypen boven de aftoppingsgrens gelijkgetrokken. De twee verschillende aftoppingsgrenzen zorgen voor een complexe vormgeving en onduidelijkheid voor huurtoeslagontvangers. Tevens wordt er een einde gemaakt aan de ongelijkheid in toeslag boven de aftoppingsgrens. Ongeveer 25 procent van de huishoudens ondervindt een positief inkomenseffect. Deze maatregel behoeft een wetswijziging.

6. Genormeerde huur

De hoogte van de huurtoeslag is o.a. afhankelijk van de feitelijke huur. Met deze maatregel wordt afhankelijkheid van de feitelijke huur volledig losgelaten. Huurders ontvangen een vaste vergoeding, minus de voor hen geldende eigen bijdrage, voor het huren van een woning. Als huurders goedkoper wonen dan waarvoor ze toeslag ontvangen, mogen ze dat zelf houden. Als huurders duurder willen wonen, moeten ze de extra huur volledig zelf betalen. Dit geeft huurders dus een maximale prikkel om de huur van de woning af te wegen tegen de kwaliteit van de woning. De keuze kan nog gemaakt worden of de maximale huurgrens blijft behouden. Het vervallen van de maximale huurgrens leidt tot hogere uitgaven als gevolg van instroom van huurders die nu een te hoge huur hebben om huurtoeslag te ontvangen. Deze maatregel heeft forse inkomenseffecten, zowel positief als negatief, en met een grote spreiding. Door genormeerde huren gefaseerd in te voeren, treden er minder of geen directe inkomenseffecten op. In de BMH wonen zijn twee intensiveringsvarianten uitgewerkt met een gedeeltelijke loskoppeling van de huren (135 miljoen euro structureel) en een gehele loskoppeling van de huren (270 miljoen euro structureel). In Kansrijk Woonbeleid 2016 is de normhuurtoeslag budget-neutraal vormgegeven. Deze maatregel behoeft een wetswijziging.

7. Lineaire afbouw

De inkomensafhankelijkheid van de huurtoeslag is gebaseerd op een ingewikkelde kwadratische formule. De achtergrond van de huidige vormgeving is dat huishoudens met een hoger inkomen geacht worden een hoger bedrag aan huur te kunnen betalen. Met de kwadratische formule wordt bereikt dat het aandeel van de huur in het inkomen (de huurquote) gelijk blijft als het inkomen stijgt. Naarmate het inkomen hoger wordt levert een kleine stijging van het inkomen een relatief groot verlies aan toeslag op. Dit leidt tot hogere marginale druk naarmate het inkomen hoger is. Met deze maatregel wordt de bestaande kwadratische formule vervangen door een lineaire afbouw. Daarmee wordt de afbouw gelijkgetrokken met andere toeslagen. De begrijpelijkheid voor mensen verbetert als de huurtoeslag wordt afgebouwd met een rechte lijn. De afbouw kan zowel budgettair neutraal als een intensivering worden vormgegeven afhankelijk in welke mate negatieve inkomenseffecten worden gecompenseerd. Deze maatregel behoeft wetswijziging.

8. Woningbouwimpuls

Zoals het PBL aangeeft in haar doorrekening van de verkiezingsprogramma's is het de vraag in hoeverre extra financiële middelen de woningbouwproductie als geheel zullen verhogen. Daarbij wijst het PBL erop dat de schaarste aan grond en arbeid op korte termijn bepalend is. Het PBL ziet op dit moment geen capaciteitsoverschot in de bouwsector en stelt daarom dat "de bouwsector nu al stimuleren met subsidies daarom een beperkt effect [zal] hebben op de woningbouwproductie." Ook wijst ze erop dat in deze omstandigheden "Het met subsidies mogelijk maken van woningbouw op een locatie waar die anders niet tot stand zou zijn gekomen, zoals nu ook gebeurt met de woningbouwimpuls, concurrentie [kan] opleveren met projecten die zonder subsidies wel tot stand komen. De hoeveelheid beschikbare arbeid is immers beperkt. Er kunnen goede redenen zijn om dat te willen, maar het is wel zaak in het achterhoofd te houden dat het mogelijk maken van woningbouw op de ene locatie, niet meteen betekent dat er in totaal meer woningen (kunnen) worden gebouwd." De woningbouwopgave is in de huidige situatie niet met financiële middelen alleen op te lossen. Het risico bestaat dat als alleen hierop wordt ingezet dit leidt tot hogere maatschappelijke uitgaven terwijl daarmee slechts in zeer beperkte mate extra woningen worden gerealiseerd. Een verstandige aanpak van het woningtekort vraagt daarom om een samenhangende strategie waarin vooraf zeker wordt gesteld dat factoren als de capaciteit van de bouwsector of de schaarste aan grond, geen beperkende factoren zijn voordat extra financiële middelen in worden gezet.

Op basis van de uitkomsten van de eerste twee tranches WBI heeft de rijksbijdrage van 600 mln. bijgedragen aan de

realisatie van 96000 (betaalbare) woningen. In deze cijfers is geen rekening gehouden met de mogelijke verdringingseffecten die het PBL benoemt, het is dus niet zeker of de woningmarktvorraad als geheel ook gegroeid is door de WBI. Indien er wordt gekozen voor het verlengen/verhogen van de bestaande woningbouwimpuls regeling, dan is de maatregel goed uitvoerbaar en kan deze per 2022 ingaan³⁸.

Energietransitie gebouwde omgeving en bouwkwaliteit

9. Verhogen subsidie voor verduurzaming eigen woning

Verduurzaming van de eigen woning wordt gesubsidieerd middels de ISDE. Doel van de subsidie is om de onrendabele top van de investering te beperken. Door de subsidie te verhogen wordt verduurzaming aantrekkelijker. PBL neemt in haar berekeningen aan dat een woningeigenaar zal verduurzamen als er geen onrendabele top meer is³⁹. Afhankelijk van de ambitie kan het subsidiepercentage worden verhoogd, echter het verhogen van de subsidies herbergt het risico op oversubsidiëring. Het verhogen van het subsidiepercentage zal alleen leiden tot een hoger doelbereik als de toename van het budget hoger is dan de toename van het subsidie percentage. Anders blijft dit gelijk of neem het af. Tevens zal dit ook leiden tot een groter freerider effect.

In de reeks wordt uitgegaan van het verhogen van het subsidiepercentage van 20% naar 30%. De bandbreedte aan de onderkant betreft een vergelijkbaar doelbereik met huidige budgetten, de bovenkant van de bandbreedte is een hoger doelbereik, waarvan het aannemelijk is dat deze gerealiseerd kan worden door de aanzuigende werking. Er is geen informatie over de elasticiteit, of het absorptievermogen.

NB In 2020 is de subsidie op isolatie tijdelijk verhoogd van 20% naar 30%, wat leidde tot een sterke stijging van de vraag. Daar waar onderuitputting was geprognosticeerd leidde de verhoging uiteindelijk tot een overvraging van de subsidie met 50%, waarmee de subsidie het oorspronkelijk beoogde aantal aanvragen benaderde.

10. Kwetsbare groepen ondersteunen.

Deze maatregel is gericht op eigenaar-bewoners in de wijkgerichte aanpak en betreft ondersteuning bij het verduurzamingsproces, met aanvullende advies- en begeleidingsmaatregelen. Onder kwetsbare groepen wordt verstaan: eigenaar-bewoners zonder leen/financieringsruimte, maar die wel moeten verduurzamen omdat ze in de wijkenaanpak zitten. De omvang van de groep eigenaar – bewoners bedraagt ca 7-10% (2019) van alle woningeigenaren. De ondersteuning van kwetsbare groepen eigenaar-bewoners is momenteel voorzien via de wijkenaanpak (gemeenten), warmtefonds en ISDE voor financiering (Rijk). De omvang van deze groep in de wijkenaanpak zal naar verwachting in de eerste jaren relatief laag zijn, omdat de gemeenten rekening houden met de samenstelling van de wijk bij de transitievisie warmte. Na 2025 zal de vraag waarschijnlijk toenemen door het dan waarschijnlijk oplopende tempo van de wijkenaanpak.

11. Stapsgewijs verduurzamen eigen woning

De huidige subsidievoorzieningen voor de gebouwde omgeving bedienen het hele palet aan opties: zowel de richting van het aardgas af (wijkenaanpak, inclusief verwarmingsinstallaties als warmtepompen) als kleinere stappen (individueel spoor, met isolatiemaatregelen) richting aardgasvrij ready. De eerste heeft een onrendabele top op de investering, terwijl dat voor isolatiemaatregelen in veel mindere mate het geval is, zeker als het isolatie maatregelen betreft in woningen met een slechter energielabel (labels C-G).

Een mogelijkheid is om de bestaande middelen tot 2030 volledig in te zetten op het stapsgewijze spoor en de wijkenaanpak – en transitievisie warmte bij de gemeenten – later uit te voeren. Daarmee wordt afgeweken van de wijkgerichte aanpak van gemeenten en zullen de gemeenten komende jaren een beperktere rol hebben in warmtetransitie in de GO. Daarmee zullen er minder hoge uitvoeringslasten voor gemeenten zijn. Het benodigde subsidiebedrag per vermeden ton CO₂ zal lager zijn dan in de huidige situatie en is er (potentieel) een groter doelbereik met de huidige middelen richting 2030. De doelen 2050 zijn minder haalbaar omdat de collectieve aanpak met warmtenetten in dit geval na 2030 van start zal gaan. Op langere termijn (na 2030) zal bij de energietransitie in de gebouwde omgeving – met name bij collectieve aanpakken – een sturende rol van decentrale overheden nodig zijn.

Overheidsdienstverlening en informatiesamenleving

12. Informatiebeveiliging

Nederland is kwetsbaar, omdat vrijwel alle vitale processen en systemen zijn gedigitaliseerd. Het Cyber Security Beeld van de NCTV en het WRR-rapport Voorbereiden op digitale ontwrichting geven aan dat de complexiteit van het continu veranderende digitale landschap blijft toenemen. Het beeld is daarbij dat de informatiebeveiliging van de Rijksoverheid nog niet op voldoende niveau is (onvolkomenheden nemen nog elk jaar in ernst en omvang toe). Omdat ontwikkelingen zeer snel gaan, is investeren in kennis en kunde noodzakelijk en moet de toepassing en bruikbaarheid van kaders en richtlijnen continue worden herijkt zodat een actueel Rijksbreed basisniveau op beveiliging kan worden bereikt. Zo is o.a. capaciteit nodig om de coördinerende functie van de Chief Information Security Officer (CISO)'s en Chief Information

³⁸ De teksten van het PBL waarnaar verwezen wordt kunnen gevonden worden op pagina 16, 17 en 18 van het op 1 maart 2021 verschenen PBL-rapport 'Analyse leefomgevingseffecten: verkiezingsprogramma's 2021-2025'

³⁹ Aanneمة bij doorrekening Klimaatakkoord

Officer (CIO)'s van het Rijk te versterken.

3.6 Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Algemene toelichting

In de intensiveringslijst is gebruik gemaakt van de rapporten van de Brede Maatschappelijke Heroverwegingen (BMH's). Ook de beleidsdoorlichting Studiefinanciering en het onderzoek naar de doelmatigheid en toereikendheid van het funderend onderwijs zijn meegenomen. Naast de opties uit de BMH's en IBO's zijn er opties om ombuigingen op de lumpsum van OCW ongedaan te maken. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan de boeking op de bekostiging van het hoger onderwijs vanwege het niet-ingaan van de maatregel om de rente op studieleningen vast te stellen op basis van de 10-jaarsrente in plaats van de 5-jaarsrente (vanaf 2026 lopend tot structureel 226 miljoen euro).

Tabel 31 Intensiveringsmaatregelen: Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
Primair en voortgezet onderwijs									
1a	Kwaliteitsimpuls funderend onderwijs (incl. arbeidsvoorwaarden)		170	309	1.182	1.177	943	653	2029
1b	Kwaliteitsimpuls funderend onderwijs (excl. arbeidsvoorwaarden)		93	244	416	412	178	- 92	2029
1c	Werken aan het fundament (de 0-variant uit de BMH)		177	328	508	504	270	0	2029
2a	Inzet op kwaliteitsverbetering belonen		11	13	15	18	18	18	2025
2b	Meer sturing van de overheid		140	189	352	353	349	327	2030
3a	Een gerichte goede start			144	144	144	144	144	2023
3b	Samen ontwikkelen van alle peuters							1.365	NTB
4a	Onbelemmerde ontwikkeling		2.396	2.392	2.393	2.393	2.393	2.393	2024
4b	Naar een nieuw stelsel nul veertien jaar							5.409	NTB
5	Aanbevelingen uit Samen sterk voor elk kind (Merel van Vroonhoven)		129	317	347	1.075	1.076	1.060	2030
6a	Hervormingen uit McKinsey (totaalpakket incl. besparing)			200	300	200	700	700	2026
6b	Hervormingen uit McKinsey (totaalpakket excl. besparing)			700	1.100	1.300	1.500	1.500	2026
7	Intensieve begeleiding voor zwakke lezers groep 3	0	0	143	143	143	143	143	2023
mbo, ho en wetenschap									
8	Uitstel opleidingskeuze								
	a. Uitgestelde profielkeuze		10	11	11	11			
	b. Facultatief verlengen entree & niveau 2			225	240	300	350	350	2026
	c. Generiek verlengen entree & niveau 2			445	480	600	700	700	2026
	d. Major-minor model in het mbo		15	11	11	11			
	e. Brede bachelor ho		0	0	0	0	0	0	
9	Verklein student-stafratio ho		140	275	415	550	550	550	2025
10	Bekostiging tweede studie ho			45	130	160	190	210	2027
11	Versterken loopbaanoriëntatie (LOB)								
	a. Onderzoek naar LOB		1	1	1	1			
	b. Versterken arbeidsmarktvoorlichting LOB		30	30	30	30	30	30	2022
	c. LOB examenprogramma havo / vwo		2	2	2	2	2	2	2022
	d. Inrichtings- en kwaliteitseisen LOB		40	20	20	20	20	20	2023
	e. Scholen beoordelen op vervolgsucces		0	0	0	0	0	0	
	f. Oriënterende bedrijfsbezoeken mbo		51	51	51	51	51	51	2022
	g. Extra inzet LOB achterstandswijken		13	13	13	13	13	13	2022
12	Meer regionale samenwerking								
	a. Sterk beroepsonderwijs			42	41	41	41	41	2024
	b. Regionale kwaliteitsafspraken met aanvullende financiering		101	160	160	215	215	215	2025
13	Aanbod arbeidsmarktrelevante opleidingen door rechtstreeks reguleren								
	a. Jaarlijks doorlichten bestaand aanbod mbo/ho			6	5	5	5	5	2024
	b. Doorlichten nieuwe opleidingen mbo			3	2	2	2	2	2024
	c. Structureel ho-plannen per sector		41	40	40	40	40	40	2022
14	Bevorderen gelijke kansen op de arbeidsmarkt								
	a. Voorschriften OER		0	0	0	0	0	0	2022
	b. Nazorgplicht, toewijzing en bemiddeling mbo/ho			179	179	179	179	179	2023
	c. Beloon stage / baansucces bij niet-westerse achtergrond			55	55	90	90	90	2025
	d. Aanpassing erkenning leerbedrijf			2	2	2	2	2	2023

15	Verruimen van het Levenlanglerenkrediet (LLK)							
	a. Verbreden van de doelgroepen	1	1	1	1	1	5	2042
	b. Toevoegen van de kosten voor levensonderhoud			2	1	1	50	2050
16	Flexibiliseren publieke scholingsaanbod voor volwassenen							
	a. Extra deelname van volwassenen door flexibele opleidingsduur	81	163	244	325	407	400	2027
	b. Vergroten aanbod landelijke certificaten	4	4	4	4	4	4	2022
17	Leren en ontwikkelen in en met de beroepspraktijk	105	145	146	128	118	118	2026
18	Versterk thematisch onderzoek via NWO	41	66	92	122	142	153	2027
19	Versterken brede fundamentele wetenschap via NWO	112	122	132	132	132	130	2027
20	Versterk brede kennisbasis en talentontwikkeling in kennisinstellingen	150	300	500	500	500	500	2024
21	Versterk grootschalige en digitale onderzoeksinfrastructuur	112	117	122	122	117	112	2027
22	Versterk Nederland binnen Europese Partnerschappen	61	92	92	92	92	90	2027
Cultuur								
23	Bibliotheek infrastructuur	61	61	60	60	60	60	2024
Studiefinancieringsopties beleidsdoorlichting								
24	Basisbeurs voor							
	a. Doorstromers mbo-hbo als prestatiebeurs (totale nominale studieduur)				10	20	240	2065
	b. Doorstromers mbo-hbo als gift (eerste jaar)		30	70	70	70	70	2024
25	Aanvullende beurs als gift							
	a. mbo		70	160	150	120	20	2065
	b. ho		130	380	360	300	40	2065
26	Verruimen van 1-februari-regeling (mbo en ho)				27	29	7	2065
27	Verbeteren informatievoorziening	3	3	1	1	1	1	2023
28	Compensatie van de leenstelselgeneratie	1.572,1 in totaal over de hele periode (ritme is voorsnog niet aan te geven)					0	Pm

Primair en voortgezet onderwijs

Algemeen

In dit hoofdstuk staan voornamelijk de pakketten van maatregelen ('varianten') uit de BMH Kwalitatief goed onderwijs met kansen voor iedereen. In bijlage 9⁴⁰ van de BMH is een overzicht opgenomen van de maatregelen waaruit deze pakketten bestaan.

1a. Het fundament op orde (kwaliteitsimpuls funderend onderwijs inclusief arbeidsvoorwaarden)

In de BMH *Kwalitatief goed onderwijs met kansen voor iedereen* wordt voorgesteld om, ongeacht eventuele verdere maatregelen, eerst 'het fundament op orde' te brengen. Zo worden de normen waaraan de onderwijsinspectie toetst verhoogd (nu scoort 98 procent van de scholen voldoende volgens de onderwijsinspectie) en wordt de sturing op het onderwijs verbeterd en wordt duidelijker wat van het onderwijs verwacht wordt (o.a. via verankering in de wet van de maatschappelijke opdracht en via een nieuw en passend curriculum). Ook komt er een professionele beroepsorganisatie voor leraren (zoals er vergelijkbare beroepsorganisaties zijn voor bijvoorbeeld artsen, advocaten en notarissen), en worden de eisen voor schoolleiders en bestuurders vastgelegd in de wet (i.c.m. verplichte registers). Van leraren, schoolleiders en bestuurders wordt met deze hervorming gevraagd om betere onderwijskwaliteit te leveren (door hogere normen) en te blijven professionaliseren (nascholingscursussen). Om dat mede mogelijk te maken wordt de wettelijke onderwijstijd verminderd en krijgen leraren in ruil daarvoor meer ruimte voor lesvoorbereiding en onderwijsontwikkeling. Daarnaast is er ruimte voor verbetering van de arbeidsvoorwaarden (0,7 miljard euro structureel).

1b. Het fundament op orde (kwaliteitsimpuls funderend onderwijs exclusief arbeidsvoorwaarden)

De onder 1a opgenomen variant kan ook zo worden vormgegeven dat dit budgettair structureel een kleine besparing (0,1 miljard euro) oplevert, als er niet gekozen wordt voor verbetering van arbeidsvoorwaarden. Hierin zijn verschillende modaliteiten mogelijk (er kan ook tussen de 0 en 0,7 miljard euro geïnvesteerd worden in arbeidsvoorwaarden). Wel is in dit geval een meerjarig incidentele investering benodigd van 1,3 miljard euro in 2022-2026 (voornamelijk voor aanpassing van het curriculum). Het ontbreken van arbeidsvoorwaardenverbetering heeft een effect op de haalbaarheid van dit pakket.

1c. Werken aan het fundament (de 0-variant uit de BMH)

Dit is de budgetneutrale versie van variant 1, die structureel precies sluit. Daarmee zit deze tussen de varianten 1a en 1b in. In deze variant wordt er 0,3 miljard euro structureel geïnvesteerd in arbeidsvoorwaarden; daartegenover staat dat

⁴⁰ zie <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/04/20/bmh-1-kwalitatief-goed-onderwijs-met-kansen-voor-iedereen>

er een aanvullende besparing is opgenomen van 200 miljoen euro structureel op gratis schoolboeken (waarbij alleen de ondersteuning voor de laagste inkomens blijft).

2a. Inzet op kwaliteitsverbetering belonen

Aanvullend (op een van de varianten onder 1) kan er gekozen worden om het onderwijs verder te stimuleren steeds betere kwaliteit te leveren. Naast de bestaande kwaliteitsniveaus in het onderwijs (nu hanteert de inspectie alleen de oordelen 'voldoende', 'onvoldoende' en 'zeer zwak' en daar gaat geen afdoende stimulerende werking vanuit), komen ook oordelen ná voldoende (bijvoorbeeld 'goed', 'zeer goed'). Hiermee wordt de lat voor scholen verder verhoogd en wordt er meer van het onderwijs gevraagd. Om goed en vaak genoeg onderzoek te doen naar de kwaliteit op scholen, krijgt de inspectie meer capaciteit.

2b. Meer sturing van de overheid

Een verdergaande variant van *Inzet op kwaliteitsverbetering belonen* betreft het inzetten op meer sturing door de overheid op de onderwijsorganisaties. Leraren komen in deze variant beter voorbereid aan de start en zullen minder snel uitvallen. Dit zal ook een positief effect hebben op het verminderen van het lerarentekort. Datzelfde geldt voor de schoolleider. Hiermee wordt er met name geïnvesteerd in de lerarenopleidingen en de begeleiding van (startende) leraren. De verwachting is dat wanneer scholen en besturen regionaal gaan samenwerken (ondersteund door het Kennisinstituut) de leerkanen voor ieder kind optimaal benut worden en de kwaliteit van het onderwijs wordt verbeterd.

3a. Een gerichte goede start

Om in te zetten op een goede startpositie voor ieder kind, kan er worden ingezet op maatregelen om de risico's op achterstanden bij specifieke doelgroepen te verminderen. Zo wordt met deze variant de voorschoolse educatie (ve) voor 'doelgroeppeuters' (zij met een risico op achterstand) versterkt en daarmee worden deze kinderen beter ondersteund aan de start van hun schoolcarrière. De versterking van ve houdt in dat voor doelgroeppeuters de startleeftijd wordt verlaagd van 2,5 naar 2 jaar en dat er structureel toezicht op de proceskwaliteit wordt ingericht.

3b. Samen ontwikkelen van alle peuters

Deze maatregel betreft een generieke variant van *Een gerichte goede start*. Waar met *Een gerichte goede start* alleen de 'doelgroeppeuters' bediend worden, betreft dit een basisvoorziening voor alle peuters, waar iedere peuter naartoe kán (niet verplicht). De afruil is dat deze maatregel enerzijds (veel) minder doelmatig is, omdat ook veel peuters wier ouders deze voorziening (kunnen) betalen nu op kosten van de overheid aangeboden krijgen; anderzijds worden op deze manier mogelijk meer 'doelgroeppeuters' bereikt en kunnen kinderen uit alle delen van de maatschappij samen komen. Deze maatregel betreft niet alleen budgetten van OCW, maar ook van SZW.

4a. Onbelemmerde ontwikkeling

Om kansenongelijkheid aan te pakken, kan gekozen worden voor het verzachten van nadelige neveneffecten van vroege selectie. Daarvoor worden de overgangen tussen onderwijssectoren en -stelsels makkelijker gemaakt en wordt voor kinderen die daar baat bij hebben latere niveaubepaling mogelijk (o.a. brede brugklas, iedereen dezelfde eindtoets én een toets op 14-jarige leeftijd, meer onderwijs voor die kinderen die dat nodig hebben, achterstandsmiddelen verhogen, collectieve financiering van zorg in onderwijstijd op (v)so scholen).

4b. Naar een nieuw stelsel nul veertien jaar

De vorige variant kan ook uitgebreider worden aangepakt om de kansenongelijkheid aan te pakken. Er kan namelijk ook gekozen worden voor een herziening van het hele stelsel. Hiermee komt er één voorziening voor iedereen van 0 tot 14 jaar (waarin dus ook de kinderopvang wordt betrokken). Tevens wordt gekozen voor daadwerkelijk uitstel van selectie tot de leeftijd van veertien jaar. Daarbij wordt er wel op een flexibele manier verschil gemaakt tussen leerlingen om alle talenten goed tot hun recht te laten komen. Een dergelijke wijziging vereist een langdurig politiek commitment en duidelijke doelen. Deze maatregel betreft niet alleen budgetten van OCW, maar ook van SZW.

5. Aanbevelingen uit Samen sterk voor elk kind (Merel van Vroonhoven)

In het in juli 2020 verschenen rapport 'samen sterk voor elk kind' doet onafhankelijk aanjager 'Aanpak Lerarentekort' Merel van Vroonhoven verschillende aanbevelingen op het gebied van: regionale samenwerking, (zij-) instroom, organisatie via een taskforce en onderbelichte onderwerpen (doelgroep betrekken, tekort schoolleiders, aanpak kwetsbare leerlingen, behoud en tekortvakken vo). Daarnaast adresseert zij zaken die geregeld moeten worden als basis voor succes: focus in de onderwijsagenda, gezamenlijke visie op onderwijs en de salariskwestie in po. De door de aanjager benoemde maatregelen zijn gekwantificeerd aan de hand van maatregelen uit BMH1. Hieruit valt een samenhangend pakket samen te stellen waarmee invulling kan worden gegeven aan de aanbevelingen van de aanjager. Het gaat om de maatregelen: Een aantrekkelijke en passende beloning in het po (BMH fiche 5), Leraren die lesgeven op een achterstandsschool beter belonen (BMH fiche 38), Lerarenopleiding verstevigen en lijn 4 van Samen opleiden (BMH fiche 24), Verplichte intensieve begeleiding van startende leraren voor de duur van drie jaar (BMH fiche 26), Heldere maatschappelijke opdracht voor scholen en schoolbesturen in de wet verankeren (BMH fiche 9) en Inzetten op meer regionale samenwerking (BMH fiche 28).

6a. Hervormingen uit McKinsey (totaalpakket)

McKinsey stelt in het rapport *Een versterkt fundament voor iedereen*⁴¹ dat het, met een gerichte investering van 0,7-1,5 miljard euro structureel, mogelijk is om het Nederlands funderend onderwijs terug te brengen «naar de wereldtop» via twee sporen: verhogen vereiste kwaliteit en aanpak knelpunten. Het eerste spoor bestaat uit het ondersteunen van scholen i) de potentie tot verbetering in te zien en doelstellingen te formuleren; ii) de continue verbetercultuur te versterken en iii) achterstanden tussen leerlingen te verminderen. Het tweede spoor adresseert de volgende uitdagingen: i) het verminderen van het lerarentekort en werkdruk; ii) het reduceren van de ongelijkheid tussen scholen; iii) het herinvesteren in huisvesting, omdat de huidige staat de onderwijskwaliteit onder druk zet⁴². Omdat ook een besparing mogelijk is op het onderwijs van 0,9 miljard euro structureel waarmee de doelmatigheid wordt vergroot (o.a. schaalvoordelen benutten), bedraagt de netto-investering 0,718 miljard euro structureel (bij een bruto investering van 1,5 miljard euro).

6b. Hervormingen uit McKinsey (zonder besparing)

Zie 6a, maar in deze variant worden de voorgestelde besparingen achterwege gelaten. Deze intensivering heeft daarmee een bandbreedte van 0,7-1,5 miljard euro structureel. In de tabel is de bovenzijde van de bandbreedte getoond (ter vergelijking met 6a).

7. Intensieve begeleiding voor zwakke lezers groep 3

Een goede leesvaardigheid is van groot belang om mee te kunnen komen in de samenleving. Met deze maatregel wordt beoogd de leesvaardigheid van leerlingen in groep 3 op een hoger niveau te brengen. Deze begeleiding is naar voorbeeld van het zogenaamde 'High Dosage Tutoring'. Leerlingen krijgen elke schooldag één lesuur lang maatwerk aangeboden door een vaste bevoegde tutor in groepjes van twee. Deze maatregel is bewezen effectief, met name door de kleine groepjes waaraan begeleiding wordt geboden. De maatregel is weliswaar schaalbaar (grotere groepen, meer/minder tijd per week), maar er is een afruil met de effectiviteit. Daarnaast is deze intensivering ook uit te breiden naar andere groepen, zoals groep 6. De interventie wordt uitgerold op scholen waarvan op basis van data blijkt dat zij enkele jaren op een te laag niveau scoren. Deze scholen zullen worden gecontroleerd door de Inspectie en zullen ook verbeteringen moeten doorvoeren. Dit vergt een wetswijziging en een taakverzwaring inclusief bijbehorende uitvoeringskosten voor de Inspectie. De maatregel kan worden ingevoerd na afloop van het Nationaal Programma Onderwijs als gevolg van corona.

Middelbaar Beroeps Onderwijs, Hoger Onderwijs en Onderzoek

8. Slimmere opleidingskeuzes studenten: uitstel opleidingskeuze

De maatregel betreft het verbeteren van de opleidingskeuze van studenten door het uitstellen van het keuzemoment voor een specifieke opleidingsrichting. Dit kan bereikt worden door:

- Aan de hand van pilots onderzoeken van mogelijkheden om profielkeuze in de beroepsgerichte leerwegen van het vmbo uit te stellen voor jongeren die daar baat bij hebben.
- Het creëren van de mogelijkheid om de opleidingsduur bij entree- en niveau 2 studenten voor groepen onder voorwaarden te verlengen (afhankelijk van achtergrond en motivatie jongeren).
- De introductie van een algemene oriëntatiefase in niveau 2 mbo-opleidingen door wettelijk vast te leggen dat een niveau 2 opleiding maximaal 3 jaar is.
- Verdergaande aanpassing van de kwalificatiestructuur in het mbo door het verbreden van de landelijke basis en ruimte voor regionale profilering door introductie van een Major-Minor model.
- Stimuleren van bredere bacheloropleidingen of bredere beginfase van bacheloropleidingen in het hoger onderwijs, waarbij studenten zich pas verderop in de opleidingsfase specialiseren of waarbij nog in de bachelorfase de overstap naar hbo dan wel wo voor de student wordt vergemakkelijkt ('wisselstroom').

Het generiek verlengen van de opleidingsduur vergt een wetswijziging.

9. Verklein student-stafratio ho

Het aantal ho-studenten is de afgelopen jaren sterk gestegen, waardoor het aantal studenten per docent is gestegen. Ook het aantal ho-docenten is toegenomen, maar veelal niet zo veel als het aantal studenten. Mede hierdoor ervaren docenten een steeds hogere werkdruk en is er minder tijd voor begeleiding van studenten, wat ten koste gaat van de kwaliteit van het hoger onderwijs. Momenteel is het student-docentratio 20,4 in het hbo en 19,3 in het wo. Voor deze maatregel is er gekozen voor een student-docentratio van 15, vergelijkbaar met University Colleges. Onderwijsinstellingen bepalen zelf hoeveel docenten zij in dienst hebben en kunnen ervoor kiezen om bijv. deels meer studentassistenten in te zetten voor het lesgeven in werkgroepen. Kansrijk Onderwijs (update 2020) van het CPB bevestigt dat kleinere groepen leiden tot betere onderwijsprestaties. Als er gekozen wordt om meer te investeren in kleinschalig onderwijs, dan

⁴¹ zie <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/04/22/een-versterkt-fundament-voor-iedereen>

⁴² In september 2020 zal een IBO Onderwijshuisvesting worden gestart waarin nader onderzoek wordt gedaan naar eventuele knelpunten en oplossingsrichtingen rond onderwijshuisvesting in het funderend onderwijs.

dient dit samen te gaan met afspraken met de sector. De loonkosten voor een (universitair) docent liggen ongeveer tussen de 42.800 (junior) en 107.200 (hoofddocent) euro per jaar. Het verbeteren van de student- docentratio naar 15 (12.500 extra fte) betekent een intensivering van 550 miljoen tot 1,3 miljard euro per jaar. In de tabel is een oploop naar 550 miljoen euro opgenomen.

10. Bekostiging tweede studie ho

In 2008 is de bekostiging van een tweede studie afgeschaft. Het aantal studenten dat kiest voor een tweede studie is sindsdien gedaald van 26.000 in 2009 naar circa 13.000 in 2017 (exclusief zorg-onderwijs). Naast de afschaffing van de bekostiging kunnen hier ook andere oorzaken aan ten grondslag liggen. Voor het terugdraaien van deze maatregel is een wetswijziging nodig en kan daarom vanaf studiejaar 2023-2024 worden ingevoerd. Eventueel kan dit met terugwerkende kracht worden ingevoerd. Een budgetneutrale optie is om het maximum collegegeld voor een tweede studie verder te maximaliseren. Hierdoor zijn er minder grote verschillen in instellingscollegegeld, de toegankelijkheid van een tweede studie wordt verder niet vergroot. De effecten hiervan moeten onderzocht worden.

11. Versterken loopbaanoriëntatie en –begeleiding (LOB)

Om studenten een slimmere opleidingskeuze te laten maken wordt de loopbaanoriëntatie en –begeleiding (LOB) versterkt in vo, mbo en ho door:

- a. Onderzoek naar effectieve methoden LOB (voor specifieke groepen)
- b. Versterken arbeidsmarktvoorlichting in LOB
- c. Opnemen van LOB in het examenprogramma voor havo en vwo (LOB is al verplicht onderdeel van de nieuwe beroepsgerichte examenprogramma's vmbo)
- d. Het stellen van nadere inrichtings- en kwaliteitseisen voor LOB in vo en mbo en invoering/naleving hiervan
- e. Scholen actief beoordelen op de indicator vervolgsucces in toezichtkader vo en mbo (budgetneutraal).
- f. Versterken betrokkenheid bedrijfsleven bij beroepsoriëntatie van leerlingen en studenten in vo en mbo door faciliteren oriënterende bedrijfsbezoeken
- g. Aanvullende financiering van vo-scholen in achterstandswijken t.b.v. LOB (t.b.v. jongeren met migratie-achtergrond en lage SES)

Eindtermen LOB vergt een wijziging van het examenbesluit en aanvullend toezicht op naleving. De aanpassing in het examenprogramma havo/vwo neemt enkele jaren in beslag.

12. Betere samenwerking in de regio

Deze maatregel richt zich op het stimuleren van regionale samenwerking tussen scholen in vo, mbo en ho zodat een goede doorstroom van studenten wordt versterkt. Dit kan door:

- a. Uitbreiden aanpak Sterk Beroepsonderwijs van alleen vo-mbo naar ook mbo-hbo (inzet op verbeteren doorlopende leerlijnen, kennis- en docentuitwisseling, gezamenlijk voorlichting, etc.)
- b. Sector overstijgende kwaliteitsafspraken met de betrokken instellingen in regio's (vombo-hbo). Aanvullende middelen kunnen afhankelijk worden gemaakt aan gemeenschappelijk te bereiken doelen, zoals efficiëntere opleidingsroutes (deze maatregel kan ook zonder aanvullende bekostiging worden ingevoerd).

13. Aanbod arbeidsmarktrelevante opleidingen verbeteren door rechtstreeks reguleren

Van bepaalde opleidingsrichtingen in het mbo, hbo en wo zijn de baankansen beduidend slechter. De maatregel betreft het vanuit de overheid reguleren van het aanbod van opleidingen in het mbo en ho door:

- a. CMMBO en CDHO verplichten jaarlijks het bestaand opleidingsaanbod door te lichten op arbeidsmarktrelevantie en daarover advies uit te brengen.
- b. CMMBO verplichten om aan de hand van een register nieuwe opleidingen te beoordelen op arbeidsmarktrelevantie en daarover advies uit te brengen.
- c. Via ho-plannen per sector langjarige afspraken maken over inhoudelijke aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt (kwalitatief) en knelpunten in opleidingscapaciteit (kwantitatief). Op basis van sectoranalyses worden afspraken gemaakt over een betere aansluiting op de arbeidsmarktvraag en waar nodig over knelpunten in de capaciteit.

Andere budgetneutrale opties betreffen het instellen van een hogere drempel door het aanscherpen van de criteria voor macrodoelmatigheid in mbo en ho. Of door een numerus fixus per instelling in te stellen voor opleidingen met een laag arbeidsmarktperspectief.

14. Bevorderen van gelijke kansen op de arbeidsmarkt via onderwijsinstellingen en intermediaire organisaties

Om arbeidsmarkt- en stagediscriminatie tegen te gaan, worden de volgende maatregelen voorgesteld:

- a. Verplichting voor mbo-instelling om beleid ter bevordering van inclusie/ tegengaan stagediscriminatie op te nemen in het onderwijs- en examenreglement (OER) (budgetneutraal);
- b. Verplichting voor mbo- en ho-instellingen tot (na)zorgplicht arbeidsmarkt en ondersteuning bij de zoektocht naar

baan en stage aan studenten met aantoonbaar slechtere kansen op de arbeidsmarkt (zoals migratieachtergrond). Denk aan toewijzing van stagiaires door onderwijsinstelling of introductie door BPV (beroepspraktijkvorming)-begeleider (vastlegging in samenwerkingsovereenkomst of BPV-protocol)

- c. Financieel belonen van mbo- en ho-instellingen bij verbetering gelijke kansen op het vinden van een stage en baan van studenten/ afgestudeerden met aantoonbaar slechtere kansen op de arbeidsmarkt (zoals migratieachtergrond).
- d. Via de erkenning verplicht stellen dat wervings- en selectiebeleid voldoende waarborgen heeft om discriminatie in mbo tegen te gaan. SBB toetst hierop.

15. Verruimen van het Levenlanglerenkrediet (LLK)

Het Levenlanglerenkrediet (LLK) is een regeling waarmee mensen zich tot op latere leeftijd kunnen blijven ontwikkelen. Vanaf studiejaar 2017–2018 kan iedereen tot 55 jaar die geen recht meer heeft op reguliere studiefinanciering geld lenen om collegegeld (ho) of lesgeld (mbo-bol) te betalen, met een maximum van vijf keer het bedrag van het wettelijk collegegeld of lesgeld. Doorgaans kan men vier (en bij deeltijdstudie vijf) jaar lenen. Uitbreiding van het LLK kan door:

- a. Het verbreden van de doelgroepen die er gebruik van mogen maken naar studenten mbo-bbl en derde leerweg mbo, die geen aanspraak kunnen maken op reguliere studiefinanciering.
- b. Het toevoegen van de kosten voor levensonderhoud in het LLK.

Een andere optie is de verruiming van mogelijkheden voor mensen in de WW en bijstand om gebruik te maken van LLK. Uitbreiding naar WW en bijstand zal leiden tot een forse stijging van het aantal gebruikers en de structurele kosten zijn op dit moment lastig te ramen. Bestaande regels over bijstand t.a.v. studiefinanciering dienen ook opnieuw te worden bezien.

16. Flexibiliseren publieke scholingsaanbod voor volwassenen

Internationaal gezien wordt er in Nederland door volwassenen relatief weinig formele scholing gevolgd. Het huidige bekostigde aanbod is vooral gericht op gehele diploma's, vaak te schools en weinig op maat voor werkenden. De volgende maatregelen dienen om dit aanbod door scholen (verder) te flexibiliseren.

- a. *Flexibele opleidingsduur van diplomagerichte trajecten voor volwassenen in het mbo en ho.* Tevens worden de huidige inrichtingsvoorschriften voor deze groep zo veel mogelijk geschrapt. Onderdelen in de opleiding (bijv. burgerschap en taal en rekenen) vallen daarmee bij voorbaat voor deze doelgroep buiten het curriculum en er is meer tijd voor volwassenen om over een langere periode via het stapelen van modules het diploma te behalen.
- b. *Vergroten aanbod van opleidingen voor volwassenen (modules en certificaten).* Het ontwikkelen en selecteren van arbeidsmarktrelevante modules op het niveau post-mbo, post-hbo en post-wo. Aan deze modules dient een certificaat te kunnen worden verbonden. Uitgangspunt van de modules opleidingen is dat zij zich richten op reeds gekwalificeerde werknemers.

17. Leren en ontwikkelen in en met de beroepspraktijk

Het combineren van werk en scholing is zowel in het mbo als het ho een goede manier om een duurzame plek op de arbeidsmarkt te vinden. De continue uitwisseling van mensen en kennis zorgt ook voor verbinding van praktische en theoretische kennis en draagt bij aan een leercultuur in het Nederlandse bedrijfsleven. Met deze maatregel worden er meer hybride docenten vanuit de praktijk aangetrokken. Daarnaast wordt het regionaal investeringsfonds structureel gemaakt. Ook wordt er geïnvesteerd in de subsidieregeling praktijkleren.

18. Versterk thematisch onderzoek via NWO

Om met thematisch onderzoek bij te dragen aan maatschappelijke uitdagingen van deze tijd en de voorzienbare toekomst, kunnen de volgende NWO-instrumenten worden versterkt:

- 1. Nationale Wetenschapsagenda, programmalijn 2 (60 miljoen euro);
- 2. Intensivering van het NWO-instrumentarium voor het Kennis en Innovatieconvenant (KIC) voor publiek-private samenwerking (60 miljoen euro);
- 3. Praktijkgericht Onderzoek, voor vernieuwing van de beroepspraktijk (30 miljoen euro).

19. Versterk brede fundamentele wetenschap via NWO

Deze maatregel legt de nadruk op versterking van de brede kennisbasis, door nieuwsgierigheidsgedreven onderzoek. Het doel hiervan is wetenschappers in staat te stellen om grensverleggend onderzoek te doen. Dit onderzoek kan leiden tot nieuwe wetenschappelijke, maatschappelijke en economische doorbraken, waar we op dit moment nog geen zicht op hebben. Er zijn drie investeringsopties:

- 1. Toonaangevend fundamenteel onderzoek via wetenschappelijke instituten versterken en ruimte voor flexibiliteit creëren.
- 2. Open Competitie, waarmee op nationaal niveau de beste onderzoekers met de nieuwste ideeën worden geselecteerd.
- 3. Wetenschappelijk en maatschappelijke doorbraken realiseren via de interdisciplinaire samenwerkingsverbanden van

de Nationale Wetenschapsagenda (NWA), programmalijn 1.

20. Versterk brede kennisbasis en talentontwikkeling in kennisinstellingen

De vrije fundamentele onderzoeksbasis van kennisinstellingen staat volgens recente studies van de KNAW (commissie Weckhuysen) en de commissie van Rijn onder druk. Er is sprake van hoge competitie, werkdruk en aanvraagdruk. De commissie Weckhuysen stelt dat een fonds van *rolling grants* voor individuele onderzoekers in de eerste geldstroom ervoor zorgt dat er binnen elke instelling meer ruimte komt voor de stabiele financiering van langjarige onderzoekslijnen en er rust komt in het systeem. Daarnaast zijn sectorplannen, o.a. volgens de commissie van Rijn, een beproefd instrument om de disciplinaire onderzoeksbasis structureel te versterken. Van de sectorplanmiddelen wordt wetenschappelijk personeel aangesteld met een vast contract dat opereert binnen een bepaald onderzoeksgebied, waarbinnen de persoon zowel onderzoek als onderwijs kan verzorgen. Sectorplanmiddelen stimuleren ook tot profilering en strategische samenwerking van de faculteiten.

21. Versterk grootschalige en digitale onderzoeksinfrastructuur en zet in op open science

Voor de hedendaagse complexe onderzoeksvraagstukken in de wetenschap gebruiken onderzoekers state-of-the-art faciliteiten om mee te kunnen doen aan de top. Hieraan kan worden bijgedragen door een jaarlijkse investering in de Nationale Roadmap voor grootschalige wetenschappelijke onderzoeksinfrastructuur (+50 miljoen euro) en door het versterken van de Nederlandse positie in internationale samenwerkingsverbanden (+20 miljoen euro). Ook zijn in het onderzoeks- en innovatiesysteem twee belangrijke transities gaande: open science en digitalisering. Deze maatregel (+40 miljoen euro) versterkt en versnelt beide transities.

22. Versterk Nederland binnen de Europese Partnerschappen

Maatschappelijke en technologische uitdagingen beperken zich doorgaans niet tot landsgrenzen en onderzoeksmissies kennen steeds vaker een internationale component. Daarom wordt het met deze maatregel mogelijk om op Europees niveau strategische partnerschappen aan te gaan met andere overheden, met andere sectoren en deel te nemen in trajecten van de Europese Commissie. Naast een bundeling van internationale expertise worden met deze maatregel ook nationale budgetten gebundeld, waardoor een multipliereffect optreedt.

Cultuur

23. Bibliotheek infrastructuur

Uit de recente evaluatie van de Bibliotheekwet blijkt dat het aantal bibliotheken is teruggelopen en het aanbod verschaalt. Met deze intensivering kan het aantal bibliotheken weer toenemen en wordt mede een impuls gegeven aan de preventie van laaggeletterdheid en verbeteren van digitale vaardigheden. Met dit bedrag kan het voorzieningenniveau worden teruggebracht naar het niveau van 2010.

Studiefinancieringsopties beleidsdoorlichting

Algemeen

Hieronder volgen alle intensiveringsopties die een directe relatie hebben met de resultaten uit de beleidsdoorlichting studiefinanciering.⁴³

24. Basisbeurs voor doorstromers mbo-hbo

a. Om de doorstroom van mbo naar hbo te bevorderen kan een doorstroombeurs worden geïntroduceerd. Deze beurs werkt hetzelfde als de basisbeurs en is ook een prestatiebeurs. Er is een doorrekening gemaakt voor een beurs die alleen in het eerste jaar van het hbo geldt en één die voor de gehele nominale studieduur in het hbo geldt. Door het prestatiebeurseffect moet de student deze beurs terugbetalen als hij het diploma niet haalt, waardoor het wel een financiële tegemoetkoming tijdens de studie is, maar er ook nog steeds een prikkel dan wel drempel zit op het (niet) behalen van het diploma. Deze variant geeft op termijn een structurele verhoging van de uitgaven van 240 miljoen euro; voor alleen het eerste jaar is dat 60 miljoen euro. Zie ook de Beleidsdoorlichting studiefinanciering⁴⁴ uit juli 2020 voor verschillende modaliteiten van herinvoering van de basisbeurs.

b. Een basisbeurs kan ook worden vertrekt als gift in plaats van prestatiebeurs. Mochten er twijfels zijn bij studenten of zij het hoger onderwijs succesvol kunnen afronden of de juiste opleiding hebben gekozen, dan haalt deze maatregel een mogelijk bezwaar weg. De beurs hoeft dan immers niet terug te worden betaald. Het kan ook de drempel om door te stromen vanuit het mbo naar het hbo verkleinen. Tegelijkertijd zijn er binnen deze optie geen prikkels meer om tijdig af te studeren. Deze optie is doorgerekend voor de doorstromers van mbo naar hbo. Bij die optie is er alleen een basisbeurs als gift voor eerstejaars in het hbo die een mbo-vooropleiding hebben. De tweede reeks betreft de basisbeurs als gift voor alle eerstejaars ho-studenten. Indien de basisbeurs als een gift

⁴³ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/07/03/eindrapport-beleidsdoorlichting-artikel-11-studiefinanciering>

⁴⁴ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/07/03/eindrapport-beleidsdoorlichting-artikel-11-studiefinanciering>, zie tabellen in bijlage 5 van de beleidsdoorlichting

wordt verstrekt in het eerste jaar voor de mbo-hbo doorstroom betekent dat een uitgave vanaf het beoogde moment van invoering in 2023. Structureel betekent deze regeling een extra uitgave van 270 miljoen euro (alle eerstejaars) of 70 miljoen euro (alleen mbo-hbo doorstroom). Zie ook de Beleidsdoorlichting studiefinanciering⁴⁵ uit juli 2020 voor verschillende modaliteiten van herinvoering van de basisbeurs.

25. Aanvullende beurs als gift in het mbo en/ of ho

Dat de aanvullende beurs moet worden terugbetaald als het diploma niet binnen 10 jaar wordt behaald, kan voor (mbo-)studenten en met name voor kwetsbare studenten die twijfelen aan de eigen mogelijkheden, een belemmering vormen om te gaan studeren. Het afschaffen van de prestatiebeurssystematiek heeft voor de begroting op langere termijn geen grote financiële gevolgen. Grotendeels worden uitgekeerde prestatiebeurzen nu namelijk ook al omgezet in een gift, maar pas later in de tijd. Het betreft dus met name een verschuiving van uitgaven vanuit latere jaren naar voren. De structurele kosten die resteren betreffen prestatiebeurzen die met afschaffing van de prestatiebeurssystematiek als gift worden uitgekeerd aan studenten die geen diploma behalen binnen tien jaar (en in geval van prestatiebeurs systematiek dus niet naar gift omgezet zouden worden maar een lening blijven). In het mbo **(a)** kost deze maatregel structureel 20 miljoen euro. In het ho **(b)** structureel 40 miljoen euro.

26. Verruimen van 1-februari-regeling (mbo en ho)

Als studenten met een prestatiebeurs in het eerste studiejaar hun studie voor 1 februari stopzetten hoeven ze de verkregen prestatiebeurs niet terug te betalen. Voor mbo geldt dit voor de basisbeurs en de ov-studentenkaart en voor het ho alleen voor de ov-studentenkaart. Voor de aanvullende beurs geldt sowieso al dat in het mbo de eerste 12 maanden gift zijn en in het ho de eerste 5 maanden. Deze regelingen kunnen geharmoniseerd worden voor mbo en ho in de vorm van verruiming van de termijn van vijf naar twaalf maanden voor zowel basisbeurs, aanvullende beurs als het reisproduct. Verruiming van de termijn zorgt ervoor dat studenten een vol studiejaar kunnen volgen, zonder de prestatiebeurs terug te hoeven betalen als ze geen diploma halen. Dit zou mogelijk financiële drempels kunnen wegnemen. De maatregel zou ingevoerd kunnen worden in het mbo, ho, maar ook specifiek voor doorstromers van mbo naar hbo.

27. Verbeteren informatievoorziening

Om de informatievoorziening over het complexe studiefinancieringsstelsel te verbeteren is structureel 1 miljoen euro nodig voor bijvoorbeeld voorlichting rondom studiekeuzes, meer tussentijdse informatie om financieel bewustzijn te vorderen, investeringen in rekentools et cetera.

28. Compensatie van de leenstelselgeneratie

(Alleen) bij een eventuele herinvoering van de basisbeurs als prestatiebeurs in het hoger onderwijs per collegejaar 2023/2024 komt de vraag op over compensatie van de leenstelselgeneratie. Er zijn verscheidene opties om deze compensatie vorm te geven. Met deze maatregel wordt compensatie geboden aan alle studenten die met een bacheloropleiding gestart zijn onder het leenstelsel en die binnen 10 jaar hun (bachelor)diploma zullen halen: 786.050 studenten. Deze studenten krijgen een bedrag van € 2.000 per student. Dit bedrag wordt eerst in mindering gebracht op de opgebouwde studieschuld. Als er geen studieschuld is, wordt dit bedrag uitgekeerd als scholingsvoucher. De maatregel kost in totaal 1.572 mln. cumulatief, excl. uitvoeringskosten.

---

⁴⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/07/03/eindrapport-beleidsdoorlichting-artikel-11-studiefinanciering> , zie tabellen in bijlage 5 van de beleidsdoorlichting

3.7 Financiën

Tabel 32 Intensiveringsmaatregelen: Financiën

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
1a	De belasting- en invorderingsrente aansluiten op de wettelijk rente voor niet-handelstransacties	220	380	370	380	390	390	390	2025
1b	De belastingrente voor de vennootschapsbelasting verlagen van 8 procent naar 4 procent	70	110	130	140	140	140	140	2024
2	Investeren in belangrijke technologieën via Invest-NL		0	0	0	0	0	0	2021
Fiscaal									
3	Verhogen onbelaste vrijwilligersvergoeding		3	3	3	3	3	3	2022

1a. De belasting- en invorderingsrente aansluiten op de wettelijk rente voor niet-handelstransacties

De percentages van de belasting- en invorderingsrente worden met deze maatregel verlaagd van 4 procent (overige belastingen) en 8 procent (voor de vennootschapsbelasting) naar het percentage voor niet handelstransacties van 2 procent in 2020. Hiermee wordt invulling gegeven aan al langer bestaande kritiek uit de politiek, samenleving en beroepsorganisaties op de hoogte van de percentages. Het voorstel is de rente te laten aansluiten op de rente voor niet-handelstransacties die gelijk is aan de basisherfinancieringsrente van de Europese Centrale Bank met daarbij opgeteld 2,25 procentpunt.

1b. De belastingrente voor de vennootschapsbelasting verlagen van 8 procent naar 4 procent

In de belastingrente wordt het aparte wettelijke minimumpercentage van 8 procent voor de vennootschapsbelasting (Vpb) losgelaten. Voor de Vpb komt, net als voor de overige belastingen, een wettelijk minimumpercentage van 4 procent te gelden. Door het percentage belastingrente Vpb van 8 procent te verlagen naar 4 procent wordt tegemoetgekomen aan al langer levende kritiek op de hoogte van de percentages van de belasting- en invorderingsrente. In plaats van 8 procent komt een percentage van minimaal 4 procent te gelden, wat beter aansluit bij het rechtsgevoel.

2. Investeren in belangrijke technologieën via Invest-NL

Meerdere partijen stellen voor om via Invest-NL te investeren in belangrijke technologieën die waardevol zijn voor de Nederlandse economie, zoals kunstmatige intelligentie, ICT en (bio)medische technologie. Het stimuleren van Nederlandse ondernemingen en projecten gericht op dergelijke technologieën gebeurt reeds door Invest-NL, maar dit is momenteel geen focusgebied binnen de strategie. Momenteel is ca. 100 miljoen van de 1,7 miljard euro aan eigen middelen uitgegeven en naar verwachting is tot en met 2027 geen behoefte voor extra kapitaal (onder de huidige voorwaarden).

3. Verhogen onbelaste vrijwilligersvergoeding

Meerdere partijen stellen voor om de onbelaste vrijwilligersvergoeding te verhogen om onbetaalde arbeid meer te waarderen. De maatregel behelst het verhogen van de onbelaste vrijwilligersvergoeding met 100 euro. Deze verhoging komt bovenop de jaarlijkse indexatie van de onbelaste vrijwilligersvergoeding. Een extra verhoging met 100 euro kost structureel drie miljoen euro. Dit is een parameter wijziging en heeft niet tot nauwelijks effect op de uitvoerbaarheid en de uitvoeringskosten.

3.8 Defensie

Algemene toelichting

In 2014 is door regeringsleiders in Wales de intentie uitgesproken om te streven naar 2 procent bbp uitgaven aan Defensie. Deze intensiveringslijst biedt enkele opties om te bewegen in deze richting. Er kan worden ingezet op herstel van de krijgsmacht, versterken van de capaciteiten die de NAVO van Nederland vraagt of intensiveren op taakspecialisatie (zie ook ombuigingslijst). Daarnaast is er een budget neutrale variant opgenomen waarbij de inputdoelstelling (2 procent) niet hoeft te worden losgelaten (uitgaande van economische krimp) en er tegelijkertijd zekerheid en stabiliteit wordt gecreëerd.

Intensiveringsmaatregelen 1 t/m 3 en 5 zijn afkomstig uit de BMH 'Veiligheid en veranderende machtsverhoudingen'. De BMH kent een maximum van 20 procent van de grondslag per maatregel van het desbetreffende departement. De NAVO-capaciteitsdoelstellingen komen uit op een hoger bedrag dan deze 20 procent. Hierdoor kunnen niet alle maatregelen uitgevoerd worden met de bovenstaande reeks. De daadwerkelijke bedragen om alle benodigde maatregelen te kunnen invullen om daarmee de vereiste effecten te kunnen bereiken zijn hoger, namelijk een bedrag van 2,4 miljard euro in 2024 dat oploopt tot bijna 7 miljard euro in 2035.

Tabel 33 Intensiveringsmaatregelen: Defensie

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
1	Investerings in herstel van de krijgsmacht		100	400	800	1.250	1.750	1.750	2026
2a	Versterken capaciteitsdoelstellingen NAVO		999	1.943	1.910	1.924	1.924	1.924	2025
2b	Vergroten weerbaarheid van Nederland		44	58	103	104	121	121	2026
3	Taakspecialisatie				1.800	1.800	1.800	1.800	2024
4	Bevriezen uitgaven Defensie								2021
5	Verbreiding naar nieuwere veiligheidsdomeinen		366	669	999	1.379	1.983	1.983	2026

1. Investerings in herstel van de krijgsmacht

Er wordt waar nodig herstel toegepast bij Defensie. Dit is met name op het gebied van vastgoed, IT, grootmaterieel, instandhouding, personele vulling en goed werkgeverschap, bedrijfsvoering en sociale veiligheid. Ook na de investeringen van de afgelopen jaren is gebleken dat er herstel nodig is bij Defensie om de grondwettelijke taken goed uit te kunnen voeren. De prioritering binnen 'herstel' en bijbehorende exacte berekening zal op een nader moment plaats moeten vinden.⁴⁶

2. Versterking huidige koers van Defensie

Bij deze intensivering wordt meer ingezet op de NAVO-capaciteitendoelstellingen, voorraden, cybersecurity, versterking van de (operationele) civiel-militaire samenwerking, de weerbaarheid van Nederland en informatiegestuurd optreden. De variant is opgesplitst in het versterken van de NAVO-capaciteitsdoelstellingen en inzet op het vergroten van de weerbaarheid van Nederland.

3. Taakspecialisatie

Daar waar mogelijk en opportuun, wordt getracht om binnen EU- en NAVO-verband afspraken te maken over samenwerking en taakverdeling (taakspecialisatie). Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan specialisatie op cyber of special forces. Deze maatregel tracht de taken - meer dan nu - sturend en kaderstellend te laten zijn voor de inrichting en ontwikkeling van de krijgsmacht. Dit element van de maatregel is budgettair neutraal. De verwachting is dat door minder taken en capaciteiten te hebben, nu en voor de toekomst, met bijvoorbeeld expertise van buiten Defensie, de Defensieorganisatie uitgedaagd wordt om te werken aan modernisering. Er worden gerichte keuzes gemaakt en bepaalde capaciteiten en taken die Defensie nu heeft worden afgestoten. De extra middelen worden ingezet om de resterende capaciteiten verder te versterken. Dit heeft consequenties voor de soorten taken die Defensie kan uitvoeren. Zo worden met de ombuigingsmaatregel, afhankelijk van de keuzes, bepaalde grondwettelijke taken niet of minder intensief uitgevoerd. Deze variant leidt ertoe dat de soevereiniteit over de besluitvorming tot inzet van Nederlandse militaire eenheden met internationale partners gedeeld moet worden.

⁴⁶ Zoals in de introductie aangegeven is deze intensiveringsmaatregel ook als variant in de Brede Maatschappelijke Heroverwegingen 2020 opgenomen. Daar starten de financiële reeksen echter in 2021 en niet in 2022 zoals bij deze maatregel. Bij deze intensiveringslijst is uitgegaan van besluitvorming in het derde kwartaal van 2021 en een ingroeipad van de budgettaire reeksen.

4. Bevriezen uitgaven Defensie

Bij deze budgetneutrale variant worden de uitgaven aan Defensie voor de komende kabinetsperiode vastgezet op de huidige uitgavenstanden. Er wordt niet bezuinigd, maar ook niet geïntensiveerd. Hiermee geef je de organisatie zekerheid en rust. De investeringsplanning wordt tegelijkertijd stabiel en er is meer ruimte om een lange termijn strategie te volgen. Deze budgetneutrale variant is bovendien interessant aangezien de verwachte economische krimp zorgt voor een (naar verwachting tijdelijke) stijging van het percentage van het bbp dat wordt besteed aan Defensie. Door de uitgaven te bevroren laten we de discussie rond de inputdoelstelling los, maar komen we initieel wel dichtbij het streefpercentage van 2 procent bbp. De huidige inschatting is dat de economie wel relatief snel zal herstellen.

5. Verbreding naar nieuwere veiligheidsdomeinen

Intensiveringen op het gebied van informatiegestuurd optreden, cyber en conflictpreventie versterken de capaciteiten om het hoofd te bieden aan nieuwe dreigingen. Voor cybersecurity betekent dit een toename van de digitale weerbaarheid waaronder meer de nadruk op afschrikwekkende capaciteiten in het digitale domein, de eigen verdediging en meer informatiedeling. Voor preventie betekent dit investeren in de samenwerking binnen interne en externe veiligheid om (beginnende) conflicten te voorkomen. Nederland kan met extra capaciteit een actievere rol spelen bij conflictpreventie en lange termijnstrategieën ontwikkelen voor de veiligheid van Nederland. De budgettaire reeks bij de intensivering op preventie en cyber is indicatief zoals ook in BMH 15 benoemd.

3.9 Infrastructuur en Waterstaat

Algemene toelichting

Maatregelen 1-3 en 6-19 zijn afkomstig uit de Brede Maatschappelijke Heroverwegingen. Maatregel 1-3 en 5-10 zijn gebaseerd op de BMH Toekomstbestendige Mobiliteit, maatregel 11-14 komen uit de BMH Klaar voor Klimaatverandering, maatregel 15-19 zijn terug te vinden in de BMH Naar een economie zonder afval. Maatregelen 4 en 5 zijn ontleend aan het rapport Kansrijk Mobiliteitsbeleid 2020 van het CPB en het PBL.

Tabel 34 Intensiveringsmaatregelen: Infrastructuur en Waterstaat

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
1	Gereedmaken netwerken voor smart mobility		40	40	40	40	40	0	2027
2	Stimuleren MaaS m.b.v. open data		4	4	4	4	0	0	2026
3	Investeren in hubs en ontsluitingen		185	185	185	185	185	0	2035
4	Verlagen tarieven trein		125	125	125	125	125	125	2022
5	Tariefdifferentiatie ov: verlagen prijs spitsranden		70	70	70	70	70	70	2022
6	Bereikbaarheidsprogramma voor krimpgebieden		1	100	25	25	10	10	2026
7	Stimuleringspakket fiets		10	46	46	46	46	46	2023
8	Investeren in clean energy hubs binnenvaart			15	15	15	15	0	2033
9	Aanpak capaciteitsknelpunten binnenvaart (sluizen en ligplaatsen)		55	70	70	70	70	0	2031
10	Innovatieve aanpak knelpunten klimaatbestendig netwerken		63	63	63	63	0	0	2026
11	Extra maatregelen deltaplan Zoetwater		25	25	25	25	25	25	2022
12	Groen-blauwe maatregelen in de stad		7	50	50	50	40	40	2026
13	Innovatie en kennisopgave Zoetwatervoorziening en Waterveiligheid		2	2	2	2	2	2	2022
14	Uitbreiden monitoring klimaatadaptatie		1	1	1	1	1	1	2022
15	Het bevorderen circulair ontwerp		2	2	2	1	1	0	2027
16	Kennis en innovatie circulariteit stimuleren door meer langdurige programma's		27	58	89	98	108	8	2027
17	Uitbreiding van de producentenverantwoordelijkheid		1	1	1	1	1	0	2030
18	Duurzaam handelen van de consument ondersteunen		3	3	3	3	3	0	2027
19	Boekhouding en financiële verslaglegging aanpassen naar brede welvaart		0	1	1	1	1	0	2027
20	Verhogen subsidie EV (nieuwverkoop)	20	40	30	14	13	0	0	n.v.t.
21	Investeren in slimme laadinfrastructuur		25	25	25	0	0	0	n.v.t.
22	Faciliteren internationale treinverbindingen		10	25	35	35	35	10	2027

1. Gereedmaken netwerken voor smart mobility

Met deze maatregel worden netwerken gereed gemaakt voor Smart Mobility. Smart Mobility staat voor de digitalisering van mobiliteit: de introductie van nieuwe generatie vaar- en voertuigen, nieuwe digitale infrastructuur, aanpassing van de huidige fysieke infrastructuur en slimmere vormen van weg- en waterbeheer.

2. Stimuleren MaaS m.b.v. open data

Met Mobility as a Service (MaaS) krijgt de reiziger alle vervoersopties onder handbereik via geïntegreerde apps. Daarmee kan hij/zij alle reizen direct plannen, boeken, reizen en betalen. Waar tot nu toe vervoersbeleid vooral per modaliteit wordt ontwikkeld, biedt digitalisering naast realtime-sturing van mobiliteitsstromen ook een kans om beleid meer vanuit data te ontwikkelen. Daarvoor is een overheid nodig die bijvoorbeeld data terugvraagt in ruil voor gebruik van openbare ruimte, openbaar vervoerconcessies of andere vervoers- of (deel)mobiliteitsvergunningen. In het kader van MaaS wordt hiermee tussen 2020 en 2022 ervaring opgedaan via pilots. Dat is echter een vrijwillig ecosysteem waarin data delen een vereiste is om mee te doen aan de gezamenlijke leeromgeving. Het breed verplichten voor vervoerders, mobiliteitsaanbieders en platform-/MaaS-partijen van data delen brengt de regie meer bij de overheid en leidt tot efficiëntere oplossingen.

3. Investeren in hubs en ontsluitingen

Bij deze maatregel wordt geïnvesteerd in hubs en ontsluitingen: multimodale overstap- of overslagpunten voor personen en/of goederen waar verschillende infrastructuurverbindingen bij elkaar komen. Er zijn verschillende aanleidingen om nieuwe hubs te realiseren, en de kwaliteit van bestaande hubs zoals P+R, openbaar vervoerstations en overslagpunten te verbeteren. Denk hierbij aan de druk op de stedelijke leefbaarheid en ruimte, de opkomst van zero-emissie zones, autoluwe omgevingen, MaaS, deelmobiliteit, aandacht voor de (e-)fiets en de modal shift in het goederenvervoer. Ook biedt het kansen op het gebied van het waarborgen van de bereikbaarheid in rurale gebieden.

4. Verlagen tarieven trein

Door een generieke reductie van 10 procent op de treintarieven neemt het aantal treinreizigerskilometers naar verwachting toe met 4,6 procent. Omdat substitutie tussen auto en trein beperkt is zal het personenautoverkeer nauwelijks afnemen. Wel is er een positief effect op de bereikbaarheid van banen. De maatregel kost 125 miljoen euro per jaar. Daarbij is uitgegaan van een 100 procent dekking door de overheid.

5. Tariefdifferentiatie ov: verlagen prijs spitsranden

Standaard tariefverlaging van 2 eurocent per kilometer in de zogenoemde schouderspits op alle trajecten (een uur rondom de tijden van de hyperspits). Dit leidt naar verwachting tot een stijging van de treinreizigerskilometrage van 1,3 procent. Dit is een netto-effect: in de spits daalt het aantal reizigers met 0,4 procent, daarbuiten stijgt het aantal reizigers met 4,1 procent. Hierdoor nemen knelpunten af en het comfort verbetert. Deze maatregel kost circa 70 miljoen per jaar.

6. Bereikbaarheidsprogramma voor krimpgebieden

In krimpgebieden is het door het afnemend aanbod van openbaar vervoer en andere voorzieningen het risico op vervoersarmoede toegenomen. Met name mensen zonder auto of rijbewijs, lopen hierop een risico bij verder afnemen openbaar vervoer. Door afnemende bevolkingsaantallen neemt de exploitabiliteit van openbaar vervoer en voorzieningen af. Door een programma voor leefbaarheid en bereikbaarheid in ruraal gebied, kunnen de bestaande mobiliteitsvoorzieningen beter worden benut, waarbij samenwerking en gedeelde verantwoordelijkheid randvoorwaardelijk zijn, eventueel met cofinanciering.

7. Stimuleringspakket fiets

Tot een afstand van 15 kilometer is de fiets een serieus alternatief voor de auto. Drie maatregelen kunnen het fietsgebruik, met name voor het woon-werkverkeer, verder stimuleren:

- Investeren in snelfietsroutes om fietsgebruik te stimuleren.
- Investeren in stallingen bij openbaar vervoerknooppunten.
- Investeren in hoofdfietsroutes door verblijfsgebieden (vaak in de vorm van fietsstraten).

8. Investeren in clean energy hubs binnenvaart

Deze maatregel investeert in clean energy hubs waar schepen alternatieve brandstoffen, zoals waterstof en LNG, kunnen bunkeren en/of batterijpakketten kunnen opladen/wisselen. Dit is een vervolgstap op het verkennende onderzoek naar strategische locaties voor clean energy hubs dat in het kader van de goederencorridors begin 2020 wordt afgerond. Met deze impuls kunnen versneld clean energy hubs worden uitgerold en aanpassingen aan het elektriciteitsnet worden gedaan om het geschikt te maken voor oplaadfaciliteiten.

9. Aanpak capaciteitsknelpunten binnenvaart (sluizen en ligplaatsen)

Uit onder andere de NMCA blijkt dat diverse capaciteitsknelpunten voordoen bij sluizen op het hoofdvaarwegennetwerk (Oranjesluis, Oostersluis en sluis bij St. Andries). Daarnaast doet zich een tekort aan ligplaatsen voor. Deze maatregel pakt de meest urgente sluis- en ligplaatsknelpunten op het hoofdvaarwegennet aan. De capaciteit van de genoemde sluizen wordt vergroot. Daarnaast worden extra ligplaatsen gecreëerd op locaties waar de meest acute tekorten voordoen.

10. Innovatieve aanpak knelpunten klimaatbestendige infrastructuurnetwerken

Aanpak van de meest urgente knelpunten. Met (wetenschappelijke) effectevaluaties wordt leerinformatie vergaard om de opgave om het gehele infrastructuurnetwerk klimaatbestendig te maken zo doeltreffend en doelmatig aan te pakken. Met de innovatieve experimenten en projecten kunnen zowel ProRail en Rijkswaterstaat alsook het bedrijfsleven kennis en ervaring opdoen.

11. Extra maatregelen deltaprogramma Zoetwater

Structureel doortrekken van extra middelen ter grootte van 25 miljoen euro per jaar zorgt samen met regionale cofinanciering voor 100 miljoen euro per jaar aan extra investeringen in zoetwater in Nederland. Die intensivering leidt met name op de hoge zandgronden van Zuid- en Oost Nederland tot verdere versnelling van het klimaatbestendig maken van het watersysteem. Hierdoor neemt de weerbaarheid tegen watertekort én wateroverlast toe.

12. Groen-blauwe maatregelen in de stad

Intensivering en structureel maken van huidige impulsregeling van IenW à 200 miljoen euro voor klimaatadaptieve maatregelen. Door de sponswerking van de stad te vergroten en groen-blauwe maatregelen te treffen kunnen risico's als gevolg van klimaatverandering, met extreme hitte, droogte, afgewisseld door overmatige neerslag verminderd worden. Deze maatregel betreft ook LNV voor de natuur inclusieve (groene) stad.

13. Innovatie en kennisopgave Zoetwatervoorziening en Waterveiligheid

Investeren in kennis en innovatieve oplossingen met betrekking tot zeespiegelstijging en droogte. Uitvoering vindt plaats door kennisinstellingen via het instrumentarium van het missie gedreven kennis en innovatiebeleid.

14. Uitbreiden monitoring klimaatadaptatie

Maatregel voorziet om komende periode meer kennis te ontwikkelen over wat klimaatverandering precies betekent voor welke sector, over de effectiviteit van adaptatiemaatregelen en om na te gaan of we dichterbij onze klimaatadaptatiedoelen komen. Dit om effectief inzet te kunnen plegen om Nederland in 2050 klimaatbestendig te maken.

15. Het bevorderen van circulair ontwerp

In een circulaire economie wordt zo efficiënt mogelijk omgegaan met grondstoffen, producten en materialen. Op dit moment wordt dit nog voornamelijk gedaan door in te zetten op recycling. Door circulair ontwerp te bevorderen kunnen producten makkelijker reparabel en/of demontabel gemaakt worden. Dit kan bovendien bijdragen aan betere mono-stromen voor hoogwaardige recycling. Mogelijke instrumenten zijn het ontwikkelen van keurmerken, voortzetting/uitbreiding van CIRCO-tracks, tariefdifferentiatie voor het gebruik van zeer zorgwekkende stoffen en het aanscherpen /uitbreiden van het toepassingsgebied van de milieuprestatie-eis aan bouwwerken.

16. Kennis en innovatie circulariteit stimuleren door meer langdurige programma's

Uit de analyse in de BMH «Naar een economie zonder afval» blijkt dat innovatie in circulaire economie technieken achterblijft. Optie is om kennis en innovatie te stimuleren met meer continuïteit en gekoppeld aan de transitieagenda's om zo meer te bereiken. Hierbij zijn experimenteren, leren en verder uitrollen belangrijke elementen. Dit vraagt om een programmatische aanpak. Er zijn slechts beperkte structurele kosten voor deze maatregel opgenomen. Of meer structurele financiering verstandig is kan nu nog niet worden voorzien en is afhankelijk van hoe snel de ontwikkelingen rond kennis en innovatie gaan en hoezeer het bedrijfsleven dit zelf oppakt. Andere instrumenten, zoals die rond financiering, hebben hier ook invloed op.

17. Uitbreiding van de producentenverantwoordelijkheid

Door producenten langer verantwoordelijk te maken voor de levensduur van hun producten, zullen zij gemotiveerd worden om producten te leveren die in overeenstemming zijn met de verwachte gebruiksduur van deze producten. Te denken valt aan maatregelen zoals langere garantieperioden, het versterken van de huidige UPV-systemen en het uitbreiden daarvan (meer productgroepen onder UPV brengen). Dit zal zowel de mogelijkheden om producten te repareren, als om ze te recyclen verbeteren.

18. Duurzaam handelen van de consument ondersteunen

De transitie naar een circulaire economie vergt niet alleen aanpassingen bij producenten maar ook bij consumenten. Momenteel belanden veel producten zoals kleding en elektronische apparaten op de afval- en/of verbrandingsstapel. Burgers kunnen geholpen worden om op een verantwoorde manier met producten om te gaan (beter afval scheiden, producten repareren i.p.v. nieuw kopen, etc.). Dit kan bijvoorbeeld bereikt worden via gedragsprogramma's/ pilots gericht op:

- Het stimuleren van gebruiksduurverlenging (reparatie, tweedehands, delen, services afnemen i.p.v. product, bijvoorbeeld met een pilot met reparatievouchers).
- Prikkels die verpakkingen on-the-go reduceren.
- Het ontmoedigen van impulsaankopen.

19. Boekhouding en financiële verslaglegging aanpassen naar brede welvaart

Circulaire businessmodellen vergen een andere manier van boekhouding en financiële verslaglegging dan de huidige businessmodellen. Maatregelen om dit te veranderen kunnen zorgen voor een completer beeld van wat de 'ware prijs' of de maatschappelijke effecten zijn van producten en materialen die worden (in)gekocht. Voorbeelden van kansrijke maatregelen zijn:

- Een programma dat toewerkt naar andere financiële spelregels.
- Voorschrijven dat in jaarverslagen meer verplichtingen worden opgenomen over verifieerbare niet-financiële informatie, zoals de milieuoetafdruk.
- Incorporeren van brede welvaartsprincipes in jaarstukken van de rijksoverheid en mede (semi-) publieke organisaties.
- Invoeren van een brede welvaartstoets op diverse overheidsregelingen en voorstellen.

20. Verhogen subsidie EV (nieuwverkopen)

Deze maatregel betreft het verhogen van de reeds in de begroting opgenomen subsidieregeling voor elektrische personenauto's. Het beschikbare subsidiebedrag wordt in de jaren 2021-2025 met in totaal 50% verhoogd. De subsidieregeling is in 2020 van start gegaan en de budgetten voor 2020 en 2021 zijn zeer snel uitgeput. Naar verwachting is er dus voldoende vraag om het beschikbare subsidiebudget te verhogen. Deze maatregel draagt bij aan het doel van 100% emissie loze nieuwverkopen in 2030.

De extra middelen komen beschikbaar voor de subsidie voor nieuwe elektrische personenauto's. Dit creëert op termijn ook een grotere markt voor tweedehands elektrische personenauto's. In de oorspronkelijke subsidieregeling is een daling van de subsidiebedragen per nieuwe auto voorzien. Dit omdat verwacht wordt dat er de komende jaren een kostendaling plaatsvindt en de onrendabele top tussen een vergelijkbare personenauto met een verbrandingsmotor een 100%

elektrische steeds kleiner wordt. In de gevraagde reeksen ligt om die reden het accent op het ophogen van de middelen voor nieuwe EV's in de eerstkomende jaren.

21. Investeren in slimme laadinfrastructuur

Deze maatregel betreft een investering in de laadinfrastructuur om slim laden van elektrische voertuigen (EV's) tot nieuwe standaard te maken. Met slim laden kunnen batterijen van EV's niet alleen opladen indien voldoende energie beschikbaar is, maar ook elektriciteit terug leveren aan het net indien nodig. Naar schatting biedt in 2030 de totale batterijcapaciteit van EV's gebundeld 76 GWh opslagcapaciteit, waarmee grote investeringen in de netwerkcapaciteit om piekbelasting aan te kunnen voorkomen kunnen worden. Slim laden is al in pilots getest. Deze maatregel is bedoeld om slim laden nationaal en grootschaliger in te kunnen zetten.

Opschaling wordt bereikt door: 1) het smart charging-ready maken van hard- en software in bestaande laadinfrastructuur (30 mln.), 2) het standaardiseren van slim laden in marktorganisatie en de achterliggende systemen bij o.a. netbeheerders, slimme laaddiensteverleners en energieleveranciers (30 mln.) en 3) het nationaal borgen van uniforme toepassingen vooruitlopend op implementatie in wet- en regelgeving en onderlinge afspraken. Met een subsidie wordt slim laden gestimuleerd in de tussenliggende periode (15 mln.). De activiteiten worden via een nationaal programma slim laden opgezet.

22. Faciliteren internationale treinverbindingen op bestaande infrastructuur

Het is mogelijk om op bestaande infrastructuur de efficiëntie en aantrekkelijkheid van internationaal treinvervoer op middellange afstanden te bevorderen.

Zo bieden verbetering van de communicatie, het aanbod van reisinformatie en het aanbod van betere en eerder beschikbare (combi-) tickets de reiziger de mogelijkheid bewuster keuzes te maken. Hiervoor is het digitaal uitwisselen en standaardiseren van data over het reisaanbod en mogelijke tarieven nodig.

Daarnaast kunnen nieuwe internationale vervoerders actief financieel gestimuleerd worden, bijvoorbeeld wanneer open toegang op het spoor alleen niet leidt tot voldoende nieuwe verbindingen. Financiële ondersteuning kan met een subsidie aan een vervoerder of met een verlaging van de infrastructuurheffing.

Tot slot zijn de treinstations in Nederland waar internationale treinen stoppen nog niet (voldoende) meegegroeid met de toegenomen en verwachte internationale vervoersvraag. Met investeringen in stations kan de capaciteit uitgebreid worden.

Om de reistijden naar diverse internationale bestemmingen te verbeteren, en naar een aantal bestemmingen meer treinen mogelijk te maken, kunnen ook meer investeringen in de infrastructuur worden gedaan. Deze zijn geen onderdeel van deze intensivering.

3.10 Economische Zaken en Klimaat

Tabel 35 Intensiveringsmaatregelen: Economische Zaken en Klimaat									
Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)									
Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
1	Versterk gericht beleid voor de ontwikkeling van sleuteltechnologieën - optie a en b	150	250	350	350	350	350	350	2023
2	Vergroot de economische en maatschappelijke impact van kennis en innovatie	97	158	181	193	200	200	200	2025
3	Versterk thematisch onderzoek bij de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO)	40	65	90	120	140	150	150	2026
4	Versterk (toegepast) onderzoek bij toegepaste onderzoeksinstellingen (TO2's) en rijkskennisinstellingen (RKI's) - optie a, b en c	65	115	115	115	115	115	115	2022
5	Jaag innovatie aan via innovatiegericht inkopen		200	250	250	200	100	100	2026
6	Versterk grootschalige en strategische onderzoeksinfrastructuur	105	90	90	90	90	90	90	2022
7	Versterk publiek-private samenwerking via verhoging PPS-toeslag	12	36	56	72	80	80	80	2025
8	Verhoog kortingspercentage WBSO	80	80	80	80	80	80	80	2021
9	Versterk samenwerking tussen het innovatieve mkb en kennisinstellingen	25	50	50	50	50	50	50	2022
10	Zet in op <i>open science</i> en digitale onderzoeksinfrastructuur	40	45	50	50	45	40	40	2021
11	Verbeter beleid met beleidsexperimenten	37	37	37	37	37	37	37	2021
12	Versterk de kennis- en innovatiepositie van de overheid	1	2	4	5	5	5	5	2024
13	Mededingingsmaatregelen Platformmacht	1	1	1	1	1	1	1	2021
14	Investeren in Europese projecten	1	1	1	1	1	1	1	2021
15	Cybersecurity en financieel-economische spionage	4	4	4	4	4	4	4	2021
16	Voorkomen ongewenste overnames	4	3	3	3	3	3	3	2021
17	Verhogen korting energiebelasting huishoudens met 10 euro (excl. btw)	80	80	80	80	80	80	80	2021
18	Aanvullende investering waterstof via SDE	30	40	80	100	150	100	0	2027
	a. Eerste waterstofprojecten	30	40	30				0	2024
	b. Tenders 100 MW			50	50	100		0	2026
	c. Waterstoftoepassingen				50	50	100	0	2027
19	Verbod op kolen per 2025					1.100<			n.v.t.

Intensiveringen uit BMH 9: 'Innovatieve Samenleving'

Intensiveringsmaatregelen 1 t/m 12 zijn afkomstig uit BMH 9: 'Innovatieve Samenleving', hierin worden de intensiveringsopties nader toegelicht.

1. Versterk gericht beleid voor de ontwikkeling van sleuteltechnologieën

Sleuteltechnologieën kunnen een bijdrage leveren aan het oplossen van maatschappelijke uitdagingen. Gerichte publieke investeringen in sleuteltechnologieën zijn uitvoerbaar via bestaande beleidsinstrumenten (zoals het missie gedreven Topsectoren- en innovatiebeleid) of via bijvoorbeeld een investeringsfonds. De investering van 350 miljoen euro structureel is schaalbaar, waarbij wel duidelijke bestedingsvoorstellen komen.

2. Vergroot de economische en maatschappelijke impact van kennis en innovatie

Deze beleidsoptie omvat drie samenhangende soorten maatregelen. Er wordt ingezet op het vergroten van de economische en maatschappelijke impact van kennis (valoriseren), het ondersteunen van startups die werken met deze kennis en het ondersteunen van fieldlabs (experimenteergebieden). De elementen en instrumenten zijn voor groot deel al aanwezig en kunnen verder worden versterkt, structureel gemaakt en verbonden worden. Hiervoor wordt een integrale eco-systeemaanpak voorgesteld gericht op zowel de regio als op de nationale strategische thema's.

3. Versterk thematisch onderzoek bij de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO)

Bij deze beleidsoptie worden bepaalde instrumenten bij NWO, zoals de Nationale Wetenschapsagenda, intensivering van het NWO-instrumentarium voor het Kennis en Innovatieconvenant (KIC) voor publiek-private samenwerking, en Praktijkgericht Onderzoek (SIA), versterkt om met thematisch onderzoek te kunnen bijdragen aan de maatschappelijke missies. Dit zal onderzoek en innovatie op relatief korte termijn intensiveren en dit kan leiden tot maatschappelijke en economische meerwaarde, mede door middel van grotere verwevenheid tussen onderwijs en onderzoek en gestimuleerde publiek-private samenwerking.

4. Versterk (toegepast) onderzoek bij toegepaste onderzoeksinstellingen (TO2's) en Rijkskennisinstellingen (RKI's)

Om (toegepast) onderzoek te versterken en het kennis- en innovatiestelsel meer in balans te brengen, kan er geïnvesteerd worden in toegepaste onderzoeksinstellingen (TO2's) en Rijkskennisinstellingen (RKI's). Met een investering van 100 miljoen euro wordt de bestaande bijdrage aan de TO2-instellingen met circa een derde verhoogd, om zo meer kennis tot maatschappelijke en economische impact te laten komen en zorg te dragen voor een goede kennisinfrastructuur. Met een investering van 15 miljoen euro structureel in de RKI's kunnen deze meer fundamenteel en toegepast onderzoek doen om het publiek en sectoren (luchtvaart, scheepvaart, zorg, etc.) adequaat te adviseren en om te waarschuwen in geval van (toenemende) risico's.

5. Jaag innovatie aan via innovatiegericht inkopen

Om innovatie aan te jagen via de inkopen van het Rijk, krijgen aanbestedende diensten met deze investering een innovatief inkoopbudget. Dat kan worden ingezet als het innovatiegerichte inkooptraject duurder is dan huidige toepassingen of producten uit de markt. Op basis van ervaringen met Rijkswaterstaat is er 2 tot 5 procent extra budget nodig voor innovatiegericht inkopen. Verbreed naar de totale Rijksinkopen betekent dit een intensivering van 200 tot 250 miljoen euro in 2022 tot en met 2025 en 100 miljoen euro structureel (omdat innovatiegericht inkopen naar verwachting ook tot een besparing leidt).

6. Versterk grootschalige en strategische onderzoeksinfrastructuur.

Om mee te doen in de top van de internationale onderzoekswereld en te zorgen voor wetenschappelijke doorbraken en maatschappelijke oplossingen, kan er worden geïnvesteerd in versterking van de grootschalige en strategische infrastructuur voor onderzoek. Deze maatregel behelst een investering in de Nationale Roadmap onderzoeksinfrastructuur (50 miljoen euro structureel), internationale samenwerkingsverbanden onderzoeksinfrastructuur (20 miljoen euro structureel) en Onderzoeksinfrastructuur TO2-instellingen en RKI's (20 miljoen euro structureel).

7. Versterk publiek-private samenwerking via verhoging PPS-toeslag

Deze beleidsoptie stelt voor om het PPS-toeslagpercentage te verhogen van 30 naar 50 voor de cash private bijdragen aan publiek onderzoek in PPS-verband binnen het missie gedreven topsectoren en innovatiebeleid. Aangezien dit een bestaande regeling is, is deze optie technisch eenvoudig te implementeren. Een kanttekening is wel dat PPS-toeslag als een complex instrument wordt ervaren

8. Verhoog kortingspercentage WBSO

Deze beleidsoptie stelt voor om het budget van de WBSO te verhogen, zodat het kortingspercentage in de tweede schijf kan worden verhoogd van 16 naar 18 procent. Dit zorgt voor een specifieke optie om de prikkel tot extra private R&D-investeringen te versterken (bij grote bedrijven en het grotere mkb). Dit voorstel is goed uitvoerbaar omdat gebruik wordt gemaakt van een bestaand instrument; dat brengt (vrijwel) geen extra uitvoeringskosten met zich mee.

9. Versterk samenwerking tussen het innovatieve mkb en Kennisinstellingen

Met deze maatregel worden subsidies verleend aan deze bedrijven die R&D-activiteiten ontplooiën in samenwerking met kennisinstellingen die voor ten minste 50 procent in samenwerking met een publieke kennisinstelling wordt ingevuld. De ontwikkeling van deze nieuwe faciliteit is onderdeel van het huidige innovatie instrumentarium (zoals de MIT-regeling en afstemming met EFRO) en er moet rekening worden gehouden met een aanloop van circa 2 jaar.

10. Zet in op open science en digitale onderzoeksinfrastructuur

Deze optie stelt voor om 30 miljoen euro te investeren in de digitale onderzoeksinfrastructuur, waaronder aansluiting bij internationale initiatieven. Daarbovenop wordt een impuls investering voorgesteld in open science, met uiteindelijk 10 miljoen euro structureel. Bij beide onderwerpen zijn kennis, expertise en gebruikersondersteuning onderdeel van de investeringen.

11. Verbeter beleid met beleidsexperimenten

Het voorstel is om experimenten te introduceren voor onderdelen van onderzoeks- en innovatiebeleid waar onzekerheid bestaat over het effect. Deze maatregel heeft (ten minste) twee uitvoeringsopties. De eerste optie is het vrijstellen van 0,5 procent van het budget van elk onderzoeks- en innovatie-instrument om daarmee experimenten op te zetten om de effectiviteit vast te kunnen stellen. Hiermee kunnen ieder jaar één of twee experimenten worden gedraaid, op grond van ideeën of aanbevelingen uit adviezen. De tweede optie betreft het opzetten van een Onderzoek en Innovatie Testfonds van jaarlijks 37 miljoen euro waarmee de werking van het onderzoeks- en innovatiebeleid getest kan worden

12. Versterk de kennis- en innovatiepositie van de overheid

De kennis- en innovatiepositie van de overheid kan wordt versterkt als de rijksoverheid zelf de capaciteiten, kennis en expertise heeft om kennis- en innovatiebeleid op te bouwen, ten gunste van de externe kennisbasis en innovatieve eco-systemen die in de andere maatregelen beschreven zijn. Ook kan de overheid in haar eigen organisatie ruimte bieden waarbinnen innovaties makkelijker tot stand kunnen komen. Bovenstaande activiteiten kunnen voor een belangrijk deel

budgetneutraal worden uitgevoerd, waardoor de uitgaven hiervoor 5 miljoen euro structureel bedragen.

Intensiveringen uit BMH 16: 'Speelbal of Spelverdeler.'

Intensiveringsmaatregelen 13 t/m 16 zijn afkomstig uit BMH 16: 'Speelbal of Spelverdeler', hierin worden de intensiveringsopties nader toegelicht.

13. Mededingingsmaatregelen Platformmacht

Het mededingingsbeleid aanpassen en uitbreiden, zodat marktmacht bij digitale platforms eerder en directer kan worden aangepakt. Deze optie bestaat uit drie sporen:

1. Een toezichthouder op ten minste EU-niveau, maar waarschijnlijk ook nationaal, om ex-ante verplichtingen op te leggen aan grote platforms met een poortwachtersfunctie. Een toezichthouder kan op een onafhankelijke wijze en per geval ingrijpen.
2. Meer duidelijkheid geven over de toepassing van de mededingingsregels in de digitale economie, bijvoorbeeld over marktafbakening en de rol van data. Dit ondersteunt mededingingstoezichthouders bij het bewaken van de concurrentie in de digitale economie.
3. Aanpassing van de Europese drempels voor het melden van een concentratie.

Dit alles betekent meer taken voor de ACM, waarvoor extra capaciteit nodig is. Exacte omvang is afhankelijk van Europese afspraken en richtlijnen. Voor nu wordt ingeschat dat er structureel 1 miljoen euro per jaar nodig is.

14. Investeren in Europese projecten

Nederland zou in het kader van IPCEI (Important Projects of Common European Interest) meer initiatief tot Europese coalities en projecten kunnen nemen of hieraan meer kunnen bijdragen. Dit geldt in het bijzonder als projecten betrekking hebben op de positieversterking van Nederland in strategische waardeketens, zoals waterstof. Actief gebruik van het IPCEI-instrument kan concurrentiekracht versterken en uiteenlopende beleidsdoelen dienen naar gelang het type project. IPCEI's zijn zeer grote projecten, deelname door Nederland hieraan vergt cumulatief budgetten tussen de tientallen en honderden miljoenen over een periode van tien jaar. Het intensiveringsvoorstel betreft een investering in personele capaciteit van 1 miljoen om de kennispositie van de Rijksoverheid op dit gebied te versterken.

15. Cybersecurity en financieel economische spionage

Om de verhoging van cyberweerbaarheid van bedrijven te versnellen en hierbij meer het MKB te bereiken, wordt een intensivering van DTC en het cybersecuritybeleid voorgesteld. Met dit budget kan de uitbreiding van het (onderzoeks)netwerk van samenwerkingsverbanden worden gefaciliteerd. Ook kan met dit budget via samenwerking met regionale en lokale organisaties het MKB beter bereikt worden, en kan onderzoek naar de digitale veiligheid van bedrijven worden gefinancierd. Specifieke aandacht zal uitgaan naar activiteiten die de cross-sectorale doelstellingen vanuit het Missie gedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid kunnen ondersteunen. Het betreft uitbreiding van het DTC met structureel 3 miljoen euro per jaar. Hierbij kan ook een contactpunt digitale financieel-economische spionage worden opgezet. De optie betreft een centraal aanspreekpunt voor partijen die last ondervinden van digitale financieel-economische spionage. Bij een meldpunt zouden specifieke meldingen van incidenten kunnen worden gedaan, die het loket al dan niet doorzet naar de verantwoordelijke instantie. Optie is om dit bij het DTC onder te brengen, het gaat dan om 0,5 miljoen euro extra budget per jaar.

16. Voorkomen ongewenste overnames

Omdat MKB-bedrijven geen beursnotering hebben en daarom niet vallen onder de drempelwaarden van de AFM, kunnen ongewenste overnames van en investeringen in die bedrijven zich aan het zicht van de overheid onttrekken. Dit kan ongewenst zijn bij die bedrijven die van groot belang zijn voor onze economische veiligheid. Daarom kan de overheid 0,3 miljoen euro investeren om regelmatig contact met MKB-bedrijven die we van groot belang achten voor onze economische veiligheid. Daarnaast kan 1,2 miljoen euro geïnvesteerd worden in kennis en expertise bij de Rijksoverheid voor beleidsontwikkeling en toepassing van beleid (casuïstiek). Tenslotte is ook een intensivering mogelijk op de investerings-toets op risico's voor de nationale veiligheid, bij investeringen en overnames in vitale infrastructuur en bij bedrijven die hoogwaardige technologie ontwikkelen die raakt aan de nationale veiligheid. Kosten hiervan bedragen 2 miljoen euro in 2021 (1,8 miljoen euro vanaf 2022). Concreet gaat het hierbij om:

- Het invoeren van een meldplicht voor investeringen in vitale infrastructuur of bedrijven die hoogwaardige technologie ontwikkelen die raakt aan nationale veiligheid.
- Het uitvoeren van analyses op risico's voor de nationale veiligheid.
- Het in kaart brengen van mogelijkheden om deze risico's te mitigeren; in het uiterste geval kan een verbod op de investering worden ingesteld.

17. Verhogen korting energiebelasting huishoudens

Per elektriciteitsaansluiting geldt een belastingvermindering. De regeling dekt een groot deel van de basisbehoefte aan energie. De energieleverancier verrekent de belastingvermindering automatisch met de energierekening. Wie in een jaar minder energiebelasting betaalt dan het bedrag van de belastingvermindering, krijgt toch de volledige belastingvermin-

dering toegekend. Er zijn in Nederland circa 8 miljoen aansluitingen, waarvan ruim 7 miljoen huishoudelijke aansluitingen en voor het restant aansluitingen van bedrijven. Het tarief van de belastingvermindering bedraagt € 461,62 excl. btw (2021). Een verhoging van de belastingvermindering kost € 80 mln. per € 10 (excl. btw) tariefwijziging.

18. Aanvullende investering waterstof via SDE

Waterstof is op dit moment nog niet-concurrerend met de overige technieken binnen de SDE-systematiek. Met deze maatregel kunnen daarom aanvullende investeringen in waterstof mogelijk worden gemaakt via een aparte regeling. De voorgestelde intensivering is bedoeld voor opschaling van groene waterstof. Dit legt een basis voor de verdere ontwikkeling van de waterstofmarkt maar is niet voldoende om de waterstofdoelen (ambitie uit het Klimaatakkoord om in 2030 3-4 GW aan elektrolysecapaciteit te realiseren), hiervoor zijn meer- en structurele middelen benodigd.

De eerste subsidieregeling, Eerste waterstofprojecten, faciliteert de inpassing van waterstofproductie en-toepassing in bestaande energiesystemen en industrieclusters, via waterstofprojecten op substantiële schaal (10-20 MW). De focus ligt op waterstofprojecten die binnen 1-2 jaar te realiseren zijn en zo de opschaling versnellen. De twee volgende regelingen, Tenders 100MW en Waterstoftoepassingen, stellen via tenders investeringssteun beschikbaar voor grootschalige productie en toepassing van waterstof. Het gaat hierbij om zowel directe waterstoftoepassingen in bijvoorbeeld chemie of transport als de productie van afgeleide energiedragers op basis van waterstof zoals kerosine (voor bijvoorbeeld de luchtvaart) en methanol (voor bijvoorbeeld de scheepvaart).

19. Verbod op kolen per 2025

Vervroegen (per 2025) van het algehele wettelijk verbod op het gebruik van kolen voor elektriciteitsproductie in Nederland draagt bij aan het reduceren van CO₂-uitstoot in de periode 2025-2030. Deze maatregel komt neer op het sluiten van de drie moderne kolencentrales. De 1.1 mld. aan kosten komt uit het CPB KiK rapport. Dit bedrag van 1.1 mld. kan echter (substantieel) hoger worden afhankelijk van de strekking, reikwijdte en vormgeving van een eventuele maatregel. Nader onderzoek is nodig om de additionele financiële en juridische impact van effecten bij gedwongen sluiting zoals o.a. leverzekerheid, schade en gevolgen voor de werkgelegenheid inzichtelijk te maken.

3.11 Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Tabel 36 Intensiveringsmaatregelen: Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
1	Veerkrachtig landelijk gebied		20	30	40	40	40	40	2026
2	Boeren met water		19	19	19	19	19	19	2022
3	Basismaatregelen verduurzaming voedselsystemen	23	35	41	42	47	62	62	2026
4	Sanering veehouderij op basis van grondgebondenheid		500	1.000	1.000	200	200	200	2025
5	Versterking ontwikkeling en implementatie (sleutel)technologieën LNV-terrein		40	80	125	125	125	125	2024

1. Veerkrachtig landelijk gebied

Een onderdeel van de beleidsoptie veerkrachtig landelijk gebied betreft het versterken van de kwaliteit van de bossen en de natuur. Dit is vooral gericht op het herstel van natuurlijke bodem- en watersystemen. Dit levert meer biodiversiteit op en dat draagt bij aan het behalen van de VHR-doelen. Deze kwaliteit gaat achteruit omdat veel beheerders de vereiste maatregelen niet kunnen betalen. De geraamde kosten voor de inrichting en vitalisering van bossen zijn opgebouwd uit het geleidelijk verhogen van de huidige SNL-subsidie (Subsidieverordening natuur en landschapsbeheer) van 75 procent naar 100 procent. Zie ook het BMH-rapport 'Klaar voor klimaatverandering'.

2. Boeren met water

De voorgestelde beleidsintensivering is gericht op versterking en opschaling van initiatieven die klimaatadaptatie van landbouw en natuur bevorderen. Hierbij wordt gedacht aan ondersteuning bij omschakeling van boeren, bijvoorbeeld naar andere teelten, subsidie voor de opvang en opslag van water, het uitbreiden van het Veenweideprogramma, het versterken van het nationaal programma landbouwbodems op het onderdeel klimaatadaptatie, en een kennis- en innovatieprogramma. Zie ook het BMH-rapport 'Klaar voor klimaatverandering'.

3. Basismaatregelen verduurzaming voedselsystemen

Met deze investering wordt door een mix van korte- en langetermijnmaatregelen een integrale verduurzaming van het voedselsysteem beoogd. Concrete maatregelen zijn o.a. het verplichten van duurzame landbouw op landbouwpachtgronden van het Rijk, aanpassen van het Rijksbrede inkoopbeleid en het sluiten van convenanten met bedrijfsleven en medeoverheden. Voor meer informatie zie ook het BMH-rapport 'Naar een duurzamer voedselsysteem', waarin ook de mogelijkheid wordt beschreven tot extra aanjaagmiddelen bovenop het basispakket.

4. Saneringsregeling veehouders met uit de markt nemen van dierenrechten

In aanvulling op de warme sanering varkenshouderij en vrijwillige uitkoop van piekbelasters stikstof in de omgeving van natuurgebieden, kunnen extra regelingen worden getroffen voor het verplicht of vrijwillig uitkopen van veehouders. Als volumemaatregel kan ook het geleidelijk afkomen en doorhalen van productierechten bij alle transacties worden ingezet. Dit is een bestaande methodiek. In tien jaar zou naar verwachting het aantal dieren (melkvee, kippen, varkens) tussen de 5 en 15 procent kunnen krimpen (mede afhankelijk van gekozen afomingspercentage en omvang jaarlijkse overdrachten). In sectoren waarvoor geen productierechten gelden (melkgeiten, vleeskalveren), is deze maatregel niet toepasbaar. Zie ook het BMH-rapport 'Naar een duurzamer voedselsysteem'.

5. Versterking ontwikkeling en implementatie (sleutel)technologieën LNV-terrein

Landbouw, water en voedsel is één van de vastgestelde thema's uit het missie gedreven topsectorenbeleid. Ontwikkeling van diverse (sleutel)technologieën zijn nodig om meer duidelijkheid te krijgen over de opgaven voor technologische ontwikkeling dan wel toepassing om de doelen van het thema landbouw, water, voedsel te behalen. Concreet worden deze middelen ingezet voor: de verdere ontwikkeling van multidisciplinaire onderzoeksprogramma's gericht op innovatieve concepten (50 miljoen), het opzetten van breed opgezette kennisverspreidingsactiviteiten (25 miljoen) en de adoptie en diffusie van praktijkrijpe technologieën (50 miljoen). Daarnaast is er rekening gehouden met een ingroeipad. Zie ook het BMH-rapport 'Innovatieve samenleving'.

3.12 Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Algemene toelichting

De meeste van de reeksen zijn gebaseerd op de MLT van de afgelopen novemberraming van het CPB. Daarnaast is voor de meeste reeksen de meest recent beschikbare uitvoeringsinformatie gebruikt. Voor de AOW is de bevolkingsprognose van eind 2019 gebruikt.

Tabel 37 Intensiveringsmaatregelen: Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
1	Getrapte uitkeringshoogte WW		2	111	194	110	105	115	2026
2	Aanpassen bijverdienregeling bijstand om werken lonender te maken				40	45	45	75	2048
3	Stimuleren en ondersteunen van werkenden bij leven lang ontwikkelen		1	35	55	75	60	60	2025
4	Verdubbeling huidig STAP-budget		2	2	200	200	200	200	2024
5	Eén loopbaan- en scholingsloket voor werkenden en werkzoekenden		6	12	12	12	12	12	2022
6	Intensivering in scholing van WW-gerechtigden bij dienstverlening UWV		7	13	25	25	25	25	2024
7	Investeren in persoonlijke begeleiding bijstandsgerechtigden		200	300	400	500	500	500	2025
8	Meer anticyclisch financieren van begeleiding bijstandsgerechtigden		8	44	23	9	1	0	
9	Investeren in re-integratie van mensen met psychische klachten		35	35	35	35	35	35	2022
10	Leerwerktrajecten in de bijstand		9	13	18	18	0	0	2026
11	Verruimingen in de bijstand voor jongeren			15	30	30	30	30	2024
12	Intensievere begeleiding van jongeren met een afstand tot de arbeidsmarkt		3	3	53	84	84	84	2025
13	AOW- en pensioensleeftijd 1 jaar lager			340	600	620	630	1.600	2060
14	Minder inkomensafhankelijke tegemoetkoming ouders				1.006	1.012	1.013	1.013	2026
15	Verhogen kindgebonden budget voor 16-17 jarigen met 300 euro				61	60	60	60	2025
16	16 uur gratis kinderopvang per week (en arbeidseis vervalt)			90	950	1.260	1.400	1.400	2026
17	Verhogen kinderopvangtoeslag i.c.m. verlaging vaste voet		33	400	503	561	573	573	2026
18a	Verhogen WML met 5 procent (incl. doorwerking op uitkeringen)			1.085	2.210	2.280	2.355	2.355	2026
18b	Verhogen WML met 5 procent (excl. doorwerking op uitkeringen)				20	25	25	55	2048

1. Getrapte uitkeringshoogte WW

Deze maatregel verhoogt de uitkeringshoogte gedurende de eerste twee maanden naar 85 procent, in de vier maanden erna naar 75 procent, en in de overige maanden vindt een verlaging plaats naar 65 procent. De budgettaire consequenties van deze maatregel nemen eerst toe en daarna weer wat af. Dit heeft te maken met het feit dat in de eerste periode na invoering van deze maatregel het effect van de nieuwe hoogste trede de boventoon voert. Het doel van het inbouwen van extra treden is om werklozen te activeren. Gedragseconomie voorspelt dat het vooruitzicht van een verlaging van de uitkering leidt tot extra inspanningen tot werkherleving (verliesaversie). Er is overigens nog beperkt bewijs voor de activerende werking van een dergelijke maatregel. Het geraamde budgettaire effect gaat uit van ingangsdatum 1 juli 2023 en neemt geen gedrags- en werkgelegenheidseffecten mee. Het effect van deze maatregel op de loongerelateerde fase van de WIA is wel meegenomen. Verder geldt de aangepaste uitkeringshoogte uitsluitend voor nieuwe instroom vanaf de ingangsdatum. In 2026 is de maatregel volledig ingegroeid. Het structurele bedrag wijkt af van het bedrag in 2026 omdat de structurele raming uitgaat van een meerjarige WW-instroom conform de evenwichtswerkloosheid.

2. Aanpassen bijverdienregeling bijstand om werken lonender te maken

De huidige bijverdienregels zijn complex (er zijn drie verschillende regelingen, en via wetsvoorstel Breed Offensief komt daar mogelijk een vierde bij) en bevorderen onvoldoende dat mensen werken naar vermogen, wanneer zij slechts in deeltijd kunnen werken. Met deze intensivering worden de huidige regelingen vervangen door één generieke regeling die geldt voor alle bijstandsgerechtigden, onder de AOW-leeftijd, waarbij zij 15 procent van het door hen verdiende inkomen mogen houden. Deze maatregel heeft als effect een vermindering van de uitkeringsafhankelijkheid, in ieder geval in het uitgekeerde bedrag aan bijstand, doordat ook deeltijdwerk lonend wordt. Een ander effect is een vergroting van de arbeidsparticipatie, met positieve effecten voor gezondheid, eigenwaarde, etc. tot gevolg. Omdat gemeenten nu ook al een bijverdienregeling uitvoeren zijn de gevolgen voor de uitvoering beperkt. Er is in de raming geen rekening gehouden met gedragseffecten (meer werken). Als deze gedragseffecten wel worden meegenomen valt de intensivering lager uit of slaat om in een bezuiniging.

3. Stimuleren en ondersteunen van werkenden bij leven lang ontwikkelen

Met deze maatregel wordt op verschillende manieren bijgedragen aan het stimuleren en ondersteunen van werkenden bij scholing en ontwikkeling. Concreet gaat het om communicatie gericht op de groepen die het meeste baat zouden hebben bij LLO, structureel budget voor loopbaan- en ontwikkeladvies, tijdelijk budget voor het creëren van een leercultuur op de werkvloer, en een onderzoeksbudget voor effectieve interventies op het gebied van LLO. Vooral bij de groepen met een lager opleidingsniveau en mensen met een deeltijd baan is nog winst te behalen als het gaat om LLO.

4. Verdubbeling huidig STAP-budget

De STAP-regeling (Stimulans Arbeidsmarktpositie) gaat naar verwachting in per 2022. Met deze regeling kan iedereen een subsidie van maximaal 1.000 euro per jaar ontvangen voor scholing en ontwikkeling. Het structurele budget voor de STAP-regeling is ruim 200 miljoen euro per jaar. Er kunnen straks dus ca. 200.000 aanvragen per jaar gehonoreerd worden. Met een verdubbeling van het budget, is het mogelijk om meer aanvragen te honoreren en/of het maximale subsidiebedrag per persoon per jaar te verhogen. Er zouden dan bijvoorbeeld duurdere modules of opleidingen kunnen worden gefinancierd vanuit de STAP-regeling, zodat omscholing voor meer mensen mogelijk is. Omdat de STAP-regeling nog niet bestaat, is het onbekend hoe groot de vraag naar de subsidie zal zijn en wat de effecten van de subsidie zullen zijn. Een verhoging van het budget is daarom pas enkele jaren na invoering aan te raden.

5. Eén loopbaan- en scholingsloket voor werkenden en werkzoekenden

Per arbeidsmarktregio is er een leerwerkloket waar men terecht kan voor advies over leren en werken. Met deze intensivering kunnen de leerwerkloketten worden doorontwikkeld en geprofessionaliseerd. Het idee is dat het loket de momenteel versnipperde dienstverlening samenvoegt en daarmee de effectiviteit verhoogt. Het uiteindelijke doel is dat werkenden en werkzoekenden m.b.v. het loket hun skills beter op peil kunnen houden en beter geïnformeerd stappen kunnen zetten op de arbeidsmarkt. De leerwerkloketten worden uitgevoerd door samenwerkingsverbanden. Bij deze intensivering wordt er ook vanuit gegaan dat de samenwerkingspartners mede bijdragen (cofinanciering).

6. Intensivering in scholing van WW-gerechtigden bij dienstverlening UWV

Scholing kan worden ingezet met als doel het realiseren van duurzame werkherhervatting in plaats van de snelste weg naar werk. Bij gerichte inzet heeft scholing een positief effect op de werkherhervattingskans van een WW-gerechtigde. Het UWV zal dus maatwerk moeten uitvoeren om in te schatten voor welke WW-gerechtigden de kans op duurzame werkherhervatting kan worden vergroot met scholing. De Werkverkenner van het UWV biedt hier al handvatten. De expertise over arbeidsrelevante opleidingen op de lange termijn zal door UWV nog moeten worden ontwikkeld. Om de scholing en bijbehorende begeleiding te financieren, krijgt het UWV structureel budget. Afhankelijk van de inrichting van deze maatregel, kan dit budget meebewegen met de omvang van het WW-bestand. Bij gerichte inzet van scholing is geen budgettair effect te verwachten op de WW-uitkeringen.

7. Investeren in persoonlijke begeleiding bijstandsgerechtigden

Met deze maatregel wordt het budget voor re-integratie dat door gemeenten wordt uitgevoerd, structureel met 500 miljoen euro verhoogd. Gemeenten hebben beleids- en bestedingsvrijheid t.a.v. re-integratie en het budget daarvoor. Een verhoging van de middelen voor re-integratie en activering stelt gemeenten in staat om de dienstverlening aan werkzoekenden te intensiveren en meer persoonlijke aandacht te geven aan bijstandsgerechtigden met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Uit de resultaten van de experimenten Participatiewet blijkt dat intensievere begeleiding mogelijk leidt tot meer uitstroom naar (deeltijd)werk, maar dit resultaat werd niet overal gevonden.⁴⁷ Echter, er is meer onderzoek nodig naar de kwantitatieve (brede) baten van begeleiding van bijstandsgerechtigden. Met 500 miljoen euro wordt het huidige structurele budget dat in het gemeentefonds zit voor re-integratie, ca. 50 procent groter. Om gemeenten ook in staat te stellen hun uitvoeringscapaciteit te vergroten, wordt vanaf 2022 in stappen toegewerkt naar de structurele intensivering.

8. Meer anticyclisch financieren van begeleiding bijstandsgerechtigden

Het re-integratiebudget voor bijstandsgerechtigden en de bekostiging van de apparaatslasten van gemeenten op het terrein van inkomen en participatie zijn onderdeel van de algemene uitkering van het gemeentefonds. De omvang van het gemeentefonds beweegt nu mee met de ontwikkeling van de rijksuitgaven ('trap op-trap af'). Met deze maatregel wordt de financieringssysteem van re-integratiebudget aangepast. De koppeling met de ontwikkeling van de Rijksuitgaven wordt losgelaten, in plaats daarvan beweegt het re-integratiebudget mee met de conjunctuur. Deze maatregel zorgt ervoor dat gemeenten meer budget ontvangen voor de activering en begeleiding van bijstandsgerechtigden tijdens een recessie. Het bijstandsbestand is dan immers ook groter. Tijdens hoogconjunctuur is het aantal bijstandsgerechtigden kleiner, en wordt het re-integratiebudget verlaagd. Nadeel hiervan is dat gemeenten tijdens hoogconjunctuur o.a. hun personeelsbestand moeten verkleinen. Anticyclische financiering betekent dus dat gemeenten hun dienstverleningscapaciteit snel op- en af moeten kunnen bouwen: dit vergt een flexibele schil.

9. Investeren in re-integratie van mensen met psychische klachten

Individuele plaatsing en steun (IPS) is een intersectorale interventie voor personen met ernstige psychische aandoenin-

⁴⁷ CPB. (2020). Evaluatie experimenten Participatiewet: Effecten op de uitstroom naar werk. Den Haag: Centraal Planbureau

gen. Het doel van IPS is een snelle plaatsing in een reguliere baan volgens het 'first place then train' principe. Extra financiering maakt innovatie mogelijk door IPS (of vergelijkbare interventies) ook in te zetten voor mensen zonder werk met zogenaamde Common Mental Disorders (CMD), waardoor de aanpak verbreed kan worden. Met dit budget kunnen 3000 trajecten per jaar voor mensen met ernstig psychische klachten worden gestart, en 2700 trajecten voor mensen met CMD. In de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen en de bijstand hebben veel mensen psychische klachten. IPS is een intensieve vorm van ondersteuning, waarmee de kans op (en behoud van) een baan naar verwachting groter wordt. De gemeenten worden betrokken bij de nieuwe regeling voor mensen met CMD. Van hen wordt 50 procent cofinanciering verwacht.

10. Leerwerktrajecten in de bijstand

Met deze intensivering kunnen arbeidsmarktregio's een actieplan maken en uitvoeren om leerwerktrajecten meer op maat te maken en in te zetten voor bijstandsgerechtigden met een niet westerse migratieachtergrond. Deze intensivering heeft vier effecten: 1) Meer duurzame uitstroom uit de bijstand en duurzame verlaging van de instroom in de bijstand, 2) De doelgroep ervaart de voordelen van (eerder) aan het werk gaan: een hoger inkomen, en een mogelijke afname van problematiek op andere terreinen, 3) Deelnemers in de huidige trajecten behalen vaak certificaten of diploma's en 4) In de duale trajecten is aandacht voor taalbeheersing en culturele aspecten van het werk. Hiermee wordt het aantal contactpunten met de overheid verminderd omdat de rol van werkgevers bij de integratie in Nederland groter wordt.

11. Verruimingen in de bijstand voor jongeren

Met deze maatregel wordt de hoogte van het bijstandsbedrag voor jongeren van 18 tot 21 jaar verdubbeld (van €261 per maand in 2020 voor een alleenstaande naar € 522), en wordt de vier weken zoektermijn voor jongeren tot 27 jaar afgeschaft. Deze maatregelen kunnen ook separaat worden genomen. De maatregel zorgt voor een positief inkomenseffect voor deze groep jongeren. Echter, de prikkel om te gaan werken neemt af. Het effect op de arbeidsparticipatie van jongeren zal dus negatief zijn. Een ruime meerderheid van deze jongeren woont nog thuis. Het Burgerlijk Wetboek bevat een ouderlijke onderhoudsplicht tot 21 jaar. Gemeenten kunnen daarnaast deze jongeren nu ook al ondersteunen via de bijzondere bijstand. Vanwege de onderhoudsplicht is het onwenselijk om jongeren tussen 18 en 21 jaar een volwaardige bijstandsuitkering te verschaffen. Als alternatief voor het afschaffen van de vier weken zoektermijn zou deze kunnen worden teruggebracht naar 21 jaar, zodat het aansluit bij de jongeren norm van de uitkeringshoogte. Ook zou de zoektermijn voor bijvoorbeeld jongeren met een beperking kunnen worden afgeschaft, om rekening te houden met doenvermogen, conform wetsvoorstel Breed Offensief. Ten opzichte van de reeks in de tabel kosten deze alternatieven enkele miljoenen minder. Er is geen rekening gehouden met een mogelijk aanzuigende werking door de hogere normbedragen. De budgettaire gevolgen kunnen daardoor hoger uitvallen.

12. Intensievere begeleiding van jongeren met een afstand tot de arbeidsmarkt

Om jongeren (16 tot 27 jaar) met een afstand tot de arbeidsmarkt te ondersteunen bij de stap van school naar werk of van werk naar werk, en om ze te ondersteunen bij het behouden van hun baan, kan er geïntensiveerd worden in de begeleiding van deze jongeren. Het ligt voor de hand dat gemeenten hier de integrale verantwoordelijkheid krijgen en samen met relevante partijen uitvoering geven aan dit beleid, bijvoorbeeld met life coaches. De Regionale Meld- en Coördinatiecentra (RMC's) kunnen gemeenten assisteren bij de monitoring en hen adviseren bij dit type begeleiding van jongeren. De intensivering bevat structureel budget voor gemeenten (en gaat uit van 50-50 procent cofinanciering door gemeenten) en RMC's om dit uit te voeren en incidenteel budget voor de benodigde ICT-systemen. Het is aan te raden om dit nieuwe beleid eerst kleinschalig op te zetten met pilots, alvorens het landelijk uit te rollen. De bedragen en onderliggende aantallen zijn gebaseerd op de gegevens uit de CPB-notitie Jongeren met afstand tot de arbeidsmarkt in beeld, uit 2019.

13. AOW- en pensioenleeftijd 1 jaar lager

Deze maatregel zorgt ervoor dat de AOW-leeftijd op termijn 1 jaar lager komt te liggen dan het leeftijdspad dat is overeengekomen in het pensioenakkoord. De AOW-leeftijd wordt in 2023 niet verhoogd en blijft net als in 2022 op 66 jaar en 7 maanden. De AOW-leeftijd stijgt in 2034 weer, als het verschil met het basispad oploopt naar 1 jaar. Door deze maatregel stijgen de AOW-uitgaven en nemen de uitgaven aan overige socialezekerheidsregelingen af. Het CPB berekent dat invoering van de maatregel leidt tot een verslechtering van het houdbaarheidssaldo met 0,3 procent van het bbp⁴⁸. In het houdbaarheidscijfer wordt rekening gehouden met zowel de uitgaven- als de inkomstenkant van de begroting. Tekens wordt rekening gehouden met indirecte effecten zoals de doorwerking van de arbeidsparticipatie. Voor invoering is een wetswijziging nodig.

14. Minder inkomensafhankelijke tegemoetkoming ouders

Deze variant zet gemiddeld in op meer ondersteuning van gezinnen, maar is minder gericht op de lagere inkomens en alleenstaande ouders. De AKW wordt hiertoe verhoogd (+42 procent), voor een deel gefinancierd door de opbrengst van een verlaging van de WKB (-16 procent). De hogere inkomens hebben het meest baat bij deze maatregel omdat zij wel

⁴⁸ CPB, 2020, Kansrijk arbeidsmarktbeleid – update uittredeleeftijd en AOW

de (inkomensafhankelijke) AKW ontvangen die wordt verhoogd, maar niet de verlaagde (inkomensafhankelijke) WKB.

15. Verhogen kindgebonden budget voor 16-17 jarigen met 300 euro

Het kindgebonden budget voor 16-17 jarigen wordt verhoogd met 300 euro. Hierdoor komt de vergoeding meer in lijn met de daadwerkelijke kosten van kinderen in deze leeftijdscategorie. Echter blijkt uit onderzoek naar het armoederisico door o.a. het SCP dat er geen verhoogd risico is op kinderarmoede onder huishoudens met oudere kinderen en de tegemoetkoming evenwichtig is vormgegeven.

16. 16 uur gratis kinderopvang per week (en arbeideis vervalt)

Kinderopvang wordt voor 16 uur per week gratis (tot aan de maximum uurprijs) toegankelijk voor alle kinderen van 0 tot 4 jaar, ongeacht of hun ouders betaald werken. Bij gebruik van meer dan 16 uur heeft iedereen recht op kinderopvang-toeslag, opnieuw ongeacht of de ouders werken. Met deze maatregel komt meer nadruk te liggen op bevordering van de ontwikkeling van het jonge kind. Hoewel de ondersteuning in de kosten van kinderopvang zich niet meer specifiek richt op werkenden, gaat er een beperkt positief effect op arbeidsparticipatie vanuit. De kosten voor kinderopvang dalen immers. Ook zal een deel van de informele opvang formeel worden, zonder dat dit per se leidt tot extra participatie of extra uren betaald werk. Deze maatregel vergt wetswijziging en daarnaast, vanwege uitwerkingsvraagstukken en voorbereiding op het verwachte extra gebruik van opvang, een overgangsfase voor implementatie. De maatregel kan naar inschatting op zijn vroegst per 1 januari 2024 ingaan. De precieze kosten van de maatregel hangen af van keuzes in de nadere uitwerking en zijn afhankelijk van gedragseffecten die zeer onzeker zijn. De raming is een update van variant KO7 uit het IBO Deeltijdwerk.

17. Verhogen kinderopvangtoeslag i.c.m. verlaging vaste voet

De eerste kindtabel van de kinderopvang wordt verhoogd voor huishoudinkomens tussen de 54.811 en 165.293 euro. De maatregel maakt (meer) betaald werken lonender, waardoor de prikkel om (meer) te werken groter wordt. Vooral gezinnen met midden- en hogere inkomens profiteren van deze intensivering. Voor de hoogste inkomens (vanaf 165.293 euro), daarentegen, komt het toeslagpercentage bij deze maatregel lager te liggen door het afbouwen van de vaste voet van 33 procent naar 18 procent. De maatregel kan per 1 januari 2023 via een wijziging per AMvB worden ingevoerd. De raming is een update van variant KO1 uit het IBO Deeltijdwerk.

18a Verhogen WML met 5 procent (incl. doorwerking uitkeringen)

Met deze maatregel wordt het wettelijk minimumloon (WML) met 5 procent verhoogd. Hierdoor worden de uitkeringen die met het WML meestijgen automatisch ook verhoogd. Uitkeringen die met het WML meestijgen zijn onder andere de AOW, bijstand en de Wajong. Verhoging van het WML vergt wetswijziging en is op zijn vroegst mogelijk per juli 2023. Alleen het effect op de uitkeringslasten in de sociale zekerheid is meegenomen; eventuele werkgelegenheidseffecten of bijvoorbeeld het effect op toeslagen en de loonkosten van de overheid zitten niet in de raming. Het CPB schat het werkgelegenheidseffect als gevolg van deze variant op – 0,2 procent.

18.b Verhogen WML met 5 procent (excl. doorwerking uitkeringen)

Met deze maatregel wordt het wettelijk minimumloon (WML) met 5 procent verhoogd. Tegelijkertijd wordt gepoogd de automatische doorwerking hiervan op de socialezekerheidsuitkeringen teniet te doen/ te minimaliseren. Dit is geen juridische sinecure en betekent een doorbreking van de koppelingssystematiek. Het grootste deel van de socialezekerheidsuitkeringen is op de een of andere manier gekoppeld aan het WML; hetzij aan het WML per maand, het WML per dag, de stijging van het WML per maand/dag etc. Deze koppeling zal in alle aan het WML gekoppelde uitkeringswetten moeten worden aangepast. Alternatief kan wellicht zijn de uitkeringsregelingen te koppelen aan een referentieminimumloon. Dit referentieminimumloon wijkt dan af van het daadwerkelijke minimumloon, alhoewel dit lastig uitlegbaar is. Hiervoor is tevens een wetswijziging nodig. Bij alle opties is de op dit moment aanwezige samenhang tussen de verschillende socialezekerheidswetten en het WML een belangrijk aandachtspunt. Het is de vraag of met de benodigde aanpassingen in de socialezekerheidswetten de samenhang met het WML kan worden gehandhaafd. Uitgegaan wordt van invoering per januari 2024, maar dit is onzeker gezien de met de maatregel gepaard gaande doorbreking van de huidige systematiek en bijbehorende wetswijzigingen. Het CPB schat de werkgelegenheidseffecten als gevolg van deze variant nihil.

Bijgaande budgettaire reeks betreft de automatische doorwerking van een hoger WML op de loonkostensubsidies (LKS).

3.13 Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Tabel 38 Intensiveringsmaatregelen: Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
1	Opzetten horizonsscanning voor medische technologie (BMH beleids-optie 5)			5	5	5	5	5	2023
2	Voorkomen en vroegtijdige signalering van huidkanker (ZiK M_131)		5	5	5	5	5	- 80	2042
3	Verplichten gebruik effectieve e-health oplossingen (ZiK M_111)		5	10	10	10	10	10	2023
4	Verruimde bekostiging palliatieve zorg (ZiK M_147, variant A)		50	50	50	50	50	50	2022
5	Beschikbaar stellen standaard softwarepakket in de thuiszorg (ZiK M_003)		30	30	30	30	30	30	2022
6	Gratis groente en fruit op de basisschool (ZiK M_122)		40	40	45	45	45	45	2024
7a	Invoeren populatiebekostiging voor wijkverpleging (ZiK M_144, variant D)		65	65	65	65	65	PM	2030
7b	Invoeren populatiebekostiging voor chronische zorg (ZiK M_144, variant E)		160	160	160	160	160	PM	2030

1. Opzetten horizonsscanning voor medische technologie (BMH-beleids-optie 5)

Het Zorginstituut krijgt, net zoals bij geneesmiddelen, expliciet mandaat, middelen en capaciteit om toekomstige innovaties via horizonsscanning in kaart te brengen en te duiden. Met behulp van de horizonscan is vroegtijdig bekend welke nieuwe technologieën mogelijk het verzekerde pakket kunnen instromen. Deze maatregel is voorwaardelijk voor het invoeren van een sluis voor medische technologie (zie ombuigingslijst nummer 8), maar kan ook zelfstandig als intensivering worden ingevoerd. Zonder sluis heeft deze maatregel beter beleidsmatig inzicht tot gevolg, zowel bij VWS als bij zorgaanbieders en verzekeraars, waardoor effectiever op de inzet van nieuwe technologieën kan worden gestuurd.

2. Voorkomen en vroegtijdige signalering van huidkanker (ZiK M_131)

Het Rijk neemt drie maatregelen om huidkanker te voorkomen of vroegtijdig te signaleren: 1. een jaarlijkse preventie-campagne; 2. een verbod op de verkoop van zonnebanken; 3. een bevolkingsonderzoek onder 18-plussers. Dit leidt op lange termijn (20 jaar) tot een besparing op de zorgkosten.

3. Verplichten gebruik effectieve e-health oplossingen (ZiK M_111)

Door standaarden voor zorgverleners aan te passen wordt voorkomen dat verzekeraars (delen van) reguliere zorgpaden voor bepaalde doelgroepen blijven vergoeden, terwijl e-health-toepassingen bewezen tot een betere kwaliteit en doelmatigheid van zorg leiden voor deze doelgroepen. Het reguliere zorgpad zal voor hen dan niet langer als gepast gebruik gelden. De kosten daarvan zullen daarom niet meer worden vergoed vanuit het basispakket Zvw. Omdat tripartite partijen een herziening van standaarden mogelijk niet tijdig uit zichzelf zullen realiseren, zal het Zorginstituut (ZIN) moeten investeren in het vaststellen van e-health-toepassingen die voor bepaalde doelgroepen kunnen worden opgenomen in kwaliteitsstandaarden (horizonsscanning). Het instituut zal zo nodig zijn kwaliteitsinstrumentarium moeten inzetten om een tijdige opname van de aanbevelingen voor deze e-health-toepassingen in de kwaliteitsstandaarden te verzekeren. De maatregel kan zowel tot een besparing als een verhoging van zorguitgaven leiden.

4. Verruimde bekostiging palliatieve zorg (ZiK M_147, variant A)

De budgetplafonds en maximumpercentages voor palliatieve zorg worden opgeheven. Er worden afspraken gemaakt over indicatiestelling en verlengde palliatieve zorg en het Rijk stelt 50 miljoen euro per jaar extra beschikbaar. Om de inzet op palliatieve zorg te vergroten, worden de kaders van de wijkverpleging Zvw en van de Wlz opgehoogd. Omdat deze middelen niet kunnen worden geoordeeld, zijn bestuurlijke afspraken nodig om het extra budget te bestemmen voor palliatieve zorg.

5. Beschikbaar stellen standaard softwarepakket in de thuiszorg (ZiK M_003)

De rijksoverheid stelt een bestaand automatiseringspakket gratis beschikbaar aan thuiszorgaanbieders. Daarmee wordt een impuls gegeven aan standaardisering in de informatie-uitwisseling met gemeenten, zorgkantoren en zorgverzekeraars. Het gaat om een standaardsoftwarepakket dat geschikt is voor het werken met laptop, tablet en smartphone. De overheid zorgt ervoor dat de verantwoordingseisen die gemeenten, zorgkantoren en zorgverzekeraars aan thuiszorgaanbieders opleggen, verenigbaar zijn met dit softwarepakket. Waar nodig sluit de overheid hierover met deze partijen een bestuurlijk akkoord.

Standaardisatie kan leiden tot meer efficiency in de registratieketen. De vermindering van de administratieve lasten kan bij zorgaanbieders tot besparing op personeelskosten en/ of tot kwaliteitsverbetering leiden. Ook gemeenten en verzekeraars kunnen baat hebben bij de gestandaardiseerde informatie die zij van de thuisorganisaties binnen hun verzorgingsgebied ontvangen. Dit kan opnieuw efficiencywinst opleveren. Dit zal naar verwachting eerder leiden tot een meer

doelmatige uitvoering dan tot kostenbesparing.

6. Gratis groente en fruit op de basisschool (ZiK M_122)

Er wordt een maatregel ingevoerd waardoor alle basisschoolleerlingen gratis groente en fruit kunnen consumeren wanneer zij op school zijn. Om alle basisscholen te bereiken en de scholen het hele jaar door deel te laten nemen, voegt het Ministerie van VWS in jaar 1 en 2 middelen toe aan het bestaande EU-programma.

Er kunnen geen besparingen worden toegerekend aan deze maatregel, ook niet op lange termijn. Een review en meta-analyse van beleid gericht op de gezonde schoolomgeving concludeert namelijk dat er geen eenduidig beeld bestaat over de effecten op de incidentie van overgewicht, obesitas en aanverwante ziekten. De evaluatiestudies zijn doorgaans namelijk te kort zijn om dergelijke effecten zichtbaar te maken. De mogelijk opbrengsten zijn dus onduidelijk.

7a. Invoeren populatiebekostiging voor wijkverpleging (ZiK M_144, variant D)

Voor de wijkverpleging wordt populatiebekostiging ingevoerd. Dit betekent dat voor deze zorg Nederland wordt opgedeeld in verschillende zorgregio's. Zorgaanbieders worden bekostigd op basis van kenmerken van de populatie in de regio. Losse verrichtingen worden niet meer bekostigd, de dbc-systematiek wordt afgeschaft. Zorgaanbieders worden (deels) risicodragend en de rol van zorgverzekeraars wordt kleiner. Het gaat om een stelselwijziging, met een invoeringstermijn van acht jaar. De zorgverzekeraar is de uitvoerder, terwijl de aanbieder de indicatie stelt. Er zijn structurele effecten op doelmatigheid en uitvoering, deze zijn niet gekwantificeerd.

7b. Invoeren populatiebekostiging voor chronische zorg (ZiK M_144, variant E)

Voor de chronische zorg wordt populatiebekostiging ingevoerd. Dit betekent dat voor deze zorg Nederland wordt opgedeeld in verschillende zorgregio's. Zorgaanbieders worden bekostigd op basis van kenmerken van de populatie in de regio. Losse verrichtingen worden niet meer bekostigd, de dbc-systematiek wordt afgeschaft. Zorgaanbieders worden (deels) risicodragend en de rol van zorgverzekeraars wordt kleiner. Het gaat om een stelselwijziging, met een invoeringstermijn van acht jaar. De zorgverzekeraar is de uitvoerder, terwijl de aanbieder de indicatie stelt. Er zijn structurele effecten op doelmatigheid en uitvoering, deze zijn niet gekwantificeerd.

3.14 Gemeente- en provinciefonds

Tabel 39 Intensiveringsmaatregelen: Gemeente- en Provinciefonds

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr. Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
1 Oploop in de opschalingskorting schrappen	90	200	330	465	605	605	605	2024
2 Versterking krimpgebieden via Rijksdiensten	100	100	100	50	50	25	0	2027
3 Kostenontwikkeling gemeenten	603	351	348	354	234			

1. Oploop in de opschalingskorting schrappen

De verdere oploop in de opschalingskorting zou geschrapt kunnen worden. De opschalingskorting is ingevoerd vanuit het beleid om gemeenten verplicht op te schalen tot 100.000+-gemeenten. Hieruit zouden schaalvoordelen voortvloeien. De verplichte opschaling is losgelaten, maar de opschalingskorting is behouden. Tussen 2021 en 2025 resteert nog een verdere oploop van in totaal 975 miljoen structureel. Het schrappen van de opschalingskorting kan worden vormgegeven door het geld naar rato over gemeenten te verdelen (gemeentefonds), of door het te labelen voor een specifiek doel bij gemeenten.

2. Krimpgebieden versterken via Rijksdiensten

Krimpgebieden worden thans financieel ondersteund via het gemeentefonds, met het oog op de instandhouding van (basis)voorzieningen. Een alternatieve mogelijkheid om krimpgebieden te versterken is door de (lokale) werkgelegenheid en bedrijvigheid aan te moedigen en zo de economische en sociaaleconomische situatie te verbeteren. Bijvoorbeeld door de regel te hanteren dat onderdelen van de Rijksdienst die niet in enge zin tot de kerndepartementen behoren, in principe altijd in krimpgebieden worden gebieden worden gehuisvest. Als eerste toonaangevende project kan hierbij gedacht worden aan de co-locatie van de AIVD en MIVD, die nu nog voorzien is voor Den Haag. Omdat het vestigen van Rijksdiensten in de Randstad duur is, is de verwachting dat deze maatregel budgetneutraal kan worden doorgevoerd. Wel wordt in de eerste jaren een Rijksbrede voorziening getroffen voor hogere verhuis- en reiskosten van ambtenaren. Voor de langere termijn wordt verwacht dat dit bedrag afneemt, omdat meer mensen in de buurt van hun werk gaan wonen.

3. Kostenontwikkeling gemeenten

Gemeenten ontvangen uit het gemeentefonds een groot deel van hun inkomsten om hun taken te bekostigen. De middelen in het gemeentefonds worden jaarlijks geïndexeerd met het accres via een afgesproken systematiek: stijgen de Rijksuitgaven dan groeit het gemeentefonds, dalen de Rijksuitgaven dan krimpt het gemeentefonds. De ontwikkeling van het gemeentefonds volgt daarmee niet een op een de ontwikkeling van de kosten van gemeenten. Wanneer je het gemeentefonds laat stijgen aan de hand van de kostenontwikkeling bij gemeenten, in plaats van de accresontwikkeling, komt er bovenop de reeds ingeboekte accres reeks deze intensivering.

3.15 Nationaal Groeifonds

Algemene toelichting

Op moment van opstellen wordt het Nationaal Groeifonds opgezet. Voor de komende vijf jaar is 20 mld. verplichtingen-budget begroot. Het kasritme loopt tot en met 2028.

Tabel 40 Intensiveringsmaatregelen: Nationaal Groeifonds

Bedragen in miljoen euro (+ = saldo verslechterend)

Nr.	Maatregel	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Struc.	Struc. in
1	Structureel Nationaal Groeifonds	0	0	0	0	0	1000	4000	2025

1. Structureel Nationaal Groeifonds

In deze variant wordt het budget van Groeifonds structureel gemaakt.